

Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin

– årsrapport år 2021

- Livsmedelskedjans förädlingsvärde fortsätter att öka, trots oförändrad lönsamheten i kedjan som helhet. Förädlingsvärdet ökade mest i restaurangledet, samtidigt som det också var i restaurangledet som lönsamheten minskade mest. Positivt är att lönsamheten ökade i primärproduktionen mellan åren 2016 och 2019.
- Utvecklingen för vissa miljöindikatorer visar positiva trender över tid, medan andra är i behov av trendbrott för att utvecklas i rätt riktning. Till exempel måste situationen för odlingslandskapets biologiska mångfald förbättras och användningen av växtskyddsmedel bli mer hållbar.
- Livsmedelskedjan har potential att bidra till tillväxt i hela landet, men de arbetstillfällen som skapas till följd av ökad tillväxt skapas till stor del i storstadsregioner och i de senare leden i kedjan.

Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin

– årsrapport år 2021

Jordbruksverket har i uppdrag att i samråd med berörda myndigheter göra en årlig uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin. Denna rapport är en redovisning av regeringsuppdraget för år 2021.

Rapporten visar hur livsmedelskedjan har utvecklats utifrån livsmedelsstrategins övergripande mål och målen för de tre strategiska områdena. Rapporten studerar även livsmedelsproduktionens produktivitet, miljö- och resurseffektivitet och diskuterar hur livsmedelskedjan utvecklats i olika regioner. I rapporten följs ett urval av åtgärder i livsmedelsstrategins första och andra handlingsplan upp.

Författare
Camilla Burman,
Andreas Davelid,
Tobias Häggmark,
Sara Johansson,
Johan Wallander

Omslagsfoton:
Peter Rutherhagen/Scandinav, Urban Wigert, Svenskt Kött,
Scandinav bildbyrå, Johan Wallander

Sammanfattning

För att Sverige ska kunna nå det övergripande målet om en ökad produktion i hela livsmedelskedjan samtidigt som relevanta miljömål nås, behöver företagen ha en god konkurrenskraft. Konkurrenskraft handlar om förmågan att bedriva verksamhet som är lönsam på lång sikt. För att kunna göra det behöver företagen kunna möta kundernas preferenser och att ha en kostnadseffektiv produktion.

Produktionen ökar trots oförändrad lönsamhet

Produktionen fortsätter att öka i livsmedelskedjan, trots oförändrad lönsamhet och konkurrenskraft i livsmedelskedjan som helhet. Produktionen ökade mest i restaurangledet mellan åren 2011 och 2018, men det var också i restaurangledet som lönsamheten minskade mest. Positivt är att lönsamheten ökade i primärproduktionen mellan åren 2016 och 2019.

Utvecklingen går åt rätt håll, men det finns undantag

En hållbar utveckling förutsätter att produktionen kan öka samtidigt som effekter på miljö och klimat minskar, eller inte förvärras. Inom vissa områden går utvecklingen åt rätt håll, t.ex. har överskotten i växtnäringsbalanser minskat över tid och ligger fortsatt lågt trots ökad avkastning på vissa grödor. Men utvecklingen visar också på områden som är i behov av ett trendbrott, till exempel måste situationen för odlingslandskapets biologiska mångfald förbättras och användningen av växtskyddsmedel bli mer hållbar.

I storstadsregionerna skapas nya jobb

Livsmedelskedjan har potential att bidra till tillväxt i hela landet, men det är i storstadsregionerna som arbetstillfällen skapas till följd av ökad tillväxt. Det är främst restaurang och livsmedelshandel som bidrar till ökad sysselsättning, och då både i städer och på landsbygder. Inom primärproduktion och livsmedelsindustri pågår en strukturrationalisering vilket i kombination med ökad automatisering, gör att antalet arbetstillfällen utvecklas svagt trots växande förädlingsvärden

Forskning och innovation avgörande för att nå målen i livsmedelsstrategin

I en internationell jämförelse satsar Sverige lite på livsmedelsorienterad forskning, men just forskning och innovation är centralt för att skapa en långsiktig produktivitetstillväxt och ökande förädlingsgrad i livsmedelskedjan. Det är också ökad produktivitet och högre förädlingsgrad som skapar lönsamma och konkurrenskraftiga företag, vilket behövs för att nå livsmedelsstrategins mål. Det är därför positivt att det pågår ett stort arbete med att stärka innovationskraften i livsmedelskedjan. I regeringens forskningsproposition för åren 2021–2024 nästan fyrdubblas statliga medel till livsmedelsforskning.

Summary

Firms in the food chain have to be competitive for Sweden to reach the overall goal of increasing food production and at the same time reach the relevant environmental targets. Competitiveness is about the ability to conduct business that is profitable in the long run. This requires that firms can produce goods that meet consumers' preferences and do so in a cost-effective way.

Production increased while profitability remained unchanged

Production in the food chain has increased despite unchanged profitability and competitiveness. The restaurant sector experienced the greatest increase in production between 2011 and 2018 and the greatest decrease in profitability. A positive development was observed in the primary production sector, where profitability increased between 2016 and 2019.

Positive signs, although there are some exceptions

A prerequisite for sustainable development is that production increases can occur while climate and environmental effects decrease or at least not worsen. Certain areas show signs of development in the right direction, for example, the surplus in the nutrient balance has decreased over time and remains low even though increases in yield of specific crops. Other areas require a shift in trends, for example, biological diversity in the farm landscape needs to improve and the use of pesticides has to become more sustainable.

Job opportunities are created in urban areas

The food chain has the potential to create economic growth throughout the country. However, the new jobs that are created because of economic growth are mainly created in urban areas and mostly in the restaurant and retail sector. Primary production and the food industry are experiencing structural rationalization and moving towards a higher degree of automation. This causes the number of job opportunities created in those sectors to be low despite growth in value-added.

Research and innovation are essential to reach the goals of the Swedish food strategy

An international comparison shows that Sweden invests relatively little in research related to food production, which is central to create long-term growth in productivity and degree of value-added. High levels of productivity and degree of value-added are necessary to create profitable and competitive firms, which are essential to reaching the goals of the Swedish food strategy. The effort to increase the ability to create innovations in the food chain is a positive development. The government's research bill for 2021- 2024 almost increased the governmental funding directed towards research related to food production fourfold.

Innehåll

1	Inledning	10
1.1	Syfte och frågeställningar	10
1.2	Avgränsningar	11
1.3	Disposition	12
1.4	Samråd	12
2	Utgångspunkter för uppföljning av livsmedelskedjans utveckling	13
2.1	Konkurrenskraft	13
2.1.1	Faktorer som påverkar förmågan att konkurrera med pris	14
2.1.2	Faktorer som påverkar förmågan att konkurrera med produkttegenskaper	15
2.1.3	Faktorer som skapar konkurrenskraft.....	16
2.2	Hållbar livsmedelskedja	17
2.2.1	Ekonomisk hållbarhet	17
2.2.2	Miljömässig hållbarhet	18
2.2.3	Social hållbarhet	19
2.2.4	Sammanfattande kommentarer.....	20
2.3	Metod för uppföljning av konkurrenskraft i livsmedelskedjan.....	21
2.3.1	Indikatorer.....	21
2.4	Metod för urval av åtgärder i handlingsplanen.....	22
2.5	Statistik.....	23
2.5.1	Statistikens begränsningar.....	24
3	Utvecklingen i den totala livsmedelskedjan	26
3.1	Konkurrenskraft	27
3.1.1	Lönsamhetens utveckling	27
3.1.2	Svensk marknadsandel	32
3.1.3	Innovation	33
3.2	Produktion	37
3.2.1	Årsarbetstider och utbildningsnivå	38
3.2.2	Konsumenternas val och preferenser.....	40
3.2.3	Den internationella handelns betydelse för produktionen.....	42
3.2.4	Turismens betydelse för produktionen	48
3.3	Livsmedelskedjans produktivitet, miljö- och resurseffektivitet.....	48
3.3.1	Varför behöver man förstå sambandet mellan produktion, produktivitet, miljö och klimat?	51
3.3.2	Från jord till bord	52
3.3.3	Hållbar hantering av vatten	54
3.3.4	Relevanta miljömål och indikatorer	55
3.3.5	Sammanfattande kommentarer.....	70

4	Uppföljning av åtgärder i handlingsplanerna	73
4.1	Handlingsplan I	73
4.1.1	Strategiskt område Regler och villkor	73
4.1.2	Strategiskt område Konsument och marknad	77
4.1.3	Strategiskt område Kunskap och innovation	80
4.1.4	Insatser i landsbygdsprogrammet.....	84
4.2	Handlingsplan II	88
4.2.1	Strategiskt område Regler och villkor	88
4.2.2	Strategiskt område Konsument och marknad	94
4.2.3	Strategiskt område Kunskap och innovation	103
4.2.4	Tvärgående uppdrag	108
4.3	Sammanfattande kommentarer	110
5	Regionala variationer i livsmedelskedjans konkurrenskraft.....	112
5.1	Geografins betydelse för konkurrenskraft.....	112
5.1.1	Geografins betydelse för livsmedelskedjan	113
5.2	Livsmedelskedjans utbredning i Sveriges regioner	115
5.3	Lokaliseringsfördelar i livsmedelskedjan	117
5.4	Livsmedelskedjans utveckling i olika regioner	120
5.4.1	Regionala variationer i tillväxten i primärledet.....	124
5.4.2	Regionala variationer i tillväxten i livsmedelsindustrin	126
5.4.3	Regionala variationer i tillväxt i livsmedelshandeln.....	129
5.4.4	Regionala variationer i tillväxten i restaurangledet	131
5.5	Kan livsmedelskedjan bidra till tillväxt i hela landet?.....	133
6	Avslutande diskussion.....	136
6.1	Sammanfattande slutsatser	144
	Referenser	146
	Bilaga A: Benämning av SNI-koder	157
	Bilaga B: Grundläggande indikatorer.....	159
	Bilaga C: Uppställning av en resultaträkning med kostnadsindelning	161
	Bilaga D: Fördjupning – Primärproduktionen.....	162
	Bilaga E: Fördjupning – Livsmedelsindustrin	180
	Bilaga F: Fördjupning – Livsmedelshandeln.....	189
	Bilaga G: Fördjupning – Restauranger	198
	Bilaga H: Statistikbilaga – övergripande målet.....	205
	Bilaga J: Statistikbilaga – Konsument och marknad, SO2.....	229

Bilaga L: Åtgärder och insatser i livsmedelsstrategins handlingsplan I.....	243
Bilaga M: Åtgärder och insatser i livsmedelsstrategins handlingsplan II	245
Bilaga N: Svensk handel med jordbruksvaror och livsmedel.....	247
Bilaga O: Detaljerade kommentarer från branschorganisationerna om åtgärder i livsmedelsstrategins handlingsplan II	249

1 Inledning

I juni 2017 antog riksdagen livsmedelsstrategin (Regeringen, 2017) som sträcker sig fram till år 2030 och är en långsiktig tillväxtstrategi som inkluderar hela livsmedelskedjan. Det övergripande målet i strategin är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås.

Jordbruksverket ska löpande följa och utvärdera livsmedelskedjans utveckling över tid samt följa upp och utvärdera livsmedelsstrategin (Regeringen, 2017) (Regeringen, 2019). Av uppdragen framgår att Jordbruksverket i samråd med berörda myndigheter ska göra en årlig uppföljning och utvärdering med en fördjupad analys vart fjärde år.

Livsmedelskedjan består av fyra olika led och Tabell 1 visar vilka näringsgrenar som ingår i vilket led. I [Bilaga A](#) finns en beskrivning av Svensk näringsgrensindelning (SNI) och de SNI-koder som ingår i livsmedelskedjan.

Tabell 1. Vilken del av näringslivet ingår i de olika delarna av livsmedelskedjan?

Led i livsmedelskedjan		SNI-kod
Primärproduktion	Jordbruk, fiske och vattenbruk	01 (delar av, se bilaga A), 03
Livsmedelsindustrin	Framställning av livsmedel, drycker samt tobak.	10, 11, 12
Livsmedelshandeln	Handel med livsmedel i provisionshandel, partihandel, detaljhandel, specialiserad detaljhandel samt torg och marknadshandel.	46,47 (46.11, 46.17, 46.21, 46.3, 47.11, 47.2, 47.81)
Restaurangnäringen (inklusive måltidsturism)	Restaurang (inklusive storkök) samt cateringverksamhet.	56 (56.1, 56.2)

Not: Det finns en risk att företagets SNI-kod inte stämmer överens med dagens verksamhet, eftersom företag inte har uppdaterat SNI-koden när den huvudsakliga verksamheten ändras.

Not: Restaurangnäringen inkluderar catering och centralköksverksamhet.

Källa: (SCB, 2007), egen bearbetning.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med den årliga utvärderingen och uppföljningen är att förse regeringen och berörda aktörer med relevanta beslutsunderlag för det vidare arbetet med livsmedelsstrategins genomförande. Vår årliga rapport visar hur livsmedelskedjan har utvecklats för de företag som har huvudsaklig verksamhet inom livsmedelskedjan, utifrån det övergripande målet och målen för de tre strategiska områdena (Regler och villkor, Konsument och marknad samt Kunskap och innovation) som finns i propositionen. Rapporten följer även upp ett urval av åtgärder i handlingsplanen.

Rapporten besvarar följande frågeställningar:

- Hur har konkurrenskraften i livsmedelskedjan utvecklats sedan år 2011?
- Hur har produktionen i livsmedelskedjan utvecklats sedan år 2011?
- Kan livsmedelskedjan bidra till tillväxt i hela landet?

Dessutom diskuteras livsmedelsproduktionens miljö- och resurseffektivitet, hur produktionen påverkar miljömålen och i vilken utsträckning ett urval av åtgärder i livsmedelsstrategins handlingsplaner kan bidra till livsmedelsstrategins mål.

1.2 Avgränsningar

I likhet med tidigare årsrapporter (Jordbruksverket, 2018) (Jordbruksverket, 2019) (Jordbruksverket, 2020) omfattar årets rapport till största del livsmedelskedjans utveckling under en tidsperiod innan livsmedelsstrategin beslutades. De åtgärder som genomförs inom ramen för livsmedelsstrategins handlingsplaner kan därför inte förväntas ha hunnit få betydande effekt på livsmedelskedjan under den tidsperiod som beaktas i denna rapport.

När vi beskriver livsmedelskedjans utveckling och följer upp handlingsplanens åtgärder är det inte möjligt att isolera effekterna av livsmedelsstrategin, eftersom en mängd olika faktorer påverkar utvecklingen. Det kan även vara svårt att se effekterna av politiska beslut på kort sikt, eftersom det tar lång tid från beslut till att faktiska åtgärder genomförs. Dessutom är flera av de åtgärder som genomförs av sådant slag att de kan förväntas ge effekt först på längre sikt.

Rapportens beskrivningar och analyser görs på en aggregerad nivå för de olika leden i livsmedelskedjan. Varje led består av flera olika delbranscher och utvecklingen skiljer sig åt mellan de olika leden och mellan ledens olika delbranscher. Det är därför inte möjligt att i detalj förklara de trender och sambanden som presenteras i rapporten. För att kunna förklara konkurrenskraftens utveckling i olika branscher krävs statistik på en finare detaljeringsnivå.

De olika leden i livsmedelskedjan bedriver sin verksamhet utifrån olika förutsättningar, som bland annat beror på verksamhetens art, och det är naturligt att nivåerna på olika nyckeltal skiljer sig åt mellan leden. Detta gör att jämförelser av nivåer mellan leden bör undvikas och nyckeltalen bör användas för att studera utvecklingen över tid för respektive led var för sig.

Enligt livsmedelsstrategin ska produktionen öka samtidigt som relevanta miljömål nås. I rapporten har vi utöver generationsmålet¹ identifierat sju² miljömål som har en tydlig koppling till livsmedelskedjan (framför allt primärproduktionen). Denna avgränsning utesluter inte att andra miljömål också kan vara viktiga i arbetet med livsmedelsstrategin, men eftersom miljö kvalitetsmålen inklusive generationsmålet följs upp årligen i en egen process inkluderas inte samtliga miljömål i detta arbete.

¹ Generationsmålet anger inriktningen för den samhällsomställning som krävs inom en generation för att miljö kvalitetsmålen ska nås. Generationsmålet är därför vägledande för miljöarbetet på alla nivåer i samhället. I målet står också att arbetet med att lösa de svenska miljöproblemen inte ska ske på bekostnad av att vi exporterar miljö- och hälsoproblem till andra länder.

² De sju miljömålen är: Begränsad klimatpåverkan, Ett rikt växt och djurliv, Ett hav i balans samt levande kust och skärgård, Ett rikt odlingslandskap, God bebyggd miljö, En giftfri miljö samt Ingen övergödning.

1.3 Disposition

Rapporten består av sex kapitel och ett antal bilagor. De senare innehåller bl.a. fördjupad information om utvecklingen av konkurrenskraft och produktion i respektive led. Rapporten inleds med kapitel två som innehåller en redogörelse för de teoretiska ansatserna och metoder som används för att följa upp och utvärdera livsmedelsstrategin. Kapitel tre redogör för den övergripande utvecklingen i livsmedelskedjan för konkurrenskraft, produktion samt livsmedelskedjans produktivitet, miljö- och resurseffektivitet. I kapitel fyra följs ett urval av åtgärder i livsmedelsstrategins första och andra handlingsplan upp. I kapitel fem diskuteras hur livsmedelskedjan utvecklas i olika regioner. I det avslutande kapitel sex sammanfattas och diskuteras de viktigaste slutsatserna som rapporten mynnar ut i.

1.4 Samråd

Under samrådsprocessen våren 2020 framfördes önskemål om att bl.a. utveckla rapporten när det gällde livsmedelsproduktionens miljö- och resurseffektivitet. I rapporten tas ett första steg i den riktningen genom att studera utvecklingen för vissa miljöindikatorer som är relevanta för arbetet med livsmedelsstrategin. Avsikten är att utveckla detta arbete under kommande år.

I arbetet med årets rapport har vi i samrådsprocessen bett de tolv myndigheter som vi identifierat som berörda om kommentarer och inspel på: förslag till disposition (oktober 2020) och utkast på rapport (februari 2021 samt mars 2021). Vi har haft kontakter med enskilda myndigheter om frågor kopplat till deras kompetens och ansvarsområde. Vi har även haft en dialog om fördjupningskapitlen med de fyra stora branschorganisationerna liksom fått deras synpunkter på åtgärder i handlingsplanerna.

Vår bedömning är att samrådsmyndigheternas kommentarer har beaktats.

2 Utgångspunkter för uppföljning av livsmedelskedjans utveckling

Målet för livsmedelsstrategin är en konkurrenskraftig livsmedelskedja där den totala livsmedelsproduktionen ökar, samtidigt som relevanta nationella miljömål nås, i syfte att skapa tillväxt och sysselsättning och bidra till hållbar utveckling i hela landet. Detta inbegriper bland annat att strategin ska leda till en ökning av:

- Produktiviteten i livsmedelskedjan
- Innovationskraften i livsmedelskedjan
- Lönsamheten i livsmedelskedjan
- Produktion av livsmedel och måltider

Detta kapitel ger en översiktlig beskrivning av den teoretiska ansatsen och de definitioner och metoder som används för att följa upp livsmedelsstrategin. Den teoretiska ansatsen och de indikatorer som används i rapporten är mer grundligt beskrivna i årsrapporten för år 2019 (Jordbruksverket, 2019).

2.1 Konkurrenskraft

I arbetet med att följa upp livsmedelsstrategin definieras begreppet konkurrenskraft som

Förmågan hos enskilda företag att bedriva verksamhet som är lönsam på lång sikt. (ITPS, 2007)

Enskilda företag kan mycket väl visa på svag lönsamhet under kortare perioder utan att för den skull ha svag konkurrenskraft. Ett företag kan dock inte under lång tid drivas med svag lönsamhet eftersom ägarna då inte får avkastning på sitt kapital. Lönsamhet är en grundläggande förutsättning för att ett företag ska fortsätta att bedriva verksamhet. Lönsamhet är också en förutsättning för att företag ska vilja växa.

Begreppet konkurrenskraft är också ett relativt mått eftersom det syftar på förmågan att leverera i konkurrens med andra företag. De företag som säljer på samma marknad tävlar med varandra om den köpkraft som finns på marknaden. På en mer aggregerad nivå är det svårt att använda samma resonemang eftersom olika branscher inte tävlar mot varandra om marknadsandelar på samma vis som företag inom samma bransch.³ Olika branscher tävlar emellertid med varandra om produktionsfaktorer. Detta innebär att branscher med jämförelsevis svag lönsamhet har svårt att attrahera kapital eftersom de inte kan erbjuda tillräckligt hög avkastning på kapitalet och branscher med jämförelsevis lågt

3 Branscher konkurrerar dock i viss utsträckning med varandra eftersom konsumenter har en begränsad budget.

förädlingsvärde per anställd har svårt att attrahera arbetskraft eftersom de inte kan erbjuda tillräckligt höga löner. Dessutom har branscher olika risk, vilket gör att verksamheter med en låg men förhållandevis säker avkastning kan vara lika intressanta för investerare som branscher med högre men mer varierande avkastning.

Ett företags lönsamhet påverkas av både interna och externa faktorer, vilka i hög grad beror på vilken typ av marknad företaget befinner sig på. På de flesta marknader finns varje produkt i ett antal olika varianter. Om dessa produktvarianter betraktas som perfekta substitut för varandra råder som regel en stark *priskonkurrens*. På sådana marknader har köparna en hög benägenhet att skifta efterfrågan mellan olika produktvarianter till följd av små skillnader i pris. Förmågan att konkurrera med låga priser skapas genom att företaget kan producera, sälja och leverera till en låg kostnad per producerad enhet. Företag på sådana marknader kan inte påverka intäktsidan i företaget på annat sätt än att öka försäljningsvolymerna. Om det finns en begränsad efterfrågan så innebär samtidigt stora volymökningar att marknadspriserna pressas ned till dess att några företag har drivits ut från marknaden.

På marknader för produktgrupper som består av varianter som inte betraktas som nära substitut råder istället *egenskapskonkurrens* (Tillväxtanalys, 2009). Marknader för produktgrupper som består av differentierade produktvarianter, det vill säga varianter som är inte är bra substitut till varandra, kännetecknas istället av att olika producenter sätter sina egna priser oberoende av konkurrenternas prissättning. Fri etablering av nya företag gör att det finns många produktvarianter, vilket leder till att priser harmoniseras till den grad att företagen inte gör övervinster (Chamberlin, E.H, 1933). Inom produktgrupper som består av differentierade produktvarianter finns således prisskillnader mellan olika varianter som kan härledas till olika former av produktutveckling. Produkt-differentiering förklaras både av att olika konsumenter har olika uppfattning om vad som är den ideala produkten, och av att konsumenter uppskattar variationen i sig. Ju mer heterogena konsumenternas preferenser är och ju mer nytta konsumenterna upplever till följd av ett varierat utbud, desto fler produktvarianter finns det utrymme för på marknaden. Under sådana förutsättningar blir det också enklare för företagen att få betalt för de utvecklingskostnader som krävs för att skapa olika typer av produkttegenskaper (Dixit, A.K. & Stiglitz, J.E., 1977).

2.1.1 Faktorer som påverkar förmågan att konkurrera med pris

Förmågan att konkurrera med låga priser är direkt kopplad till företagets produktionskostnader, vilka dels beror på priset på insatsvaror och produktionsfaktorer, dels på mängden insatsvaror och produktionsfaktorer som företaget använder för att producera en enhet, det vill säga företagets produktivitet. Om alla företag möter samma priser på insatsvaror beror företagets förmåga att konkurrera med låga priser helt på dess produktivitet.

Produktiviteten i företaget beror på produktionsfaktorernas avkastningsförmåga. Det finns många empiriska studier som visar att produktivitet är ett resultat av kunskap och teknologi och att den ökar till följd av kunskapsuppbyggnad, innovation och teknologispredning. På företagsnivå kan man därför se ett samband mellan kunskapsstillgång och produktivitetsnivå (Bjerke, L, 2016). Detta gäller också för företag i livsmedelskedjan där företag med stor andel högutbildade i sin arbetskraft generellt har en högre produktivitetsnivå (Jordbruksverket, 2020). Studier som baseras på data på mer aggregerad nivå visar samband mellan produktivitetstillväxt och kunskapsstillgång samt investeringar i FoU (Griffith, R, Redding, S & Van Reenen J, 2004).

Produktiviteten påverkas också av produktionsvolymen. Stordriftsfördelar innebär att den genomsnittliga produktionskostnaden minskar när produktionsvolymen ökar. Stordriftsfördelar förekommer framförallt i produktionssystem som kräver stora investeringar i maskiner och utrustning. Analyser av företagen i livsmedelskedjan visar att produktiviteten ökar med företagets storlek, men först när företagen har nått en viss storlek (Jordbruksverket, 2020).

2.1.2 Faktorer som påverkar förmågan att konkurrera med produktegenskaper

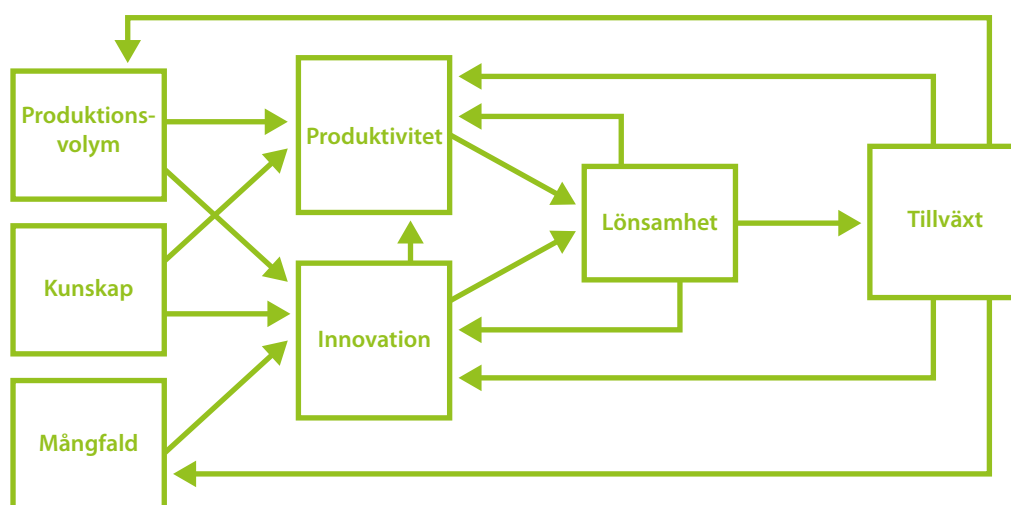
Förmågan att konkurrera med produktegenskaper handlar om att utveckla nya och bättre produktegenskaper och hitta en marknad för dessa. Denna förmåga bygger på marknadskännedom och innovation. Produktegenskaper som skapar differentiering kan kopplas till produktens design eller teknologiska prestanda, men även knyta an till konsumentens subjektiva värderingar rörande exempelvis djurvälstånd, miljö, klimat och ursprung. Egenskapskonkurrens handlar därför i hög grad om innovation, marknadsföring och varumärkesbyggnad. Detta är processer som bygger på kunskap, kreativitet och mångfald. De företag som har en stor tillgång till såväl intern som extern kunskap har generellt sett en högre innovationsbenägenhet (Johansson, B, Johansson S & Wallin, T, 2015). Forskning visar också att innovation ofta är resultatet av att olika kunskaper, kompetenser och erfarenheter kombineras, varför mångfald i och omkring företagen ökar innovationsförmågan (Broekel, T, Brachert, M & Duschl, M, 2017). Studier av företagen i livsmedelskedjan visar att företag som har en relativt stor andel sysselsatta med lång arbetslivserfarenhet har bättre förmåga att utveckla produkter med hög förädlingsgrad (Jordbruksverket, 2020).

Tillgång till relevant kunskap och möjligheterna att kombinera olika typer av kunskap och kompetenser ökar ofta med storleken på branschen. Detta innebär att det finns externa skalfördelar som är särskilt starka i specialiserade kluster. Forskning på detta område visar att det främst är produktiviteten i kunskapsintensiv verksamhet som påverkas av näringslivets koncentration och densitet (Fishcher, M & Frölich, J, 2001); (Springer, Heidelberg & Johansson, S, 2010). I specialiserade kluster sprids kunskap och information enkelt mellan olika aktörer och utgör en lokal kollektiv nytta som alla företag i klustret har nytta

av. Forskning visar att denna typ av kollektiva nyttighet har stor betydelse för företagens innovationskapacitet (Feldman, M, 1994).

2.1.3 Faktorer som skapar konkurrenskraft

Figur 1 sammanfattar de faktorer som skapar konkurrenskraft. Figuren visar att konkurrenskraft är ett resultat av kunskap och innovation, yttrar sig i form av lönsamma företag och resulterar i att livsmedelsproduktionen växer. Lönsamheten beror på produktivitet, vilken i sin tur beror på bland annat produktionsvolymen, det vill säga interna och externa skalfördelar. Produktivitet beror också i hög grad på innovationskraften, vilken också kan förmodas vara en funktion av branschens och företagens storlek. I större branscher finns ofta större incitament att investera i FoU och större företag har ofta mer resurser för att driva den komplexa och riskfyllda process som ofta krävs för att omsätta idéer till ekonomiskt bärkraftiga produkter och processer (Bjerke, L & Johansson, S, 2015). Innovation är också ett resultat av den kunskap, kreativitet och mångfald som finns i företagen och i den ekonomiska miljö som företagen verkar i. Vidare visar figur 1 att sambanden mellan lönsamhet, produktivitet och innovation även går i andra riktningen, eftersom det bara är lönsamma företag som har incitament och förmåga att kontinuerligt investera i FoU och i andra åtgärder som effektiviserar produktionen. Det är också bara lönsamma företag som har incitament att växa varför lönsamhet kan ses som en förutsättning för tillväxt på branschnivå. Tillväxt leder i sin tur till att skalfördelarna ökar vilket stimulerar produktivitetstillväxt och innovation. Tillväxt kan också förmodas stimulera mångfalden eftersom mångfald tenderar att öka med storlek. Figur 1 visar att det finns många ömsesidiga samband mellan de faktorer som skapar konkurrenskraft. Konkurrenskraften i livsmedelskedjan kan således förmodas vara självförstärkande.

Figur 1. Faktorer som påverkar konkurrenskraften

2.2 Hållbar livsmedelskedja

Den vanligaste definitionen av begreppet hållbar utveckling kommer från Brundtlandskommissionen. Hållbar utveckling definieras där som en samhällsutveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov (Brundtlandsrapporten, 1987). I begreppet hållbarhet ingår de tre dimensionerna ekonomisk, miljömässig och social hållbarhet och genom att förtydliga dessa kan begreppet göras mer konkret.

I Agenda 2030 ingår de tre dimensionerna av hållbar utveckling i de 17 globala hållbarhetsmålen. De globala målen är integrerade och odelbara vilket innebär att inget mål kan uppnås utan att även andra mål nås. Syftet med Agenda 2030 är att utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser.

Utifrån livsmedelsstrategins övergripande mål och målen för de tre strategiska områdena diskuteras i detta avsnitt vad de tre dimensionerna kan innehålla, utifrån vad som är mest relevant för livsmedelskedjan och dess aktörer. Detta avsnitt skiljer sig något från vad som enligt Jordbruksverkets rapport 2021:3 kan ingå i hållbara livsmedelssystem. Anledningen är att enligt detta uppdrag ska vi löpande följa livsmedelskedjans utveckling. Förenklat kan man säga att begreppet livsmedelskedjan ger en linjär bild av de olika stegen från primärproduktion till färdigt livsmedel hos konsumenten, medan begreppet livsmedelssystem ger en mer cirkulär och komplex bild (Jordbruksverket, 2021).

2.2.1 Ekonomisk hållbarhet

Begreppet ekonomisk hållbarhet kan definieras på olika sätt beroende på vilken hållbarhetsmodell som används som utgångspunkt (Kungliga Tekniska Högskolan, 2019). Dels kan med ekonomisk hållbarhet avses att den ekonomiska utvecklingen inte medför negativa konsekvenser för den miljömässiga eller sociala hållbarheten. Dels kan ekonomisk hållbarhet likställas med ekonomisk tillväxt, som är hållbar så länge den totala mängden kapital⁴ ökar. Det finns även de som valt att inte använda ekonomisk hållbarhet som begrepp, utan att det är ett verktyg vars struktur och institutioner antingen främjar eller hämmar en hållbar utveckling. Forskarna är inte överens om vilken av de tre definitionerna som ska råda, eftersom det är en värderingsfråga.

I Jordbruksverkets uppdrag Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin mäts den ekonomiska hållbarheten utifrån tre olika lönsamhetsmått (se [Avsnitt 2.1.2](#)) och dessa kan även användas för att mäta konkurrenskraft. I uppföljningen avses med begreppet konkurrenskraft förmågan hos enskilda företag att bedriva verksamhet som är lönsam på lång sikt. En konkurrenskraftig bransch

⁴ Med totala mängden kapital avses summan av ekonomiskt kapital, naturkapital samt socialt kapital.

kännetecknas av lönsamma företag som har goda förutsättningar att öka sin produktion. Den långsiktiga effekten av ökad konkurrenskraft är därför att det totala produktionsvärdet ökar, antingen genom ökade produktionsvolymerna och/eller ökade förädlingsvärden.

Den ekonomiska hållbarheten handlar även om att skapa en långsiktigt lönsam och resurseffektiv livsmedelsproduktion där människor har möjlighet att köpa och konsumera livsmedel till ett rimligt pris. Det är utifrån detta perspektiv viktigt att bibehålla produktionsvolymerna men samtidigt skifta produktion och konsumtion till miljömässigt och hälsomässigt hållbara livsmedelsalternativ som produceras på ett hållbart sätt. En sådan produktion bidrar både till att skapa lönsamma företag, uppfylla globala klimatmål, folkhälsomål och till den globala livsmedelsförsörjningen. Det behöver därför inte vara några motsättningar mellan ekonomisk, miljömässig och social hållbarhet.

Från ett samhällsekonomiskt perspektiv genereras mervärden både av resurseffektivitet och när förädlingsvärden ökar så att konsumenterna kan ta del av varor av bättre kvalitet till ett lägre pris. Konkurrenskraftiga företag kan, genom innovation och ny kunskap, generera positiva effekter utöver de rent företagsekonomiska vinsterna som uppstår (Jordbruksverket, 2021).

2.2.2 Miljömässig hållbarhet

Miljömässig hållbarhet, eller ekologisk hållbarhet som ibland används synonymt, inkluderar vanligtvis allt som har med jordens ekosystem att göra samt även faktorer som påverkas av den yttre miljön. Den miljömässiga hållbarheten handlar bland annat om jordens biogeokemiska-system där vatten, luft, land, biodiversitet samt ekosystemtjänster ingår (Kungliga Tekniska Högskolan, 2019).

Det svenska miljömålssystemet hanterar den miljömässiga dimensionen av hållbarhet. Miljömålssystemet består av ett generationsmål, 16 miljökvalitetsmål och 20 etappmål (december 2020)⁵ som ger en inblick i miljömässig hållbarhet och vad miljöarbetet ska leda till. Miljökvalitetsmålen följs upp i en egen process varje år och en fördjupad utvärdering av målen görs vart fjärde år.

I arbetet med att utvärdera och följa upp livsmedelsstrategin har generationsmålet⁶ och ytterligare sju miljömål identifierats som mest relevanta:

- Ett rikt odlingslandskap.
- Ett rikt växt- och djurliv
- Giftfri miljö
- Ingen övergödning

⁵ Antalet etappmål varierar över tid, eftersom vissa har upphört och andra tillkommit. För att se aktuellt antal etappmål hänvisas till <http://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen>.

⁶ Generationsmålet anger inriktningen för den samhällsomställning som krävs inom en generation för att miljökvalitetsmålen ska nås. Generationsmålet är därför vägledande för miljöarbetet på alla nivåer i samhället. I målet står också att arbetet med att lösa de svenska miljöproblemen inte ska ske på bekostnad av att vi exporterar miljö- och hälsoproblem till andra länder.

- Begränsad klimatpåverkan
- Hav i balans samt levande kust och skärgård
- God bebyggd miljö (preciseringen Hållbar avfallshantering).

Utifrån livsmedelsstrategin kan även djurhälsa och djurvelfärd, antibiotika-användning, användningen av bekämpningsmedel, kretsloppsbaseerat jordbruk, matsvinn och resurseffektivitet inkluderas i den miljömässiga hållbarheten.

Intensifieringen av jordbruket har haft och har fortfarande en negativ påverkan på den biologiska mångfalden genom ökad användning av kemiska växtskyddsmedel och mineralgödsel, men även på strukturella förändringar i landskapet, som större brukningsenheter och tätare grödor som inte lämnar mycket plats åt andra arter än dem vi odlar. Andra nyckelfaktorer som påverkar många arter negativt är bristen på lämpliga livsmiljöer, som extensivt brukad mark, våtmarker, buskage och träd i slättbygd. I skogsbygd är nedläggning av jordbruk och efterföljande igenväxning av det öppna landskapet ett hot mot många arter.

Jordbruket orsakar också utsläpp av växthusgaser. Växthusgasutsläppen från primärproduktionen kan minska men inte tas bort helt, eftersom vissa utsläpp beror på biologiska processer som inte kan påverkas. Låga energipriser innebär minskade incitament att utveckla och investera i produktion av förnybara energiresurser från landsbygderna. Globalt är subventionerna till fossila bränslen fortfarande mycket större än till förnybar energi.

En hållbar tillväxt bygger både på ökad resurseffektivitet, exempelvis produktivitetstillväxt, ett minskat matsvinn samt åtgärder för att gynna natur- och kulturvärden. Genom ökad produktivitet kan produktionen öka, i volym och/eller i värde, utan att mängden insatsvaror och produktionsfaktorer ökar. Resurseffektiviteten kan även öka genom att matavfall och andra förluster minskar när mer av maten konsumeras av människor eller används som foder samtidigt som överkonsumtion och matsvinn minskas.

2.2.3 Social hållbarhet

Vad den sociala dimensionen av hållbarhet inkluderar är ofta beroende av i vilket sammanhang den diskuteras. Det finns två välkända exempel på vad social hållbarhet innebär: dels FN:s millenniemål som har individen i fokus och dels Human Development Index som väger samman tre dimensioner (förväntad livslängd, förväntad utbildningslängd och välfärd i form av köpkraft och bruttonationalinkomst) (Kungliga Tekniska Högskolan, 2019).

Gemensamt för de båda exemplen är att de fokuserar på människan och hur människor organiserar sina samhällen. Social hållbarhet handlar i hög grad om demokrati, rättvisa, mänskliga rättigheter och livsstilar. Utifrån livsmedelsstrategins fyra mål och uppdraget att följa livsmedelskedjans utveckling kan social hållbarhet omfatta exempelvis

- Hållbara matvanor (utifrån pris, tillgänglighet, marknadsföring, information och kunskap)
- Folkhälsa (inklusive säkra och näringsriktiga livsmedel)
- Antibiotikaresistens
- Djurvälstånd
- Levande landsbygd
- Arbetsvillkor och arbetsmiljöfrågor
- Utbildningsnivå
- Jämställdhet
- Framtidstro

Ohälsosamma matvanor är en av de enskilt största orsakerna till ohälsa och för tidig död i Sverige (IHME, 2019). En utveckling mot en mer miljömässigt hållbar livsmedelskonsumtion kan också främja folkhälsan, eftersom en sådan utveckling skulle kunna innebära en minskad köttkonsumtion och en ökad konsumtion av växtbaserade livsmedel så som baljväxter, grönsaker och frukt. En minskad konsumtion av livsmedel med låg näringsstäthet men hög energitäthet⁷, som ofta innehåller mycket socker och mättat fett, bidrar också till en förbättrad folkhälsa och miljövinst. Anledningen är att sådana livsmedel kan ses som en onödig miljöpåverkan då de inte behövs ur näringssynpunkt.

I Jordbruksverkets uppdrag uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin finns flera indikatorer som kan användas för att följa den sociala hållbarheten. Till exempel följs utvecklingen av antal årsarbetstider, förädlingsvärde och antal arbetsställen på länsnivå och det finns indikatorer om utbildningsnivå, antibiotika resistens och konsumenternas förtroende för livsmedel.

2.2.4 Sammanfattande kommentarer

Om man utgår från definitionen om hållbarutveckling i Bruntlands-rapporten så skulle man kunna formulera att en hållbar produktion och konsumtion av livsmedel ska tillgodose dagens behov av livsmedel utan att kommande generationers möjlighet att tillgodose sina behov äventyras. All livsmedelsproduktion påverkar miljön, vilket gör att en produktionsökning påverkar förutsättningarna att nå andra samhällsmål. En hållbar produktion behöver därför beakta alla tre dimensioner av hållbarhet, eftersom de är integrerade och påverkar varandra.

Produktion och konsumtion av livsmedel är dock en förutsättning för människors överlevnad och hälsa. Med tanke på att världens befolkning ökar, och preferenserna ändras då allt fler får det ekonomiskt bättre, behöver det globalt produceras mer mat (Alexandratos, 2012). Den svenska livsmedelsproduktionen är, ur ett internationellt perspektiv, miljö- och klimateffektiv och har en hög

⁷ Exempel på livsmedel med mycket "tomma" kalorier är godis, snacks och söta drycker.

standard inom djurskydd och djurhälsa (OECD, 2018). Men även den svenska produktionen behöver bli mer hållbar och det är därför viktigt att livsmedelsstrategin bidrar till en ökad livsmedelsproduktion samtidigt som den är hållbar ur samtliga dimensioner av hållbarhet.

2.3 Metod för uppföljning av konkurrenskraft i livsmedelskedjan

Konkurrenskraft yttrar sig i form av lönsamma företag och resulterar i att livsmedelsproduktionen växer, såväl i värde- som volymtermer. Livsmedelskedjans konkurrenskraft kan därför följas upp med ett antal olika indikatorer som speglar lönsamhet och tillväxt. De indikatorer som används för löpande uppföljning har valts ut för att ge en samlad bild av utvecklingen i livsmedelskedjan över tid.

2.3.1 Indikatorer

I uppföljningen av utvecklingen i livsmedelskedjan används två olika typer av indikatorer: grundläggande samt specifika förklarande indikatorer. Grundläggande indikatorer baseras på ekonomiska nyckeltal, medan specifika förklarande indikatorer mäter underliggande faktorer som kan förklara skillnader i utvecklingen för de grundläggande indikatorerna. Totalt har drygt 160 indikatorer identifierats som relevanta för att följa utvecklingen i livsmedelskedjan, men trots detta är rapportens lista med indikatorer inte uttömmande.

2.3.1.1 Grundläggande indikatorer

Då livsmedelsstrategin är en tillväxtstrategi med fokus på konkurrenskraft används ekonomiska nyckeltal som baseras på uppgifter från "Företagens Ekonomi" (SCB) som inhämtar data från företagets bokföringsuppgifter. I detta register kategoriseras företagen efter den näringsgren (SNI) där de har sin huvudsakliga verksamhet. Man bör dock komma ihåg att många företag består av flera olika delar med varierad lönsamhet och att de bokförda uppgifterna inte speglar alla delar av företagets ekonomi. För att förstå förutsättningar för företagande är det viktigt att beakta att många företag är verksamma inom flera olika branscher. Detta är ett av skälen till att vi studerar utvecklingen i livsmedelskedjan utifrån statistik som baseras på företagets bokföringsuppgifter istället för statistik som baseras på produktionskalkyler. De nyckeltal som presenteras i rapporten ska därför inte betraktas som absoluta sanningar som gäller för alla företag i respektive led eller bransch, utan snarare ses som en temperaturmätare för utvecklingen i branschen. Se [Bilaga B](#) för en närmare beskrivning av de grundläggande indikatorerna och vad de mäter.

2.3.1.2 Specifika förklarande indikatorer

De specifika förklarande indikatorerna ger underliggande förklaringar till utvecklingen i de grundläggande indikatorerna. Dessa indikatorer kan skilja sig åt mellan olika led i kedjan. I samråd med andra myndigheter, universitet, branschorganisationer och frivilligorganisationer har ett hundratal specifika förklarande indikatorer identifierats som relevanta för att följa utvecklingen i livsmedelskedjan. I Bilaga H-K återfinns tidsserier för ett urval av specifika förklarande indikatorerna.

2.3.1.3 Relevanta miljömål

Enligt livsmedelsstrategin ska produktionen öka samtidigt som relevanta miljömål nås. Av strategin framgår även att produktionen ska styras av konsumenternas efterfrågan. I rapporten har vi utöver Generationsmålet identifierat sju miljömål som har en tydlig koppling till livsmedelskedjan (se [Avsnitt 2.2.2](#)). De indikatorer som används för att följa de identifierade miljömålen är delvis sådana som används vid uppföljningen av Sveriges miljömål, men även några som specialanpassats till livsmedelsproduktionen (antalet hektardoser av kemiska växtskyddsmedel samt växtnäringsbalanser).

Som nämnts tidigare utesluter inte denna avgränsning att andra miljömål också kan vara viktiga i arbetet med livsmedelsstrategin, men eftersom miljö-kvalitetsmålen inklusive generationsmålet⁸ följs upp i en egen process och det produceras en årlig rapport har vi valt att inte inkludera samtliga miljömål i detta arbete.

2.4 Metod för urval av åtgärder i handlingsplanen

Från och med årsrapporten år 2020 följer vi kvalitativt upp ett urval av åtgärder i livsmedelsstrategins handlingsplan och av kapitel fyra framgår vilka åtgärder och insatser som följs upp. Totalt har nio åtgärder i livsmedelsstrategins första handlingsplan valts ut och de valda åtgärderna är jämnt fördelade mellan livsmedelsstrategins tre strategiska områden. Fyra insatser som ingår i Landsbygdsprogrammet 2014–2020 har också valts ut. I den andra handlingsplanen har vi valt ut tio åtgärder, tre för respektive strategiskt område och ett tvärgående uppdrag. Dessutom har ett tvärgående uppdrag valts ut. Urvalen är baserade på en kombination av:

- Respektive åtgärds budget,
- god spridning mellan de strategiska områdena, samt

⁸ Generationsmålet anger inriktningen för den samhällsomställning som krävs inom en generation för att miljö-kvalitetsmålen ska nås. Generationsmålet är därför vägledande för miljöarbetet på alla nivåer i samhället. I målet står också att arbetet med att lösa de svenska miljöproblemen inte ska ske på bekostnad av att vi exporterar miljö- och hälsoproblem till andra länder.

- hur instrumentella insatserna bedöms vara. Med instrumentella menar vi bl.a. att de eftersträvade samhällseffekterna bedöms bli särskilt betydelsefulla för åtgärderna eller insatserna.

I årets rapport är uppföljningen huvudsakligen baserad på redovisningar som ansvariga myndigheter lämnat till Jordbruksverket. Vi har också inhämtat synpunkter från fyra branschorganisationer (LRF, Livsmedelsföretagen, Svensk Dagligvaruhandel samt Visita) på åtgärdernas utformning och genomförande.

2.5 Statistik

För att kunna utvärdera och följa upp livsmedelsstrategin i hela kedjan är det lämpligt att använda samma statistikkälla i alla led. Det är även viktigt att använda indikatorer som håller över tid då livsmedelsstrategin är långsiktig. Genom att använda SCB:s register Företagens Ekonomi, som innehåller ekonomiska fakta baserat på bokföringsuppgifter för alla företag som är moms-redovisningsskyldiga i Sverige, baseras uppföljningen på officiell statistik från samma statistikkälla för alla led. Rapporten redogör för utvecklingen under åren 2011–2018/2019 och visar således konkurrenskraftsläget vid tiden då strategin arbetades fram och beslutades. I rapportens statistikbilagor presenteras en längre tidsperiod, eftersom statistiken är tillgänglig för flera år.

I årets rapport har metoden för statistiksammanställningen förändrats då den redovisade statistiken från och med årsrapporten år 2021 baseras på företag med minst 200 000 kronor i omsättning.⁹ Syftet med att tillämpa en omsättningsgräns är att redovisa statistik för de grundläggande indikatorerna som aggregerats utifrån observationer av företag som drivs med viss långsiktighet och med ett vinstintresse. Många av de allra minsta företagen är hobbyverksamheter eller företag i mycket tidigt startskede eller i nedläggningsfas. Merparten av dessa företag är inte representativa för den del av branschen som utgörs av företag som drivs affärsmässigt. Statistiken för dessa allra minsta företag innehåller också ett relativt stort mått av osäkerhet, vilken reduceras när en omsättningsgräns tillämpas. När en omsättningsgräns på 200 000 kronor tillämpas exkluderas en stor andel av alla företag (drygt 50 procent i vissa delsektorer), men nästintill inget av nettoomsättningen (som mest 5 procent i en delsektor) och förädlingsvärdet (som mest 3 procent i en delsektor).

All statistik för de grundläggande indikatorerna som redovisas i rapporten har aggregerats från företagsdata och baseras på företag med minst 200 000 kr i omsättning. Alla tidserier för de grundläggande indikatorerna har justerats enligt denna metodförändring, inklusive den statistik som finns i bilagorna. Detta innebär alla tidserier i årets rapport är konsistenta över tid men att de värden som redovisas i årets rapport inte kan jämföras med värden som redovisas i tidigare årsrapporter.

⁹ Motsvarande tröskelvärde används i andra studier och undersökningar, bl.a. i Tillväxtverkets återkommande undersökning Företagens villkor och verklighet.

2.5.1 Statistikens begränsningar

All statistik innehåller olika former av begränsningar. När man beaktar registerbaserad statistik grundad på bokföringsuppgifter bör man ha i åtanke att:

- Statistiken omfattar aktiva företag, som bedrivit verksamhet under året¹⁰.
- Lönsamhetsmått i Företagets Ekonomi bygger på företagets resultat- och balansräkningar. De är främst insamlade från de näringsbilagor som företagen lämnar till Skattemyndigheten. Det innebär till exempel att produktionsvärdet inte innehåller varor som både produceras och konsumeras inom företaget liksom att tillgångar värderas i enlighet med skattemässiga principer.
- Det är ekonomin för de företag som har primär¹¹ verksamhet (SNI-kod) inom livsmedelskedjan som utvärderas. Företagen kan också ha sekundära verksamheter utanför livsmedelskedjan. Om så är fallet räknas också ekonomin från de sekundära verksamheterna in i nyckeltalen. Företagen kan bestå av olika delar, med varierande lönsamhet.
- Det finns en risk att företagets SNI-kod inte stämmer överens med dagens verksamhet, eftersom företag i regel inte uppdaterar SNI-koden när den huvudsakliga verksamheten ändrats.
- För primärproduktionen ingår samtliga subventioner¹² i förädlingsvärde och andra nyckeltal, vilket är en skillnad gentemot senare led i livsmedelskedjan.
- Ägare till enskilda firmor räknas inte med bland antal årsarbetstider,
- Eget (eller oavlönat) arbete finns inte upptaget som en kostnad i statistiken, vilket gör att ersättning för arbete, främst i enskilda firmor, inte finns med som lönekostnader.
- Antal anställda har räknats om till årsarbetstider.

I redovisningen av ekonomiska nyckeltal har vi konsekvent utgått från uppgifter från Företagens ekonomi. Eftersom inte minst företagsformen skiljer sig åt mellan de olika leden i livsmedelskedjan uppstår vissa svårigheter med tolkningen av resultaten. Till exempel bedrivs primärproduktionen och företagen i restaurangledet ofta i företagsformen enskild firma, medan aktiebolag och ekonomisk förening är vanliga bolagsformer inom livsmedelsindustrin och livsmedelshandeln. Effekten av detta blir att i primärproduktionen och restaurangledet ska företagets överskott ofta täcka ersättningen för hela arbetsinsatsen, medan detta inte är fallet för aktiebolag eller ekonomisk förening. Detta gör att flera av de nyckeltal som presenteras i rapporten är högre. Detta beror på att kostnaden för eget arbete inte är medräknat som lönekostnad i dessa företags bokföring och detta gör också att egenföretagarnas arbetstid inte räknas in i årsarbetstiden.

10 Ett företag var aktivt de aktuella åren om det var arbetsgivarregistrerat, fanns i momsregistret eller var registrerat för F-skatt.

11 Vi har valt att använda begreppet huvudsaklig verksamhet, för att undvika sammanblandning med primärproduktionen.

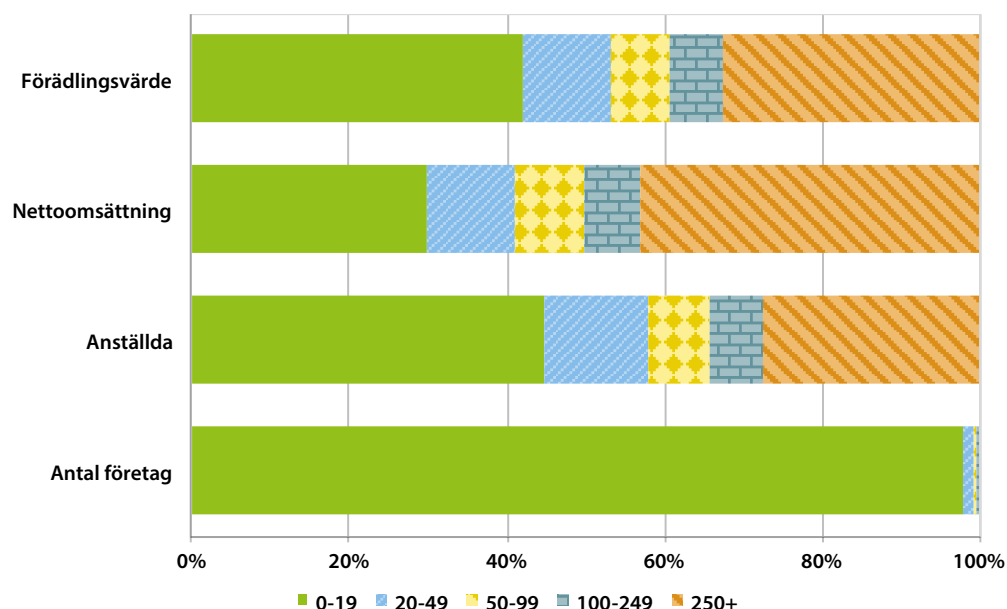
12 För primärproduktionen innebär detta att t.ex. samtliga subventioner till jordbruket är med medan frikopplade produktionsstöd som gårdsstöd och miljöstöd inte finns med i t.ex. nationalräkenskaperna.

Enskilda firmor redovisar därför i allmänhet ett högre resultat, högre produktivitet och större marginaler än exempelvis ett aktiebolag. Om man räknar av ersättning för både anställda och eget arbete som läggs ner i företagen, blir nyckeltalen avsevärt lägre. Denna skillnad mellan de olika leden påverkar främst tolkningen av nivåerna för de olika nyckeltalen, men det kan också vara viktigt att hålla i minnet när utvecklingen av vissa nyckeltal analyseras.

3 Utvecklingen i den totala livsmedelskedjan

Detta kapitel visar den övergripande utvecklingen i hela livsmedelskedjan (som ett aggregat) för åren 2011–2019 och vissa jämförelser görs med det totala näringslivet. I Bilaga D-G finns fördjupningar avseende konkurrenskraft och produktion för varje led i livsmedelskedjan, i Bilaga H-K finns uppgifter från år 2008 till senast tillgängliga år och i [Bilaga B](#) finns en närmare beskrivning av de grundläggande indikatorerna och vad de mäter.

Antalet företag med huvudsaklig verksamhet (SNI-kod) i livsmedelskedjan och en omsättning över 200 000 kronor uppgick till drygt 84 000 år 2018, samtidigt som antalet årsarbetstider uppgick till drygt 286 000 stycken. Figur 2 visar strukturen i livsmedelskedjan år 2018, det vill säga hur livsmedelskedjans totala förädlingsvärde, nettoomsättning, antal anställda och antal företag fördelas över olika storleksklasser av företag. Livsmedelskedjan består nästan uteslutande av företag med färre än 20 anställda (årsarbetstider). Andelen uppgick till 98 procent i livsmedelskedjan år 2018, vilket kan jämföras med 97 procent i det totala näringslivet. Knappt 70 procent av livsmedelskedjans förädlingsvärde finns i företag med mindre än 250 anställda, det vill säga i så kallade små och medelstora företag (SME) enligt EU:s definition. Motsvarande andel för nettoomsättningen är knappt 60 procent. Detta gör att politiska beslut som berör SME-företag får stor påverkan på hela livsmedelskedjan.

Figur 2. Antal företag, anställda, omsättning och förädlingsvärde per storleksklass (efter antalet anställda) för livsmedelskedjan år 2018

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

3.1 Konkurrenskraft

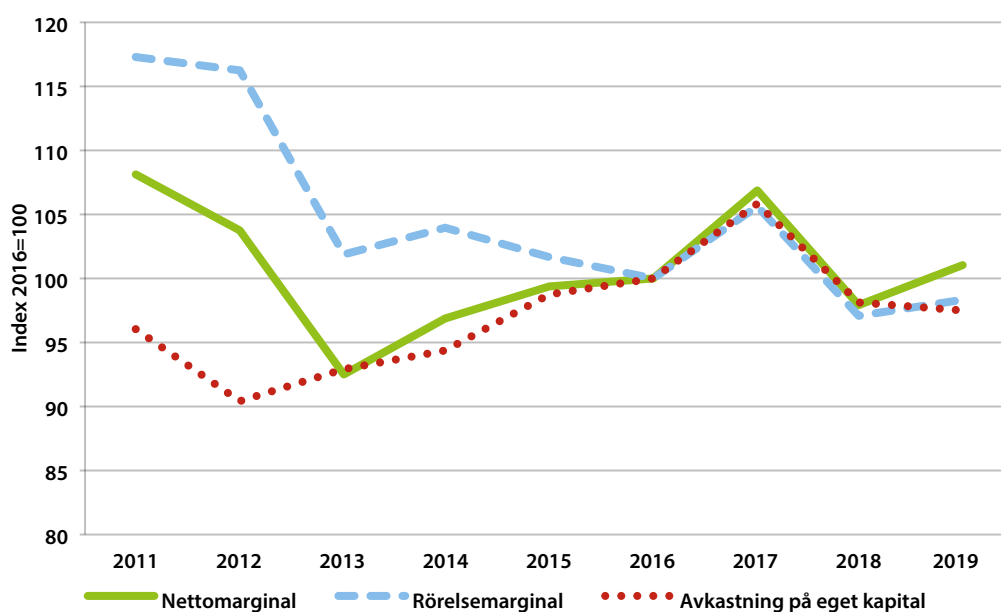
I detta avsnitt studeras konkurrenskraftens utveckling utifrån:

- olika lönsamhetsmått,
- svensk marknadsandel,
- samt hur innovationsgraden utvecklas över tid.

3.1.1 Lönsamhetens utveckling

I utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin definieras konkurrenskraft som företagets förmåga att bedriva verksamhet som är lönsam på lång sikt. Vi använder tre indikatorer för att följa lönsamhetsutvecklingen: nettomarginal (som visar hur effektivt företaget utnyttjat sin omsättning), rörelsemarginal (som visar det procentuella överskott som varje omsättningskrona ger, efter avdrag för rörelsens kostnader) samt avkastning på eget kapital (som visar om det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget, eller om det är lämpligare att ta ut och omplacera det). I [Bilaga B](#) finns en närmare beskrivning av de grundläggande indikatorerna och vad de mäter.

I Figur 3 redovisar vi utvecklingen för de tre lönsamhetsmåten för hela livsmedelskedjan, men det bör poängteras att utvecklingen är på aggregerad nivå och skiljer sig åt mellan de olika leden och inom respektive led. Vi har valt att redovisa utvecklingen i indexform i figurerna 3–6), då målen i livsmedelsindustrin är att lönsamheten och konkurrenskraften ska öka. Basåret för indexet är satt till år 2016, vilket är året innan livsmedelsstrategin beslutades.

Figur 3. Lönsamhetens utveckling för hela livsmedelskedjan 2011–2019, Index 2016=100

Not: Nyckeltalet för 2019 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

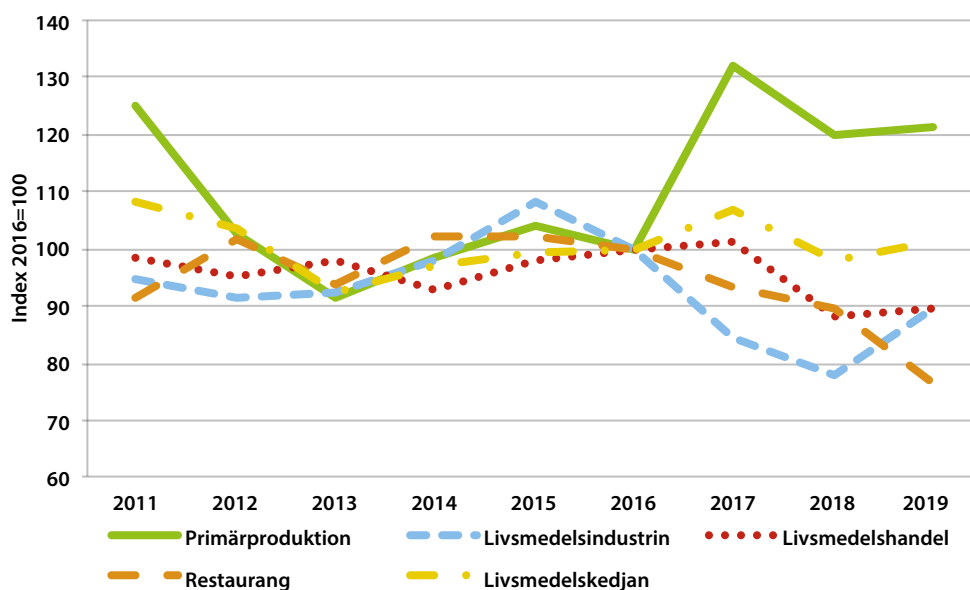
Under den studerade tidsperioden har lönsamheten och därmed konkurrenskraften försämrats något för företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelskedjan (se Figur 3), men trots försämringen på aggregerad nivå visar en analys på en mer detaljerad nivå att det finns delbranscher i livsmedelskedjan vars lönsamhet och konkurrenskraft ökade under den studerade tidsperioden. Mellan åren 2011 och 2019 minskade nettomarginalen med en procentenhet, rörelsemarginalen med tre procentenheter samtidigt som avkastningen på eget kapital var i stort sett oförändrad. Att marginalerna går ner samtidigt som avkastningen på eget kapital var i stort sett oförändrad skulle kunna förklaras av att produktionen ökar, vilket bekräftas av Figur 7. I det totala näringslivet ökade nettomarginalen med en procentenhet mellan år 2011 och år 2019, medan rörelsemarginalen och avkastningen på eget kapital minskade med en respektive tre procentenheter. Om utvecklingen mellan åren 2016 och 2019 studeras framgår att alla tre lönsamhetsmått var i stort sett oförändrade i livsmedelskedjan totalt.

Det är möjligt att studera utvecklingen på en mer detaljerad nivå¹³ för det första ledet i livsmedelskedjan. Enligt statistik från SCB ökade rörelsemarginalen och nettomarginalen för bland annat odling av grönsaker och uppfödning av slaktsvin, men avkastningen på eget kapital för dessa delbranscher minskade mellan åren 2011 och 2018. Lönsamheten för alla tre nyckeltal ökade för företag vars huvudsakliga verksamhet var odling av ett och tvååriga växter samt uppfödning av smågrisar, samtidigt som antalet företag minskade. Lönsamheten ökade även för företag vars huvudsakliga verksamhet var äggproduktion och för företag vars huvudsakliga verksamhet var fiskodling i sötvatten. Mellan åren 2011 och 2018 minskade lönsamheten för bland annat företag med huvudsaklig verksamhet inom sockerbetsodling, mjölkproduktion och uppfödning av nötkreatur, trälfiske. Även antalet företag minskade i dessa delbranscher. (SCB, 2020)

Procentenhet beskriver skillnaden mellan två procentsatser, medan en förändring i procent visar en viss andel av utgångsvärdet. Vi vill påminna om att förändringar från låga värden kan ge stora procentuella förändringar.

Figur 4 till Figur 6 visar lönsamhetsutvecklingen för de olika leden i livsmedelskedjan i indexform. En detaljerad redovisning av utvecklingen per led i livsmedelskedjan finns i Bilaga D-G.

¹³ Det finns dock en risk att företagens SNI-koder inte stämmer överens med dagens verksamhet och därför behöver den mer detaljerade statistiken tolkas med försiktighet.

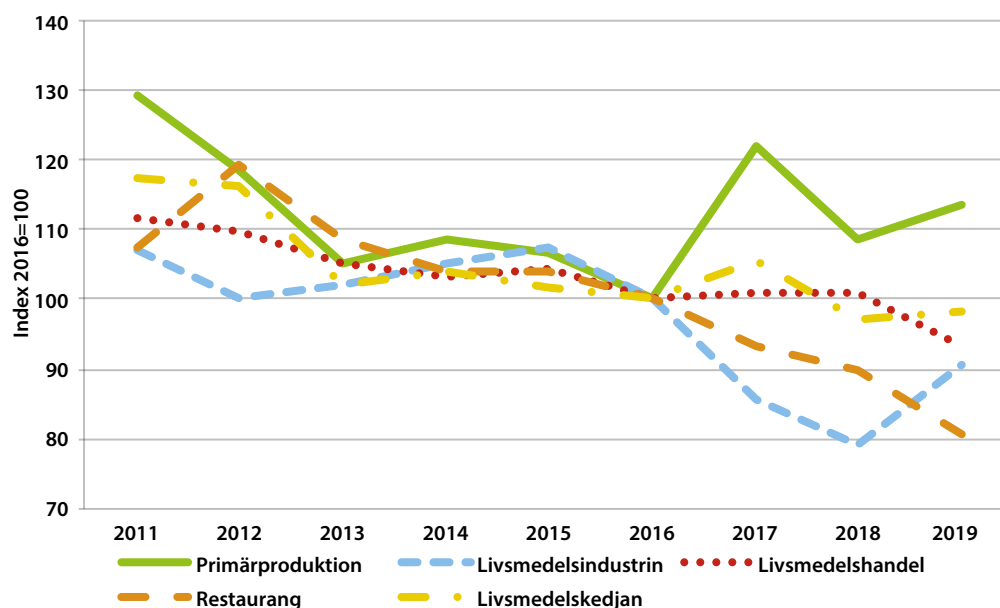
Figur 4. Nettomarginalens utveckling i livsmedelskedjan 2011–2019, Index 2016=100

Not: Nyckeltalet för 2019 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Nettomarginalen försämrades mest i restaurangledet fram till år 2019, dvs. året innan pandemin. I detta led minskade nettomarginalen med knappt två procentenheter mellan åren 2011 och 2019. Inom primärproduktionen har det skett en gradvis återhämtning sedan bottenåret 2013, som påverkades av höga foderpriser och låga intäkter för spannmål. År 2017 var ett bra år för det svenska jordbruket, där produktionsvärdet ökade mer än produktionskostnaderna. Återhämtningen kom av sig år 2018 då skördarna av spannmål och oljeväxter var mycket låga till följd av torkan, samtidigt som det var brist på foder och foderkostnader ökade. Sammantaget minskade nettomarginalen i primärproduktionen med knappt en procentenhet mellan åren 2011–2019. I livsmedelsindustrin och livsmedelshandeln har nettomarginalen varit i stort sett oförändrad mellan åren 2011 och 2019.

Utvecklingen mellan åren 2016 och 2019 visar att nettomarginalen i primärproduktionen ökade med tre procentenheter, medan den minskade i restaurangledet med lika många procentenheter. Nettomarginalen i livsmedelsindustrin minskade med en procentenhet mellan åren 2016 och 2019 och var oförändrad i livsmedelshandeln och i den totala livsmedelskedjan.

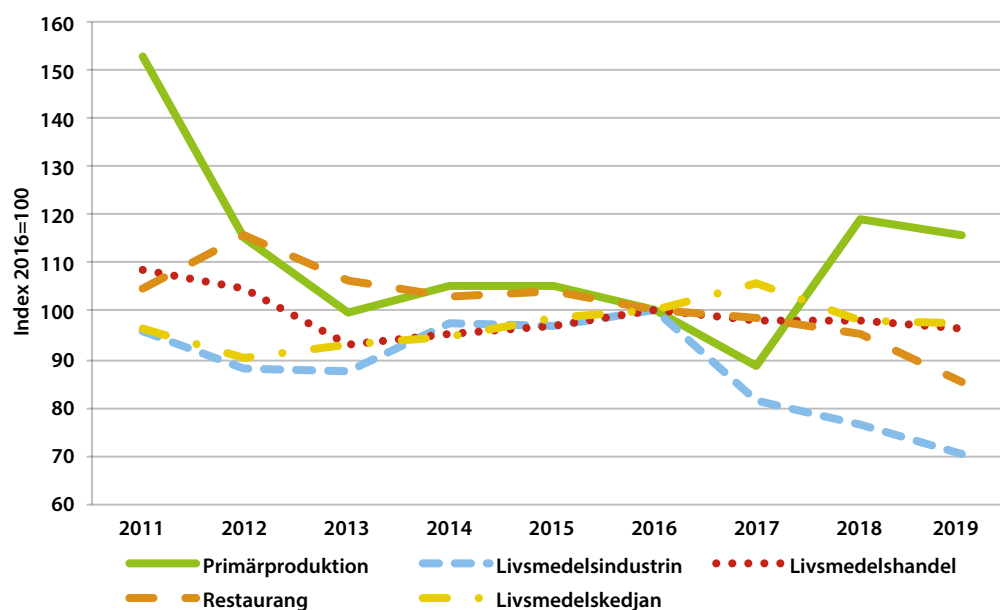

Figur 5. Rörelsemarginalens utveckling i livsmedelskedjan 2011–2019, Index 2016=100

Not: Nyckeltalet för 2019 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Rörelsemarginalens utveckling var något sämre mellan åren 2011 och 2019 jämfört med nettomarginalens utveckling. Lönsamhetsmättet minskade med tre procentenheter vardera i den totala livsmedelskedjan, primärproduktionen och restaurangledet, samtidigt som minskningen i livsmedelsindustrin och livsmedelshandeln uppgick till en procentenhet vardera. Mellan åren 2016 och 2019 ökade rörelsemarginalen i primärproduktionen med tre procentenheter, medan utvecklingen var oförändrad i den totala livsmedelskedjan, livsmedelsindustrin och livsmedelshandeln. I restaurangledet minskade rörelsemarginalen med två procentenheter mellan åren 2016–2019.

Figur 6. Utvecklingen i Avkastning på eget kapital i livsmedelskedjan 2011–2019, Index 2016=100

Not: Nyckeltalet för 2019 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Slutligen visar utvecklingen för avkastning på eget kapital upp en liknande bild som utvecklingen av de andra lönsamhetsmått och mellan åren 2011–2019 minskade avkastning på eget kapital i alla led i livsmedelskedjan. Störst var minskningen i restaurangledet med nio procentenheter, följt av livsmedelsindustrin sex procentenheter, livsmedelshandeln fyra procentenheter och primärproduktionen två procentenheter. Livsmedelsindustrins avkastning minskade kraftigt år 2018, vilket kan vara en konsekvens av torkan som påverkade råvarukostnaderna.

Företagens lönsamhet påverkas av bland annat arbetskraftsproduktivitet och förädlingsgrad. En fördjupningsstudie av livsmedelskedjans konkurrenskraft visar vilka faktorer som förklarar konkurrenskraft på företagsnivå (Jordbruksverket, 2020). Den bekräftar på mikronivå de positiva samband som vi tidigare har identifierat på aggregerad nivå i livsmedelskedjan (Jordbruksverket, 2019). Det vill säga att lönsamheten i vissa företag drivs av produktivitet (att företagen kan producera mer till en lägre kostnad), medan lönsamheten i andra företag drivs av förädlingsgrad (som visar företagets förmåga att utveckla produktegenskaper som det finns en betalningsvilja för på marknaden). Analyserna visar att arbetskraftsproduktiviteten är viktig för lönsamheten i företag som producerar varor som säljs på marknader med stark priskonkurrens, t.ex. spannmålsodling medan produkternas förädlingsgrad är mer betydande för lönsamheten i företag som producerar varor som säljs på marknader med stark egenskapskonkurrens. Exempel på delbranscher i primärledet där konkurrenskraft och lönsamhet i hög grad skapas genom utveckling av attraktiva produktegenskaper och varumärken som exempelvis kan bygga på mervärden kopplat till miljö, smittskydd och djurvälstånd är husdjursskötsel, blandat jordbruk, odling av fleråriga växter, fiske samt vattenbruk.

Noteras kan att arbetskraftsproduktiviteten¹⁴ ökade med 13 procent i livsmedelskedjan mellan åren 2011–2018, vilket kan jämföras med 17 procent i det totala näringslivet. Livsmedelsindustrin har haft en konstant utveckling i arbetskraftsproduktiviteten och nådde 2018 sin högsta nivå. En förklaring är en ökande automatisering i branschen samt ökande produktionsvolym. I [Bilaga D](#) till [Bilaga G](#) samt [Avsnitt 3.3](#) finns mer information om hur arbetskraftsproduktiviteten utvecklats under den studerade tidsperioden för de olika leden.

Under samma tidsperiod ökade förädlingsgraden¹⁵ i livsmedelskedjan med sex procent. Om förädlingsgradens utveckling studeras för de olika leden framgår att den kraftigaste ökningen var i restaurangledet och den minsta ökningen i primärproduktionen. Ökningen i förädlingsgrad inom restaurangledet tyder på att det finns en stark efterfrågan på mat- och måltidsupplevelser. När data på en mer detaljerad nivå studeras framgår att i primärproduktionen ökade förädlingsgraden mellan åren 2011 och 2018 mest bland företag som bedriver vattenbruk (23 %), följt av företag som bedriver fiske (12 %). Däremot minskade förädlingsgraden bland företag som odlar fleråriga växter (-4 %). Inom livs-

¹⁴ Mätt som förädlingsvärde dividerat med antal årsarbetstider.

¹⁵ Mätt som förädlingsvärde dividerat med nettoomsättning.

medelsindustrin ökade förädlingsgraden endast bland företag som bedriver mejeritillverkning och framställer vegetabiliska och animaliska oljor och fetter (18 % vardera) mellan åren 2011 och 2018. I övriga delbranscher sjönk förädlingsgraden under samma period och förädlingsgraden minskade mest bland företag som bereder och hållbarhetsbehandlar frukt, bär och grönsaker (-29 %), följt av företag som bereder och hållbarhetsbehandlar fisk samt skal- och blötdjur (-24 %). Inom livsmedelshandeln ökade förädlingsgraden mest inom partihandel med jordbruksråvaror och levande djur (18 %) mellan åren 2011 och 2018, följt av detaljhandel med brett sortiment (9 %), medan förädlingsgraden minskade för torg och marknadshandel (-15 %) och partihandel med livsmedel, drycker och tobak (-5 %). Slutligen i restaurangledet ökade förädlingsgraden mellan åren 2011 och 2018 mest bland företag som huvudsakligen bedriver cateringverksamhet.

3.1.2 Svensk marknadsandel

Ett annat sätt att mäta den svenska produktionens konkurrenskraft är svensk marknadsandel, som visar hur stor del¹⁶ av den totala förbrukningen som produceras i Sverige. Detta sätt att mäta gör att andelarna kan överstiga 100 procent. Man bör dock ha i åtanke att marknadsandelen är ett relativt mått och påverkas av både efterfrågan och utbud. Om efterfrågan ökar snabbare än produktionen sjunker marknadsandelen trots att produktionen ökar.

Den svenska marknadsandelen för ett urval produkter visas i tabellen (se även [Bilaga D](#)). För kött och mejeriprodukter har den svenska andelen sjunkit sedan EU-inträdet år 1995, men den negativa trenden verkar vara bruten för kött, då den svenska marknadsandelen inom flera djurslag ökat de senaste åren. Den förbättrade efterfrågan på svenskt kött har även lett till höga producentpriser, delvis driven av ökade medvetenhet om mervärden relaterade till svenskt köttproduktion. Den svenska marknadsandelen har varit relativt stabil för ägg, socker och matpotatis mellan åren 2011 och 2019, men den svenska marknadsandelen för ägg ökade markant under 2019. En orsak till de höga marknadsandelarna för ägg är de svenska salmonellagarantierna. För spannmål har den svenska produktionen haft en marknadsandel som har överstigit 100 procent samtliga år sedan EU-medlemskapet, med undantag av torkåret 2018. För de frukter och grönsaker som redovisas i tabellen varierar marknadsandelarna mer då vissa frukter och grönsaker endast kan produceras under en viss tid av året och en del livsmedel inte alls går att producera i Sverige.

¹⁶ Detta sätt att mäta gör att andelarna kan överstiga 100 procent.

Tabell 2. Svensk marknadsandel i ett urval av sektorer 2011–2019

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Morötter	95%	91%	93%	93%	91%	93%	91%	89%	92%
Äpple	19%	20%	23%	22%	22%	24%	21%	28%	21%
Tomater	13%	14%	14%	14%	15%	14%	15%	18%	17%
Nötkött	56%	51%	51%	52%	53%	52%	54%	56%	56%
Griskött	73%	68%	67%	69%	70%	70%	73%	76%	77%
Matfågel	68%	65%	65%	66%	66%	67%	68%	70%	72%
Ägg	92%	91%	94%	90%	91%	94%	93%	93%	98%
Smör	59%	58%	71%	66%	59%	57%	58%	55%	56%
Ost	58%	56%	47%	45%	46%	45%	45%	42%	41%
Mjölkekvivalenter	78%	77%	78%	77%	77%	75%	74%	72%	70%
Matpotatis	77%	79%	79%	78%	77%	77%	76%	73%	i.u.
Socker	83%	91%	84%	96%	78%	88%	85%	81%	i.u.
Spannmål	111%	117%	114%	144%	137%	124%	134%	79%	136%

Källa: Jordbruksverket

3.1.3 Innovation

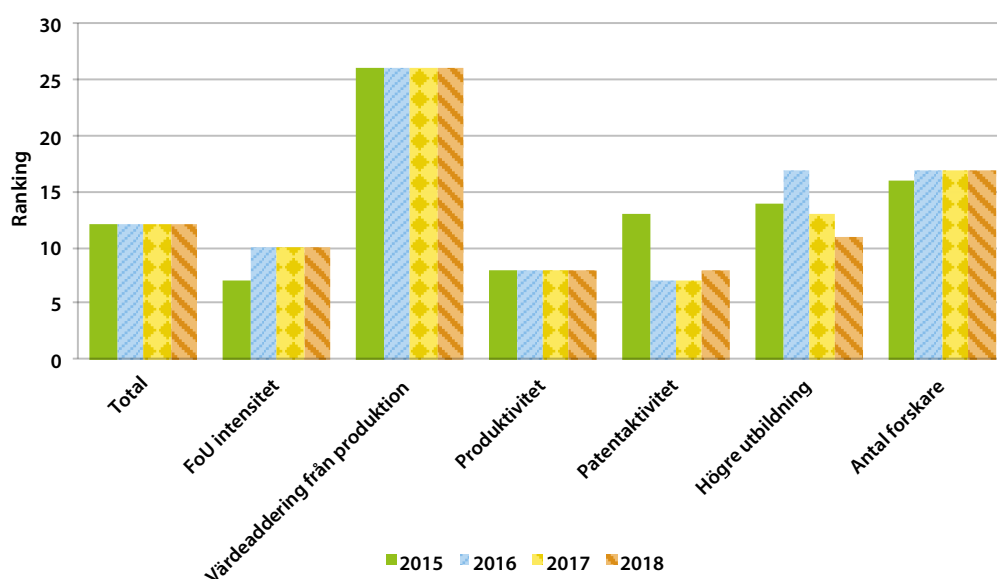
Konkurrenskraften i livsmedelskedjan kan även studeras genom att följa hur innovationsgraden utvecklas över tid. Analysföretaget Bloomberg tar varje år fram ett globalt innovationsindex som rankar innovationsförmågan baserat på sju faktorer¹⁷. Enligt detta index placerade sig Sverige år 2018 på en andraplats i världen, efter Sydkorea, och på en första plats i Europa. Motsvarande index visar att Sverige år 2021 placerade sig på en femte plats i världen och en tredje plats i Europa, vilket var oförändrat jämfört med år 2020 (Bloomberg, 2020) (Bloomberg, 2021). Noteras kan även att under år 2021 var sju av de tio högst rankade länderna från Europa. Detta index säger dock ingenting om innovationskraften just i livsmedelskedjan.

Under år 2018 genomförde konsultfirman Roland Berger på uppdrag av Tillväxtverket en innovationsrankning av den svenska livsmedelssektorn år 2016, som baseras på den metodik som används i Bloombergs innovationsrankning, men med nyckeltal som är relevanta för livsmedelssektorn. Rapporten visar att Sverige hamnar högt i Europa inom flera sektorer (t.ex. andra plats inom stål-, skogs- och fordonsindustrin), men först på en 14:e plats för livsmedelsforskning av totalt 31 länder. Enligt rapporten ligger Sverige lågt i rankingen när det gäller högre utbildning inom områden som är relevanta för livsmedelssektorn och värdeaddering i produktion. Däremot presterar Sverige bättre när det gäller produktivitet och patentaktivitet.

För att det ska vara möjligt att följa utvecklingen av innovationsrankingen av den svenska livsmedelssektorn har Konsultfirman Roland Berger gjort mot-

¹⁷ FoU-intensitet, värde-addering från produktion, produktivitet, teknologinivå, högre utbildning, antal forskare och patent-aktivitet.

svarande ranking för ytterligare tre år (åren 2015, 2017, 2018). Av 28 länder i Europa ligger Sverige på en tolfte plats när det gäller livsmedelsbaserad innovationsranking¹⁸. Som framgår av Figur 7 var Sveriges totala livsmedelsfokuserade innovationsranking oförändrad mellan åren 2015–2018. Flera av indikatorerna som ingår i indexet är trögrörliga över tid, men det förekommer dock en viss variation över tid (se Figur 7). Sverige har framförallt förbättrats i relation till de andra länderna i rankingen när det kommer till patentaktiviteten och antal högutbildade i sektorn, medan Sverige har försämrats i relation till de andra länderna när det gäller FoU-intensiteten och antal forskare. Observera att ju lägre innovationsranking, desto bättre placering i Europa. (Konsultföretaget Roland Berger, 2020)

Figur 7. Sveriges livsmedelsfokuserade innovationsranking inom Europa 2015–2018

Källa: Konsultföretaget Roland Berger (2020)

Sett till utvecklingen i hela Europa är det Nederländerna, Irland och Schweiz som varit i topp-tre samtliga studerade år, fast med ändrad inbördes ordning. De andra nordiska länderna ligger på plats 5–8, även där har den inbördes ordningen ändrats mellan åren.

Det är inte speciellt förvånande att Sveriges totala innovationsranking för den svenska livsmedelssektorns är oförändrad. Sannolikt är det först när någon stor satsning eller genomgripande förändring sker som större ändringar i den totala rankingen kommer att kunna observeras. En översikt av det svenska innovationssystemet kopplat till livsmedelskedjan som publicerats av Sweden Food Arena bekräftar att det i Sverige görs jämförelsevis lite satsningar på forskning och innovation i livsmedelskedjan, både från staten och från den privata sektorn (Sweden Food Arena, 2021). Rapporten visar också att livsmedelskedjans företag är svagt integrerade i det gängse innovationssystemet och därför har svårt att få del av de innovationsstöd som riktas mot näringslivet i bred bemärkelse.

¹⁸ Malta, Luxemburg och Slovenien är exkluderade från beräkningarna på grund av bristfälliga data.

Den innovationsranking som presenteras ovan bygger till stor del på indikatorer som speglar mängden input i innovationsprocessen. För att följa företagens innovationskapacitet och förmågan att ta till sig ny kunskap och ny teknik krävs indikatorer som i högre grad speglar output från innovationsprocesser. Det finns i dagsläget ingen officiell statistik kring innovationer som omfattar hela kedjan. Under hösten 2020 har Sweden Food Arena genomfört en egen innovationsundersökning för att kartlägga innovationsgraden i livsmedelskedjan. Denna undersökning riktas till ett slumpmässigt urval av företag i hela livsmedelskedjan som omsätter minst 200 000 kronor. Undersökningen baseras på den enkät som används i den officiella innovationsundersökningen som görs av SCB, men har gjorts med telefonintervjuer istället för en postenkät.¹⁹

Tabell 3 sammanfattar resultaten från undersökningen, vilken indikerar att de flesta led i livsmedelskedjan har en innovationsgrad som runt 80 procent. Undantaget är primärledet där innovationsgraden är något lägre. I de tre senaste leden är dock innovationsgraden i paritet med de nivåer som observeras för övriga näringslivet (Sweden Food Arena, 2021). Den nedre delen av tabellen visar andel av företagen som gör olika typer av innovationer. Här kan man konstatera att primärledet utmärker sig med en väsentligt lägre andel företag som gör innovationer kopplat till nya eller förbättrade produkter eller marknadsföringsmetoder medan andelen primärproducenter som gör processinnovationer är högre än i de efterföljande leden.

Tabell 3. Innovationsgrad i livsmedelskedjan

	Andel av alla företag i undersökningen (%)			
	Primärproduktion	Livsmedels-industri	Livsmedels-handel	Restaurang
Innoverande	69,9	89,5	78,3	83,3
Icke-innoverande	30,1	10,5	21,7	16,7

	Andel av innoverande företag (%)			
	Primärproduktion	Livsmedels-industri	Livsmedels-handel	Restaurang
Produktinnovation	71,9	89,2	86	81,5
Processinnovation	65,4	57,2	43,7	53,8
Marknadsföringsinnovation	24,8	57,6	49,1	58,5

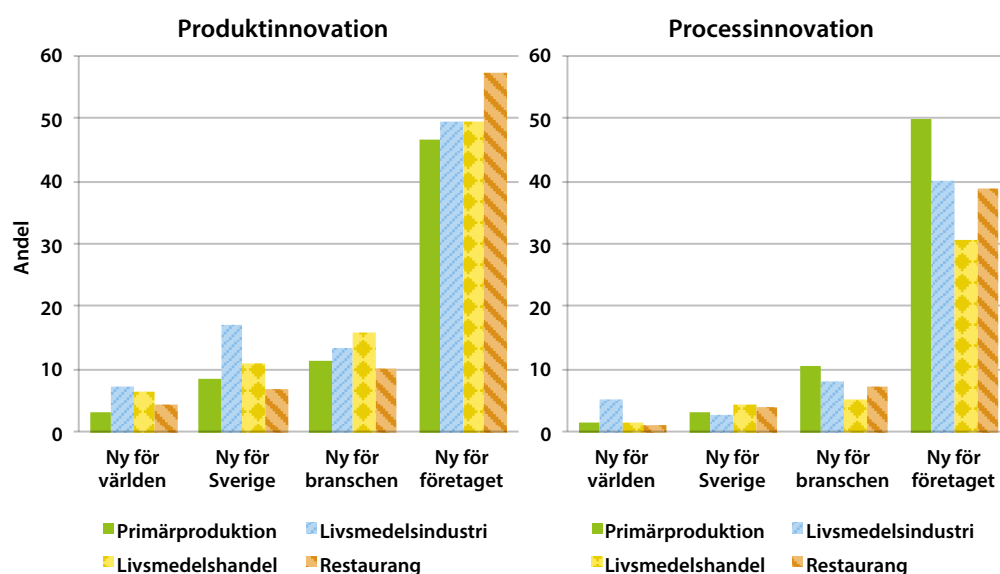
Källa: Sweden Food Arena

Enkäten innehåller också ett antal följdfrågor till de respondenter som svarade ja på den inledande frågan kring innovation. En av dessa frågor rör innovationens nyhetsvärde – om den är ny för världen, Sverige, den egna branschen eller ny enbart för det egna företaget. Svaren på denna fråga sammanfattas i Figur 8.

Både vad gäller produktinnovationer och processinnovationer anger merparten av respondenterna att innovationen är ny enbart för företaget. Det är bara runt fem procent av företagen i undersökningen som gjort produktinnovationer som

¹⁹ Se Johansson och Bjerke (2021) för en mer detaljerad beskrivning av den datainsamling som gjorts av Sweden Food Arena.

är nya för världen. För processinnovationer är denna andel ännu lägre och i jämförelse med andra sektorer i näringslivet är innovationshöjden i livsmedelskedjan låg både för produkt- och processinnovationer. Ser man till skillnader mellan leden tycks det vara så att livsmedelsindustrin har en högre andel företag som gör innovationer som är nya för världen eller nya för den svenska marknaden.

Figur 8. Innovationshöjd i livsmedelskedjan

Källa: (Sweden Food Arena, 2021)

Det pågår ett stort arbete med att stärka innovationskraften i livsmedelskedjan. I regeringens forskningsproposition för åren 2021 – 2024 nästan fyrdubblas statliga medel till livsmedelsforskning (Regeringen, 2020). Det nationella forskningsprogrammet för livsmedel har under år 2020 beviljat långsiktig finansiering av fyra²⁰ tvärvetenskapliga forskningscentrum för behovsmotiverad forskning med samlingsnamnet *Centrumbildningar för hållbarhet och konkurrenskraft i livsmedelssystemet*. Avsikten är att minska avståndet mellan forskning och praktik, bädla för innovationer och bidra till kunskaps- och kompetensutveckling hos livsmedelssystemets aktörer på såväl kort som lång sikt. Programmet har under året möjliggjort transnationella forskningssamarbeten inom områden som digitala lösningar för ett mer hållbart och resilient livsmedelssystem och tvärvetenskapliga projekt inom djurhälsa och djurskydd kopplat till folkhälsa, miljö och ekonomi. Programmet har även finansierat projekt som adresserar livsmedelssystemets utmaningar och möjligheter kopplat till covid-19 samt omställnings- och återhämtningsmöjligheter i samband med kriser.

20 Centrumen heter Blue Food – Centre for the seafood of the future, Plant-based proteins for health and wellbeing (PAN Sweden), Food Innovation Enabling Sustainable Transition – FINEST och SustAinimal – a collaborative research centre exploring the future role of livestock in sustainable and competitive Swedish food production systems.

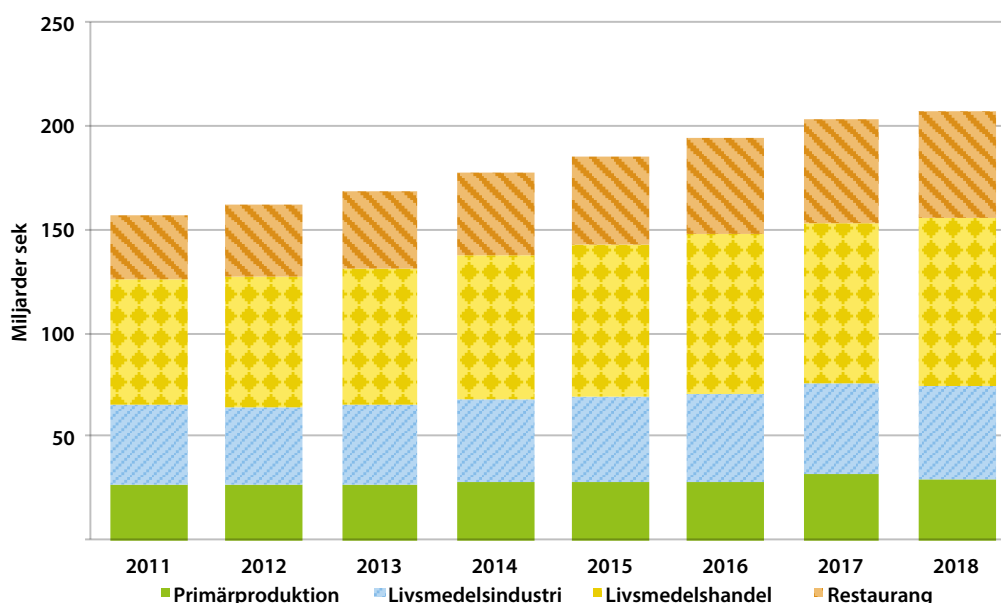
3.2 Produktion

I detta avsnitt studeras produktionens utveckling utifrån:

- Förädlingsvärde
- årsarbetstider och utbildningsnivå,
- internationell handel, samt
- turismen

Enligt livsmedelsstrategin ska den totala livsmedelsproduktionen öka samtidigt som relevanta miljömål nås. Den ökande livsmedelsproduktionen ska även bidra till tillväxt i hela landet. I denna rapport används förädlingsvärdet för att mäta produktionen. Livsmedelskedjans förädlingsvärde ökade med 32 procent till drygt 206 miljarder kronor (se Figur 9) mellan åren 2011–2018, vilket var en procentenhet högre än i det totala näringslivet. När det gäller utvecklingen sedan år 2016 har den varit svagare i livsmedelskedjan jämfört med det totala näringslivet.

Livsmedelskedjans företag är spridda över hela landet och förutsättningarna för tillväxt skiljer sig åt mellan olika regioner. I Kapitel 5 studerar vi närmare hur livsmedelskedjan utvecklas i olika regioner och diskuterar vilka livsmedelskedjans förutsättningar är att bidra till tillväxt i hela landet.

Figur 9. Totalt förädlingsvärde i livsmedelskedjan 2011–2018, löpande priser

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

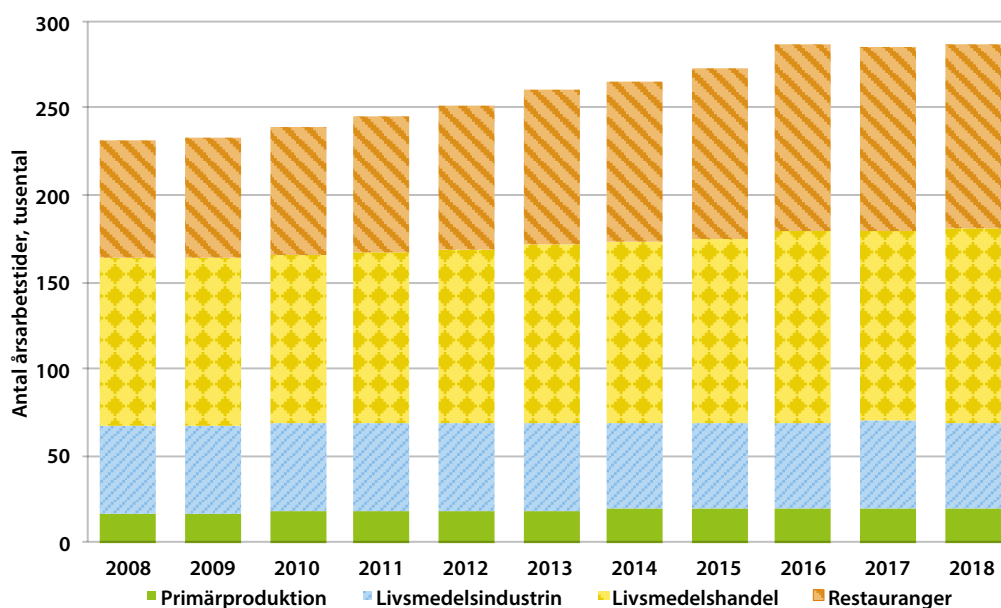
Figur 9 visar att förädlingsvärdet ökade i samtliga delar av livsmedelskedjan på aggregerad nivå, dock i varierande grad och den kraftigaste procentuella ökningen har skett inom restaurang och storkök mellan åren 2011 och 2018.

I årets rapport använder vi en omsättningsgräns för de grundläggande indikatorerna för att exkludera företag som inte bedriver någon affärs-mässig livsmedelsproduktion (se [Avsnitt 2.5](#)). Alla tidsserier är justerade och är konsistenta över tid, men de är inte jämförbara med tidigare årsrapporter.

Inom primärproduktionen ökade förädlingsvärdet procentuellt sett kraftigast bland företag som huvudsakligen ägnar sig åt vattenbruk (122 %), följt av företag som huvudsakligen ägnar sig åt husdjursskötsel (17 %) och blandat jordbruk (13 %). Däremot minskade förädlingsvärdet för företag som odlar fleråriga växter (-3 %) under samma tidsperiod. I livsmedelskedjans andra led ökade förädlingsvärdet kraftigt bland företag som huvudsakligen framställer vegetabiliska och animaliska oljor och fetter (75 %), men förädlingsvärdet ökade även i ytterligare fyra delsektorer däribland företag som bedriver annan livsmedelsframställning (28 %) och företag som bedriver mejeri- och glasstillverkning (24 %). Däremot minskade förädlingsvärdet relativt kraftigt bland företag som bereder och hållbarhetsbehandlar frukt, bär och grönsaker (-44 %), följt av företag som tillverkar kvarnprodukter och stärkelse (-25 %) och företag som bereder och hållbarhetsbehandlar fisk samt skal- och blötdjur (-18 %). När utvecklingen på en mer detaljerad nivå studeras för livsmedelshandeln framgår att förädlingsvärdet ökade i samtliga delsektorer med mellan nio och 34 procent. Den största ökningen var inom detaljhandel med brett sortiment och den lägsta tillväxten var i torg och marknadshandel. För livsmedelshandeln tyder den positiva utvecklingen i både förädlingsvärde och förädlingsgrad att de har förbättrat förmågan att ta betalt för olika produktens egenskaper och att sortiment utvecklas. I livsmedelskedjans sista led ökade förädlingsvärdet för de företag som driver restaurang med 70 procent mellan åren 2011–2018, medan förädlingsvärdet för företag som bedriver catering ökade med 59 procent. Som tidigare nämnts är den starka marknaden för mat- och måltidsupplevelser under perioden en bakomliggande faktor. Det finns en risk att företagens SNI-koder inte stämmer överens med dagens verksamhet och därför behöver den mer detaljerade statistiken tolkas med försiktighet (SCB, 2020).

3.2.1 Årsarbetstider och utbildningsnivå

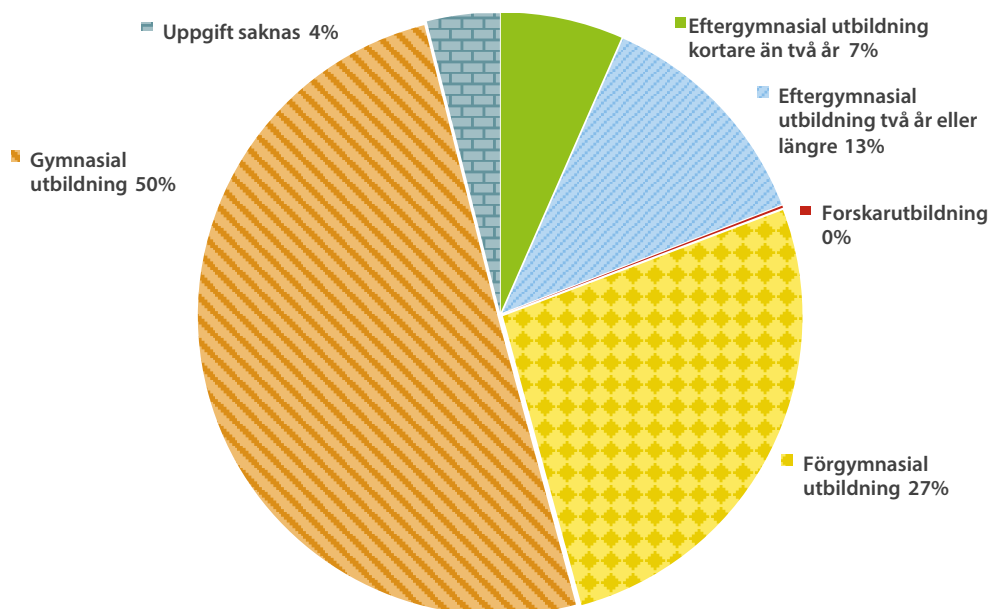
Antalet årsarbetstider i företag som har sin huvudsakliga verksamhet inom livsmedelskedjan visas i Figur 10. Antalet årsarbetstider har ökat med cirka 17 procent sedan år 2011, vilket motsvarar heltidstjänster för drygt 28 000 personer.

Figur 10. Antal årsarbetstider i livsmedelsindustrin 2011–2018

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Som diskuteras i kapitel två är produktivitet²¹ och förädlingsgrad²² viktiga faktorer som skapar konkurrenskraft och dessa kan i sin tur förmodas vara kopplade till arbetskraftens utbildningsnivå. Figur 11 visar andelen sysselsatta i livsmedelskedjan efter högsta uppnådda utbildning.

Figur 11. Andelen sysselsatta efter högsta uppnådda utbildning i november år 2018

Källa: SCB, Sysselsättningsregistret.

²¹ Visar hur effektivt företaget använder sin arbetskraft.

²² Visar företagets förmåga att utveckla produktegenskaper som det finns en betalningsvilja för på marknaden.

Som framgår av figuren hade 77 procent av de som var sysselsatta inom livsmedelsindustrin år 2018 högst förgymnasial eller gymnasial utbildning och endast 486 personer hade forskarutbildning. Andelen sysselsatta med eftergymnasial utbildning uppgår till 19 procent. Enligt SCB:s statistik är andelen sysselsatta med eftergymnasial utbildning cirka 35 procent i det totala näringslivet. Det är framförallt andelen sysselsatta med lång eftergymnasial utbildning som är väsentligt lägre i livsmedelskedjan än i övriga näringslivet. Sysselsättningsregistret visar även att i livsmedelskedjan:

- är 53 procent av antalet sysselsatta män,
- är åldersfördelningen relativt jämn och en tredjedel av antalet sysselsatta finns i respektive spann: 15–24 år, 25–39 år samt 40–64 år. Viss variation finns dock mellan könen.
- har 72 procent av antalet sysselsatta Sverige som födelseland, tre procent EU28 utom Norden som födelseland, fyra procent Europa utom EU28 och Norden som födelseland samt 18 procent övriga världen som födelseland.

3.2.2 Konsumenternas val och preferenser

Målet för det andra strategiska området i livsmedelsstrategin är bland annat att konsumenterna ska ha ett högt förtroende för livsmedlen. Svenska konsumenter har ett högt förtroende för svensk livsmedelsproduktion och enligt den senaste konsumentundersökningen från Livsmedelsverket (år 2016) är det i stort sett inga konsumenter som bedömer det som en stor risk att bli matförgiftad på en servering. Andelen konsumenter som bedömer det som en stor risk att blir avsiktligt lurad av butik eller restaurang är låg (11 %), liksom andelen konsumenter som bedömer det som en stor risk att informationen som finns på livsmedelsförpackningen är felaktig (12 %). Något högre är andelen konsumenter som bedömer det som en stor risk att bli sjuk av skadliga ämnen i mat (13 %) och att informationen vid servering av livsmedel är felaktig (17 %).

Av det andra strategiska målet framgår även att konsumenter ska kunna göra medvetna och hållbara val, exempelvis av närproducerad och ekologiskt odlad mat. Det är dock inte självklart vad som påverkar konsumenternas val, vilka val som är medvetna och vilka som inte är det utan påverkas av bland annat marknadsföring och tillgänglighet. För vissa konsumenterna kan priset vara helt avgörande, medan andra konsumenter baserar sina val på exempelvis smak, djurhälsa och djurvälstånd, antibiotikaanvändning, användning av bekämpningsmedel, om produkterna är närproducerade eller har producerats ekologiskt.

Det är många organisationer och företag som gör konsumentundersökningar och enligt Matrapport 2020, som är en årlig undersökning om hur vi handlar, lagar och äter mat ser sig 78 procent av svenska folket som allätare och tre procent som vegetarianer. Enligt undersökningen skulle 23 procent av svenska folket minska sin konsumtion av nöt- och griskött under år 2020, vilket var en lägre andel jämfört med år 2019. Den huvudsakliga anledningen till att äta

vegetariskt uppges vara att det är hälsosamt följt av att det är bra för miljön och 59 procent anger att de äter vegetariskt minst en gång i veckan (Food & Friends, 2021). Enligt Livsmedelsverkets matvaneundersökning bland unga (Riksmaten Ungdom) så äter 95 procent av ungdomarna det mesta och få är veganer (Livsmedelsverket, 2018).

När det gäller konsumtion av kött så påverkas den av både priser och konsumenternas ekonomi, men den styrs också i allt större grad av konsumenternas värderingar och trender. Konsumenter kan påverka sin egen hälsa, djurens välfärd, miljön och klimatet, landsbygdens utveckling och den globala livsmedelsförsörjningen genom att bli mer medvetna om hur de äter kött. Det handlar inte bara om hur mycket kött vi äter, utan också om var köttet kommer ifrån och vilken typ av kött det är. Ny statistik visar att den pågående pandemin driver på trenden att vi äter mindre kött, men samtidigt kommer mer av köttet vi äter från Sverige. Till exempel har köttkonsumtionen i slaktad vikt minskat från 86,4 kg/capita år 2016 till 78,6 kg/capita år 2020, samtidigt som den svenska marknadsandelen för aggregatet alla köttslag ökat från 63 till 72 procent (Jordbruksverket, 2021) (Jordbruksverket, 2021).

Närproducerat och ekologiskt nämns explicit i det andra strategiska målet i livsmedelsstrategin och enligt konsumentundersökningar av Food and Friends 2020 är närproducerat den viktigaste produkttegenskapen (20 %) vid val av livsmedel, följt av pris (13 %), ett märke de känner igen (12 %) och hållbart produktion (12 %). Enligt samma rapport är ekologiskt den sjätte viktigaste egenskapen hos matprodukten. Försäljningen av ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker har ökat under de senaste åren till 20 miljarder kronor (SCB, 2021), vilket kan jämföras med 8 miljarder år 2011. Under år 2019 uppgick andelen ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker till drygt sju procent av den totala försäljningen, vilket är en minskning jämfört med år 2018. Den ekologiska andelen av Systembolagets totala försäljning uppgick till drygt 13 procent år 2020 och andelen har vuxit kontinuerligt sedan år 2013 (Ekoweb.nu, 2021). Noteras kan även att under 2020 fortsatte de stora detaljhandelskedjorna att tappa ekoandelar i butik för tredje året i rad (Ekoweb.nu, 2021).

Under år 2018 hade konsumenterna 8 054 KRAV- och MSC-märkta artiklar att välja på i konsumentledet, vilket var något färre jämfört med år 2017 (KRAV, 2020).

Noteras kan också att mellan åren 2011 och 2019 har livsmedlens andel av hushållens konsumtionsutgifter ökat med en halv procentenhet till 12,5 procent, vilket kan jämföras med 14 procent år 1995. Motsvarande andel för alkoholfria drycker och tobak har varit stabil på drygt tre procent under de studerade åren, vilken kan jämföras med knappt fem procent år 1995 (Ekonomifakta, 2021).

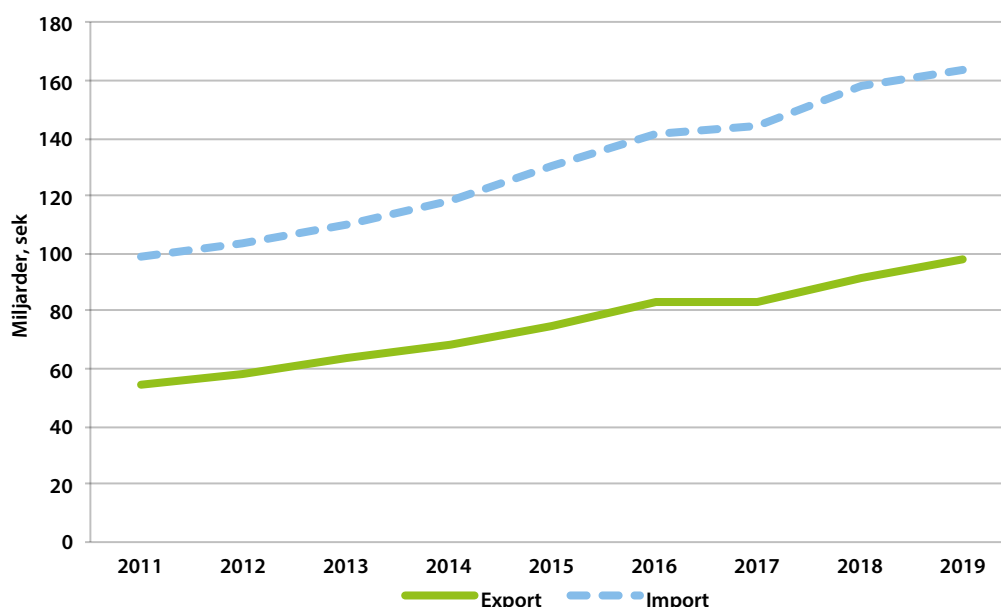
Noteras bör att ohälsosamma matvanor är en av de enskilt största orsakerna till ohälsa och för tidig död i Sverige (IHME, 2019). En utveckling mot en mer miljömässigt hållbar livsmedelskonsumtion kan också främja folkhälsan, eftersom en sådan utveckling skulle kunna innebära en minskad köttkonsumtion och

en ökad konsumtion av växtbaserade livsmedel så som baljväxter, grönsaker och frukt. En minskad konsumtion av livsmedel med låg näringstäthet men hög energitäthet²³, som ofta innehåller mycket socker och mättat fett, bidrar också till en förbättrad folkhälsa och miljövinst. Anledningen är att sådana livsmedel kan ses som en onödig miljöpåverkan då de inte behövs ur näringssynpunkt.

3.2.3 Den internationella handelns betydelse för produktionen

Det står i målet för det andra strategiska området att den svenska livsmedelsexporten ska ges förutsättningar att öka för att möta efterfrågan på relevanta marknader. I jämförelse med övriga varor är det en relativt liten del av den totala produktionen av livsmedel och jordbruksvaror som handlas över nationsgränser. Detta beror dels på att handeln med livsmedel och jordbruksvaror är betydligt mer reglerad i jämförelse med många andra varor, bl.a. till följd av smittskydd och livsmedelssäkerhet, men också på att vissa varor har begränsad hållbarhet som gör att transportkostnader blir höga samt att det också finns starka nationella preferenser när det kommer till konsumenternas val av livsmedel. Trots detta ökar den internationella handeln med livsmedel.

Som framgår av Figur 12 har den svenska handeln med jordbruksvaror och livsmedel ökat kraftigt mellan åren 2011–2019. En betydande del av handeln som ingår i den officiella handelsstatistiken är dock vidareexport, vilket höjer såväl export- som importsiffrorna. Ett tydligt exempel på vidareexport i den svenska handelsstatistiken för jordbruksvaror och livsmedel är norsk fisk, som exporteras via Sverige till många andra EU-länder.

Figur 12. Sveriges handel med jordbruksvaror och livsmedel 2011–2018, miljarder sek, löpande priser

Källa: SCB, Jordbruksverket (Rapport 2020:20)

²³ Exempel på livsmedel med mycket "tomma" kalorier är godis, snacks och söta drycker.

Internationell handel är viktigt för att produktion ska vara effektiv och hela tiden utvecklas. Studier av effekten av internationell handel visar att den stimulerar produktivitetstillväxt, dels genom att länder kan specialisera sig på att producera en delmängd av de varor som efterfrågas och producera dessa i stora volymer och importera sådant som andra länder kan producera mer effektivt, och dels genom att öka konkurrensen vilket leder till att de mest effektiva företagen vinner marknadsandelar medan mindre produktiva företagen slås ut (Wagner, J., 2007). Att handeln leder till ökad konkurrens och ökad specialisering stimulerar också innovation och teknikutveckling. Sammantaget innebär detta att en mer avreglerad internationell handel leder till en mer effektiv global resursanvändning, vilket på sikt gör produktionen mer hållbar. En förutsättning för detta är dock att länderna har lagar och regler som styr produktionen i en mer hållbar riktning.

Internationell handel medför ofta längre transporter som i sig har en negativ påverkan på miljö och klimat. Godstransporter är idag mycket effektiva och påverkar inte produkternas ekologiska avtryck särskilt mycket, men det finns såklart en stor variation. Varor som transporteras med flyg har en stor klimatpåverkan, liksom varor med kort hållbarhet där långa transporter medför ett stort svinn.

Generellt sett kan man inte säga att det som är närproducerat är mer klimat- och miljövänligt eftersom den största delen av produkternas klimat- och miljöpåverkan sker i produktionen. Att produktionen sker på platser där negativa effekter kan minimeras och sedan transporteras till konsumenter runtom i världen på ett effektivt sätt innebär i många fall att livsmedelskonsumtionens klimat- och miljöeffekter minskar. Ökad internationell handel kan därigenom bidra till en mer hållbar livsmedelskonsumtion. Den svenska livsmedelsproduktionen har kommit betydligt längre vad gäller omställningen till en mer hållbar produktion än produktionen i många andra länder (se [Avsnitt 3.3](#)). Detta innebär att en ökad svensk export av sådana livsmedel som vi har goda förutsättningar att producera kan bidra till att minska den globala livsmedelskonsumtionens negativa effekter på miljö och klimat. Det finns emellertid också vissa typer av produkter som är svåra att producera på ett hållbart sätt i Sverige vilket gör att importerade alternativ är bättre för miljö och klimat.

Det finns dock vissa risker med en ökande global specialisering inom jordbruk och livsmedelsproduktion. Ökad specialisering kan leda till en global strukturalisering som kan få negativa effekter på miljön. En hållbar livsmedelsproduktion bygger på odlad mångfald och för näringsläckage, gödselutnyttjande och möjlighet till bete är det viktigt att det inte blir stora koncentrationer djur på små ytor. De institutionella förutsättningarna kan förändras både till det bättre och till det sämre såväl i Sverige som i andra länder. Detta är viktigt att beakta i internationella handelsstrategier.

3.2.3.1 Hur fungerar marknaden?

Företagens konkurrensförmåga påverkas i hög grad av marknadsförhållanden. På de flesta marknader finns varje produkt i ett antal olika varianter. Om konsumenter betraktar dessa produktvarianter som perfekta substitut för varandra råder som regel en stark priskonkurrens. På marknader för produktgrupper som består av varianter som inte betraktas som substitut råder istället egenskapskonkurrens.

Marknadsförhållandena skiljer sig väsentligt mellan de olika leden i livsmedelskedjan. Trots att merparten av svensk livsmedelsproduktion avsätts på den inhemska marknaden är marknader för jordbruksråvara och förädlade livsmedel i hög grad globaliserade marknader. Den internationella handeln med livsmedel är förvisso mer reglerad än handeln med andra tillverkade varor men den svenska marknaden för livsmedel och jordbruksråvaror kännetecknas ändå av stark importkonkurrens. Marknaden för tjänsteproducerande företag är däremot i hög grad geografiskt begränsad. Detta innebär att företag inom livsmedelshandel och restaurangled huvudsakligen befinner sig på en lokal marknad. Utbudet på denna marknad kan ibland rikta sig till konsumenter på mer avlägsna platser i och med att såväl handel som restauranger är viktiga branscher inom besöksnäringen. Handel och restauranger har en hög benägenhet att koncentreras i geografiska områden eftersom det samlade utbudet på en plats bidrar till att attrahera kunder. På så vis kan man säga att företagen inom handel och restaurang kompletterar varandra. Samtidigt bidrar samlokalisering av företag till att skapa hård konkurrens om kunderna på den lokala marknaden. Är den lokala köpkraften tillräckligt stor finns ändå utrymme för många företag, som var och ett når tillräckligt stora omsättningsvolymen för att vara lönsamma.

Marknaden för varor med låg förädlingsgrad präglas i allmänhet av stark priskonkurrens eftersom olika produktvarianter är snarlika och därför utgör perfekta substitut för varandra. Detta gäller i hög grad för jordbruksråvaror och livsmedel med låg förädlingsgrad. I takt med att konsumenter fäster större vikt vid hur och var livsmedlen produceras finns det möjlighet att utveckla produktens egenskaper kopplade till produktionsmetoder och geografiskt ursprung. För primärproducenter ger detta möjlighet till en viss produktdifferentiering även fast råvaran inte förädlas vidare i traditionell mening. Förädlingsvärdet i råvaran ökar istället för att den innehåller egenskaper som konsumenten har en betalningsvilja för. Sådan produktdifferentiering gör att primärproducenten blir mindre utsatt för priskonkurrens. Hur stark denna effekt är beror dock på i vilken grad andra primärproducenter tillämpar samma produktionsmetoder. Produktionsmetoder som är ett resultat av lagstiftning begränsar utrymmet för produktdifferentiering på den inhemska marknaden eftersom alla producenter då tillämpar samma metoder. När lagstiftningen varierar mellan olika länder finns emellertid möjlighet att differentiera sin produkt från utländska varianter.

Förutsättningarna för egenskapskonkurrens ökar som regel med produktens förädlingsgrad, vilket gör att livsmedelsindustrin, i synnerhet när det kommer

till mer sammansatta livsmedelsprodukter, har bättre förutsättningar att undvika stark priskonkurrens. Att hitta produkttegenskaper som det finns en hög betalningsvilja för är också enklare för företag som är nära slutkonsumenten eftersom det då är enklare att få information och återkoppling från marknaden. När värdekedjan innehåller många led är det ofta svårt för primärledet att få betalt för egenskaper kopplade till produktionsmetoder och ursprung eftersom denna prispremie ofta delas mellan många led i kedjan. Dessa svårigheter ökar när marknadsinflytandet är mycket ojämnt mellan olika led. De flesta delar av primärproduktionen utgörs av många små företag medan omsättningen i förädlingsindustrin och livsmedelshandeln är koncentrerad till ett fåtal stora aktörer.

Detta leder på vissa platser till att primärproducenterna endast har en köpare att leverera till, en situation som kallas för monopsoni, såvida man inte på egen hand förädlar råvaran till en sådan grad att den kan säljas direkt till handeln eller till slutkonsument. Företag i förädlingsledet kan i viss mån ställas inför liknande problem, eftersom handelsledet är koncentrerat till ett fåtal aktörer. Dessa aktörer får då starkt inflytande i värdekedjan, vilket kan förklara varför avkastningen på eget kapital är högre i handeln jämfört med primärled och förädlingsindustri (jfr Figur 2 i [Bilaga D](#), [E](#), [F](#) och [G](#)).

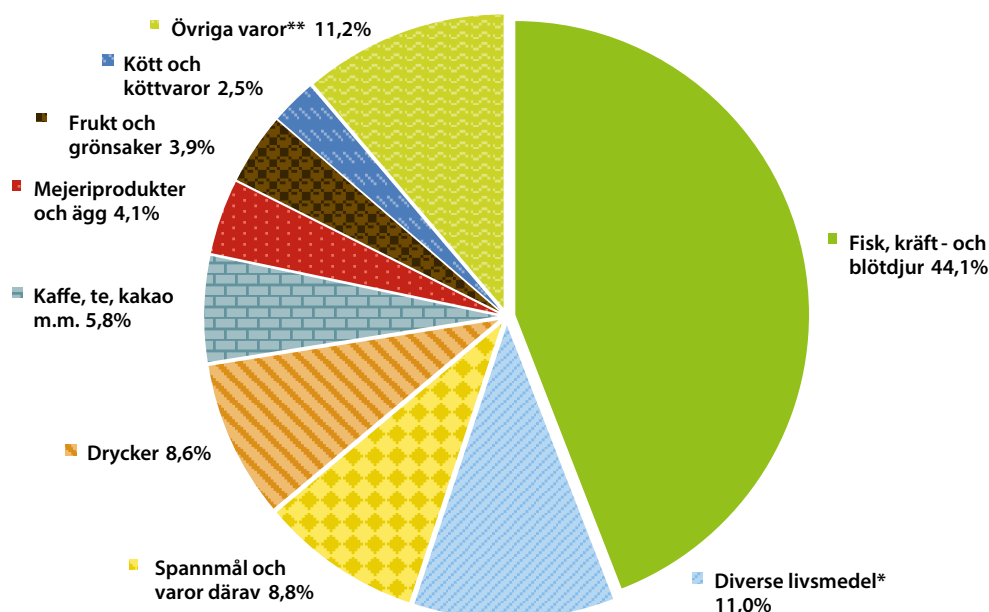
3.2.3.2 Export av jordbruksvaror och livsmedel

Den svenska exporten av jordbruksvaror och livsmedel uppgick till drygt 97 miljarder kronor år 2019, vilket var en ökning med knappt 80 procent jämfört med år 2011. Om exporten av fisk, kräft- och blötdjur exkluderas så uppgick exporten till drygt 54 miljarder kronor år 2019, vilket var en ökning med knappt 53 procent. Den svenska exporten ökade för samtliga produktgrupper mellan åren 2011 och 2019, men de procentuellt kraftigaste ökningarna var för produktgrupperna Tobak och tobaksvaror, Oljefrön och oljehaltiga nötter, Fisk, kräft- och blötdjur samt Levande djur. Se [Bilaga J](#) för mer detaljer. I den officiella handelsstatistiken ingår både export och import till andra EU-länder och till länder utanför EU (Jordbruksverket, 2020).

EU:s frihandelsavtal medför ett förbättrat marknadstillträde och därmed bättre förutsättningar för export till ett antal marknader. Andelen export av jordbruksvaror och livsmedel som går till länder EU har frihandelsavtal varierade mellan 13 och 15 procent mellan åren 2011 och 2019. Andelen uppgick till 14 procent år 2019, vilket var en ökning med en procentenhet jämfört med året före ([Bilaga N](#)).

Mellan åren 2016 och 2019 ökade den svenska exporten av jordbruksvaror och livsmedel i alla produktgrupper med knappt 15 miljarder kronor vilket motsvarar 18 procent. De produktgrupper vars exportvärde ökade mest var Oljefrön och oljehaltiga nötter, Tobak och tobaksvaror samt Levande djur. De produktgrupper som ökade sin export minst var Socker och sockervaror samt Spannmål och varor därav. Figur 13 visar Sveriges export av jordbruksvaror och livsmedel fördelat på produktgrupper år 2019. En mer detaljerad analys visar att hel laxfisk och vodka är de två enskilt största exportprodukterna. Exporten

av hel laxfisk avser huvudsakligen vidareexport av norsk lax. (Jordbruksverket, 2020).

Figur 13. Sveriges export av jordbruksvaror och livsmedel år 2019 fördelad på produktgrupper

*Här ingår soppor, såser och buljonger, margarin och annat matfett, beredningar för barn, färdigmat och halvfabrikat m.m.

** Här ingår levande djur (0,3 %), socker och sockervaror (1,8 %), djurfoder (2,2 %), tobak och tobaksvaror (3,6 %), oljefrön och oljehaltiga nötter (0,4 %) samt oljor och fetter (2,9 %).

Källa: Jordbruksverket

De största marknaderna för export av svenska jordbruksvaror och livsmedel under år 2019 var Norge, Danmark, Frankrike, Polen, Finland, Tyskland, Storbritannien, Spanien, Italien och Nederländerna. Noteras kan att USA under början av 2000-talet var vår viktigaste exportmarknad, men hade passerats av tio länder år 2019. Under 2019 exporterade Sverige jordbruksvaror och livsmedel till länder utanför EU till ett värde av 22,5 miljarder kronor.

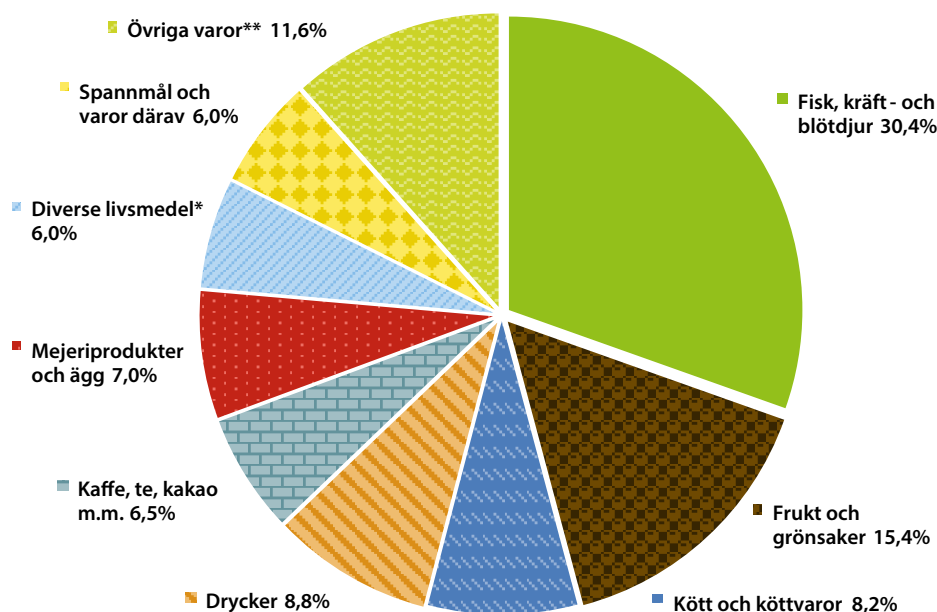
3.2.3.3 Import av jordbruksvaror och livsmedel

Det är viktigt att komma ihåg att import av jordbruksvaror och livsmedel i många fall är nödvändigt för att det ska vara möjligt att producera varor som efterfrågas av konsumenter. Importerade insatsvaror som gödselmedel, bekämpningsmedel, foder, utsäde och drivmedel är också nödvändigt för att jordbruket i Sverige ska kunna producera livsmedel. Utan de importerade insatsvarorna skulle den svenska jordbruksproduktionen i princip upphöra. Dessutom efterfrågar många konsumenter livsmedel som inte går att producera i Sverige samtidigt som vissa svenska produkter bara finns tillgängliga under delar av året.

Den svenska importen av jordbruksvaror och livsmedel uppgick till 164 miljarder kronor år 2019, vilket var en ökning med drygt 60 procent jämfört med år 2011. Om fisk, kräft- och blötdjur exkluderas så uppgick importen till cirka 114 miljarder kronor år 2019, vilket var en ökning med 50 procent. Mellan åren 2011

och 2019 ökade importen i samtliga produktgrupper och den procentuellt största ökningen fanns inom produktgrupperna Levande djur, Fisk, kräft- och blötdjur, samt Spannmål och varor därav (se [Bilaga N](#)) (Jordbruksverket, 2020).

Mellan åren 2016 och 2019 ökade den svenska importen av jordbruksvaror och livsmedel med drygt 22 miljarder kronor, vilket motsvarar 16 procent. De produktgrupper vars importvärde ökade mest var Spannmål och varor därav, Diverse livsmedel, Fisk, kräft- och blötdjur, Levande djur, Mejeriprodukter och ägg samt Drycker. De produktgrupper som värdemässigt ökade sin import minst var Kött och köttvaror, Tobak och tobaksvaror, Fukt och Grönsaker samt Kaffe, te, kakao. Figur 14 visar Sveriges import av jordbruksvaror och livsmedel fördelat på produktgrupper år 2019 och en mer detaljerad analys visar att hel laxfisk, övriga fiskfiléer och fiskkött samt vin är de största importprodukterna (Jordbruksverket, 2020).

Figur 14. Sveriges import av jordbruksvaror och livsmedel år 2019 fördelat på produktgrupper

* Här ingår soppor, såser och buljonger, margarin och annat matfett, beredningar för barn, färdigmat och halvfabrikat m.m.

** Här ingår levande djur (0,3 %), socker och sockervaror (2,1 %), djurfoder (3,1 %), tobak och tobaksvaror (1,1 %), oljefrön och oljehaltiga nötter (0,8 %) samt oljor och fetter (4,2 %).

Källa: Jordbruksverket

De viktigaste avsändningsländerna för jordbruksvaror och livsmedel till Sverige var under år 2019 Norge, följt av Danmark, Nederländerna och Tyskland. Dessa fyra länder svarade för drygt 58 procent av det svenska importvärdet. Observeras bör dock att produkterna inte nödvändigtvis har sitt ursprung i EU, bara för att de redovisas som import därifrån. Ett typiskt exempel är att vi importerar frukt från Sydamerika, men eftersom merparten av den importen kommer till Sverige via Nederländerna så redovisas den som import från EU. Under år 2019 uppgick importvärdet från länder som inte är EU-medlemmar till knappt 62 miljarder kronor och hela 70 procent utgjordes av fisk från Norge, som i stor utsträckning vidareexporterats utan någon bearbetning i Sverige.

3.2.4 Turismens betydelse för produktionen

Måltidsturismen är en del av livsmedelskedjan i livsmedelsstrategin. I detta avsnitt visas därför utvecklingen för turismens förädlingsvärde i Sverige och turismens exportvärde. Avsnitt redogör för den totala turismen och inte enbart för sådan turism eller turismkonsumtion som direkt avser livsmedel.

I tidigare årsrapporter har det varit möjligt att beskriva utvecklingen för en längre tidsperiod, men modellen för turismräkenskaperna reviderades²⁴ under år 2020, vilket innebär att de nu publicerade uppgifterna för åren 2017–2019 inte är jämförbara med tidigare publicerade siffror. Under hösten år 2021 kommer en längre reviderad tidsserie att publiceras.

Mellan åren 2017–2019 ökade turismens förädlingsvärde med drygt sex procent till 127 miljarder kronor, vilket motsvarar 2,5 procent av BNP. Denna andel har varit relativt stabil mellan de studerade åren (cirka 2,5 %), vilket i sin tur betyder att det värde som skapas av turismen har följt den genomsnittliga utvecklingen i den svenska ekonomin under dessa år (Tillväxtverket, 2020).

Av strategin framgår även att den svenska livsmedelsexporten ska ges förutsättning att öka och uppgifter om utländsk turismkonsumtion i Sverige visar turismens exportvärde. Indirekt har de livsmedelsprodukter som utländska turister konsumerar i Sverige på restauranger eller i livsmedelsaffärer ett exportvärde, men det kan inte särredovisas i statistiken. Turismens exportvärde uppgick år 2019, till knappt 100 miljarder kronor, vilket är oförändrat jämfört med år 2017 (Tillväxtverket, 2020).

3.3 Livsmedelskedjans produktivitet, miljö- och resurseffektivitet

Livsmedelsproduktion är nödvändigt för vår överlevnad, samtidigt har livsmedelsproduktionen också har en miljöpåverkan. I detta avsnitt diskuteras:

- utvecklingen för indikatorerna för de miljömål som identifierats som relevanta ([avsnitt 2.3.1.3](#)), tillsammans med
- utvecklingen för arbetskraftsproduktiviteten.

Avsikten är att visa hur produktionen och dess utveckling är kopplad till påverkan på miljö och klimat. Vi vill också belysa att det finns element i livsmedelskedjans utveckling och produktion som är positiva för några miljömål, och att miljö- och klimatarbetet kan leda till möjligheter för tillväxt inom livsmedelskedjan. I kommande rapporter ska arbetet utvecklas och detta är ett första steg att inom ramen för uppdraget undersöka utvecklingen inom livsmedelskedjans produk-

²⁴ Nationalräkenskaperna har reviderats efter en ny standard och turisträkenskaperna tas från och med 2019 fram efter den nya standarden. Förädlingsvärden redovisas nu inklusive skatter. Tidigare har publiceringar av turismens utveckling skett i löpande priser men från och med 2019 presenteras den i fasta priser (2019 års prisnivå).

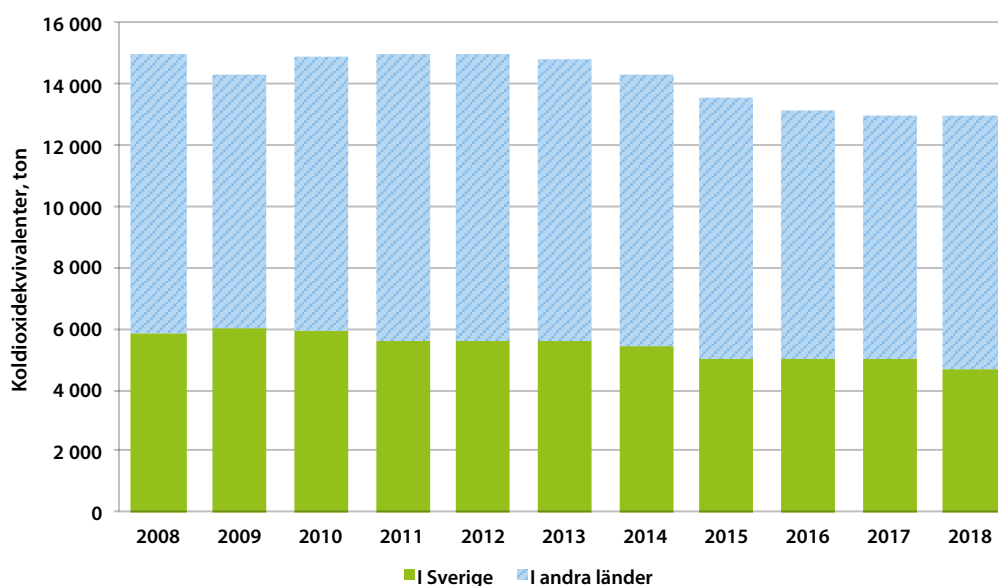
tion och resurseffektivitet i relation till utvecklingen för indikatorerna för de relevanta miljömålen.

Avsnittet utgår från Sveriges livsmedelsstrategi, som är en tillväxtstrategi med målet att den totala livsmedelsproduktionen ska öka, samtidigt som relevanta miljömål nås. Tillväxten ska med andra ord ske genom en hållbar produktionsökning sett ur alla tre dimensioner av hållbarhet. För en hållbar utveckling är det nödvändigt att tillväxten sker med ökad resurseffektivitet. Om miljöbelastningen skulle öka kan det innebära att vi inte når vissa av de globala hållbarhetsmålen inom Agenda 2030 eller, mer specifikt för svensk del, de av riksdagen beslutade nationella miljömålen. De flesta miljömålen är kopplade till primärproduktionen och endast ett fåtal är kopplade till de senare leden i livsmedelskedjan, vilket gör att avsnittet har en tyngdpunkt mot det första ledet i livsmedelskedjan. Noteras kan att Livsmedelsverket har identifierat ett behov och påbörjat arbetet med nationella mål och indikatorer för en hållbar livsmedelskonsumtion.

Livsmedelskedjan har en stor betydelse för miljön och är i sin tur beroende av fungerande ekosystem och ett gott miljötillstånd. FAO uppskattar att det till år 2050 behöver produceras ungefär 50 procent mer mat för att föda de 10 miljarder människor som då beräknas finnas på jorden (FAO, 2018). Detta kan leda till ytterligare miljöbelastning både globalt och nationellt och effektivitetsförbättringar krävs för att möta den nya efterfrågan och samtidigt minska belastningen på miljön och klimatet. Belastningen kan dock minska om produktionen ökar på platser, i företag eller i produktionssystem där produktionen är mer hållbar och minskar på platser, i företag eller i produktionssystem där den sker med jämförelsevis stor miljöpåverkan. Svenskt jordbruk och vattenbruk har inom flera områden högre krav genom nationella lagar och andra bestämmelser jämfört med många andra länder. Det betyder att kraven är högre inom exempelvis djurskydd, djurhälsa och användning av antibiotika. Utifrån ett globalt perspektiv kan vissa miljöaspekter gynnas av en ökad produktion inom den del av svenska livsmedelskedjan som är relativt sett mer effektiv.

En miljömässigt hållbar konsumtion kan bland annat mätas med hjälp av konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser, som tar hänsyn till den klimatpåverkan som svensk konsumtion orsakar i Sverige och i andra länder²⁵. Som framgår av Figur 15 så härstammar majoriteten (63 %) av de svenska konsumtionsbaserade utsläppen av växthusgaser knutna till livsmedel från produktion utomlands som antingen kan vara livsmedel som vi importerar, eller produktion av insatsvaror utomlands som krävs för produktionen av livsmedel som konsumeras i Sverige. Noteras bör att det är stor skillnad i klimatpåverkan mellan olika livsmedel och mer statistik och förklaringar finns i Naturvårdsverkets rapport 6848 (Naturvårdsverket, 2018). Även storleken på de totala konsumtionsbaserade utsläppen av växthusgaser i andra länder från svensk konsumtion beror på hur mycket vi importerar, hur utsläppsintensiva varorna eller tjänsterna är och hur stor utsläppsintensiteten är i landet där produktionen sker (Naturvårdsverket, 2018).

²⁵ Beräkningarna baseras delvis på resultatet i PRINCE-projektet.

Figur 15. Konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser från livsmedel konsumerade i Sverige 2011–2018, ton koldioxidekvivalenter

Källa: SCB, statistikdatabasen

En minskad svensk produktion av livsmedel leder till minskad miljöbelastning i Sverige, men om produktionen flyttar utomlands innebär det att utsläppen av växthusgaser flyttar utomlands. Att Sverige tar ansvar för sin egen miljöbelastning är därför en central del inom miljöpolitiken. Att flytta utsläppen av växthusgaser utomlands går emot det övergripande målet med svensk miljöpolitik, det vill säga att lösa de stora miljöproblemen utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser (Sveriges Miljömål, 2020). Dessutom är den svenska produktionen i många fall mer miljövänlig än den som bedrivs i andra länder (OECD, 2018).

Beroende på var i livsmedelskedjan vi befinner oss så har produktionen olika effekter på miljön. Även inom ett givet led finns det utrymme för variation i miljöpåverkan beroende på vilken produktionsmetod som används. Det kan t.ex. handla om att odla ekologiskt eller konventionellt, eller om betesdjur går på åkermark eller naturbetesmarker. Det svenska jordbruket har en stor betydelse för våra miljömål och för den svenska landsbygden (Jordbruksverket, 2018). Livsmedelskedjan och primärproduktionen i synnerhet är även beroende av flera ekosystemtjänster i sin produktion. Inom flera områden arbetar myndigheter och näringen för att främja en god miljö och för att förbättra människors och djurs hälsa. Men även för svensk del behöver produktionen bli mer hållbar inom samtliga dimensioner av hållbarhet, även om vi jämförelsevis har kommit långt. Svenskt jordbruks negativa miljöeffekter är bland annat att det bidrar till övergödning av hav, sjöar och vattendrag, orsakar utsläpp av växthusgaser och att växtskyddsmedelsrester hamnar i grundvattnet. I vissa fall, speciellt i slättbygd, ger produktionen även upphov till en minskande biologisk mångfald. Antibiotikaanvändning är också en relevant fråga för en hållbar livsmedelskedja. All användning av antibiotika är kopplat till utveckling av resistens och

därmed människors och djurs hälsa. Jordbruket bidrar också med positiva miljöeffekter, så som ökad biologisk mångfald genom att ha djur på naturbete, bindande av kol i marken, bibehållande av viktiga ekosystemtjänster som pollinering och bevarande av ett öppet och variationsrikt landskap till gagn för arter.

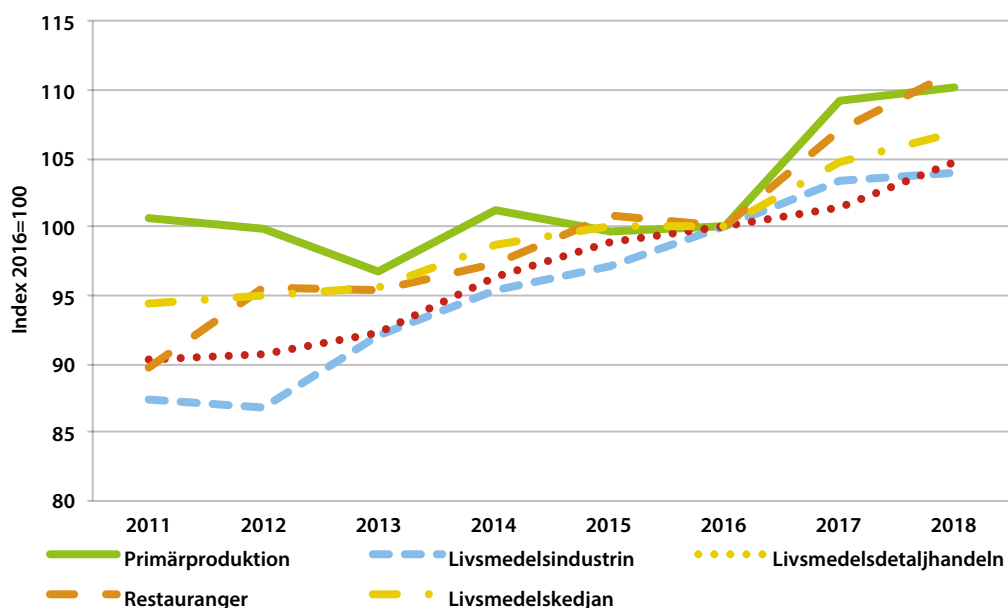
3.3.1 Varför behöver man förstå sambandet mellan produktion, produktivitet, miljö och klimat?

När man diskuterar hållbar produktion är det nödvändigt att förstå sambandet mellan produktion, resurseffektivitet, miljö och klimat samt att följa utvecklingen i produktivitet parallellt med utvecklingen i relevanta miljöindikatorer. Behovet av att öka produktiviteten och resurseffektiviteten i hela livsmedelskedjan kan, utöver efterfrågan på mat, bero på flera olika perspektiv som kan kopplas till livsmedelsstrategin. För det första, en ökad produktivitet leder till förbättrad lönsamhet inom livsmedelskedjan och till en mer konkurrenskraftig livsmedelssektor. För det andra, en förbättrad produktivitet behövs för att minska belastningarna på miljön och dess olika ekosystem. För det tredje, en stärkt sektor bidrar även till den sociala dimensionen av hållbarhet, exempelvis kan villkoren för de som arbetar i sektorn förbättras men även att konsumenter kan göra medvetna och hållbara matval.

Att följa och analysera hur en ökad produktion påverkar olika miljöindikatorer är svårt, delvis eftersom flera effekter behöver analyseras samtidigt. Dessutom är det inte bara livsmedelskedjan som påverkar utvecklingen för miljöindikatorerna och miljömålen. Till exempel krävs både utsläppsminskningar inom livsmedelskedjan och inom övriga ekonomin för att de svenska utsläppsmålen för växthusgaser ska nås.

Inom livsmedelskedjan och specifikt för jordbruket är effektivitetsförbättringar nödvändiga för att åstadkomma en fortsatt ekonomisk utveckling i kombination med en ökad förädlingsgrad. I rapporten används arbetskraftsproduktivitet (se [Bilaga B: Grundläggande indikatorer](#)) för att följa utvecklingen i hela livsmedelskedjan. Noteras bör att arbetskraftsproduktiviteten påverkas av utvecklingen i andra produktionsfaktorer, så som förändring i kapital, teknik, effektivitet inom och mellan företag, skalfördelar och kapacitetsutnyttjande m.m.

Figur 16 visar utvecklingen i arbetskraftsproduktivitet mellan åren 2011 och 2018. Den generella trenden i näringslivet och livsmedelskedjan är en ökning under perioden. Den lägsta ökningen observeras i primärproduktionen och den högsta i restaurangledet. Utvecklingen visar att över tid har förädlingsvärdet per årsarbetstid ökat i livsmedelskedjan.

Figur 16. Arbetskraftsproduktivitet i livsmedelskedjan 2011–2018

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Livsmedelskedjan är beroende av olika typer av insatsvaror och ekosystemtjänster för sin produktion. Exempelvis är olika naturresurser, land, och vatten nödvändiga för livsmedelskedjan och produktionen skulle inte kunna fortsätta utan tillgång till dem. För primärproduktionen är länken mellan miljö och produktion mer direkt än för de andra leden vilket blir tydligt i begreppet ekosystemtjänster när man tittar på de relevanta miljömålen, de tillhörande indikatorerna och att flera av insatsvarorna är direkt bundna till olika ekosystem, till exempel tillgången på vatten. En ytterligare anledning till primärproduktionens relevans är att vissa verksamheter inom primärproduktionen bidrar med att skapa en positiv utveckling för ekosystem samt natur- och kulturvärden. Ett exempel är naturbetesmarker som hör till några av de mest artrika miljöerna och gynnas av animalieproduktion som har djur på bete. Betesdjurens tramp och spillning skapar även viktiga livsmiljöer för hotade insekter. Ett annat exempel är ekologisk produktion i slättbygd som kan skapa variation i landskapet vilket är positivt för den biologiska mångfalden.

3.3.2 Från jord till bord

Våren 2020 lämnade EU-kommissionen en vision om hur Europa till år 2050 ska bli den första klimatneutrala världsdelen. Visionen följdes upp med mer specifika förslag om hur bland annat jordbruket ska bidra. En hållbar livsmedelsproduktion utgör en central del i de strävanden som EU-kommissionen lagt fram i den gröna given och dess strategi Från jord till bord (From Farm to Fork, hädanefter kallad F2F). Strategin F2F (Europeiska kommissionen, 2021) är också en central del i EU:s arbete med FN:s globala hållbarhetsmål.

I strategin F2F samlas olika instrument/incitament som påverkar utvecklingen mot ett rättvisare, hälsosammare och miljövänligare livsmedelssystem. Syftet med strategin är att göra EU:s livsmedelssystem till en global standard för hållbarhet. Noteras kan att det finns likheter med den svenska livsmedelsstrategin, men också skillnader. F2F har t.ex. mer fokus på miljömässig och social hållbarhet (inklusive folkhälsa) och inkluderar tydliga mål för dessa. Detta gör att livsmedelsstrategin är mer av en tillväxtstrategi än vad F2F är. Precis som livsmedelsstrategin omfattar F2F hela livsmedelskedjan, men även förpackningsindustrin, vilket gör att den är mer omfattande än EU:s gemensamma jordbruks- och fiskeripolitik. F2F har också tydliga hänvisningar till den pågående pandemin och lågkonjunkturen.

3.3.2.1 Siffrsatta mål

Av strategin F2F framgår att Kommissionen kommer att vidta åtgärder som ska bidra till en minskning av växtskyddsmedel, växtnäringsmedel, antibiotikaanvändning men också till en ökad ekologisk jordbruksareal (Tabell 4). Sverige har under lång tid arbetat i linje med intentionen i strategin och en viktig fråga är därför utifrån vilka år ökningen eller minskningen ska ske.

Det finns åtta siffrsatta målsättningar i visionen, varav sju är kopplade till jordbruket men det finns också andra skrivningar i F2F, t.ex. att kommissionen ska se över djurskyddslagstiftningen (transport och slakt) och överväga alternativ för djurskyddsmärkning. Utöver detta har kommissionen påbörjat en översyn av all EU:s djurskyddslagstiftning.

De siffrsatta målen är skrivna på ett övergripande plan och det är ännu inte beslutat om målen ska ses som målsättningar för varje land eller som ett genomsnitt för hela EU. Noteras kan att regeringen skriver i sitt fakta-PM (Regeringskansliet, 2021) att ”principerna för siffrsatta mål behöver klarläggas och att det ska finnas en flexibilitet mellan medlemsländerna”, att ”principen för fördelning mellan medlemsländer behöver vara lika konkurrensvillkor” samt att ”enskilda medlemsstaters utgångspunkt kan vara mycket olika och samma siffrsatta målsättning för alla kan medföra relativ liten effekt i de länder som ligger i framkant”.

Tabell 4. Siffrsatta mål i Farm to Fork

Område	Vad vill uppnås
Växtskyddsmedel	En minskning av: - den totala användningen bekämpningsmedel med 50 % - risken med kemiska bekämpningsmedel med 50 % - användningen av bekämpningsmedel med hög risk med 50 %
Växtnäringsmedel	En minskning av: - näringsförlusterna med minst 50 % - användningen av gödselmedel med minst 20 %
Antibiotikaanvändning	En minskning av användningen av antimikrobiella medel till produktionsdjur och vattenbruk med 50 %
Ekologisk produktion	Att uppnå målet om: att minst 25 % av EU:s jordbruksareal ska vara ekologiskt jordbruk
Bredband	Att nå målet om: 100 % tillgång till snabbt bredband i landsbygdsområdet (till 2025)

Källa: (Europeiska kommissionen, 2020)

3.3.3 Hållbar hantering av vatten

Jordbruksverket tog under år 2020 fram en strategi för hållbar hantering av vatten i jordbruket. Arbetet var ett av uppdragen i livsmedelsstrategins andra handlingsplan.

Hållbar vattenhantering i jordbruket handlar om att ta tillvara jordbruksmarkens potential att producera livsmedel samtidigt som påverkan på omgivande miljö och andra hållbarhetsmål begränsas. En hållbar hantering av vatten är nödvändigt för att nå livsmedelsstrategins mål. För att klara en ökad och hållbar livsmedelsproduktion behöver jordbruket få ett större utrymme i arbetet med vattenfrågor (Jordbruksverket, 2020).

I Agenda 2030 kopplar hållbar vattenhantering i jordbruket främst till mål 2, om tryggad livsmedelsförsörjning och hållbart jordbruk men berör även flera andra mål såsom mål 6 om vatten och sanitet, mål 12 om konsumtion och produktion, mål 13 om klimatförändringar, mål 14 om hav och marina resurser samt mål 15 om nyttjande av mark och biologisk mångfald. Inom de svenska miljömålen kopplar vattenhanteringen till mål 9, Grundvatten av god kvalitet, mål 11, Myllrande våtmarker och mål 13, Ett rikt odlingslandskap.

I nuläget finns utmaningar inom jordbrukets vattenhantering. Dessa behöver hanteras för att jordbrukets vattenhantering ska bli hållbar och därför är det viktigt att förstå vad de består i och vad som påverkar möjligheten att hantera dem.

Många utmaningar behöver lösas av den enskilde jordbrukaren men eftersom de utgör en förutsättning för att klara målen i livsmedelsstrategin är de på samma gång en angelägenhet för hela samhället. Utmaningarna är inte separata utan behöver hanteras parallellt i olika delar av landskapet, inom säsongen och inom samma fält. Exempelvis kan det på samma plats, samma år, finnas behov

av ökade investeringar i täckdikningar för att klara en blöt vår och samtidigt behövas bevattning under en torr sommar.

Jordbrukets lönsamhet och jordbrukarnas framtidstro och investeringsvilja är grundläggande faktorer för att kunna hantera alla utmaningar. För att underlätta detta behövs också kunniga rådgivare och andra aktörer i branschen.

Kunskap och kompetens behövs hos lantbrukare, samhällets aktörer såsom kommuner, länsstyrelser och domstolar men även hos allmänheten. Till exempel behövs tillräcklig kunskap hos länsstyrelserna för att ta fram underlag för vattenförvaltningens arbete, för att handlägga stöd kring våtmarker och kunna hantera jordbrukets samfällda markavvattningsanläggningar. En omgivning som inte förstår lantbrukets förutsättningar och utmaningar riskerar också att minska jordbrukarens framtidstro och investeringsvilja. (Jordbruksverket, 2020)

3.3.3.1 Livsmedelsindustrins vattenanvändning

Jordbruksverkets strategiuppdrag är begränsat till primärproduktionen. Livsmedelsindustrin liknar annan processindustri. Den förbrukar vatten, ofta krävs hög kvalitet och den lämnar ifrån sig avloppsvatten. Enligt SCB förbrukade livsmedels-, dryckesvaru- och tobaksindustri 45 miljoner m³/år vatten år 2015, varav knappt hälften används som kylvatten²⁶. Detta kan jämföras med jordbrukets uttag av sötvatten på 75 miljoner m³/år för år 2015. Primärproduktionens totala behov av vatten är i en helt annan storleksordning. Inkluderar man det som tillförs via regnvatten använder jordbruket i storleksordningen 10 miljarder m³/år. Motsvarande statistik finns inte rapporterad för livsmedelshandeln eller för restauranger.

Tillgången till vatten är nödvändig för många delar av samhället och vattenbristen påverkar även förutsättningarna för jordbruket och näringslivet i stort. Mot bakgrund av att vatten är en begränsad resurs och en grundläggande förutsättning för ett fungerande samhälle och näringsliv kommer en strategi för effektiv och hållbar vattenhushållning att tas fram av Regeringskansliet. (Regeringskansliet, 2021)

3.3.4 Relevanta miljömål och indikatorer

Generationsmålet och de miljömål som identifierats som mest relevanta för arbetet med livsmedelsstrategin speglar även den miljömässiga dimensionen av hållbarhet (se [Avsnitt 2.2.2](#)). Som nämnts tidigare kan andra miljömål också vara viktiga i arbetet med livsmedelsstrategin. Miljömålen och dess indikatorer säger inget om utvecklingen i produktionen i livsmedelskedjan är hållbar, utan miljö- och produktionsindikatorer behövs undersökas gemensamt.

²⁶ Statistik över vattenanvändningen uppdateras vart femte år.

För att följa utvecklingen använder vi oss av ett antal indikatorer, som mäter endera en direkt förändring, t.ex. förekomst av fåglar och fjärilar, eller en utveckling för bruksmetoder eller insatsmedel med kända miljöeffekter. Indikatorerna och deras långsiktiga respektive kortsiktiga trender sammanfattas i Tabell 5. Vi har även lagt in trender för 2016 och framåt för att följa utvecklingen efter införandet av livsmedelsstrategin. Bedömningarna i det senare fallet är givetvis osäkra då de grundar sig på väldigt få år och också omfattar 2018, då torkan ledde till minskad produktion.

Tabell 5. Utvecklingen för de indikatorer som används i uppföljningen av livsmedelsproduktionens miljöpåverkan

En långsiktig och en kortsiktig trend redovisas, samt utvecklingen från och med år 2016 och framåt. Den sistnämnda följer utvecklingen efter införandet av livsmedelsstrategin. I tabellen anges även skördeutvecklingen för två vanliga spannmålsgrödor, vårkorn och höstvetete samt utvecklingen inom animalieproduktionen. Trenden för indikatorerna presenteras med olikfärgade cirklar där: ● = Utvecklingen går åt fel håll, ● = Utvecklingen oförändrad, ● = Utvecklingen går åt rätt håll.

Indikator	Enhet	Långsiktig trend (≥ 10 år)	Kortsiktig trend (≤ 10 år)	Utvecklingen 2016 och framåt ²⁷
Växtskyddsmedel	Hektardoser	●	●	●
Växtnäring	Växtnäringsbalanser			
• Kväve		●	●	●
• Fosfor		●	●	●
Skördar ^{*28}	Hektarskörd (kg/ha)			
• Höstvetete		●	●	●
• Vårkorn		●	●	●
Nötkreatur	Index, antal djur	●	●	●
Får	Index, antal djur	●	●	●
Försäld antibiotika	mg aktiv substans per PKU	●	●	●
Lustgas	Ton	●	●	●
Odlingslandskapets fåglar (standarddruttr)	Index	●	●	●
Odlingslandskapets fjärilar i gräsmarker	Index	—	●	●
Andel ekologisk produktion i slättbygd	Andel av total åkerareal i slättbygd	●	●	●
Arealen betesmarker med miljöersättning	Hektar	●	●	●

Källa: Jordbruksverket

²⁷ Utvecklingen 2016 och framåt ingår för att följa tiden som omfattar livsmedelsstrategin. de olikfärgade cirkelarna visar bara på hur index ser ut efter 2016, dvs. om det är högre eller lägre än indexåret 2016.

²⁸ Vid bedömning av den kortsiktiga utvecklingstrenden (2010-2019) för skördar och växtnäringsbalanser ingår inte torråret 2018. 2018 års data ingår dock i den långsiktiga trenden som omfattar åren 1975-2019. Skördestatistiken inkluderar både ekologisk och konventionell produktion.

3.3.4.1 Generationsmålet

Den svenska miljöpolitiken ska fokusera på att konsumtionsmönstren av varor och tjänster orsakar så små miljö- och hälsoproblem som möjligt (Naturvårdsverket, 2018). Generationsmålet²⁹ är det övergripande mål som dels ska ge vägledning om vilka värden som ska skyddas och dels om nödvändig samhällsutveckling för att miljömålen ska kunna nås inom en generation. Målet är även ett löfte till framtida generationer, tillsammans med de 16 miljömålen, om frisk luft, hälsosamma miljöer och rika miljöupplevelser.

I miljömålsarbetet finns det flera indikatorer för att följa upp generationsmålet, bland annat ekologisk mat och konsumtionsbaserade växthusgasutsläpp. Som framgår av [Avsnitt 3.2.3](#) har försäljningen av ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker ökat under de senaste åren till 20 miljarder kronor år 2019. Konsumtionsbaserade växthusgasutsläpp används för att följa både generationsmålet och miljömålet Begränsad klimatpåverkan. Vi har valt att även i år redovisa utvecklingen under miljömålet Begränsad klimatpåverkan.

3.3.4.2 Begränsad klimatpåverkan

Målet Begränsad klimatpåverkan³⁰ ska nås på ett sådant sätt och i en sådan takt så att biologisk mångfald bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Sverige ska inte heller orsaka ökade problem utanför Sveriges gränser. Vi använder oss i rapporten av tre olika mått för att mäta utsläppen av koldioxidekvivalenter. Detta görs för att belysa utvecklingen av växthusgaser från olika perspektiv. Konsumtionens klimatpåverkan kan mätas med hjälp av konsumtionsbaserade utsläpp av växthusgaser, som tar hänsyn till den klimatpåverkan som svensk konsumtion orsakar i Sverige och i andra länder³¹. Det huvudsakliga måttet för att följa upp utsläpp av växthusgaser inom Sveriges gränser är territoriella utsläpp. Produktionens klimatpåverkan kan mätas genom produktionsbaserade utsläpp.

Hushållens totala **konsumtionsbaserade utsläpp** av växthusgaser uppgick till cirka 50 miljoner ton koldioxidekvivalenter år 2018. Utsläppen av växthusgaser till följd av hushållens konsumtion av livsmedel uppgick till cirka 13 miljoner ton koldioxidekvivalenter, vilket var en minskning med cirka 14 procent jämfört med år 2011 och den största minskningen uppmättes för livsmedel som producerats i Sverige (SCB, 2020). Som framgår av Figur 15 ovan har de totala konsumtionsbaserade utsläppen för livsmedelskedjan i Sverige minskat.

29 Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.

30 Målet innebär att halten av växthusgaser i atmosfären stabiliseras på en nivå där människans påverkan på klimatsystemet inte blir farligt. Inom det klimatpolitiska ramverket konkretiseras målen för de svenska territoriella utsläppen på följande vis: Senast år 2045 ska Sverige inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären, för att därefter uppnå negativa utsläpp. Målet innebär att utsläppen av växthusgaser från svenskt territorium ska vara minst 85 procent lägre år 2045 än utsläppen år 1990.

31 Beräkningarna baseras delvis på resultatet i PRINCE-projektet. I den senaste statistiken som publicerades i november 2019 används för utsläppen utomlands nya reviderade data från databasen Exiobase, vilket medfört relativt stora revideringar även bakåt i tiden.

Det huvudsakliga måttet för att följa upp utsläpp av växthusgaser inom Sveriges gränser är **territoriella utsläpp**³². Denna indikator är relevant för både jordbruket och livsmedelsindustrin. År 2019 var jordbrukets territoriella utsläpp cirka 6,9 miljoner ton koldioxidekvivalenter vilket är en ökning med 2 % jämfört med 2011. Livsmedelsindustrin territoriella utsläpp var för 2019 cirka 288 000 ton koldioxidekvivalenter, en minskning med 41 % jämfört med år 2011. Motsvarande uppgifter från fisket och vattenbruket redovisas inte separat, utan de ingår i andra sektorers utsläpp (främst arbetsmaskiner och industri) och är jämförelsevis små. Under år 2019 uppgick de territoriella utsläppen av växthusgaser från arbetsmaskiner i jordbruket samt fiskebåtar i Sverige till 628 000 ton koldioxidekvivalenter, vilket var en minskning med 16 procent jämfört med år 2011 (Naturvårdsverket, 2020).

Utvecklingen av produktionens klimatpåverkan kan mätas genom de **produktionsbaserade utsläppen**³³ av växthusgaser från svenska företag och konsumenter inom och utanför Sveriges gränser. De produktionsbaserade utsläppen av växthusgaser från jordbruket, fisket och vattenbruket uppgick till 7,9 miljoner ton koldioxidekvivalenter år 2018, vilket var en minskning med cirka fem procent jämfört med 2011 (SCB, 2020). Samma siffra för livsmedelsindustrin var för år 2018, 670 000 ton koldioxidekvivalenter vilket motsvarar en minskning på dryg 20 % jämfört med 2011.

3.3.4.3 Giftfri miljö

För uppföljning av Giftfri miljö i detta sammanhang har vi valt att använda en indikator som visar det totala antalet beräknade hektardoser av växtskyddsmedel över tid, vilket speglar intensiteten i odlingen. I indikatorn ingår hektardoser för ogräsmedel, svampmedel, tillväxtreglering och insekter. Med hjälp av indikatorn kan vi följa om en ökad odling leder till en ökad användning av växtskyddsmedel.

Användningen av växtskyddsmedel, i form av hektardoser, ökade fram till år 2015, men har därefter minskat en aning. Utvecklingen hänger ihop med en ökad odling av höstsådda grödor, framför allt höstvet. Vid odling av höstvet ökar behovet av behandlingar jämfört med odling av vårsådda grödor (SCB, 2020). En utveckling mot en större andel höstvet och höstraps kan därför ha en negativ påverkan på produktionens hållbarhet. Åren efter 2015 har antalet hektardoser minskat något vilket till viss del beror på den torra sommaren 2018 och sannolikt en överlagring av växtskyddsmedel mellan 2018 och 2019. Den framtida utvecklingen blir därför intressant att följa. I detta sammanhang kan nämnas att Regeringen nyligen har beslutat om ett nytt etappmål om användning av växtskyddsmedel³⁴. Etappmålet är i linje med målsättningen

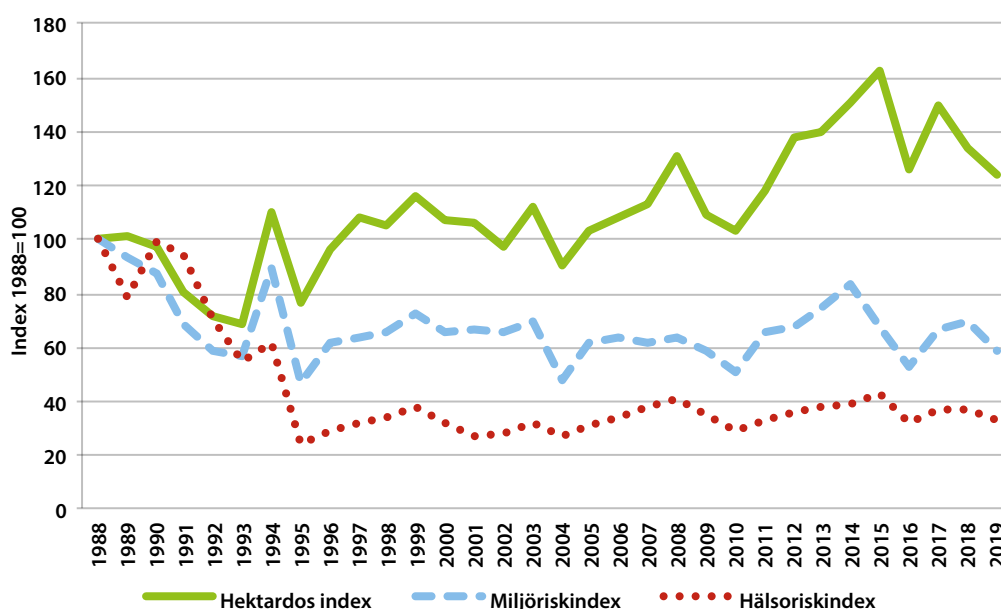
32 De totala territoriella utsläppen uppgick år 2018 till knappt 52 miljoner ton koldioxidekvivalenter, vilket var en minskning med 14 procent jämfört med år 2011.

33 De totala produktionsbaserade utsläppen uppgick år 2017 till 63 miljoner ton, vilket var en minskning med åtta procent jämfört med år 2011.

34 Användningen av växtskyddsmedel med särskilt farliga egenskaper ska minska väsentligt till 2030.

om minskad användning av växtskyddsmedel i Från Jord till bord (Regeringen, 2021).

Kemikalieinspektionen har tagit fram två olika riskindex för bedömning av växtskyddsmedlens miljö- och hälsorisker (Kemikalieinspektionen, 2020). Figur 17 visar att trenden för bägge index är i stort sett oförändrad sedan slutet av 1990-talet, även om de årliga variationerna är stora. Under samma period har hektardoserna ökat både enligt SCB (se Tabell 5) och enligt Kemikalieinspektionen (se Figur 17). Det kan innebära att Sverige har lyckats bryta kopplingen mellan antal hektardoser och miljö- och hälsorisker. Samtidigt visar miljömålsindikatorn *växtskyddsmedel i ytvatten* att index har ökat sedan 2002, vilket innebär att risken för att växtskyddsmedel från jordbruket ska påverka vattenlevande organismer inte har minskat under perioden 2002–2019 (Sveriges Miljömål, 2021). För att nå relevanta miljömål behöver användningen av växtskyddsmedel minska ytterligare. I EU:s strategi Farm to Fork föreslås bland annat att den totala användningen av växtskyddsmedel inom jordbruket ska minska med 50 procent (Europeiska kommissionen, 2020), även om det är oklart i dagsläget hur förslaget kommer att utformas. För att nå reduktionsmålet avser EU att förstärka arbetet kring integrerat växtskydd. Det kan dock finnas risker med en minskad användning av växtskyddsmedel om det innebär att både preparat och hela grupper av preparat försvinner från den svenska marknaden. Om så sker kan det påverka lantbrukets lönsamhet, men framförallt kan ökad användning av kvarvarande godkända växtskyddsmedel öka risken för utveckling av resistens, dvs. att ogräs eller skadegörare blir resistenta mot växtskyddsmedel.

Figur 17. Riskindex för miljö och hälsa 1988-2019, index 1988=100

Källa: (Kemikalieinspektionen, 2020)

I strategin Farm to Fork finns flera siffrsatta mål kopplat till växtskyddsmedel och försäljningen av växtskyddsmedel är förhållandevis låg i Sverige jämfört med andra Europeiska länder (Europeiska miljöbyrå, 2016). När de siffrsatta

målen i F2F implementeras behöver hänsyn tas till ländernas olika förutsättningar för att garantera en likvärdig konkurrens.

3.3.4.4 Ingen övergödning

Miljömålet Ingen övergödning gäller för sjöar, vattendrag, kustvatten och hav samt kvävenedfall på mark. Det är relevant för primärproduktionen, men näringsämnen tillförs även från andra källor. Näringsförluster omfattar framförallt förluster av kväve och fosfor till vatten och ammoniakavgång till luft.

I Sverige behöver kväve- och fosforbelastningen till vatten minska från alla sektorer för att nå miljömålen och klara krav i EU-direktiv och internationella konventioner (Havs- och Vattenmyndigheterna, 2019). Hur mycket belastningen måste minska varierar dock för olika havsbassänger (Havs- och Vattenmyndigheten, 2020). Det varierar också hur mycket kväve- och fosforbelastningen behöver minska till olika vattenförekomster som sjöar, vattendrag och kustvatten (Vattenmyndigheterna, 2020).

Ammoniakförluster från jordbruket bidrar till kvävenedfall. Cirka 90 procent av ammoniakutsläppen i Sverige kommer från jordbruket. För att nå miljömål behöver ammoniakutsläppen minska och behovet av minskningar varierar mellan olika regioner i Sverige. Enligt krav i EU:s takdirektiv behöver utsläppen i Sverige minska med 15 procent till år 2020 och 17 procent till år 2030 jämfört med nivån år 2005 (Naturvårdsverket, 2021).

Hur jordbruket påverkar miljökvalitetsmålet kan bedömas med hjälp av växtnäringsbalanser. De visar hur mycket kväve respektive fosfor som tillförs respektive förs bort från jordbruksmarken och hur stort överskottet eller underskottet blir. Om det tillförs lika mycket näringsämnen som det förs bort, är indikatorerna o. Indikatorn finns rapporterad i statistikbilagan för denna rapport. Arbetet med att minska växtnäringsförluster har pågått sedan slutet av 1980-talet i Sverige. Växtnäringsöverskottet från jordbruket på nationell nivå har således minskat över en längre period och stabiliserats på en lägre nivå under de senaste 10 åren. En stabilisering innebär sannolikt att lantbrukarna blivit bättre på att anpassa gödselgivan till grödans behov även när produktionen ökar. Överskottet av kväve från jordbruket behöver dock minska ytterligare. För fosfor är skillnaden mellan tillförsel och bortförsel nära noll på nationell nivå, men överskottet behöver minska i vissa regioner. Detta kan bidra till att nå miljökvalitetsmålet Ingen övergödning.

I EU:s strategi Farm to Fork föreslås bland annat att en minskning av näringsförlusterna med minst 50 procent och en minskad användning av gödselmedel med minst 20 procent. Att minska näringsförluster från jordbruket till vatten och luft med 50 procent i Sverige kan anses vara ett mycket ambitiöst mål. Det finns inte heller ett behov i hela landet av att minska näringsbelastning till vatten eller ammoniakutsläpp för att klara miljömål och andra krav. Det är osannolikt att det går att minska näringsförlusterna med 50 procent på nationell nivå enbart

genom ett effektivare växtnäringsutnyttjande då utnyttjandet redan är gott på nationell nivå (SCB, 2018). För att klara en 50-procentig minskning behöver det också genomföras många andra åtgärder.

3.3.4.5 Skyddande ozonskikt

Ozonskiktet skyddar mot solens UV-strålning och miljömålet Skyddande ozonskikt syftar till att motverka föroreningar som bryter ner ozonskiktet. Även om Skyddande ozonskikt inte har identifierats som ett av de mest relevanta miljömålen i [Avsnitt 2.2.2](#) inkluderas målet i årets rapport eftersom jordbrukets lustgasemissioner påverkar ozonskiktet. Lustgasen tar sig upp till stratosfären där den omvandlas till reaktivt kväve som kan bryta ner ozonskiktet. Lustgas är även en växthusgas som påverkar miljö kvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan. Då kväveföreningar kan omvandlas till lustgas finns goda möjligheter för positiva synergieffekter i och med att alla åtgärder som leder till minskade utsläpp av kväveföreningar ökar förutsättningarna att nå många andra miljö kvalitetsmål, bland annat Ingen övergödning, Bara naturlig försurning och Frisk luft.

Jordbrukets utsläpp av lustgas har minskat med cirka 9 procent under perioden 1990 till 2019 (Naturvårdsverket, 2020). Det beror främst på reducerat antal djur och lägre användning av mineralgödsel samt effektivisering inom sektorn. Eftersom en stor del av växthusgaserna har biologiskt ursprung kan utsläppen variera mycket och osäkerheterna i beräkningarna blir därför stora. Åtgärder, t.ex. minskad mängd gödsel, effektivare stallgödselhantering samt investeringar i energieffektivare teknik, som införts för att minska kväveförlusterna inom jordbruket har också bidragit till minskningen i lustgasutsläpp, liksom den ökade användningen av flytgödselsystem. En ökning av utsläppen påbörjades dock 2009 och sedan 2012 har utsläppen ökat med 23 procent till följd av ökad försäljning av mineralgödsel under perioden. Mellan 2018 och 2019 ökade utsläppen från jordbrukssektorn med ca 3 procent vilket främst förklaras med en ökad användning av rester från skördade grödor som gödsel (Naturvårdsverket, 2020).

3.3.4.6 Ett rikt odlingslandskap samt Ett rikt växt- och djurliv

För att följa utvecklingen för Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv används indikatorer som visar på landskapets förändring (arealer ängs- och betesmarker och ekologisk produktion i slättbygd), förekomst av fjärilar och fåglar i odlingslandskapet samt index över rödlistade arter. Utöver detta är även produktionsindikatorer, som hektarskörd för vissa grödor och användningen av växtskyddsmedel, viktiga för att bedöma hur livsmedelsproduktionen påverkar situationen för odlingslandskapets natur- och kulturvärden.

Skördarna ökar

Enligt miljökvalitetsmålet ett rikt odlingslandskap ska jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion skyddas. Åkrarnas skördenivåer är ett indirekt mått på jordbruksmarkens tillstånd, dvs. om den brukas på ett hållbart sätt. Skördeutfallet påverkas givetvis även av andra faktorer, som gödsling, växtskyddsmedel och vattenhanteringen, men minskar skördarna samtidigt som andra faktorerna är mer eller mindre oförändrade kan det innebära att jordarnas tillstånd har försämrats.

Hektarskördarna för två vanligt odlade grödor (vårkorn och höstvet) har ökat över tid vilket kan tyda på att markernas produktionstillstånd fortsatt är godtagbar. Samtidigt som skördarna ökat har utvecklingen för miljöindikatorerna, t.ex. växtnäringsbalanser, inte förändrats på nationell nivå. Det innebär inte nödvändigtvis att produktionsökning och miljöeffekter är frikopplade från varandra. För att avgöra det behövs längre tidsserier och mer detaljerade analyser. Växtnäringsbalanserna indikerar att lantbrukarna klarar högre skördar utan att växtnäringsöverskottet förändrats i någon större utsträckning.

Betesmarker, nötkreatur och får

En svensk djurhållning är en grundläggande förutsättning för att behålla ett öppet odlingslandskap och för att bevara djur och växter som är förknippade med betesmarker. Det innebär att de positiva miljöeffekter som är förknippade med denna produktionsinriktning skulle gå förlorade om den minskar eller flyttade utomlands. Hur animalieproduktionen bedrivs är därför viktigt för hur miljömålen Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv påverkas.

Ersättningsnivåerna inom landsbygdsprogrammet är en faktor som delvis påverkar hur många djur som i slutändan kommer ut på naturbetesmarkerna (Jordbruksverket, 2019).

Under år 2020 uppgick den totala arealen ängs- och betesmarker med miljöersättning till knappt 418 000 hektar. Av dessa var knappt 223 000 hektar marker med höga naturvärden, dvs. ängs- och betesmarker med ersättning för särskild skötsel, alvarbete, skogsbeten, fäbodbeten och mosaikbeten samt gräsfattiga marker. Totalarealen har ökat med knappt 9 000 hektar sedan 2018 (Sveriges Miljömål, 2020). Den fortsatta utvecklingen är beroende av hur det går för den svenska animalieproduktionen eftersom de flesta av betesdjuren (främst nötkreatur och får) kommer därifrån (se Tabell 6). Mellan åren 2011 och 2020 har antalet nötkreatur minskat något (-4 %), men det har förekommit variationer mellan åren. Det är främst mjölkkor som minskat, men även antalet kvigor, tjurar och stutar har minskat. Under perioden har antalet dikor, dvs. kor för uppfödning av kalvar ökat något. Det är framför allt dikor, kvigor och stutar som kommer ut på betesmarkerna. Även antalet får har minskat i antal mellan åren 2011 och 2020, dock med vissa variationer mellan åren (Jordbruksverket, 2021).

Det är inte bara antalet betesdjur som är betydelsefullt för att behålla ett öppet och hävdad landskap av nuvarande omfattning, utan det är även nödvändigt att så många djur som möjligt kommer ut på betesmarker. En ökande svensk animalieproduktion där djuren i allt större omfattning betar på åkermark, eller föds upp på stall, kommer inte att bevara naturbetesmarkerna. I dagsläget bedöms mellan 65 och 70 procent av betesdjuren (exklusive mjölkkor) komma ut på betesmarkerna. Resterande djur går på betesvallar eller föds upp på stall (Jordbruksverket, 2019). Miljöersättningarna inom landsbygdsprogrammet är ett av flera viktiga styrmedel som bidrar till att lantbrukarna fortsätter att hålla djuren på de biologiskt mest värdefulla gräsmarkerna. En ökad efterfrågan på inhemskt betesbaserat kött är en annan möjlighet att stödja hävden av svenska betesmarker.

Inom animalieproduktionen har stora förändringar skett. Antalet nötkreatur (kött- och mjölkdjur) har minskat med drygt 20 procent jämfört med för fyrtio år sedan. Under samma period har antalet företag med nötkreatur minskat med mer än 80 procent samtidigt som den genomsnittliga besättningsstorleken har ökat. Som en följd av detta återfinns djuren numera på färre platser i landskapet, vilket påverkar möjligheterna att fortsatt hävda betesmarker i hela landet eftersom det i vissa områden kommer att finnas överskott på djur medan andra områden sakna djur.

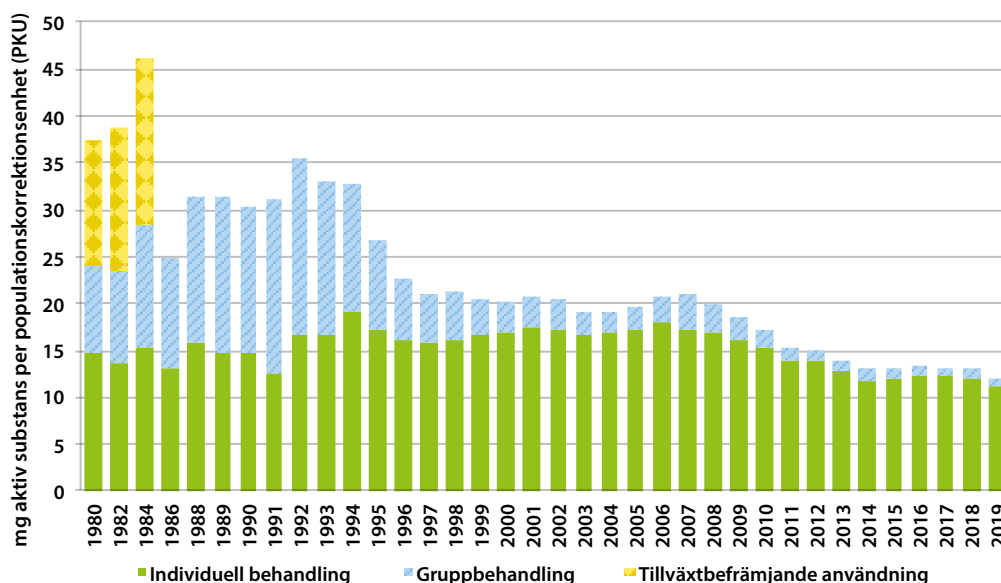
Slutligen kan utvecklingen i animalieproduktionen till viss del studeras utifrån förädlingsvärdets utveckling. Det sammanlagda förädlingsvärdet för uppfödning av nötkreatur, gris, får och getter har ökat med 11 procent mellan åren 2011 och 2018. Inom uppfödningen av får och getter är ökningen 6 procent jämfört med år 2011 (SCB, 2020). För uppfödning av nötkreatur har förädlingsvärdet minskat med 3 % under samma period (SCB, 2020). Förädlingsvärden för grisuppfödning har ökat med 30 procent sedan år 2011. Inom mjölkproduktion och uppfödning av nötkreatur av mjölkkras har förädlingsvärdet år 2018 ökat med 15 procent jämfört med år 2011. Ökat förädlingsvärde inom mjölkproduktionen är positivt då deras rekryteringsdjur mestadels betar på biologiskt värdefulla gräsmarker. Det är även positivt att förädlingsvärden ökar samtidigt som användningen av antibiotika har minskat (Se avsnitt Antibiotikaanvändning).

Antibiotikaanvändning

Antibiotikaanvändning är som nämnts tidigare en relevant fråga för en hållbar livsmedelskedja. All användning av antibiotika gynnar förekomst av resistens och därmed till människors och djurs hälsa. En ansvarsfull användning av antibiotika är därför viktigt.

Sverige är ett av de länder i Europa med lägst förbrukning av antibiotika till djur (Figur 19). Antibiotika för veterinärmedicinskt bruk är receptbelagt i Sverige och det ges till enskilda djur, men också till grupper av djur. Som framgår av Figur 18 har den totala försäljningen av antibiotika för djur mätt som mg aktiv substans per populationskorrektionsenhet minskat kraftigt sedan 1980-talet. Sverige var

först i världen att förbjuda antibiotika i tillväxtfrämjande syfte (år 1986) och inom EU blev det förbudet år 2006.

Figur 18. Försäljning av antibiotika för livsmedelsproducerande djur i Sverige uttryckt som mg aktiv substans per populationskorrektionsenhet (PKU) 1980–2019.

PKU motsvarar ungefär den sammanlagda vikten av levande djur i ett land, uttryckt i kilo. Måttet är trubbigt och därför ska siffrorna tolkas med försiktighet.

Källa: (Folkhälsomyndigheten & SVA, 2020)

Drygt hälften av försäljningen av antibiotika för djur är penicillin, främst produkter för behandling av enskilda djur (grön stapel i Figur 18) och det används vanligtvis för behandling av nötkreatur, grisar och hästar. Den blå delen av stapeln i Figur 18 visar försäljning för behandling av djurgrupper via foder eller vatten och det är främst grisar som kan behöva gruppbehandlas. Som framgår av figuren har denna typ av behandling minskat kraftigt över tid och motsvarar mindre än 10 procent av den totala försäljningen (Statens Veterinärmedicinska anstalt, 2021).

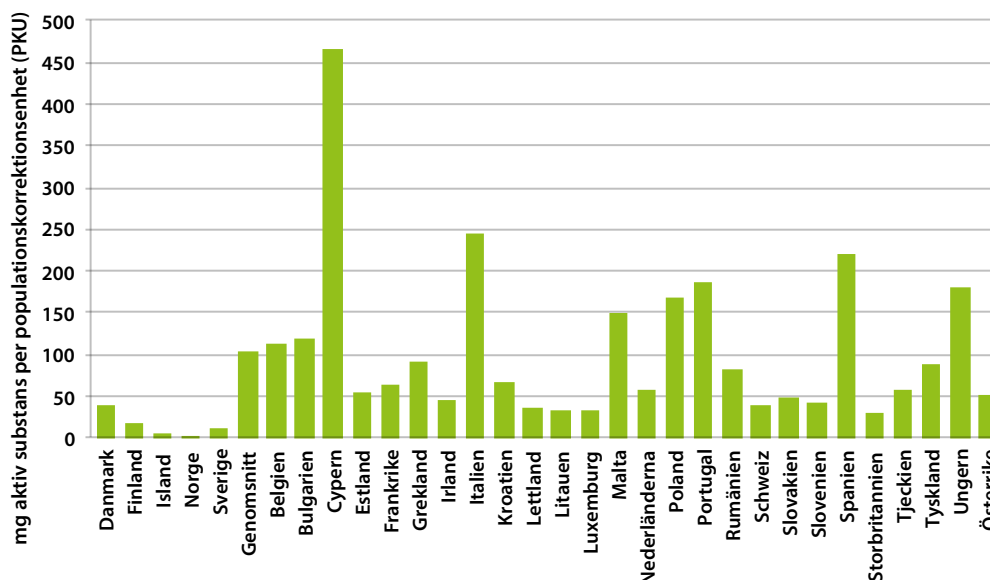
Mellan åren 2011 och 2020 har antalet nötkreatur, grisar och får minskat, även om det har förekommit variationer mellan åren (Tabell 6). Det bör noteras att samtidigt som djurantalet har ökat under några år, så har försäljningen av antibiotika fortsatt att minska. Tyvärr är det inte möjligt att studera antibiotikaanvändningen per djurslag, eftersom det inte finns en tillräcklig uppdelning i statistikunderlaget.

Tabell 6. Antal nötkreatur, grisar och får under juni månad 2011–2020

	Nötkreatur	Gris	Får	Totalt
2011	1 511 846	1 482 591	622 711	3 617 148
2012	1 500 293	1 363 364	610 534	3 474 191
2013	1 496 526	1 398 875	576 769	3 472 170
2014	1 493 119	1 377 530	588 757	3 459 406
2015	1 480 058	1 356 027	594 753	3 430 838
2016	1 488 904	1 354 286	578 174	3 421 364
2017	1 501 345	1 361 934	606 079	3 469 358
2018	1 506 637	1 393 249	587 147	3 487 033
2019	1 466 295	1 456 047	548 890	3 471 232
2020	1 452 982	1 367 755	501 153	3 321 890

Källa: (Jordbruksverket, 2021)

I strategin F2F finns ett mål att halvera användningen av antibiotika, vilket inte skulle vara realistiskt för Sverige som redan har låg och försiktig användning i jämförelse med de flesta andra länder. Det skulle kunna innebära att sjuka djur inte får lämplig behandling vilket skulle orsaka onödigt lidande och bli ett djurskyddsproblem. Figur 19 visar försäljningen av antibiotika för livsmedelsproducerande djur i Europa år 2018 uttryckt som mg aktiv substans populationskorrektionsenhet PKU.

Figur 19. Försäljning av antibiotika för livsmedelsproducerande djur 2018 uttryckt som mg aktiv substans per populationskorrektionsenhet (PKU)

PKU motsvarar ungefär den sammanlagda vikten av levande djur i ett land, uttryckt i kilo. Måttet är trubbigt och därför ska siffrorna tolkas med försiktighet.

Källa: Europeiska läkemedelsmyndigheten.

Som framgår av Figur 19 är det stora skillnader i försäljningen av antibiotika mellan länderna i Europa. Skillnaderna i antibiotikaanvändning kan bland annat förklaras av djurpopulationernas sammansättning, vilken sorts antibiotika som används, hur antibiotikan används, men också av sjuklighet och hur sjukdomar förebyggs (Statens Veterinärmedicinska anstalt, 2021). De nordiska

länderna har de lägsta siffrorna och dessutom är oftast penicillin (smalspektrum) det antibiotikum som dominerar. I andra länder är tetracyklinder (bredspektrum) vanligast och medicinering av hela djurgrupper via foder eller vatten vanligare än i Sverige (Statens Veterinärmedicinska anstalt, 2021).

Enligt Statens veterinärmedicinska anstalt är användningen av antibiotika för djur i Sverige internationellt sett låg och antibiotikaresistensläget är gynnsamt. Det goda läget är resultatet av många års arbete med fokus på att förebygga sjuklighet. Nära samverkan mellan myndigheter, akademi, organisationer och djurägare har gjort att känd kunskap kommer till användning i praktiken. I det globala arbetet med att minska antibiotikaanvändningen kan därför Sverige bidra mycket, genom att sprida såväl kunskap som erfarenhet till andra länder.

Fåglar och fjärilar

Situationen för odlingslandskapets fågelart har förbättrats sedan 2015, även om den långsiktiga trenden för fåglarna är fortsatt negativ. Fem år av förbättring i indexvärde ger hopp om att den nedåtgående trenden kan vara bruten. Skälen till de senare årens uppgång är oklara och här behövs ytterligare analyser.

Svensk nationell övervakning av fjärilar startade först 2010, vilket innebär att det inte finns data för att bedöma den långsiktiga trenden. Sedan 2010 har gräsmarksfjärilarna dock minskat på nationell nivå, medan utvecklingen för de senaste fem åren är mer osäker. Troligtvis är populationsutvecklingen lik fåglarnas, dvs. med minskande antal i det längre perspektivet men mer stabil sedan 2010. För att gynna odlingslandskapets fåglar och fjärilar behövs ökad tillgång till föda, reproduktionsplatser och övervintringsplatser i odlingslandskapet. Fler trädor och blommande örter samt buskar i åkerdominerade områden kan vara viktiga åtgärder som även går att förena med ett effektivt jordbruk. Minskad användning av bekämpningsmedel är givetvis också positivt för dessa grupper. I skogs- och mellanbygd är fortsatt jordbruk som bibehåller ett öppet landskap kanske den viktigaste åtgärden.

Ekologisk produktion i slättbygd

Andelen ekologisk produktion i slättbygd fortsätter att öka och år 2019 utgjorde den cirka 14 procent av åkerarealen i utpräglad slättbygd, jämfört med cirka 9,5 procent år 2011 (Naturvårdsverket, 2021). Ekologisk produktion bidrar till en ökad tidsmässig och rumslig variation i det homogena slättbygdslandskapet vilket är positivt för biologisk mångfald. Andra miljöfördelar är att inga kemiska växtskyddsmedel används. Däremot ökar växtnäringsläckaget per kilo produkt jämfört med den konventionella produktionen (Jordbruksverket, 2012).

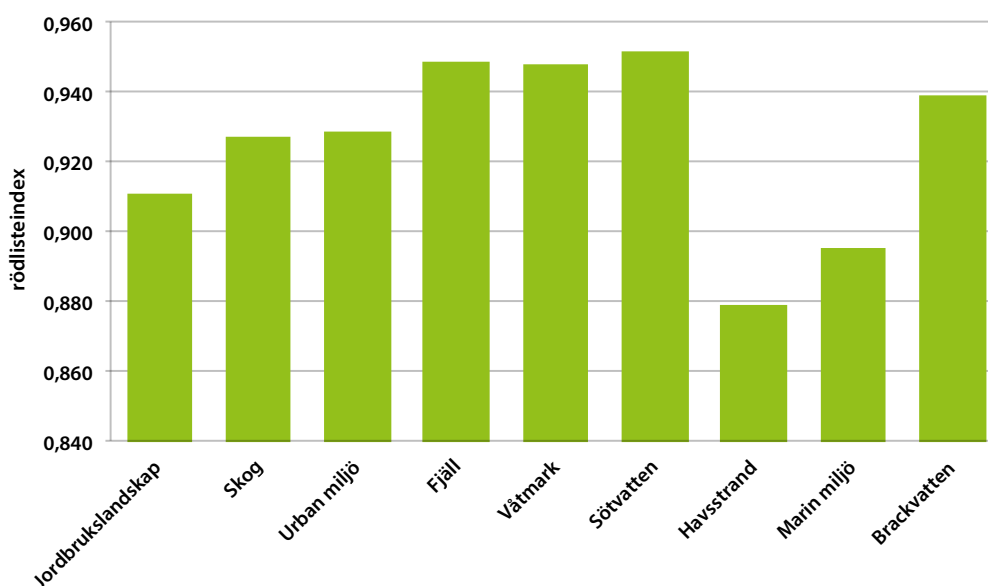
I en ny rapport visas att det framför allt är djurgårdar som ökar sin lönsamhet vid omställning till ekologisk produktion. För spannmålsgrårdar är lönsamheten oförändrad, vilket kan bero på högre omställningskostnader. För att öka den ekologiska odlingen ytterligare behöver fler spannmålsgrårdar ställa om och detta kräver förbättrad lönsamhet efter omställning. Ett högre påslag på priset

till ekologisk spannmål eller högre miljöersättningar kan gynna omställningen. (Lovén, I., Nordin, M., 2020). Svensk ekoförsäljning minskade under 2020 och merpriset till producenter för många produkter har också minskat. På sikt kan detta medföra att färre företag producerar ekologiskt och att den ekologiska jordbruksarealen, i alla fall på kort sikt, minskar (Ekoweb.nu, 2021).

I strategin Farm to Fork finns ett mål om att minst 25 procent av EU:s jordbruksareal ska vara ekologiskt jordbruk. Enligt (Eurostat, 2021) var 8,5 procent av den odlade marken ekologisk inom EU år 2019, vilket kan jämföras med 20,4 procent i Sverige samma år. Inom EU hade Estland (22,3 %) och Österrike (25,3 %) en högre andel än Sverige. För att nå målet i strategin behöver konsumtionen, men även exporten öka. Om den ekologiska produktionen ökar, utan att efterfrågan gör det, finns en risk att det produceras mer ekologiska livsmedel än vad som efterfrågas på marknaden och redan idag finns ett överskott på alla animalieslag och på spannmål i Sverige.

Rödlisteindex

Ett rikt växt och djurliv kan mätas med hjälp av rödlisteindex (SLU ArtDatabanken, 2015), som indikerar förlust av biologisk mångfald (se Figur 20). Indexet kan anta värden mellan 0 och 1. Om alla bedömda arter i en grupp har livskraftiga populationer skulle indexet för gruppen ha värdet 1, medan om alla arter vore utdöda från landet skulle det ha värdet 0. Rödlisteindex har tagits fram för vissa artgrupper och landskapstyper, bland annat jordbrukslandskapet och den marina miljön, för åren 2020, 2015, 2010, 2005 och 2000. De analyser som Artdatabanken har gjort visar att skillnaderna i rödlisteindex mellan åren är mycket små.

Figur 20. Rödlisteindex 2020 för olika landskapstyper

Not: Om alla arter i en grupp är livskraftiga är indexet 1, om alla arter är utdöda är indexet 0. Högst index har sötvatten, fjäll och våtmarker, medan havsstrandängar och marina miljöer har lägst index.

Källa: Artdatabanken, SLU

Jordbrukslandskap och Marin miljö har en större andel av artstocken på rödlistan än andra landskapstyper, t.ex. Fjäll och Sötvatten. När det gäller jordbruksmark orsakas detta sannolikt av minskad areal samt av minskade naturbetesmarker. För Marin miljö saknas nära hälften av arterna i indexet, eftersom de är rödlistade i kategorin kunskapsbrist. Om de kunnat klassas på övriga kategorier i rödlistesystemet hade det sannolikt varit lägre (SLU, 2017).

3.3.4.7 Hav i balans samt levande kust och skärgård

En hållbar produktion av fisk förutsätter hållbara fiskbestånd och miljömålet Hav i balans samt levande kust och skärgård. Indikatorn har tagits fram av SLU tillsammans med Havs- och vattenmyndigheten och ger en samlad bild av hur många fisk- och skaldjursbestånd som nyttjas hållbart. Enligt den senaste bedömning är andelen bestånd som nyttjas på ett hållbart sätt 40 % för år 2019, vilket är en liten minskning från 2018 (Sveriges Miljömål, 2021). Det är även en minskning sedan den första rapporterade siffran år 2015, då andelen hållbara bestånd bedömdes att vara 46 procent. Antal bedömda bestånd har dock successivt ökat fram till år 2018, men minskade med ett bestånd till 60 stycken år 2019. Noteras bör att andelen bestånd som bedöms nyttjas hållbart varierar mellan olika havsområden. Bedömningen om bestånden är hållbart nyttjade eller inte baseras på principen om maximal hållbar avkastning³⁵ för internationellt förvaltade bestånd samt på expertbedömningar för nationellt förvaltade bestånd (Havs- och vattenmyndigheten, 2020).

Vilken typ av fiskebestånd och vilken typ av fiskeredskap som den svenska fiskeflottan använder kan visa om fiskebestånden nyttjas på ett hållbart sätt. I Flott-rapporten rapporteras statistik över den svenska fiskeflottan samt en indikator över hållbar fångst, om flottans fångst är större än den maximala hållbara avkastningen (MSY). Om värdet på indikatorn är över 1 betyder det att MSY-målet ännu inte är uppnått och är ett tecken på överfiskning. Enligt Flott-rapporten för 2019 (Havs- och vattenmyndigheten, 2020) är indikatorn generellt mindre än 1 för bottentrålare men över ett för pelagiska trålare. I rapporten anges det även höga värden för vissa segment som fiskar med passiva redskap så som nät. Det är dock viktigt att påpeka att andelen av den totala fångsten som fångas med passiva redskap är endast 2–4 %. Rapporten visar även att tio segment i flottan tar mer än 10 % av sin fångst från ett riskbestånd.

3.3.4.8 God bebyggd miljö (preciseringen Hållbar avfallshantering)

Miljömålet God bebyggd miljö och dess precisering för hållbar avfallshantering är relevant för en stor del av livsmedelskedjan. Preciseringen innebär att all avfallshantering ska vara effektiv i hela samhället, enkel att använda för konsumenterna och att avfallet förebyggs samtidigt som resurserna i det avfall som

³⁵ Maximal hållbar avkastning, MSY (Maximum Sustainable Yield). MSY är ett teoretiskt begrepp som motsvarar den högsta möjliga årliga fångst som kan upprätthållas över tiden genom att hålla ett bestånd på en nivå där det producerar maximal tillväxt.

uppstår tas till vara i så hög grad som möjligt samt att avfallets påverkan på och risker för hälsa och miljö minimeras. I livsmedelskedjan är det dock oundvikligt att det uppstår matavfall. Vi använder oss av indikatorn matavfall för att följa utvecklingen för hållbar produktion och konsumtion. Underlaget till indikatorn tas fram som en del av uppföljningen av etappmålet ökad resurshushållning i livsmedelskedjan. I matavfall inkluderas både det oundvikliga (till exempel skal och kaffesump) och onödiga matavfallet (till exempel matrester och öppnade matförpackningar).

Under 2018 uppstod det 133 kilo matavfall per person, inklusive hushållens avfall.³⁶ I de fyra³⁷ leden i livsmedelskedjan som presenteras i denna rapport var det sammanlagda matavfallet ungefär 38 kilo per person. Tillgänglig statistik över matavfallsmängder i Sverige finns från 2012 och uppdateras vartannat år. Dock så är det svårt att göra en jämförelse över tid för matavfall då metoderna som använts tidigare har uppdaterats och tidsserierna är inte jämförbara. Till exempel, innebär förändringen i metod att matavfallet från livsmedelsbutiker mellan år 2016 och 2018 har mer än tredubblats. Den nya metoden bedöms vara mer korrekt, och tidigare uppskattningar har troligtvis varit en underskattning av matavfallet (Andersson, 2020). För primärproduktionen bygger matavfallsstatistiken på siffror från 2014 och har inte uppdaterats sedan dess. Dessa bedöms enligt Naturvårdsverket som osäkra. För livsmedelsindustrin indikerar dock siffror från år 2018 att matavfallet succesivt har minskat, en del av minskningen bedöms samtidigt vara ändrad klassning från avfall till bioprodukter som inte omfattas av matavfallsstatistiken. Den största mängd matavfall kommer från hushållen. Hushållen har minskat sitt matavfall under 2018 jämfört med år 2016. Hushållens matavfall motsvarar 95 kg per person år 2018, vilket är en betydande del av det totala matavfallet per person i livsmedelskedjan (Naturvårdsverket, 2020).

Det uppkommer uppskattningsvis cirka 98 000 ton matavfall per år i primärproduktionen vilket motsvarar i genomsnitt 10 kg matavfall per person enligt SMED:s kartläggning. Noteras bör att uppgifterna om matavfall från primärproduktion inte har uppdaterats sedan år 2014 och bedöms därför som osäkra. Det pågår ett arbete på Jordbruksverket och Naturvårdsverket med att utveckla statistiken (Naturvårdsverket, 2020).

Noteras kan även att under hösten 2019 genomfördes en nationell kartläggning av matsvinn i skolan, förskolan och på äldreboenden i 211 av Sveriges 290 kommuner. Det lägsta matsvinnet uppmättes i skolan, följt av förskolorna. Medianvärdet för det totala matsvinnet i skolan och förskolan var 60–70 gram per matgäst (exklusive dryck) och dag. Störst matsvinn uppmättes inom äldreboenden. Kartläggningen visade på stora variationer mellan kommunerna och att mest mat blir svinn i samband med serveringen (Livsmedelsverket, 2020).

36 Statistiken uppdateras vartannat år och avfallsdata för år 2020 kommer att publiceras av Naturvårdsverket våren 2022.

37 Primärproduktion, livsmedelsindustri, livsmedelshandel samt restauranger inklusive storkök.

3.3.5 Sammanfattande kommentarer

Livsmedelskedjans produktion och utvecklingen i miljö och klimat är sammankopplade. En hållbar utveckling förutsätter att produktionen kan öka samtidigt som effekter på miljö och klimat minskar, eller inte förvärras. Utvecklingen av de miljöindikatorer som används i uppföljningen av livsmedelsproduktionens miljöpåverkan finns redovisade i detta kapitel. Det är ett pågående arbete att följa och studera produktionens påverkan på miljön. Vi kan initialt konstatera att det krävs ett fortsatt arbete inom ramen för livsmedelsstrategin och andra miljöprogram för att nå en hållbar utveckling. Vissa miljöindikatorer visar positiva trender över tid samtidigt som andra är i behov av ett trendbrott för att utvecklas i rätt riktning, t.ex. måste situationen för odlingslandskapets biologiska mångfald förbättras och användningen av växtskyddsmedel bli mer hållbar.

Det finns ytterligare ekonomiska effekter som försvårar analysen om förändringar i produktion och förbättrad produktivitet. Ett sådant exempel är att effekter av den minskade användningen av resurser som uppstår till följd av en högre produktivitet kan motverkas av beteendeförändringar eller systemförändringar. Exempelvis kan konsumenter, till följd av effektivitetsförbättringar, komma att konsumera mer av resursintensiva produkter som tidigare varit för dyra, vilket genererar en ökad resursanvändning till följd av förbättrad produktivitet. Dessa effekter är viktiga att ha i åtanke vid utformning av nya styrmedel med syfte att öka produktivitet. Korrekt utformade styrmedel är ett tillvägagångssätt för att motverka den ovan beskrivna effekten, där ekonomiska styrmedel har potential att vara bra alternativ (Vivanco, Kemp, & van der Voet, 2016).

Ett syfte mål med klimatåtgärderna är att inte exportera den svenska konsumtionens klimatpåverkan. Livsmedelskedjans klimatpåverkan kan sammanfattas med hjälp av sektorns utsläpp av växthusgaser och kan differentieras mellan vilka aktiviteter som genererar utsläpp för att undersöka var de svenska koldioxidutsläppen uppstår. Trenden för de konsumtionsbaserade utsläppen är nedåtgående. Majoriteten av de konsumtionsbaserade utsläppen sker dock i andra länder än Sverige. Jordbrukets territoriella utsläpp har dock ökat sedan 2011 med 2 procent samtidigt som livsmedelsindustrin har minskat med 41 procent för samma period. Kolinlagring lyfts fram som en allt viktigare faktor i klimatarbetet eftersom vissa utsläpp inte går att eliminera utan att sluta producera. Utsläppen inom jordbruket kan fortsatt minska, men de kan inte upphöra helt då utsläppen är ett resultat av biologiska processer vid produktion av livsmedel (SOU, 2020). Jordbrukssektorn kan bidra genom kolinlagring på åker- och betesmark genom tillförsel av kol eller minskat läckage av kol från marken. Här finns en förbättringspotential samt ett incitament till att öka den svenska livsmedelsproduktionen, givet att den kan göras mer klimatsmart än i utlandet. Detta kan, potentiellt, resultera i ökade förädlingsvärden om svenska konsumenter är villiga att betala för närproducerade livsmedel som har en lägre påverkan på klimat och miljö förutsatt att konsumtionsmönstren är oförändrade.

Jordbruket har en central roll i arbetet för att nå flera av miljömålen. Skördarna har visat en positiv trend under de senaste åren, samtidigt som växtnäringsoverskottet (i form av växtnäringsskalanser) på nationell nivå har varit relativt konstant. Det verkar därmed som att produktionen ökar utan att överskotten ökar. De samlade ansträngningarna som görs inom arbetet med växtnäringsskalanser inom t.ex. rådgivningen är fortsatt viktiga men vi bedömer att utvecklingen för tillfället ligger i linje med livsmedelsstrategins mål om ökad produktion samtidigt som miljömålen nås.

Jordbruket är även av stor betydelse för bevarande av odlingslandskapets natur- och kulturvärden. Animalieproduktionen, där djur kommer ut på naturbetesmarker, är en viktig faktor för de miljömål som berör biologisk mångfald. Några av de främsta hoten mot arterna i jordbrukslandskapet är till exempel igenväxning och upphörd hävd, men även en intensifierad jordbruksproduktion (SLU ArtDatabanken, 2020). De hot som finns kan till viss del motverkas av åtgärder som genomförs inom livsmedelsstrategins handlingsplaner och inom landsbygdsprogrammet. (Landsbygdsprogrammet, 2021). Att få ut fler betande djur på naturbetesmarkerna är en viktig åtgärd för att bevara biologisk mångfald som underlättas av en framgångsrik livsmedelsstrategi som innebär att nötkreaturen ökar.

Användningen av växtskyddsmedel är ett område där det krävs mer arbete. Hektardoserna följer till stor del utvecklingen i produktionen. För en hållbar produktion behöver det arbetas mer för att minska användningen. Det kan t.ex. handla om att successivt öka de förebyggande åtgärderna genom att förstärka arbetet med integrerat växtskydd, vilket på sikt kan minska användningen. Även andelen ekologisk produktion i slättbygden har ökat över tid. I intensivt odlad slättbygd är en ökad andel ekologisk produktion, med varierade växtföljder och ingen användning av kemiska bekämpningsmedel, positivt för biologisk mångfald.

Företagens omställning mot hållbara produktionsmetoder kommer att drivas av en kombination av faktorer. Förändringar i konsumenters preferenser kan skapa en högre efterfråga på livsmedel som produceras med hållbara produktionssätt. Likaså spelar verksamheter mellan primärproduktion och slutkonsument också en viktig roll. Exempelvis kan dagligvaruhandeln, restauranger eller offentlig verksamhet m.m. påverka utbudet genom krav på hållbarhet. Skärpningar i lagstiftning på klimat- och miljöområdet kommer också driva utvecklingen mot hållbara produktionssätt. Livsmedelsbranschen genomför egna initiativ för att skapa incitament till omställning. Exempelvis har insatserna för att gynna miljön gett nya marknadskoncept inom livsmedelsproduktionen, t.ex. mjöl märkt med Klimat & Natur, där Lantmännen ger merbetalning till lantbrukare som följer givna miljövillkor vid odlingen. (Lantmännens odlingsprogram, 2021). Även Svenskt Sigill arbetar på liknande sätt (Svenskt Sigill, 2018). Likande innovationer och initiativ som skapar mervärden för att producera hållbart är ett sätt att skapa tillväxt inom livsmedelskedjan där företag med hållbar produktion kan ta marknadsandelar. Samtidigt visar data att försäljningen av ekologiska

produkter har stagnerat och till och med minskar (Ekoweb.nu, 2021). Det är oklart om det beror på ett vikande intresse för ekologiska produkter, bristande marknadsföring eller att utbudet av hållbara produkter, så som närodlat eller lokal odlat, medfört en ökad konkurrens om en begränsad grupp konsumenterna.

4 Uppföljning av åtgärder i handlingsplanerna

I detta avsnitt följer vi kvalitativt upp ett urval av åtgärder baserat på:

- Budgeten för åtgärden,
- god spridning mellan de strategiska områden, samt
- hur instrumentella åtgärden bedöms vara.

Från och med årsrapporten år 2020 följer vi kvalitativt upp ett urval av åtgärder i livsmedelsstrategins handlingsplaner. Den första handlingsplanen sträcker sig mellan åren 2017–2019 och den andra handlingsplanen sträcker sig mellan åren 2020–2025.

Båda handlingsplanerna innehåller konkreta åtgärder och uppdrag för att nå livsmedelsstrategins mål. I handlingsplanerna är satsningarna fördelade på de tre strategiska områdena Regler och villkor, Konsument och marknad samt Kunskap och innovation för att tydliggöra vilket mål respektive uppdrag eller åtgärd ska bidra till, men det finns även tvärgående åtgärder. När det gäller handlingsplan II redovisas även en sammanfattning av branschorganisationernas synpunkter på de valda åtgärderna och deras genomförande. Anledningen är att livsmedelsstrategin är en tillväxtstrategi och tillväxten sker i företagen. Det är därför intressant både för regeringen och ansvariga myndigheter att få branschorganisationernas bedömningar av åtgärderna och deras genomförande. Mer detaljerade synpunkter från branschorganisationerna finns i [Bilaga O](#). Branschorganisationerna har tillfrågats vad de anser om åtgärderna och deras genomförande.

4.1 Handlingsplan I

Samtliga uppdrag i handlingsplanen, både de som finansieras av anslag 1:15 Konkurrenskraftig livsmedelssektor och de insatser som finansieras via Landsbygdsprogrammet, redovisas i [Bilaga L](#): Åtgärder och insatser i livsmedelsstrategins handlingsplan. I detta kapitel ges en kort bakgrund till de valda åtgärderna³⁸, vad som har gjorts och vad resultatet blivit.

4.1.1 Strategiskt område Regler och villkor

Målet för det strategiska området Regler och villkor ska vara att utformningen av regler och villkor ska stödja målet om en konkurrenskraftig och hållbar livsmedelskedja där produktionen ökar. Detta genom ändamålsenliga skatter och avgifter, regelförenklingar, administrativa lättnader och andra åtgärder för att stärka konkurrenskraften och lönsamheten.

³⁸ Se [Avsnitt 2.5](#) för urvalsmetod.

4.1.1.1 Växtskydd för grödor som odlas i mindre omfattning

Uppdraget finansierar arbetet med att säkra tillgången till växtskyddsmedel för grödor som odlas i liten omfattning eller har begränsade användningsområden, så kallade *minor use*. Främst finansieras ett projekt som LRF leder, men en mindre del går till medfinansiering av EU:s samordningsfunktion *Minor Uses Coordination Facility*. De grödor som omfattas av begreppet *minor use* är hela trädgårdsnäringen, det vill säga odling av frukt, bär, grönsaker och prydnadsväxter samt vissa lantbruksgrödor som till exempel odling av vallfrö, lupin och sojaböna.

Syftet med LRF:s Minor Use-projekt är att ta fram underlag till ansökningar om godkännande av växtskyddsmedel i syfte att de ska bli tillgängliga för svenska odlare. LRF driver arbetet genom att bland annat inventera växtskyddsproblem, beställa fältförsök eller resthaltsstudier samt utforma ansökningar om godkännande till Kemikalieinspektionen. Försöken och ansökningarna kan avse både kemiska och icke-kemiska växtskyddsmedel som till exempel såpa och stärkelse. Det finns tre olika varianter av ansökningar som kan göras enligt förordningen (EG) nr 1107/2009 om utsläppande av växtskyddsmedel på marknaden:

1. Utvidgning av produktgodkännandet för ett växtskyddsmedel till ett eller flera mindre användningsområden som produktgodkännandet inte redan omfattar,
2. Ömsesidigt erkännande så att ett växtskyddsmedel som är godkänt i ett annat land kan godkännas i Sverige, eller
3. Dispens från ordinarie godkännande för nödsituationer på växtskyddsområdet i Sverige.

Projektet har under perioden 2017–2019 (handlingsplan I) genomfört totalt 127 aktiviteter (fältförsök och andra studier). Utöver dessa aktiviteter har ett antal träffar med odlare i form av fältvandringar genomförts varje år där försöksresultaten för olika grödor har visats. Rådgivare har löpande fått information om försöksresultaten och en gång per år har en försöksgenomgång arrangerats där rådgivare, försöksvärdar och produktägande företag deltagit. Några av de produkter som blivit tillgängliga genom ett utvidgat produktgodkännande för mindre användningsområde är ogräspreparat i dill, morot, palsternacka och medel för bekämpning av bladlöss för prydnadsväxter i växthus.

En mindre del av budgeten går till medfinansiering av EU:s samordningsfunktion *Minor Uses Coordination Facility*. Sverige är ett av få medlemsländer som bidrar till samordningsfunktionen. Bakgrunden är att Sverige, som ett litet land, har stor nytta av att ta del av de stora producentländernas försök och erfarenheter samt att samordningsfunktionen är beroende av frivilliga bidrag från medlemsländerna.

Flera av de aktiviteter som bedrivs är fleråriga och därför är förutsägbarhet viktigt. Den långsiktighet som både handlingsplan I och handlingsplan II medger har därför en positiv effekt på arbetet.

Både förädlingsvärdet och lönsamheten för företag med huvudsaklig verksamhet inom odling av frukt och grönsaker har haft en positiv utveckling mellan åren 2011 och 2018.

Åtgärden har fått en fortsättning i livsmedelsstrategins andra handlingsplan.

4.1.1.2 Genomförande av handlingsplanen för utveckling av svenskt vattenbruk

Jordbruksverket fick uppdraget att genomföra åtgärder i Handlingsplanen för utveckling av svenskt vattenbruk - konkretisering av Strategi 2012–2020 (i detta avsnitt kallad ”handlingsplanen”). Både handlingsplanen och strategin har tagits fram genom ett brett samarbete mellan myndigheter, näring, forskning och intresseorganisationer under ledning av Jordbruksverket.

Utllysningar gjordes under år 2017 och år 2018 vilket resulterade i att totalt 21 projekt beviljades medel för utveckling av svenskt vattenbruk. Alla projekten hade en tydlig koppling till handlingsplanen och stora delar av näringsgrenarna var representerade. Under år 2019 upphandlades fem projekt varav ett var kopplat till ett tidigare beviljat projekt från år 2017 vilket gör att det blev 22 unika projekt som finansierades. Utöver projekten finansierade Jordbruksverket även en utbildning för fisk- och skaldjursodlare under åren 2018–2019. För att resultaten från projekten skulle nå så många som möjligt anordnades en konferens i slutet av januari år 2020 där samtliga projektledare var inbjudna. På konferensen presenterades 19 projekt vilka också filmades. Information från projektet och konferensen finns på www.svensktvattenbruk.se.

Jordbruksverket fick även i uppdrag att ”inom ramen för livsmedelsstrategin kartlägga och utreda förutsättningarna för en förenklad prövning av vattenbruksverksamheter”. Detta uppdrag har delvis finansierats av de 14 miljoner kronor som var beviljade för att genomföra åtgärder i handlingsplanen eftersom regelförenkling är en viktig del av handlingsplanen. Förslag på förenklingar och regelförändringar togs fram gemensamt med berörda myndigheter, forskningen och näringen. Förslag och slutrapport levererades till Regeringskansliet i slutet av september år 2020.

Sammanfattningsvis så har medlen från livsmedelsstrategin bidragit till att många insatser kopplade till handlingsplanen har genomförts. Insatserna spänner över flera åtgärder i handlingsplanen och på sikt bedömer Jordbruksverket att de kan bidra till uppfyllande av strategins mål.

Som framgår av [Bilaga D: Fördjupning – Primärproduktionen](#) har vattenbrukets förädlingsvärde ökat mellan åren 2011 och 2018, samtidigt som produktionsvolymen ökade fram till år 2016 för att därefter minska. Orsaken till minskningen kan delvis förklaras av produktionsbortfall på grund av sjukdomar hos fisken.

Det framgår även av bilagan att nettomarginalen för vattenbruket i Sverige har varierat relativt kraftigt mellan åren sedan år 2011.

4.1.1.3 Satsning på växtförädling för de nordiska breddgraderna

Regeringen gav år 2017 Formas i uppdrag att ge stöd till förstärkta insatser för nordisk växtförädling genom att ge stöd till offentligt privat partnerskap för växtförädling som bedrivs vid Nordiskt Genresurscenter (NordGen) inom ramen för Nordiska Ministerrådet (N2017/02349/SUN).

Stödet via livsmedelsstrategin kompletterar en finansiering om två miljoner kronor per år som Formas redan transfererar till NordGen. Finansieringen delas lika mellan offentliga medel och privata företag. Den gemensamma finansieringen innebär att ett nordiskt lands bidrag, till exempel Sveriges, inte är öronmärkt till specifika projekt utan inkomna summerade medel i potten fördelas till projekt som beslutats tilldelning av Partnerskapets styrkommitté.

Arbetet bedrivs som ett partnerskap, vilket innebär ett samarbete mellan det Nordiska Ministerrådet för fiskeri och havsbruk, jordbruk, livsmedel och skogsbruk, privata växtförädlingsföretag i Norden och offentliga institut och lärosäten i Norden som bedriver pre-förädling för sortframställning. Medlen har använts till fortsatt arbete för att säkerställa tillgång på växtsorter för odling i Sverige med hänsyn till produktionsresurser och jordbrukets anpassning till ett föränderligt klimat. Bland annat har arbetet handlat om preförädling och sortframställning av nordisk frukt och bär, korn, rajgräs, vete och potatis.

Finansieringen syftar långsiktigt till att säkerställa tillgång på växtsorter för odling i Sverige med hänsyn till produktionsresurser och jordbrukets anpassning till ett föränderligt klimat. Mer konkret har arbetet inom NordGen bland annat bidragit till att kompetensen inom förädlingsområdet höjs och att implementering av moderna genetiska metoder och förädlingstekniker utökas. Det bidrar även till möjligheter till ökad konkurrenskraft hos nordiska förädlingsföretag.

Som framgått tidigare har både förädlingsvärdet och lönsamheten för företag med huvudsaklig verksamhet inom odling av frukt och grönsaker haft en positiv utveckling mellan åren 2011 och 2018. Förädlingsvärdet för de företag som huvudsakligen odlar spannmål minskade mellan åren 2011 och 2018, medan det ökade för företag som huvudsakligen odlar potatis. Noteras bör dock att både den skördade volymen och marknadspriset kan variera stort mellan olika år. Lönsamheten försämrades för de företag som huvudsakligen odlar spannmål och potatis under den studerade tidsperioden.

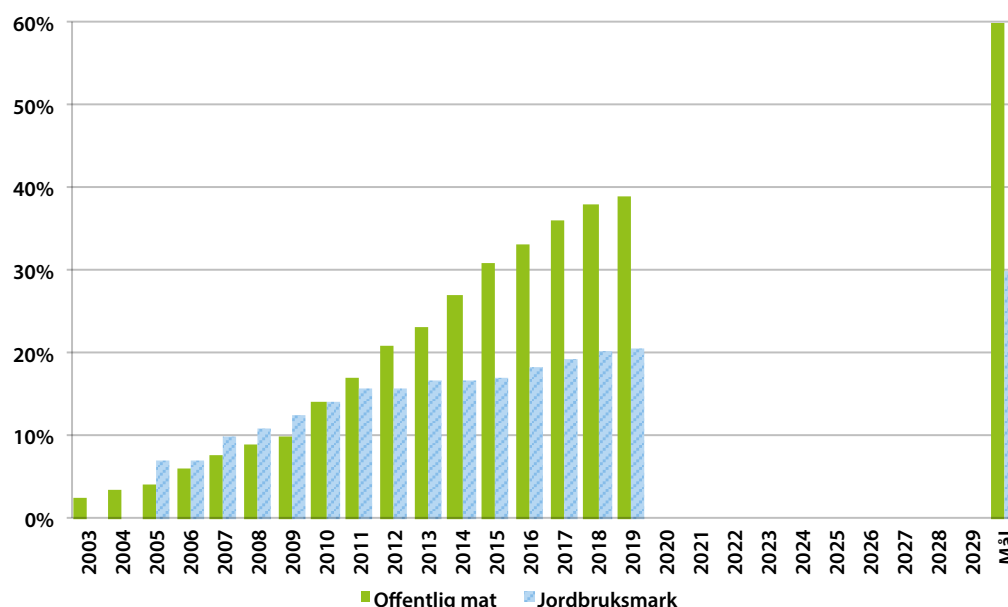
För att få en helhetsbild över arbetet med växtförädling kopplad till livsmedelsstrategin bör Sveriges Lantbruksuniversitets uppbyggnad av ett kompetenscentrum för växtförädling också nämnas. SLU Grogrund är en åtgärd i livsmedelsstrategins andra handlingsplan, se [Avsnitt 4.2.3.1](#).

4.1.2 Strategiskt område Konsument och marknad

Målet för det strategiska området Konsument och marknad är att konsumenterna ska ha ett högt förtroende för livsmedlen och kunna göra medvetna och hållbara val, exempelvis av närproducerat och ekologiskt. Marknaden för livsmedel ska kännetecknas av en väl fungerande konkurrens. Den svenska livsmedelsexporten ska ges förutsättningar att öka för att möta efterfrågan på relevanta marknader.

4.1.2.1 Vidta åtgärder för främjande av produktion, konsumtion och export av ekologiska livsmedel

Regeringens ekomål är att 30 procent av jordbruksmarken i hektar ska utgöras av ekologisk jordbruksmark och att 60 procent av den offentliga livsmedelskonsumtionen i värde ska utgöras av ekologiska produkter år 2030, se Figur 21.

Figur 21. Andel ekologisk offentlig mat och andel ekologisk jordbruksmark

Källa: Jordbruksverket och Ekomatcentrum

Jordbruksverket genomförde fem utlysningar mellan åren 2018–2020. Sammanlagt beslutades om 56 miljoner kronor för 44 projekt, som i stora drag fördelades enligt följande: forskning och utveckling 11 miljoner kronor, informationskampanjer 11 miljoner kronor, rådgivning 6 miljoner kronor, utbildning offentlig sektor 3 miljoner kronor, statistik offentlig sektor 3 miljoner kronor, marknadsinformation om ekologiska livsmedel 12 miljoner kronor, nationella riktlinjer 5 miljoner kronor, ekonomiska kalkyler 2 miljoner kronor samt webbportal 3 miljoner kronor. Övriga medel i uppdraget utnyttjades för tjänster i samband med att åtgärdsplanen skrevs och kommunikationsåtgärder, samt för att driva ekosekretariatet på Jordbruksverket.

Det är fortfarande för tidigt att mäta effekterna av de satsningar som gjorts inom uppdraget sedan år 2018. Under år 2019 noterades dock en avmattad efterfrågan

på ekologiska livsmedel, framför allt inom privat konsumtion men även i offentlig sektor. Konsumenter som vill äta hållbart idag kan, utöver ekologiskt, också välja att äta klimatsmart, svenskt, närproducerat och vegetariskt. Möjligen hade marknaden vikt ännu mer utan åtgärderna inom ekoupdraget.

Jordbruksverket har fått ett nytt regeringsuppdrag i livsmedelsstrategins tredje handlingsplan att genomföra åtgärdsplanen för att främja produktion, konsumtion och export av ekologiska livsmedel. Uppdraget ska genomföras i samarbete med aktörerna i livsmedelskedjan (Regeringskansliet, 2021).

4.1.2.2 Exportprogram med särskilt fokus på små och medelstora företag

Det här var ett uppdrag till Business Sweden om att genomföra ett program med särskilt fokus på små och medelstora livsmedelsföretag. Programmet ska bidra till ökad export och fler exporterande företag. Insatserna inom programmet ska anpassas till vad som efterfrågas av företagen i branschen och utformas utifrån företagens behov i nära samverkan med företag, branschorganisationer, berörda myndigheter och andra relevanta aktörer. I verksamheten ska insatser som bygger på samfinansiering prioriteras.

Förstärkningen av Try Swedish Exportprogram har inneburit att Business Sweden kunnat öka antalet säljfrämjande aktiviteter och nå ut till fler marknader.

I den globala exportpotentialanalysen har Business Sweden undersökt potentialen för Sveriges tolv viktigaste exportsegment inom livsmedel. Fjorton marknader har identifierats som de mest relevanta för svenska livsmedel utifrån exportpotentialen. Analysen är ett verktyg för att vägleda exportfrämjandet och ett hjälpmedel för de enskilda företagen i val av nya exportmarknader. Den har i olika sammanhang varit mycket användbar och uppskattad som utgångspunkt i diskussioner och vid strategiska val.

Satsningen på utpekade livsmedelsansvariga på fem tillväxtmarknader (USA, Kanada, Japan, Sydkorea och Singapore) har varit lyckosam och uppskattats av företagen. De livsmedelsansvariga har analyserat marknaderna och kartlagt vilka potentiella och intressanta säljkanaler som finns för svenska bolag inom detaljhandel. De har kartlagt importprocesser och inträdeskrav och de har skapat värdefulla nätverk. I ett nästa steg har de genomfört konkreta säljfrämjande aktiviteter. Resultatet är att fler företag har etablerat sig på dessa nya marknader.

Business Sweden har upprätthållit sina aktiviteter i Europa och deltagit på mässor, har inköpssamarbeten med dagligvarukedjor i Tyskland och online i Storbritannien.

Inom det regionala småföretagsprogrammet har utpekade affärsrådgivare arbetat med att söka upp 40 livsmedelsbolag med exportpotential och i dialog med dem tagit fram beslutsunderlag och lotsat dem vidare i Business Swedens

utbud av subventionerade individuella tjänster och säljaktiviteter. Det har resulterat i att drygt hälften av dessa bolag genomfört någon ny exportaktivitet.

Den särskilda satsningen på att öka den ekologiska exporten har inneburit att Business Sweden har deltagit på ett antal ekologiskt inriktade livsmedelsmässor. Business Sweden har även i småföretagsprogrammets livsmedelsaccelerator satsat på ekologiska producenter. I alla övriga säljfrämjande aktiviteter som Business Sweden genomför finns ekologiskt också med.

Try Swedish konceptet är under ständig utveckling och under perioden har Business Sweden utökat websidan med sociala mediekanaler på LinkedIn, Instagram och Facebook. Numera kan Business Sweden mäta antal besökare och ser att de stadigt ökar.

Sammanfattningsvis så har den förstärka satsningen inneburit att Business Sweden dubblat antal företag som medverkar i deras satsningar jämfört med år 2017 och kundnöjdhetsindex har ökat. Närvaron av svenska livsmedelsföretag på nya tillväxtmarknader utanför Europa har ökat. Business Sweden har också stöttat bolag att växa inom Europa.

4.1.2.3 Åtgärder för att minska matsvinnet i hela livsmedelskedjan

Livsmedelsverket har haft uppdraget att tillsammans med Jordbruksverket och Naturvårdsverket arbeta för minskat matsvinn under åren 2017–2019. Mer information om åtgärder att minska matsvinnet finns också i avsnittet om livsmedelsstrategins andra handlingsplan ([Avsnitt 4.2.2.1](#)). Uppdraget gavs för att bidra till att det globala hållbarhetsmålet 12.3 i Agenda 2030 uppfylls, nämligen att till år 2030 halvera det globala matsvinnet per person i butik och i konsumentledet samt att minska matsvinnet längs hela livsmedelskedjan, även förluster efter skörd.

I juni år 2018 lämnades handlingsplanen Fler gör mer – Handlingsplan för minskat matsvinn 2030 till regeringen. Den är framtagen tillsammans med berörda aktörer och det är hela livsmedelsbranschens handlingsplan. Vissa åtgärder ansvarar myndigheterna för, men för många av åtgärderna krävs engagemang och implementering av andra aktörer. Många initiativ har startats och det finns en god utvecklingspotential. Sveriges medverkan i EU kommissionens plattform för minskat matsvinn stärker både det svenska och europeiska matsvinnsarbetet.

Handlingsplanen Fler gör mer har fått ett gott mottagande hos de berörda aktörerna och dialogen med branschen är god. Arbete har pågått med i stort sett alla åtgärder i handlingsplanen, och för de nyckelfrågor som identifierats som strategiskt avgörande för ett framgångsrikt arbete var i mars år 2020 läget följande:

- Ett förslag till ett nationellt etappmål var under framtagande och utveckling har skett kring uppföljningar och mätningar.
- En frivillig överenskommelse mellan branschen och regeringen var på gång.
- Åtgärder hade påbörjats för att underlätta för konsument att göra rätt.
- Forskning och innovation pågick inom vissa matsvinnsfrågor.

Regeringsuppdraget för minskat matsvinn har under åren 2017–2019 bedrivits av de tre myndigheterna tillsammans. Matsvinn är en komplex fråga som rör hela livsmedelskedjan och många olika typer av verksamheter. Det har därför varit positivt att kompetensen från alla tre myndigheter kunnat tas tillvara och medfört ett starkare genomförande. Samarbetet har fungerat väl. Samverkan kräver tid och resurser men långsiktigt blir arbetet mer effektivt. Att det nya uppdraget i livsmedelsstrategins andra handlingsplan har getts för en längre period medger långsiktigt strategiskt arbete och dessutom ges värdefulla signaler till berörda aktörer. Det är positivt att budgeten har utökats.

Åtgärden om matsvinn finns även i Livsmedelsstrategins andra handlingsplan och beskrivs i [Avsnitt 4.2.2.1](#). I [Avsnitt 3.3.4.8](#) finns mer att läsa om matavfall i de olika leden i livsmedelskedjan.

4.1.3 Strategiskt område Kunskap och innovation

Målet för det strategiska området Kunskap och innovation ska vara att stödja kunskaps- och innovationssystemet för att bidra till ökad produktivitet och innovation i livsmedelskedjan samt hållbar produktion och konsumtion av livsmedel.

4.1.3.1 Nationellt forskningsprogram för livsmedel

Det här är ett uppdrag till Formas att inrätta ett tioårigt nationellt forskningsprogram för livsmedel. Formas ska sträva efter att programmet helt eller till lämpliga delar samfinansieras med näringslivet inom livsmedelsproduktionen och ska bidra till ökad behovsmotiverad forskning, innovation, spridning och kommersialisering av forskningsresultat samt till ökad kunskap för utbildning inom livsmedelskedjan. Programmet ska omfatta behovsmotiverad forskning och innovation inom hela livsmedelskedjan, från primärproduktion till konsument och syfta till att stärka konkurrenskraften inom hela värdekedjan. Fullt utvecklad bör den statliga satsningen i programmet uppgå till minst 35 miljoner kronor per år.

Under programperioden åren 2017 till 2019 har programmet dels etablerat sin organisationsstruktur och tagit fram en strategisk forskningsagenda för den långsiktiga implementeringen av programmet, och dels genomfört utlysningar av forskningsmedel. Programmet har även genomfört olika former av kommunikations- och nyttiggörande insatser, till exempel dialogmöten, ett Food Hack och en livsmedelsforskningsdag. Ett antal genomförda aktiviteter och utlysningar har baserats på slutsatserna från arbetet med forskningsagendan. Programmet har regelbunden dialog med viktiga aktörer och målgrupper där främst kan nämnas Sweden Food Arena, Food Science Sweden och andra forsknings- och innovationsfinansiärer. Programmets rådgivande kommitté, den Nationella kommittén för livsmedelsforskning, har hittills haft nio sammankomster. En arbetsgrupp med representanter från finansiärerna i kommittén har etablerats

för att bidra operativt till samarbetet, bland annat har en kartläggning över den nationella finansieringen inom området sammanställts.

Totalt har programmet fram till slutet av år 2019 beslutat om finansiering för 45 projekt till en total budget av cirka 170 miljoner kronor enligt nedan. Då den tilldelade budgeten för programmet varit både begränsad och kortsiktig har åtgärderna krävt att Formas avsatt ytterligare medel för att kunna genomföra relevanta satsningar. En del av forskningssatsningarna är sådana som har identifierats i arbetet med forskningsagendan och som även har lyfts som prioriterade områden av Sweden Food Arena. Andra satsningar är specifikt utformade för att bidra till att nyttiggöra forskningen samt bidra till kunskaps- och kompetensutveckling.

- Synteser inom livsmedelsområdet. Sju projekt beviljades knappt tio miljoner kronor, år 2017.
- Maten och människan i en cirkulär och innovativ livsmedelskedja. Elva forskningsprojekt beviljades totalt 76 miljoner kronor under åren 2018–2020.
- Proof-of-Concept inom livsmedel. Sex projekt beviljades totalt åtta miljoner kronor år 2018.
- Digital transformation av livsmedelssystemet. Fem forskningsprojekt beviljades totalt 66 miljoner kronor under åren 2019–2021.
- Rörlighet mellan akademi och praktik, gemensam utlysning med de nationella forskningsprogrammen för hållbart samhällsbyggande och klimat. Sju projekt inom livsmedelsområdet beviljades totalt sju miljoner kronor under åren 2019–2020.
- Utökad samverkan och nyttiggörande inom livsmedelsområdet. Nio projekt beviljades drygt fyra miljoner kronor, år 2019.

Enligt sökandes egen kategorisering i SCB:s koder för forskningsämnen är den största andelen av projekten finansierade inom programmet för tvärvetenskapliga projekt, följt av projekt inom lantbruksvetenskap och veterinärmedicin, och där- efter lika stor andel projekt inom samhällsvetenskap som naturvetenskap samt en mindre andel projekt inom teknik. Projekten är inriktade i fallande ordning på följande globala hållbarhetsmål; 12 Hållbar konsumtion och produktion, 2 Ingen hunger, 3 God hälsa och välbefinnande och 9 Hållbar industri, innovationer och infrastruktur.

Det är resurskrävande att etablera ett långsiktigt forskningsprogram och ta fram en agenda som är förankrad hos den bredd av aktörer som programmet har som målgrupp. Att planera och genomföra insatser som når nya målgrupper och som ska ske i samverkan för att ha önskad effekt ute i systemet tar tid och resurser vilket kräver en långsiktighet som idag saknas när det kommer till programmets finansiering. Kontinuerlig dialog med livsmedelssystemets aktörer, forskare, företag och myndigheter med flera, har varit viktigt för att kunna rikta insatser och testa nya instrument inom programmet. Det har också bidragit till att skapa en plattform och hålla liv i det engagemang som finns kring forsknings- och innovationsfrågor i sektorn.

4.1.3.2 Inrätta forskarskola för industridoktorander

Det här är ett uppdrag till SLU om att inrätta ett program för industridoktorander inom livsmedelsområdet. Konkurrenskraftsutredningen Attraktiv, innovativ och hållbar – strategi för en konkurrenskraftig jordbruks- och trädgårdsnäring (SOU 2015:15) gjorde bedömningen att det är viktigt med industridoktorander för att främja kunskapsuppbyggnaden inom näringslivet. Det kan också skapa incitament för näringslivet att investera i forskning. Ett samarbete mellan livsmedelskedjan och forskningen ger förutsättningar för nya perspektiv och näringsrelevanta frågeställningar. För en fortsatt utveckling i linje med livsmedelsstrategins riktlinjer behövs det nya investeringar. Industridoktorander skapar naturliga förutsättningar för ett nära samarbete mellan forskning och företag och andra organisationer.

Under hösten år 2017 genomförde SLU en öppen utlysning om förslag på doktorandprojekt från företag inom livsmedelsområdet. Med hjälp av externa experter valde SLU i april år 2018 ut tio projekt (som senare utökades till elva eftersom ett av projekten lyckades få externfinansiering). Efter en antagningsprocess för doktoranderna startade industridoktorandprojektet, som fått namnet LivsID, på SLU med en kick-off i september år 2018. SLU har förlagt industridoktorandprogrammet till institutionen för molekylära vetenskaper och utsett en särskild studierektor för programmet. Doktoranderna har, till skillnad från övriga doktorander på SLU, en anställning kvar i sina företag motsvarande 20 procent av en heltidsanställning. Studierektorns roll är viktig för att hålla ihop och föra programmet framåt, skapa kontakter internt och externt, samt skapa en god gemenskap bland doktoranderna.

Doktoranderna kommer från BioGaia, DeLaval, Fazer Group, Kronfågel AB, Lantmännen (3 doktorander), Nordic Beet Research Foundation, Norrmejerier ekonomisk förening, Viking Genetics och Äppelriket Österlen ekonomisk förening. Doktorandernas olika tillhörigheter bidrar till goda kontakter och ett växande nätverk mellan SLU och livsmedelsindustrin. Doktoranderna och handledarna besöker tillsammans dessutom de olika doktorandernas företag, vilket ytterligare förstärker nätverket. Alla elva doktorandprojekt som ingår i programmet har pågått över ett år. En forskarutbildning på 80 procent anställning tar fem år i anspråk och det dröjer därför ytterligare några år innan SLU kan redovisa resultat i form av publikationer och genomförda utbildningar. Dock har flera projekt redan lämnat bidrag till vetenskapliga konferenser, minst ett manuskript är färdigt för publikation och en patentansökan är på gång. SLU konstaterar i sin rapport till regeringskansliet att programmet går framåt i god takt, och att LivsID är ett lyckat exempel på samspel mellan akademisk forskning och industri.

4.1.3.3 Etablering av en arena för livsmedelssektorn

Det här var ett uppdrag till Tillväxtverket att stödja och underlätta för livsmedelssektorn att etablera en samverkansarena för en förbättrad samordning

mellan företag och organisationer inom livsmedelssektorn. Samverkansarenan ska ägas och drivas av dessa företag och organisationer. Uppdraget ska genomföras tillsammans med företag och med andra lämpliga representanter för livsmedelskedjan. Samverkansarenan ska bidra till att väsentligt höja innovationskapaciteten i sektorn och säkra en långsiktig kompetensförsörjning, allt i syfte att öka konkurrenskraften för företag i livsmedelssektorn.

I detta avsnitt listas ett urval av Sweden Food Arenas aktiviteter och inspel under 2017–2019, för en mer detaljerad genomgång hänvisas till Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin – årsrapport år 2020. Mer information om Sweden Food Arenas verksamhet under år 2020 finns i avsnittet om livsmedelsstrategins andra handlingsplan

Styrelsen består av ledamöter från hela livsmedelskedjan samt de tre branschorganisationerna LRF, Livsmedelsföretagen och Svensk Dagligvaruhandel. Sammansättningen visar på ett brett engagemang från hela livsmedelskedjan och dess ledningar. I september år 2019 antog styrelsen en vision med fyra mål och fem strategiska missioner för Sweden Food Arenas forsknings- och innovationsverksamhet fram till år 2030/2045.

I slutet av oktober år 2019 lämnade Sweden Food Arena ett inspel till regeringens förberedelser inför forskningspolitiska propositionen 2020 där Arenan föreslog en långsiktig satsning på behovsstyrd forskning och innovation inom livsmedelssektorn och de ville se en stegvis ökning av forskningsanslaget för livsmedelsbranschen från 150 miljoner kronor till minst 400 miljoner kr per år under den kommande fyraårsperioden. Branschen är beredd att möta upp med motsvarande satsningar till behovsstyrd forskning och innovation.

I november år 2019 påbörjades ett arbete för att få gruppen av signatärer och andra intresserade att gå in i ett aktivt medlemskap för sitt fortsatta engagemang i Sweden Food Arena. I december år 2019 hade cirka 30 företag och branschorganisationer meddelat att de vill bli betalande medlemmar med start år 2020 och företagen kommer från hela livsmedelskedjan. Medlemsavgiften är baserad på företagets omsättning. Arenan gjorde under år 2019 inspel till den Nationella forskningsagendan inom Livsmedel, som den nationella kommittén för livsmedelsforskning under ledning av Formas utvecklat, samt medverkade vid lanseringen av densamma i december år 2020. Sweden Food Arena är en aktör som snabbt tagit plats på den nationella arenan. Den har påbörjat ett arbete med att etablera samverkan och lyfta livsmedelsfrågor vad gäller innovation och forskning inom både politik, akademi och myndigheter.

I [Avsnitt 3.1.3](#) finns en sammanfattning av den innovationsranking för livsmedelssektorn som genomförs av konsultfirman Roland Berger.

4.1.4 Insatser i landsbygdsprogrammet

Enligt livsmedelsstrategins handlingsplan ska 540 miljoner kronor av Landsbygdsprogrammet år 2014 till år 2020 användas till insatser inom Livsmedelsstrategin och ett regeringsbeslut specificerar inriktningen för 331,6 miljoner kronor.

4.1.4.1 Måltidsexportprogram till regionerna

Måltidsexport avser insatser som främjar turism med måltidsupplevelser, det vill säga utländska besökares konsumtion av mat-, dryck- och måltidsupplevelser i Sverige. Syftet är att utveckla näringslivet inom denna genre och därigenom skapa en attraktiv svensk landsbygd med ökat antal arbetstillfällen. Jordbruksverket har fördelat insatsens totala belopp på 60 miljoner kronor genom två utlysningar. Visit Sweden beviljades 40 miljoner kronor vid utlysningen år 2016 till projekt ”Export av Måltidsturism 2020”. Med anledning av Covid-19 har slutdatum för projektet skjutits fram till 2022-03-30. Projektet har bland annat följande fokusområden:

- Utveckla en nationell handlingsplan för utveckling och internationell kommunikation av måltidsturism.
- Skapa en gemensam nationell strategisk handlingsplan för Sveriges mat-, dryck och måltidsupplevelser.
- Definiera positioneringskarta över Sveriges gastronomiska regioner/terroir/klimatzoner.
- Identifiera och attrahera internationella matevenemang till Sverige.

Resterande 20 miljoner kronor utlystes år 2017 och riktades mer mot regionala och lokala aktörer med behov av utveckling för ökad exportmognad av turism med måltidsupplevelser. Prioritering av projekt i denna utlysning avsåg förutom kunskapsspridning även destinations-, region-, produktutveckling samt paketering av mat-, dryck- och måltidsupplevelser.

Tre av åtta projekt har slutredovisats under år 2020. Nedan redovisas några av resultaten från dessa projekt:

- Sörmlands Turismutveckling har genom sitt projekt ”*Culinary Attractions*” skapat säljbara mat-, dryck- och måltidsupplevelser till utländska besökare på en storstadsnära landsbygd. Det finns även ett framtaget koncept för att kommunicera dessa produkter till matintresserade resenärer.
- Stiftelsen Kulturresevatet Åsens By har skapat två upplevelsepaket riktade mot internationella besökare i kulturresevat på småländska höglandet, bevarat från tiden före sekelskiftet. Dessutom har kunskapshöjande åtgärder genomförts genom affärsutvecklingsutbildning med inriktning mot internationella målgrupper.
- Samarbetsprojektet ”*Wild Gourmet Food*”, ett samarbete mellan Ice Hotel och Eriksberg Hotel, stötte på bekymmer i samband med Corona-pandemin

år 2020, men lyckades ändå hitta nya vägar att nå sitt mål att skapa attraktiva måltidsupplevelser för gourmetturismen. Med hjälp av utbildning och produktutveckling med inriktning mot utomhusupplevelser, har man lyft måltidsexporten till en ny nivå.

Övriga projekt slutredovisas under åren 2021–2022.

4.1.4.2 Vilt som mat

Sex miljoner utlystes år 2017 för att främja svenskt vilt som lokal livsmedelsresurs samt stärka viltkedjan från natur till konsument.

Nio projekt med sex olika projektägare prioriterades för stöd. Fem av dessa projekt slutredovisades år 2019 och under 2020 har ytterligare två projekt avslutats.

I projektet ”Rätt vilt till rätt kund” har Töreboda kommun genom samarbete mellan olika aktörer i viltkedjan stärkt bilden av vilt som en klimatsmart och ekologisk kvalitetsprodukt. Detta har skett genom framtagning av informationsmaterial, studiebesök, styckningskurs, matlagningskurs, produktutveckling och säljstöd.

Ett annat projekt har arbetat med insatser som viltets besiktigande, vidareförädling, viltomhändertagande, information till skolor, skoltävling, butiksturné samt insatser riktade mot offentliga kök. Svenskt Viltkött ekonomisk förening är projektägare.

Två av projekten har förlängt slutdatum till senare delen av år 2021.

Denna utlysning följdes upp av ytterligare utlysning för främjande av vildsvinskött under år 2020, genom regeringsuppdrag inom Vildsvinspaketet.

Den svenska produktionen av viltkött uppgick till cirka 18 000 ton år 2019, vilket är på ungefär samma nivå som de senaste åren. Det finns mer att läsa om utvecklingen av viltköttet i [Bilaga D: Fördjupning – Primärproduktionen](#).

4.1.4.3 Regionala och lokala insatser för livsmedelsstrategin

Regeringen har gett Jordbruksverket i uppdrag att fördela 100 miljoner kronor inom landsbygdsprogrammet till regionala insatser för en mer konkurrenskraftig livsmedelskedja. Av de 100 miljoner kronorna har 50 miljoner fördelats till länsstyrelserna, 45 miljoner kronor har utlysts av Jordbruksverket för regionala och lokala insatser och fem miljoner kronor används för att främja samverkan mellan olika berörda aktörer på nationell nivå.

För att få en överblick över de 50 miljoner kronorna som har fördelats till länen så skickades en enkät ut våren 2019 till respektive län. Resultatet av enkäten pekar på att samtliga län avsåg att använda resterande medel till olika projekt. Exempelvis satsa medel på att implementera sin regionala livsmedelsstrategi och att skapa samverkansplattformar för att aktörer ska fortsätta samverka.

Jordbruksverket genomförde under slutet av år 2020 en undersökning för att få en bild av hur länsstyrelserna använt de tilldelade medlen. Respektive länsstyrelse fick besvara ett frågeformulär. Frågorna utformades för att få information om projektens innehåll, status och finansiering. Samtliga län besvarade frågeformuläret och resultatet finns i slutrapporteringen av hela uppdraget.

De 45 miljoner kronorna riktade till regionala och lokala insatser har lyst ut vid två tillfällen av Jordbruksverket. Under våren 2018 utlystes 25 miljoner och 20 miljoner kronor utlystes under våren 2019. Vid prioriteringen av projekten har Jordbruksverket eftersträvat geografisk spridning av projekten och att de bidrar till ett eller fler av de strategiska områdena Regler och villkor, Konsument och marknad samt Kunskap och innovation inom den nationella livsmedelsstrategin. Många av de projekt som har prioriterats omfattar fler än ett strategiskt område och bidrar dessutom till samverkan mellan olika berörda aktörer på både regional och lokal nivå.

Under våren 2020 skedde budgetneddragningar i landsbygdsprogrammet och det påverkade de 50 miljoner kronor som fördelats till länen och de 45 miljoner kronor som utlysts av Jordbruksverket. Hos några av länen drogs pengar som ännu inte hade beslutats tillbaka, vilket innebär att de inte haft möjlighet att starta sitt planerade arbete med dessa pengar. Det ser däremot ut som att pengarna kommer att föras tillbaka under år 2021. Av de 45 miljoner kronor som Jordbruksverket utlyste drogs 700 000 kr tillbaka, vilket innebär att totalt 22 projekt fått bifall på cirka 44 miljoner kronor. Cirka 24 miljoner kronor beslutades till utlysningen år 2018 och ca. 20 miljoner kronor beslutades till utlysningen år 2019. Majoriteten av projekten är fortfarande pågående och några har precis påbörjats, det är därför svårt att i dagsläget se effekterna av projekten. På grund av Covid-19 har också arbetet stannat upp för många av projektägarna och slutdatumet för projekten har skjutits upp till 2022.

Fem miljoner kronor avsattes till arbetet med att samordna det regionala arbetet med livsmedelsstrategierna, detta arbete drog igång på allvar hösten år 2018. Under år 2020 genomfördes arbetet delvis i samverkan med Tillväxtverket eftersom även de fick ett uppdrag kring samordning av bland annat det regionala arbetet utifrån handlingsplan II för livsmedelsstrategin.

En nationell konferens genomfördes i Göteborg hösten 2018 med cirka 80 deltagare från alla delar av landet. Under hösten 2019 genomfördes sex klusterträffar på olika platser i landet. På träffarna deltog sammanlagt 175 personer som utbytte erfarenheter och lärde av varandra kring det regionala arbetet med livsmedelsstrategin.

För att underlätta för län och regioner sammanställdes våren 2020 officiell statistik om situationen i livsmedelskedjan både nationellt och i alla Sveriges län. Statistiken som publicerades i juni 2020 är tänkt att vara till hjälp bland annat när regionala handlingsplaner och strategier ska revideras. Statistiken ska göra det lättare att prioritera bland åtgärder för att nå livsmedelsstrategins mål om

en konkurrenskraftig näring i hela landet. Materialet skapar också möjlighet för aktörer i de olika länen att göra jämförelser utifrån samma grund.

Under september till oktober år 2020 genomfördes fyra digitala träffar med olika teman. Teman fastställdes utifrån de behov och önskemål Jordbruksverket fått från målgrupperna. Det övergripande syftet för samtliga träffar var att främja samverkan mellan aktörer kring specifika teman som förekommer inom det regionala arbetet med livsmedelsstrategin. Fokus på träffarna var att beskriva konkreta aktiviteter och projekt som genomförts på temat. Experter av olika slag engagerades och bidrog med kunskap och inspiration.

4.1.4.4 Europeiskt Innovations partnerskap och samarbete Europeiskt Innovations partnerskap

Avsnittet inkluderar två olika insatser som både i Jordbruksverkets hantering av insatserna och i denna uppföljning hanteras ihop. Europeiskt Innovations partnerskap (EIP) avser stöd för att ta fram innovationer som ska nå marknaden. Alla projekt inom EIP ska utföras som samarbeten mellan minst två organisationer. Vid urvalet används en extern expertpanel för bedömning av projekten. Totalt finns 22 projekt inom livsmedelsstrategin och samtliga 22 projekt startade innan år 2020.

Efter att livsmedelsstrategin antagits år 2017 öronmärktes totalt 83 miljoner kronor av befintliga medel i EIP:s budget till EIP- projekt inom livsmedelsstrategin. Av medlen inom Livsmedelsstrategin fördelades 40 miljoner kronor till korta livsmedelkedjor och djurvälstånd och 43 miljoner kronor fördelades till enbart korta livsmedelkedjor. Då det generellt är lågt söktryck inom korta livsmedelkedjor öppnades så småningom för möjligheten att flytta öronmärkningen av 43 miljoner kronor till fokusområdet som avser konkurrenskraft.

Jordbruksverket kan inte se att öronmärkningen har haft någon effekt för söktryck eller för vilka typer av projekt som presenterats. Jordbruksverket bedömer att fler projekt än de som har beviljats stöd inom ramen för de 83 miljoner kronorna fördelade till livsmedelsstrategin bidrar till livsmedelsstrategins mål.

Jordbruksverkets slutsats är att denna öronmärkning av medel för projekt inom livsmedelsstrategin inte har haft någon effekt på vilka projekt som bifallits, utan när det gäller EIP har det istället bidragit till ökad administration.

Satsningar på nya innovationer inom EIP syftar till ökad produktivitet, förbättrad arbetsmiljö och ökad djurvälstånd. Under år 2020 avslutades tre av de 22 projekten, Bacticam – den optiska bakterieklassificeraren, Effektivt och säkert system för införandet av ny gröda samt Kamera för att digitalt väga grisar och nötboskap i stallmiljö.

I [Avsnitt 3.1.3](#) finns en sammanfattning av den innovationsranking av livsmedelssektorn som genomförs av konsultfirman Roland Berger.

4.2 Handlingsplan II

Den andra handlingsplanen sträcker sig mellan åren 2020–2025 och innehåller åtgärder för att nå strategins mål. I handlingsplanen är satsningarna fördelade på de tre strategiska områdena för att tydliggöra vilket mål respektive uppdrag eller insats ska bidra till. Det finns även tre tvärgående åtgärder i handlingsplanen.

Samtliga uppdrag i handlingsplanen redovisas i [Bilaga M: Åtgärder och insatser i livsmedelsstrategins handlingsplan II](#). I detta avsnitt ges en kort bakgrund till de valda åtgärderna³⁹, vad som har gjorts och uppnådda resultat. Branschorganisationerna LRF, Livsmedelsföretagen, Svensk Dagligvaruhandel och Visita har getts möjlighet att lämna synpunkter på de valda åtgärderna och deras genomförande.

4.2.1 Strategiskt område Regler och villkor

4.2.1.1 Förenkling genom utveckling av verksamt.se (2020–2025)

Tillväxtverket har inom ramen för livsmedelsstrategin fått i uppdrag att genomföra regelförenkling med fokus på hela livsmedelskedjan genom utveckling av verksamt.se. ”Målbild för enklare myndighetskontakter för företag – beskrivet som en värdemodell” togs fram år 2018 och beskrivs i form av ett nytt digitalt ekosystem. Värdemodellen togs fram utifrån kundresor med företagare och användarundersökningar. Tillväxtverket bedömer att ett sk. digitalt ekosystem kraftigt kan förenkla myndighetskontakterna för företag och samtidigt skapa nyttor för samtliga inblandade aktörer, både på verksamt.se och hos andra myndigheter, kommuner, ombud, tjänsteleverantörer, främjare och regeringen. Målbilden innebär att aktörer delar information på ett nytt sätt.

Inom ramen för arbetet med Serverat, som sedan år 2018 drivs av Tillväxtverket i samverkan med Bolagsverket och Sveriges kommuner och regioner, utvecklas nationella digitala tjänster med syftet att göra det enklare att starta och driva företag och att lämna uppgifter till myndigheter och kommuner. Arbetet omfattar framtagning av standarder och specifikationer för e-tjänster, samt framtagande av guider och checklistor på verksamt.se för målgruppen företagare. För livsmedelsföretagare finns guider och checklistor för restaurang, vattenbruk samt för biodling. När det gäller e-tjänster för livsmedelsföretagare finns ansökan om stadigvarande serveringstillstånd samt anmälan om registrering av livsmedelsanläggning. Totalt under år 2020 hade verksamt.se över 3,8 miljoner användare samt över 8 miljoner besök. Över 50 000 använde (startade) under året de av Serverat framtagna guiderna och checklistorna på verksamt.se. 68 kommuner är anslutna till Serverat. Under 2020 har e-tjänsten för ansökan om stadigvarande serveringstillstånd uppdaterats och breddats för att nå fler målgrupper av livsmedelsföretagare. En uppdatering av anmälan av registrering

³⁹ Se [Avsnitt 2.5](#) för urvalsmetod.

av livsmedelsanläggning har påbörjats. Tillväxtverket har under år 2020 låtit utvärdera den samhällsekonomiska nyttan med Serverat för kommuner och företag. Utvärderingen visar att den potentiella nyttan, uppgår till cirka 112 miljoner kronor årligen. Företagens nytta består av kostnadssänkningar om 90 miljoner kronor årligen.

Det pågår en utveckling av konceptet med sammanhållna guidade processer från de checklistor som idag finns på verksamt.se till att även innehålla möjlighet till att lämna uppgifter till respektive myndighet och ansöka om alla relevanta tillstånd som krävs för just den verksamhet som företaget planerar att bedriva. Arbetet bygger vidare på ett tidigare regeringsuppdrag tillsammans med Jordbruksverket och Livsmedelsverket. År 2020 har uppgifter som vattenbruksföretag lämnat till olika myndigheter kartlagts och standardiserats. Arbetet har framförallt bedrivits tillsammans med Jordbruksverket och Livsmedelsverket. Genom att uppgiftslämnandet sker på verksamt.se finns det möjlighet att återanvända uppgifter mellan tillstånd och mellan myndigheter och på så sätt realisera principen ”en uppgift en gång”. En första prototyp av tjänsterna planeras att visas för företag på verksamt.se i juni år 2021.

Enligt Tillväxtverkets enkätundersökning Företagens villkor och verklighet upplevde 60 procent av företagen i primärledet år 2020 att myndighetsregler är ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt, vilket var elva procentenheter högre än i förra enkätundersökningen år 2017. Ett aggregat för de tre senare leden i livsmedelskedjan visar att under år 2020 upplevde 35 procent av företagen i livsmedelsindustrin, livsmedelshandeln och restaurangledet att myndighetsregler är ett stort hinder för tillväxt, vilket var sex procentenheter högre än motsvarande enkätundersökning år 2017 (Tillväxtverket, 2017) (Tillväxtverket, 2020).

Branschorganisationernas synpunkter

Visita, LRF och Svensk Dagligvaruhandel ser alla positivt på möjligheterna för verksamt.se att underlätta för företagen. Visita anser att verksamt.se bör breddas ytterligare och utvecklas i syfte att förenkla för företagen och på sikt kanske bidra till att skapa ”en väg in” till myndigheterna i olika avseenden. LRF anser att verksamt.se är en bra plattform för företagare men ifråga om ”en väg in” för företagare till myndigheter återstår en hel del arbete. LRF arbetar för att myndigheter ska ha en handläggnings- och kvalitetsgaranti för sina kunder. LRF menar att en sådan garanti innebär att verksamheten klarar förvaltningslagens krav på effektiv och rättssäker ärendehandläggning. Svensk dagligvaruhandel ser ett behov av enhetliga lösningar för hela landet. Organisationen ser en stor risk att framtagna digitala verktyg inte får någon vidare spridning, eftersom kommunerna själva måste välja att ansluta sig till systemen.

Se [Bilaga O](#) för mer detaljerade synpunkter.

4.2.1.2 Analys av kompetensförsörjningsbehov och genomförande av åtgärder (2020–2025)

Regeringen har gett Tillväxtverket i uppdrag att analysera kompetensförsörjningen i livsmedelssektorn, och föreslå åtgärder för hur den kan förbättras. Hösten 2020 upphandlades WSP för att genomföra en kartläggning och analys av utbildningsvägar inom livsmedelssektorn. En första kartläggning visar på vilka utbildningsvägar som finns inom sektorn som helhet. WSP:s arbete fortsätter under första kvartalet år 2021 med en fördjupad kartläggning och analys av utvalda delar av livsmedelssektorn. WSP:s kartläggning av utbildningsvägar och andra analyser har löpande bearbetats i samråd med en referensgrupp bestående av myndigheter och aktörer inom livsmedelssektorn. Vartefter olika rapporter blivit klara har Tillväxtverket inhämtat återkoppling från referensgruppen.

Tillväxtverket har, i december år 2020, köpt in statistik från SCB för analyser av bland annat demografi, utbildningsnivåer och förvärvsgrad i olika yrken inom livsmedelssektorn. Bearbetning av underlaget och analyser sker under första kvartalet år 2021 och kommer utgöra ett komplement till kartläggningen och analyserna genomförda av WSP. Ytterligare analysarbete pågår och det samlade resultatet kommer att redovisas till regeringen i slutet av mars år 2021.

Vidare har två pilotprojekt beviljats medel från Tillväxtverket.

Digital utbildning för kött och chark

Tillväxtverket vill, genom ett konkret pilotprojekt, undersöka möjligheterna med nya metoder och moderna digitala tekniker att utveckla och erbjuda utbildningar. Små och medelstora företag har behov av relevant kompetens för att kunna ta nästa steg i sin verksamhetsutveckling och fortsätta konkurrera på en tuff internationell marknad. Även individer ska kunna dra nytta av utbildningarna genom att få möjlighet att stärka sin anställningsbarhet för framtiden. Projektet kommer att presentera och leverera en dokumenterad modell för utvecklingen av en digital utbildning, som innehåller både teoretiska och praktiska moment. Modellen kommer att vara nationellt användbar och kunna appliceras på andra delbranscher. Vidare tar projektet fram en digital utbildning i nära samarbete med branschorganisationen och företag inom branschen. Utbildningen ska tillgängliggöras på en etablerad digital lärportal, vilket också gör den nationellt tillgänglig. Projektet kommer att ingå som ett exempel i en arbetsgrupp för myndighetssamarbete för kompetensförsörjning. I myndighets-samarbetet ingår Tillväxtverket, Skolverket, Universitetskanslersämbetet, Arbetsförmedlingen, Myndigheten för yrkeshögskolan, ESF-rådet och Universitets och högskolerådet. Finansieringen av pilotprojektet kommer från Tillväxtverket, Kött och charkföretagen, Arbetsförmedlingen och Livsmedelsföretagen.

Attrahera mera

Tillväxtverket vill främja nya arbetssätt och metoder att stimulera arbetet med kompetensförsörjning i livsmedelssektorn. Tillsammans med Region Skåne

och IUC Syd finns ett konkret projekt för att finna nya metoder och modeller för hur livsmedelssektorn kan arbeta med attraktionskraft. I detta pilotprojekt kommer IUC Syd och organisationen Arbetsmarknadskunskap att utveckla en digital "branschföreläsning" kring livsmedel/gröna näringar för att attrahera unga till livsmedelssektorn/gröna näringar. Projektet kommer med hjälp av branschorganisationer och företag arbeta fram innehållet i den digitaliserade "branschföreläsningen" och paketeringen och metoden kommer organisationen Arbetsmarknadskunskap att utarbeta. Modellen ska gå att applicera på andra delbranscher och bilda ett underlag för vidare arbete med livsmedelsstrategin nationellt, Skånes livsmedelsstrategi och Skånes projekt "Skånsk livsmedelskompetens", som bygger på rapporten "Morgondagens kompetens inom livsmedelsproduktionen". Finansiering av pilotprojektet kommer från Tillväxtverket, Region Skåne och IUC Syd.

Branschorganisationernas synpunkter

Visita och Livsmedelsföretagen anger båda att de väntar på slutrapporten. Livsmedelsföretagen menar att arbetet med analysen av kompetensförsörjningen blev kraftigt försenat under år 2020, och att detta förmodligen kan förklaras med pandemin och Tillväxtverkets uppdrag avseende korttidspermittering.

Visita är engagerat i referensgruppen och betonar vikten av tillgång till kvalitativa yrkesutbildningar på gymnasialnivå både för ungdomar och för vuxna och att Myndigheten för yrkeshögskolan får ytterligare resurser för att skapa korta yrkeshögskoleutbildningar. De har även påtalat betydelsen av validering både för inkommande kompetenser och som kvalitetssäkring av utbildning. Visita menar att det är stort fokus på primärproduktionens kompetensförsörjning och att det som berör livsmedelsförädling kommit mer i skymundan.

Livsmedelsföretagen vill särskilt lyfta fram att Tillväxtverket har varit lösningsorienterade och har kunnat få fram medel till Kött- och Charkföretagens satsning på en lärplattform med digital utbildning. Organisationen menar dock att det har varit vissa administrativa utmaningar och initialt luckor i kartläggningen. Organisationen framhåller att även de blå näringarna önskar att bli involverade för att stärka branschens långsiktiga överlevnad. Enligt Livsmedelsföretagen finns det för lite pengar avsatta i livsmedelsstrategin för kompetensförsörjning.

Svensk Dagligvaruhandel har deltagit i diskussioner om uppdraget under året. Det tycks, enligt Svensk Dagligvaruhandel, saknas ett helhetsgrepp kring kompetensförsörjningen till livsmedelskedjan och för vissa specialistyrken är utbildningsplatser och antal sökande lågt. Svensk Dagligvaruhandel ser positivt på att fortsatt delta i diskussionerna och anser att det är bra att en kartläggning tas fram.

LRF har inga kommentarer specifikt på detta projekt, men delar med sig av erfarenheter från projektet Mer mat fler jobb som de leder tillsammans med Arbetsförmedlingen, Livsmedelsföretagen och Krinova och som finansieras med

medel från Europeiska socialfonden (ESF). De kompetensinsatser som erbjuds utgår helt från företagets behov och är målgruppsanpassat och efterfrågestyrt. Trots detta är det få företagare som vill delta i projektet. Det kan, enligt LRF, bero på resursbrist, i form av tid, men även att företagarna själva inte ser sig ha behov av utveckling. Den tydligaste tendens som LRF ser är att företagen inte hoppar på denna typ av erbjudande då man som företagare i branscherna blir erbjuden insatser löpande.

Se [Bilaga O](#) för mer detaljerade kommentarer.

4.2.1.3 Stärka växtskyddsrådet (2020–2025)

Växtskyddsrådets övergripande uppdrag är att bidra till måluppfyllelse inom Livsmedelsstrategins strategiska mål om att upprätthålla ett hållbart växtskydd för svensk odling. Ett hållbart växtskyddsarbete är en förutsättning för att svensk växtodling ska hävda sig i den internationella konkurrensen. Livsmedelsstrategin manar till engagemang och insatser från såväl myndigheter som livsmedelskedjans företag, intressenter och organisationer.

Genomförda aktiviteter år 2020:

- Växtskyddsrådets har haft fyra rådsmöten
- Genomförande av Växtskyddsrådets fältresa på försöksgårdar i september år 2020
- Utformning och lansering av Växtskyddsrådets nyhetsbrev
- Växtskyddsrådets sekretariats utveckling av omvärldsbevakning och löpande rapportering av information inom Växtskyddsrådet
- Webinarium om Kemikalieinspektionens effektivisering av handlägningsprocesser
- Utredning om hållbara odlingssystem med avseende på växtskydd i Sverige
- Utredning om nuläge och framtid för att tillämpa precisionsbekämpning inom svensk odling
- Dialoger kring utveckling av statistik om växtskyddsmedelsanvändning
- Växtskyddsrådets sekretariats analyser av intressentperspektiv inom Kemikalieinspektionens regeringsuppdrag om att redovisa en plan för utveckling av bekämpningsmedelsregistret
- Utveckling av ett strategiskt växtskyddsarbete vid Jordbruksverket, med syfte att skapa framförhållning kring tillgång och behov av växtskydds-metoder i lantbruksgrödor
- Prognosarbete för att förutse vilka växtskyddsmedel som försvinner från marknaden
- Utredning om potential för användning av lågriskmedel som hittills ej godkänts i Sverige

- Utformning av enkät med frågor till växthusföretagare om deras användning av makro- och mikrobiologiska preparat i växtskyddssyfte
- Arbetsgrupp med syfte att arbeta för att undvika upprepade dispenser
- Initiativ för riskhanteringsåtgärder mot diflufenikan i ytvatten genom Säkert växtskydd
- Utformning av uppdrag om att utreda resultat av diflufenikankampanjen
- Uppföljning av effekt av nya villkor och informationskampanj för att hindra oavsiktlig spridning av prosulfokarb till intilliggande odlingar genom Säkert växtskydd
- Undersökning av möjligheter kring glyfosatfritt vallbrott inför en eventuell utfasning av glyfosat
- Arbetsgrupp med syfte att hindra läckage av växtskyddsmedel till vattendrag från växthus
- Rådgivande gruppen för användningsvillkor är fortsatt aktiv

De utredningar och aktiviteter som har genomförts inom Växtskyddsrådet är framåtsyftande, skapar möjligheter till utveckling och tar sikte på långsiktiga lösningar för hållbart växtskydd i enlighet med Livsmedelsstrategins målsättning. Hur ett hållbart växtskydd utvecklas styrs av långa processer kopplade till ett komplext system av attityder, kunskap, regelverk, marknadskrafter och politiska initiativ. Växtskyddsrådets aktiviteter bidrar till överblick och skapar förutsättningar till samlad problembild och framförhållning kring ett hållbart växtskydd för svensk odling.

En god samverkan och med berörda aktörer och långsiktigt perspektiv är viktigt för Växtskyddsrådets inriktning om att bidra till måluppfyllelse inom Livsmedelsstrategin. Kombinationen av det täta samarbete som det delade sekretariatet mellan Jordbruksverket och Kemikalieinspektionen innebär och de insatser som de deltagande organisationerna i Växtskyddsrådet bidrar med utgör grunden för en konstruktiv samverkan. Det tydliga uppdraget och den utökade finansieringen till Växtskyddsrådets verksamhet från och med år 2020 har varit avgörande för genomförandet av många av de aktiviteter som sker i rådets regi.

Branschorganisationernas synpunkter

LRF anser att Växtskyddsrådet är en viktig arena för att diskutera växtskyddsfrågor med berörda myndigheter och aktörer. Det har planerats ett arbete om tillgången på metoder för att klara växtskyddet i de stora lantbruksgrödorna. Organisationen anser att det är en viktig uppgift för Växtskyddsrådet och i det sammanhanget är det viktigt att, i enlighet med uppdraget, utveckla strategier för att fasa ut kemiska växtskyddsmedel med oacceptabla effekter på hälsa och miljö.

4.2.2 Strategiskt område Konsument och marknad

4.2.2.1 Minskat matsvinn (2020–2025)

Livsmedelsverket ska, tillsammans med Statens jordbruksverk och Naturvårdsverket, fortsätta arbeta i enlighet med den handlingsplan för minskat matsvinn, ”Fler gör mer – handlingsplan för minskat matsvinn 2030”, som man gemensamt beslutat om (N2018/03968/DL). Inom ramen för den årliga redovisningen ska myndigheterna åiterrapportera vilka insatser som genomförts och redogöra för planerade åtgärder för kommande år.

Nedan följer en sammanfattning av det gångna årets arbete. Utgångspunkten är effekter inom tre av handlingsplanens nyckelfrågor. Ett avslutande avsnitt redovisar sedan ett par planerade aktiviteter för år 2021.

Detta uppdrag är en fortsättning på uppdraget som fanns i den första handlingsplanen för livsmedelsstrategin (se [Avsnitt 4.1.2.3](#)).

Nya etappmål för matsvinn har medfört en tydligare inriktning för arbetet

Regeringen beslutade i juni år 2020 om två etappmål för matsvinn som omfattar hela livsmedelskedjan: 1) matsvinnet ska minska så att det sammantagna livsmedelsavfallet minskar med minst 20 viktprocent per capita från år 2020 till år 2025, och 2) Ökad andel av livsmedelsproduktionen ska nå butik och konsument år 2025. Målen beslutades efter förslag från Naturvårdsverket i samråd med Livsmedelsverket och Jordbruksverket.

Med de nya etappmålen på plats har en tydlig riktning kunnat stakas ut för det framtida arbetet. Naturvårdsverket, Jordbruksverket och Livsmedelsverket (de sk. ”matsvinnsmyndigheterna”) genomförde i samband med höstens möte för matsvinnsnätverket en workshop om hur aktörer kan arbeta utifrån de nationella målen i sina verksamheter. Därigenom kan aktörer få ökad drivkraft, inspiration och motivation för beteendeförändring i hela livsmedelskedjan. Målen har också översatts till engelska i syfte att sprida kunskap om det svenska arbetet för internationella målgrupper.

Som följd av att nya etappmål har beslutats har ett arbete med att definiera begreppen livsmedelsavfall och livsmedelsförluster genomförts. Tidigare har det rått oenighet bland aktörer i livsmedelsbranschen om vad som egentligen avses med dessa begrepp. Genom att tydliggöra definitionerna och skapa en gemensam begreppsförståelse ökar förutsättningarna att arbeta målinriktat för att minska livsmedelsavfall och livsmedelsförluster. Det underlättar också uppföljningar. Att skapa samsyn i begreppsförståelsen har efterfrågats av branschen under en längre tid. Under året har Naturvårdsverket arbetat med att förbättra uppföljningsmetoder för livsmedelsavfall.

När det gäller etappmålet om att en ökad andel av livsmedelsproduktionen ska nå butik och konsument har Jordbruksverket haft dialogmöten och kunskaps-

höjande insatser om matsvinn, framför allt med tidigare led. Matsvinn och tidiga förluster har diskuterats vid ett flertal möten med branschföreträdare samt på möten med grönsaksodlare och potatisodlare, och på rådgivarmöten. Vår bedömning är att dessa insatser har bidragit till en ökad samsyn mellan myndigheter, forskare och branschaktörer om matsvinn (livsmedelsförluster) i primärproduktion och industri. Vi har också tagit fram uppföljningsmetoder för att följa upp livsmedelsförluster som ska användas för att ge underlag till åtgärder och för nationell uppföljning av etappmålet om att en ökad andel av livsmedelsproduktionen ska nå butik och konsument år 2025, samt för uppföljning av Agenda 2030. Det är få länder som följer upp livsmedelsförluster så detta helhetsgrepp är vi bland de första i världen med.

I [Avsnitt 3.3.4.8](#) finns mer att läsa om matavfall i de olika leden i livsmedelskedjan utifrån den uppföljning som görs i dagsläget.

Samarbete genom hela livsmedelskedjan – en förutsättning för framgång

En förutsättning för att få verkligt genomslag i arbetet för minskat matsvinn är att parter från jord till bord i livsmedelskedjan samarbetar över verksamhetsgränserna. Matsvinnsmyndigheterna har därför tagit initiativ till och deltar i en frivillig överenskommelse inom livsmedelsbranschen: Samarbete för minskat matsvinn (SAMS). Livsmedelsverket har också delfinansierat verksamheten. Matsvinnsmyndigheterna deltar i arbetet med styrgrupp och arbetsgrupper.

Under år 2020 har SAMS tagit fram mätmetoder för bättre styrning och uppföljning, t.ex. mätmetoder för mejeri och fiskberedning. Mätningar kommer att ske fr.o.m. år 2021. Matsvinnsmyndigheterna bedömer att insamlade uppgifter om avfall och statistik över livsmedelsförluster kommer att kunna användas för att förbättra nationell statistik. Det nya samarbetet över hela livsmedelskedjan leder till ökad förståelse och samarbete över verksamhetsområden, mellan olika branscher inom hela livsmedelskedjan – med andra ord från jord till bord.

Konsumentbeteende: informationskampanjer och intresse för matsvinn

År 2020 genomfördes två mer omfattande konsumentkampanjer. Den ena kampanjen inföll under hösten för att uppmärksamma den första internationella matsvinnsdagen och den andra lanserades under julen. Livsmedelsverket tog fram kampanjmaterial för digital spridning och materialet har gjorts tillgängligt för aktörer inom livsmedelskedjan.

Intresset för matsvinn har ökat från såväl konsumenter som nyhetsmedia. Livsmedelsverket har utvecklat sin närvaro i sociala medier och myndighetens budskap hållbar konsumtion når därmed nya målgrupper. Livsmedelsverket medverkar regelbundet i olika program, tidningar och radioinslag under året.

Fortsatt arbete år 2021

Samarbetet mellan uppdragets myndigheter fungerar väl. Utöver projektets möte finns också ett fortsatt gemensamt ansvar för Matsvinnsnätverket (tidigare SAMMA), en öppen informations- och dialogyta som bidrar till uppdragets transparens.

Livsmedelsverket fortsätter att arbeta med:

- Analys av den senaste konsumentundersökningen och fortsatt utveckling av kommunikationsinsatser som riktas till konsument.
- Dialog med livsmedelsbranschen för att se över möjligheter till regel-förenklingar inom livsmedelslagstiftningen samt uppmuntra till att åtgärder för minskat matsvinn är en del av de branschriktlinjer som tas fram och granskas av Livsmedelsverket.
- Arbeta aktivt med datummärkning inom EU.

Naturvårdsverket kommer att arbeta med:

- Vägledning till kommuner för att underlätta och konkretisera möjligheter för deras avfallsförebyggande arbete kopplat till matsvinn.
- Arrangera en forskningsworkshop kring matsvinn hösten 2021.
- Publicering och kommunikering resultat av undersökningen Mat och dryck till avlopp. Analys av beteendeförändring samt utveckling från tidigare undersökning.

Jordbruksverket kommer att arbeta med:

- Uppföljning av livsmedelsförluster utifrån framtagna metod som presenteras i rapporten Livsmedelsförluster i Sverige. Uppföljningen avser basår 2021 och arbetet fördelas på två år (2021–2022).
- Fortsatt bevakning av arbetet med globala riktlinjer för minskat matsvinn i FAOs jordbrukskommitté, där Sverige tagit en tydligare roll i matsvinnsarbetet.

Branschorganisationernas synpunkter

Visita lyfter fram sitt engagemang i överenskommelsen Samarbete för minskat matsvinn och samarbetet där med andra aktörer i livsmedelskedjan och bl.a. Livsmedelsverket.

Livsmedelsföretagen konstaterat att en relativt stor budgetsatsning har gjorts och upplever ett bra engagemang från Livsmedelsverket, Naturvårdsverket och Jordbruksverket. Enligt Livsmedelsföretagen är detta ett bra exempel på hur man kan arbeta efter mål i Livsmedelsstrategin. Matsvinn är en komplex fråga men det finns stora möjligheter till samhällsnytta och därför bör finansieringen för projektet säkerställas.

Svensk Dagligvaruhandel tror att en mångfald av idéer och lösningar krävs för att nå målen om minskat matsvinn. De menar att samverkan mellan aktörer i

branschen är en central förutsättning för att lyckas. Flera pågående initiativ från regeringen kommer att påverka arbetet med minskat matsvinn framöver. Ett sådant exempel är utredningen om frival för kommunalt avfall. Svensk Dagligvaruhandel ser ett frival för verksamheter som en förutsättning för att lyckas åstadkomma ett bättre omhändertagande av matavfall och minskat matsvinn. De anser också att det är viktigt att utvärdera effekterna av konsumentkampanjer om matsvinn som utförs av myndigheter. LRF anser att det vore värdefullt att följa upp vilken effekt kampanjen har haft inom detaljhandeln eller målgruppen konsumenter.

LRF menar att livsmedelsstrategins mål om ökad produktion och hög kvalitet måste ta hänsyn till variationen i all biologisk produktion och det oundvikliga svinn som kan uppstå av den anledningen. Organisationen anser vidare att det behövs mer tillförlitlig, detaljerad statistik inom den offentliga affären både om vad som upphandlas och om vad som kallas för matsvinn.

Se [Bilaga O](#) för mer detaljerade kommentarer.

4.2.2.2 Exportfrämjande (2020–2025)

Sveriges export- och investeringsråd (Business Sweden) hade ett uppdrag att främja livsmedelsexporten även i den första handlingsplanen. I den andra handlingsplanen ska Business Sweden genomföra ett program med särskilt fokus på små och medelstora livsmedelsföretag. Det övergripande målet med Try Swedish exportprogram är att det skall bidra till en ökad export av livsmedel och fler exporterande livsmedelsföretag. Exempel på åtgärder inom programmet är säljfrämjande aktiviteter samt subventionerade individuella konsulttjänster. Tillsammans med dedikerade resurser på fokusmarknaderna, regionala exportprogrammet och marknadsanalyser ska Try Swedish programmet bidra till att de övergripande exportmålen uppfylls. För att få mesta möjliga effekt har styrgruppen valt att fokusera merparten av satsningarna på ett begränsat antal marknader. I dagsläget tio stycken, varav fem marknader med en dedikerad livsmedelsexportansvarig person. De fem marknaderna är Japan, Syd Korea, Singapore, USA och Kanada.

Under år 2020 har Try Swedish Exportprogram haft ambitionen att genomföra prioriterade satsningar i enlighet med livsmedelsstrategin, vilket varit möjligt tack vare långsiktig och stark finansiering i programmet fram till år 2025. Covid-19-pandemin har dock medfört att inplanerade säljfrämjande aktiviteter under året har behövt ställas in eller ställas om till digitala sälj- och marknadsföringskanaler. Av elva inplanerade mässor under år 2020 har nio stycken ställts in eller skjutits fram till minst år 2021. Try Swedish-programmet hann genomföra två mässor under år 2020 innan nedstängningen och de två mässorna var ISM, sötvarumässan i Köln samt Biofach, världens största mässa för ekologiska livsmedel i Nürnberg. Företagen har fått digitala inbjudningar av vissa mässarrangörer, vilket möjliggjort individuell medverkan. De inplanerade inkommande inköpsdelegationerna till Sverige från Asien och Stilla Havsregionen

har skjutits framåt i tiden. I takt med att mässor skjutits på framtiden har Try Swedish-programmet aktivt sökt efter alternativa mötesplattformar. Ett sådant exempel är samarbetet som inletts med den digitala B2B-plattformen Salad Plate som riktar sig till inköpare i hela Asien.

En webinarieserie med talare från de prioriterade utlandsregionerna genomfördes under våren år 2020 och riktade sig till företag runt om i Sverige. Det övergripande syftet var att uppdatera svenska livsmedelsbolag om Covid-19-pandemins effekter på de olika ländernas livsmedelsmarknader. På webinarierna deltog personer från 200 olika företag. Totalt anmälde sig 454 företag med representanter till de 16 tillfällena, så flera av de 200 unika företagen och organisationerna som vi nått ut till har deltagit vid flera tillfällen. Tjugofyra företag blev även utvalda att få personlig kostnadsfri coachning av Business Swedens personal efter webinarieserien om USA.

Genomgående trender på samtliga marknader är att konsumenterna i allt högre grad söker hälsosamma livsmedel som stärker immunförsvaret. De handlar även livsmedel online i allt större utsträckning. Den senare trenden har under ett flertal år successivt ökat i betydelse men under pandemin har utvecklingen varit explosiv. Inom Try Swedish-programmet initierades därför nya samarbeten med online-butiker på flera marknader. Vitaminberikade och hälsosamma livsmedel har särskilt lyfts fram i nya samarbeten.

Digitala matchmaking-aktiviteter har genomförts, både i Asien, USA, Kanada och Storbritannien. Svenska bolag har fått möjlighet att presentera sig för utvalda inköpare eller distributörer från marknaderna. Målsättningen har varit att utvalda bolag ska bli listade hos aktuell distributör eller importör.

De dedikerade livsmedelsansvariga på fokusmarknaderna har fortsatt bidra till att fler svenska bolag påbörjat export till dessa tillväxtmarknader.

Värdefull marknadskunskap, etablerade nätverk och handfast hjälp på plats har gynnat svenska livsmedelsbolag som väljer att etablera sig på dessa marknader.

Den globala exportpotentialanalysen av de tolv viktigaste exportkategorierna av livsmedel i Sverige har uppdaterats under år 2020.

Try Swedish-konceptet har utvecklats vidare och ett nytt monterkoncept har arbetats fram tillsammans med PS Communication. Try Swedish monterkoncept har testats mot bolagen som brukar ställa ut i våra samlingsmontrar och gen svaret har varit övervägande positivt.

Under år 2020 har 16 stycken bolag genomgått Food Accelerator programmet, som innebär att en global affärsutvecklare arbetar nära bolaget och stöttar det i att ta fram en strategisk exportplan. Ungefär 15 till 20 timmar coaching har ingått i programmet för vart och ett av bolagen och det har varit tre stycken dedikerade affärsutvecklare med kunskap inom livsmedelssektorn som har arbetat med detta under första halvåret 2020

Try Swedish hemsida och sociala medier kanaler har uppdaterats kontinuerligt med inspirerande artiklar och aktiviteter. Antal besök och spridning av webbinnehåll mäts kontinuerligt då fokus är att öka trafiken till sidan. Under år 2020 hade de över 100 000 sessioner, med över 90 000 unika besökare, att jämföra med 68 000 sessioner och 57 500 besökare under år 2019.

Totalt medverkade 49 betalande företag i Try Swedish aktiviteter under år 2020 och av dessa är flera företag med i två eller flera aktiviteter. Det innebär att antalet unika företag som medverkat i olika projekt uppgår till 40 företag.

Under år 2020 genomfördes sammantaget 28 säljfrämjande aktiviteter under året; två mässor (ISM, och Biofach) fyra inköpssamarbeten online (Redmart, Market Kurly och SGG.com, samt Ocado i början av år 2020) samt ett digitalt match-making webinar i Storbritannien. Utöver detta genomfördes subventionerat individuellt säljstöd till nio livsmedelsbolag i elva olika projekt.

Detta uppdrag kan kopplats till ett av uppdragen i den första handlingsplanen, se [Avsnitt 4.1.2.2](#). Som framgår av [Avsnitt 3.2.3.2](#) uppgick den svenska exporten av jordbruksvaror och livsmedel till närmare 97 miljarder kronor år 2019, vilket var en ökning med knappt 80 procent jämfört med år 2011. För de tillväxtmarknader där det gjorts särskilda satsningar har exporten mätt i värde utvecklats olika mellan år 2016 och år 2020, men ökat på samtliga marknader. Procentuellt har exporten värdemässigt ökat mest till Sydkorea följt av Singapore och Japan. Värt att komma ihåg är att dessa tre marknader är förhållandevis små svenska exportmarknader. Exportökningarna till Kanada och USA har varit mer modesta.

Branschorganisationernas synpunkter

Visita menar att exportfrämjande åtgärder även bör ha ett ökat fokus på att främja den svenska besöksnäringens exportandel.

LRF anser att Business Sweden haft ett tydligare fokus på livsmedelsexporten under senare år. Inte minst har satsningen på särskilt utsedda livsmedelsansvariga blivit mycket lyckad. Livsmedelskompetens hos exportrådgivare gör stor skillnad för företagen. Under det senaste året har ansvariga för programmet Try Swedish på ett förtjänstfullt sätt lyckats anpassa verksamheten när mycket av det planlagda inte har gått att genomföra på grund av Corona-pandemin. Framåt är det viktigt, enligt LRF, att Business Sweden fortsätter utveckla sin livsmedelskompetens och etablerar dedikerade livsmedelspersoner på fler marknader. LRF menar att man kan fundera på hur Business Sweden med värdefull exportexpertis skulle kunna vara mer synliga regionalt i Sverige för att inspirera till export.

Se [Bilaga O](#) för mer detaljerade kommentarer.

4.2.2.3 Arbeta för likvärdig kontroll (2020)

Livsmedelsverket ska vidareutveckla det arbete som pågår inom livsmedelskontrollen för att öka likvärdigheten, utveckla bemötandefrågor och på andra sätt underlätta för företagen. I arbetet ska ingå bl.a. kompetenshöjande insatser, arbete för att etablera en god kontrollsed, målgruppsanpassning av information till företag och, där det bedöms möjligt, göra nationella anpassningar av livsmedelslagstiftningen med fokus på små företag.

Livsmedelsverket bistår med kunskap och stöd för att kontrollmyndigheterna ska kunna utföra offentlig livsmedelskontroll på bästa sätt

Arbetet med god kontrollsed har fortsatt under år 2020. Utgångspunkten är att kontrollen ska vara tydlig, rättssäker, enhetlig och likvärdig, verkningsfull, riskbaserad, systematisk och objektiv. Arbetet syftar till att kontrollpersonal ska känna trygghet i sin yrkesroll och att kontrollen utförs enhetligt, effektivt och sammanhållet.

Utbildningsinsatser för att öka kunskapen

Den utbildningsturné som skulle genomföras under år 2020 fick ställas in pga. coronapandemin. Istället genomfördes digitala utbildningar i form av webbseminarier med fokus på kontrollprocessen. De utvärderingar som har genomförts avseende dessa digitala utbildningar visar att en majoritet av deltagarna anser att de fått kunskaper och/eller erfarenheter som de tror kan vara av värde i det dagliga arbetet.

En ny riskklassningsmodell som ger bättre förutsättningar för styrning och uppföljning

Livsmedelsverket bedriver ett arbete med att ta fram en ny riskklassningsmodell som ska implementeras i livsmedelskontrollen år 2023. Modellen ska ta hand om de brister som finns i den befintliga modellen som bl.a. innebär att företag får olika mängd och typ av kontroll. Modellen ska vara anpassad till den nya myndighetsrapporteringen och de krav som ställs på rapportering till EU-kommissionen och ta hänsyn till intentionerna i kontrollförordningen (EU) nr 2017/625. Sammantaget ger modellen, tillsammans med planerade föreskrifter, förbättrade förutsättningar för styrning och uppföljning av kontrollen vilket ökar möjligheterna till likriktning av kontrollen i hela landet.

Flexibilitet i lagstiftningen för att kunna ta hänsyn till lokala förhållanden och traditioner

Livsmedelslagstiftningen gäller för alla livsmedelsföretag. För att samma lagstiftning ska fungera för olika typer av företag, i olika branscher och medlemsstater, finns viss möjlighet till flexibilitet i hygienlagstiftningen. Arbetet med

flexibilitet i svensk lagstiftning innefattar bl.a. ett föreskriftsarbete om undantag från den EU-rättsliga hygienlagstiftningen i syfte att underlätta för viss fäbod-verksamhet. Syftet är att gynna småskalig och hantverksmässig verksamhet. Det pågår samtidigt ett föreskriftsarbete för att kunna omhänderta EU-kommissionens synpunkter i ett äldre notifieringsärende som rör snarad ripa och slakt av strövrén. Livsmedelsverket har publicerat information om flexibilitet i lagstiftningen och om möjligheten att lämna förslag på nationella anpassningar på Livsmedelsverkets webbplats.

Samråd och konstruktiv dialog

Under år 2020 inleddes ett arbete med att utveckla samråd och delaktighet i bl.a. EUs beslutsprocess. Arbetet har startats som ett svar på livsmedelsbranschens önskemål om mer transparens i regelutvecklingsprocessen vilket även inkluderar tillämpnings- och vägledningsfrågor. Arbetet bedrivs genom samrådsgrupper s.k. SamBA-grupper, vilket är en förkortning för ”samrådsgrupper med bransch och andra intressenter”. Grupperna består av företrädare från företag, intresseorganisationer, civilsamhället och myndigheter. Den långsiktiga effekten Livsmedelsverket vill uppnå med SamBA-grupperna är att öka transparensen och delaktigheten och möjligheterna till en konstruktiv dialog, men även att aktörerna kan involveras tidigare i processen. Två pilotgrupper har startats upp under år 2020 - Märkning/konsumentinformation respektive Livsmedelshygien.

Nya branschriktlinjer ger Livsmedelsverket en mer offensiv hållning i sitt stödarbete

Livsmedelsverket bedömer branschriktlinjer (hygienriktlinjer), samt riktlinjer om märkning och information. För närvarande finns ca 45 branschriktlinjer framtagna. Under året har rutinerna för arbetet har setts över, förteckningen över branschriktlinjer har uppdaterats och kontakt med branscher som har åldrade riktlinjer har tagits för att säkerställa att förteckningen är aktuell. Den resursmässiga förstärkning som skett under året bedöms ge förutsättningar för verket att ha en mer offensiv hållning i sitt stödarbete som till exempel att påminna branscher om att det är dags att uppdatera och därigenom säkerställa att branschriktlinjerna är fortsatt relevanta, och utgör ett bra verktyg för företagen och kontrollen.

Inom EU finns det skyddade namn, eller beteckningar, för vissa speciella livsmedel. Beteckningarna heter skyddad ursprungsbeteckning, skyddad geografisk beteckning och garanterad traditionell specialitet. Sverige har i dag åtta⁴⁰ registrerade skyddade beteckningar. Ytterligare 17 ansökningar handläggs av Kommissionen och en ansökan är under handläggning av Livsmedelsverket. Myndighetens interna rutin för arbetet med skyddade beteckningar har uppdaterats och en vägledning som vänder sig till producentgrupper har tagits fram.

⁴⁰ Kalix löjrom, Upplandskubb, Hännlamb, Skånsk spettekaka, Svecia, Bruna bönor från Öland, Hushållsost och Falukorv.

En konsekvensutredning om avgiftssättning för handläggningen av skyddade beteckningar (utom för vin och sprit) har färdigställts. Bedömningen är att såväl förstärkta interna rutiner som vägledningen dels ska förstärka kvaliteten i handläggningen och dels undanröja osäkerheter för de producentgrupper som vill ansöka om skyddad beteckning. Det ger förutsättningar att kunna överblicka processen och vad som kommer att krävas av sökanden, och därmed få en bild av kostnader som kommer att uppstå.

En arbetsgrupp för målgruppsanpassning av information till företag har satts samman för att förbättra de delar av verkets webbplats som vänder sig till företag. Arbetet har genomförts i samarbete med innehållsansvariga experter i syfte att förenkla språk och tydlighet kring lagar och regler. Viss omstrukturering av information har skett. 40 procent av webbsidorna har hittills genomlysts. Det går, i slutet av år 2020, ännu inte att mäta effekter av arbetet. Arbetet fortsätter under år 2021 för att utveckla resterande sidor. Därefter kommer en förbättrad sidstruktur att implementeras.

Branschorganisationernas synpunkter

LRF menar att Livsmedelsverkets kontrolluppdrag är viktigt. Även Svensk Dagligvaruhandel menar att frågan är viktig för deras medlemmar. Svensk Dagligvaruhandel ser stora variationer i kontroll i kommunerna både vad gäller kontrolltimmar och kostnader. De senaste åren har Svensk Dagligvaruhandel noterat en viss förbättring i tillämpningen, men de ser än så länge inga konkreta effekter i verksamheterna av det här projektet.

Livsmedelsföretagen anger att då utbildningen i god kontrollsed, på grund av pandemin, kom igång under hösten år 2020 så har organisationen inte följt upp om deras medlemmar märkt av någon förbättring. En sådan uppföljning kommer emellertid att genomföras under år 2021. Livsmedelsföretagen vill också få möjlighet att ge synpunkter på den uppföljningsmodell som ska tas fram för kontrollen. För att ändra arbetssätt och beteenden räcker det inte med enstaka utbildningsinsatser, utan det behövs regelbunden repetition och nyanställda måste också få tillgång till utbildningen, menar organisationen.

LRF anger att deras undersökningar bland medlemmar visar att Livsmedelsverkets främjandeperspektiv i myndighetsutövningen behöver utvecklas. LRF ser positivt på att regeringen ännu tydligare lyfter fram i den tredje handlingsplanen att Livsmedelsverkets samverkan med aktörerna i livsmedelskedjan behöver stärkas. LRF framför att det behövs en verklig dialog för att nå konkreta resultat för företagare. Det finns både metoder för sådan samverkan och kunskap om vilka åtgärder som kan vara effektiva för att företag och andra ska uppfatta myndigheterna på det sätt som är målsättningen i livsmedelsstrategin. Myndigheter, företag och branschorganisationer behöver arbeta närmare för att få fram konkreta åtgärder och enas om att arbetet är klart när företagen upplever en positiv förändring.

Se [Bilaga O](#) för mer detaljerade kommentarer.

4.2.3 Strategiskt område Kunskap och innovation

4.2.3.1 Utveckla kompetenscentrum för växtförädling, SLU Grogrund (2020–2025)

SLU Grogrund finns vid SLU sedan år 2018. Uppdraget handlar om att bidra till en ökad tillgång till växtsorter som möjliggör en konkurrenskraftig och hållbar jordbruks- och trädgårdsproduktion i hela Sverige, genom att bygga upp och bedriva ett kompetenscentrum för växtförädling. Uppdraget regleras dels i SLU:s regleringsbrev, dels i ett regeringsuppdrag om att genomföra åtgärder under 2020–2025 inom ramen för livsmedelsstrategin.

SLU Grogrund bedriver forsknings-, utvecklings- och innovationsprojekt relaterade till växtförädling av livsmedelsgrödor för svenska odlingsförhållanden. En fruktbar samverkan mellan akademi, näringsliv och samhälle är en röd tråd i verksamheten, från de diskussioner som genererar projektidéer till projekt, till de leveranser som vartefter når marknaden. Fokus för projekten är främst nya grödor och produkter, teknikutveckling och kompetensuppbyggnad. Bland de grödor som utvecklas kan nämnas vete, korn, sockerbeta, stärkelsepotatis, ärt, åkerböna, raps, rybs, rödklöver, timotej och äpple. Utöver projektportföljen, som i nuläget innehåller strax under 20 projekt, arrangerar SLU Grogrund olika uppskattade och välbesökta nätverksaktiviteter för personer med anknytning till växtförädling.

SLU Grogrunds verksamhet har redan lett fram till ett rejält uppsving för växtförädlingen i Sverige.

- Genom de olika projekten engageras ungefär 140 personer från ett 30-tal organisationer inom akademi, näringsliv och offentlig sektor i SLU Grogrunds verksamhet. Partners från både akademi och näring har uttryckt att de uppskattar möjligheten till samverkan med kollegor inom samma verksamhetsområde. Samtliga företag som bedriver växtförädling i Sverige deltar aktivt och bidrar med egna resurser i de projekt som är relevanta för deras verksamhet. Denna ökade samverkan inom växtförädlingen kommer i sig att bidra till en ökad kunskapsutveckling, produktivitet och innovationskraft i livsmedelssystemet. Det kommer att ge framtida effekter särskilt i primärproduktionsledet och är av avgörande betydelse för hela systemets utveckling.
- Genom god samverkan når nya, mycket effektivare växtförädlingstekniker de kommersiella växtförädlingsprogrammen snabbare. Bland dessa tekniker kan nämnas genomisk selektion, geneditering, speed breeding och analys av stora datamängder (big data). Resultatet blir att innovationer i form av nya grödor och växtsorter görs mycket snabbare, mer effektivt och med mer precision.
- Projekt med fokus på bland annat klimatstabila grödor, inhemskt odlade proteingrödor för humankonsumtion, växtsorter som ger förutsättningar för energieffektivare fraktioneringsprocesser i industrin och motståndskraftiga grödor som leder till minskad användning av kemiska växtskyddsmedel,

bidrar till en mer hållbar produktion och konsumtion av livsmedel och en ökning av vegetabilieproduktionen.

- I SLU Grogrunds projektportfölj beaktas noga att det ska finnas relevans för hela Sverige. Som exempel på detta kan nämnas projekt för rybs respektive vallgrödor, som särskilt berör odling i norra Sverige.
- SLU Grogrunds arbete med kompetensuppbyggnad bidrar till en långsiktig säkring av arbetskraft med relevant kompetens för en ökad svensk livsmedelsförsörjning. SLU kan exempelvis notera ett ökat intresse bland studenter för de kurser som ges om växtförädling och SLU Grogrund har bidragit till fler forskarstuderande utbildas inom ämnesområdet. Flera av dessa studenter har också redan fått arbete på olika växtförädlingsföretag.

SLU Grogrund har på kort tid lyckats engagera ett stort antal nyckelorganisationer och personer inom växtförädling och har startat många projekt med stark relevans för svensk livsmedelsproduktion. SLU Grogrunds nätverk fungerar bra trots Corona-pandemin, via digitala lösningar.

Liksom all annan verksamhet har SLU Grogrund också påverkats negativt på grund av den pågående pandemin. Flera planerade fysiska träffar har behövt skjutas fram under åren 2020 och 2021.

Initialt var planen att SLU Grogrund skulle erhålla 40 miljoner kronor om året i anslag från och med år 2020, men istället erhålls år 2021 nu 25 miljoner kronor i statsanslag och 10 miljoner kronor i ett tidsbegränsat uppdrag till och med år 2025. Växtförädling är till sin natur en långsiktig verksamhet och stabilitet i finansieringen därför av stor vikt. Den förändrade finansieringsbilden kan komma att påverka möjligheterna till långsiktiga satsningar och en optimal projektportfölj.

Branschorganisationernas synpunkter

LRF vill se ökade resurser till SLU Grogrund eftersom växtförädling är mycket viktig för livsmedelsförsörjningen. I ett föränderligt klimat kommer producenterna stå inför nya odlingsutmaningar och Sverige är inte en stor marknad för internationell växtförädling. LRF menar att en stark inhemsk förädling är viktig för Sverige, liksom att de forskningsprojekt som genomförs möter branschens behov.

4.2.3.2 Förmedla bidrag till Sweden Food Arena (2020–2025)

Tillväxtverket har i uppdrag att ge bidrag på två miljoner kronor om året 2020–2025 till den ekonomiska föreningen Sweden Food Arena, näringsens samverkansarena för livsmedelssektorns utveckling. Detta är en fortsättning på det uppdrag som även fanns i den första handlingsplanen ([Avsnitt 4.1.3.3](#)). Inom ramen för arenan samverkar aktörer inom livsmedelsbranschen kring forskning och innovation, för en hållbar, konkurrenskraftig och växande livsmedelssektor. I arenans styrelse sitter tio ledamöter som representerar hela

livsmedelskedjan, samt branschorganisationerna LRF, Livsmedelsföretagen och Svensk Dagligvaruhandel.

I juni år 2020 lanserade Sweden Food Arena en gemensam Innovations- och forskningsagenda, som tagits fram i nära dialog med akademi, företag, branschorganisationer i hela livsmedelskedjan. Vid den digitala lanseringen av agendan deltog över 200 personer. Forskningsagendan pekar ut gemensamma behov och fokusområden för att stärka livsmedelskedjans förmåga till innovation, och konkreta mål att arbeta mot för att nå en konkurrenskraftig och hållbar livsmedelsproduktion.

Under år 2020 har arenan genom kunskapsspridning och dialog med ett 30-tal politiker och tjänstemän, bedrivit ett aktivt påverkansarbete för att säkerställa att den forskningspolitiska propositionen inkluderar större satsningar på livsmedelssektorn. I forskningspolitiken för åren 2021–2024, finns ett riktat FoI-anslag till livsmedelssektorn och satsningar på Formas nationella forskningsprogram, på innovation och tillväxt i form av ökade anslag till Vinnova och RISE, samt en fortsatt satsning på SLU Grogrund.

Sweden Food Arena har under året arbetat för att underlätta att medlemmarna deltar i forsknings- och innovationsaktiviteter, bland annat genom att lyfta vikten av medfinansiering för ett större företagsengagemang, och genom att matcha företag med forskare.

Under år 2020 har arenan fått två stora utvecklingsprojekt beviljade med fokus på innovation i företagen och hur innovationssystemet kan utvecklas för att stötta utveckling i livsmedelskedjan. Vinnovaprojektet ”Livsmedelskedjan som utvecklingsarena” har fokus på metodutveckling och organisering utifrån den växtbaserade värdekedjan. Tillväxtverksprojektet ”Innovation i livsmedelskedjan” ska kartlägga innovationsförmågan hos mikroföretag i hela kedjan, och hur dagens innovationssystem kan utvecklas för att möta livsmedelsföretagens behov och stärka innovationsgraden. I [Avsnitt 3.1.3](#) kan ni läsa mer om projektet Innovation i livsmedelskedjan.

Sweden Food Arena har haft ambitioner att fördubbla antalet betalande medlemmar till 60 under året, men rekryteringsarbetet har påverkats av Covid-19 pandemin. Vid årsskiftet 2020/2021 hade arenan 44 medlemmar, en ökning med 14 stycken jämfört med året innan.

Sweden Food Arena har utvecklat sin roll i en positiv riktning och breddat verksamheten till att adressera frågor om inom vilka områden det behövs forskning, och vad forskningen ska fokusera på framåt, samt att också i högre grad fokusera på företagens behov och kapacitet att ta till sig kunskap och innovera samt hur innovationssystemet möter detta.

Branschorganisationernas synpunkter

Svensk Dagligvaruhandel, Livsmedelsföretagen och LRF är positiva till Sweden Food Arena (SFA) och hur den fungerar. Livsmedelsföretagen vill se ökade resurser till SFA och menar att det har etablerats en bra dialog och att det finns en stor lyhördhet för SFA:s frågor och synpunkter. LRF anser att SFA har gjutit mycket energi i forsknings- och innovationsfrågor i livsmedelssystemet. Dessutom menar LRF att SFA på ett förtjänstfullt sätt samlar branschen (t.ex. har den tagit fram en FoI-agenda). Svensk Dagligvaruhandel upplever att Sweden Food Arena skapar bra samarbete i branschen och med myndigheterna, samt att det är rätt modell för att kanalisera forskningsmedel inom livsmedelskedjan. I och med ökade satsningar på livsmedelssektorn i den senaste forskningspropositionen finns, enligt Svensk Dagligvaruhandel, goda förutsättningar att få igång relevanta forskningsprojekt. Organisationen ser en potential att växla upp insatsen i takt med att samarbetet ger konkreta resultat i näringen.

Se [Bilaga O](#) för mer detaljerade kommentarer.

4.2.3.3 Innovationsfrämjande arbete med fokus på livsmedelskedjan (2020–2025)

Vinnova har fått i uppdrag att stärka innovationsarbetet inom den svenska livsmedelskedjan, dels genom ökad innovationshöjd, dels genom att främja ökad tvärssektoriell samverkan. Många aktiviteter har kunnat genomföras trots utmaningen som pandemin innebär, t.ex.

- Rekrytering av livsmedelskompetens
- Dialogmöten, bl.a. med regeringens Agenda 2030-samordnare och Konsumentverket
- Presentationer, bland annat livsmedelsföretagens FOI grupp, Business Sweden, Try Swedish, EIP arbetsgruppen på SJV med representanter för landsbygdsnätverket, Sweden Food Arenas styrelse och FOI-kommittee, Miljö-målsrådet och Kommitteen för stärkt genomförande av livsmedelsstrategin
- Work shops, bl.a. i Malmö och Umeå
- Kick off: *A day to provide new insights into methods and perspectives that are important for the further development of the Swedish Food system, under the guidance of Prof. Banny Banerjee and Annette Zou from Stanford Change Labs.*

Förstudie: Livsmedelskedjan som utvecklingsarena för nya verktyg och ny organisationsmodell för samhandling

För att öka innovationsförmågan hos livsmedelsföretagen och omställningstakten till ett hållbart livsmedelssystem behövs en modern och anpassad verktygslåda som myndigheterna kan använda sig av. Verktögen ska inspirera till ökad forskning men även innovations- och kunskapshöjande åtgärder. Flera av branschens företagare är redan idag mycket innovativa som personer, men

utmaningen är att få flera aktörer att samverka, ta idéerna till marknaden och få dessa att växa. Här behövs rådgivning, stöd, kunskap, finansiering och matchning med kompletterande kompetenser för att identifiera idéer, potentialer och skapa genomförandeförmåga.

I projektet ingår att:

- Identifiera aktörer i den växtbaserade värdekedjan, göra gap-analys och identifiera behov genom workshops, enkäter och intervjuer
- Testa och utveckla nya verktyg anpassade för en mångfald av företag
- Utveckla nya sätt för samhandling i systemet mellan myndigheter, akademi, näringsliv och politik.
- Utveckla företagens kunskap och förmåga att medverka i FoI projekt
- Öka kunskapen om hur näringen kan medverka i EU projekt.
- Omvärldsbevakning av två-tre andra länder för att hämta hem ”*best practice*”
- Öka kunskapen om mätmetoder av innovation i en värdekedja
- Ta fram kunskapsunderlag för fortsatt utveckling inom livsmedelssystemet

Projektet förväntas bidra till:

- Metodutveckling och organisering för hur ökat värdeskapande kan skapas. De lärdomar vi gör inom vår utvecklingsarena kan sedan överföras till fortsatt utveckling inom livsmedelskedjan samt program för andra sektorer.
- Ökad innovation i livsmedelskedjan och en påbörjad hållbar omställning av livsmedelskedjan.

Policylab, metodutveckling innovationsledning och protyper Ett nytt recept för skolmåltider

I detta projekt samverkar Livsmedelsverket, Jordbruksverket, Folkhälsomyndigheten, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Upphandlingsmyndigheten, Folkhälsomyndigheten, Skolverket och Sveriges kommuner och regioner för att transformera hela skolmåltidssystemet så att det blir hållbart.

Målet är att designa och visa upp skolmåltider som bidrar till hållbar utveckling. Projektet ska identifiera de regler, styrdokument, arbetssätt och rutiner som hindrar eller stödjer ett sådant arbetssätt idag. I de tänkta testbäddarna görs förändringar och åtgärder som sedan ska kunna skalas upp nationellt och internationellt för att skolmåltiderna i större utsträckning ska bidra till en socialt, ekologisk och ekonomisk hållbarhet. Ett förändrat skolmåltidssystem kan fungera som en motor för vidare transformering av hela livsmedelssystemet.

Arbetet ska göras i ett innovationsdrivet arbetssätt med visionen ”skolmåltider som motor för hållbar utveckling”. Utgångspunkten är att dra nytta av de sociala och pedagogiska verktyg som skolmåltiden utgör samt att arbeta med skolmåltiden från gård till gaffel och tillbaka till gård igen. Skolmåltiden och

skolköket kan ses som ett eget litet avgränsat livsmedelssystem, som i sig kan skalas upp och bidra till större systemförändringar. En viktig del i designprocessen är att möjliggöra för varje medaktör att förstå hur de bidrar till att vidmakthålla nuvarande system och hur var och en behöver förändra sitt arbetssätt.

Samtliga projektparter och fyra kommuner som inom kort kommer att ansluta sig till projektet kommer att erbjudas ett innovationsledningsstöd. Vinnova bedömer att detta ökar möjligheten att stärka innovationsförmågan hos såväl deltagande myndigheter som kommuner och främja ökad tvärsektoriell samverkan dessa sinsemellan. Det ingår i projektet att pröva och genomföra olika typer av insatser för att skapa förutsättningar för innovation och samverkan.

Resultat av åtgärden hittills

Resultat hittills är exempelvis nya samverkanskonstellationer, nya framväxande nätverk, nya angreppssätt och nya arbetssätt i projekt och aktiviteter.

Arbetet har blivit mycket väl mottaget av livsmedelssystemets aktörer. Vinnovas medverkan har efterfrågats i många olika sammanhang och har mötts av stor nyfikenhet och öppenhet. Mat och livsmedel är ett uppmärksammat område där mycket aktivitet bedrivs och väldigt mycket händer. Det kan stundtals vara utmanande att ha överblick och hänga med.

Branschorganisationernas synpunkter

Livsmedelsföretagen, LRF och Svensk Dagligvaruhandeln är positiva till åtgärden och dess genomförande.

Livsmedelsföretagen lyfter fram det nära samarbetet med Sweden Food Arena och menar att det behövs en förstärkning av finansieringen till Vinnova för att korrigera den obalans som finns i andra handlingsplanens finansiering, jämfört med den finansiering som riktats till Formas och SLU. Obalansen kommer annars att resultera i att den kunskap som genereras från Formas och SLU:s satsningar inte kan tas vidare i värdekedjan och ge ökad konkurrenskraft. Dessutom anser Livsmedelsföretagen att en långsiktig finansiering av SAMLA, liknande den som Sweden Food Arena erhåller, är nödvändig.

Se [Bilaga O](#) för mer detaljerade kommentarer.

4.2.4 Tvärgående uppdrag

4.2.4.1 Samordning av livsmedelsstrategin (2020–2025)

Som samordnande myndighet ska Tillväxtverket främja samverkan och arbeta för ett samlat agerande inom livsmedelsstrategin. Under år 2020 genomfördes

dialoger med företrädare för myndigheter, branschorganisationer, länsstyrelser och regioner om utmaningar och behov av stärkt samverkan i livsmedelsstrategiarbetet.

Tillväxtverket etablerade ett forum för strategisk dialog på ledningsnivå, och genomförde två möten med utpekade myndigheter och centrala branschorganisationer inom livsmedelsstrategiarbetet. I dialogerna enades man om att Tillväxtverkets roll som neutral samordnande aktör är att skapa forum för dialog och samarbete för aktörerna i livsmedelskedjan, samt bygga kunskap, kommunicerar och skapar tydlighet kring strategins mål och effekterna av det samlade arbetet. Utöver GD/VD-gruppen bildades även en samordningskommitté med företrädare för respektive myndighet och branschorganisation, som kan lyfta behov och operativt ta frågor vidare.

Under hösten 2020 genomförde Tillväxtverket och Jordbruksverket fyra digitala möten för regionala aktörer. Tillväxtverket och Jordbruksverket arrangerade den 9 december år 2020 en nationell digital livsmedelskonferens med fokus på att med gemensamma krafter ta tillvara potentialen i livsmedelskedjan för att nå Livsmedelsstrategins mål. Drygt 500 personer deltog från hela livsmedelskedjan. Medel beviljades till fyra strategiska utvecklingsprojekt inom ramen för uppdraget att samordna och främja samverkan inom Livsmedelsstrategin.

Samordningsarbetet har resulterat i fördjupade relationer med relevanta aktörer, beslutade formationer för vidare arbete (GD/VD-grupp för strategisk dialog och Samordningskommittén för operativt arbete). Tillsammans har aktörerna etablerat vad Tillväxtverkets samordningsroll innebär.

År 2020 innebar onekligen prövningar på våra arbetssätt och även om det medfört självklara negativa konsekvenser så har även en hel del lärdomar skapats kring fördelarna. Den nationella livsmedelskonferensen är ett tydligt exempel. Den digitala plattformen möjliggjorde att vi kunde samla över 500 aktörer från hela landet på ett sätt som inte vore möjligt om konferensen varit fysisk i Stockholm.

Branschorganisationernas synpunkter

Svensk Dagligvaruhandel. Livsmedelsföretagen och LRF är positiva till etablerandet av GD/VD-gruppen och Samordningskommittén för operationellt arbete. Livsmedelsföretagen lyfter i detta sammanhang att det är positivt att Näringsdepartementet deltar på GD/VD-mötena. LRF ser positivt på Tillväxtverkets samordningsuppdrag och att det sker i nära samverkan med Jordbruksverket. Organisationen menar att om livsmedelsstrategin ska lyckas är det viktigt att alla aktörer i livsmedelskedjan drar åt samma håll och hjälps åt. Livsmedelsföretagen och Svensk Dagligvaruhandel menar att eftersom uppdraget har pågått så kort tid är det svårt att uttala sig om effektiviteten i samordningen.

Livsmedelsföretagen önskar att Tillväxtverket i sin samordningsroll också kan skapa utrymme för erfarenhetsutbyte och lärande mellan myndigheter inom

området förstärkt företagsperspektiv i regelgivning och tillämpning. Regelförenkling och framförallt tillämpning av regler är också den viktigaste frågan för Svensk Dagligvaruhandel i det här sammanhanget.

En annan fråga som Livsmedelsföretagen lyfter är att de menar att de blå näringarna saknar en samverkan mellan Tillväxtverket, Jordbruksverket och Havs- och Vattenmyndigheten för att främja en hållbar blå livsmedelskedja.

Se [Bilaga O](#) för mer detaljerade kommentarer.

4.3 Sammanfattande kommentarer

De åtgärder inom det strategiska området Kunskap och innovation som vi följt upp har bedömts positivt både av de ansvariga myndigheterna och av branschorganisationerna. Ett par av branschorganisationerna efterfrågar en ökad finansiering av några åtgärder inom området. LRF vill se en ökad finansiering av SLU Grogrund och Livsmedelsföretagen efterfrågar en ökad finansiering av Sweden Food Arena och av Innovationsarbete med fokus på livsmedelskedjan.

Sweden Food Arena har utvecklats och breddat verksamheten till att adressera frågor om inom vilka områden det behövs forskning, och vad forskningen ska fokusera på framåt. Arenan fokuserar också i högre grad fokusera på företagets behov och kapacitet att ta till sig kunskap och innovera samt på hur innovationssystemet möter detta. Branschorganisationerna är positiva till hur Sweden Food Arena har utvecklats och ser att den kan utvecklas ytterligare.

I både den första och i den andra handlingsplanen till livsmedelsstrategin finns åtgärder som har bidragit till en ökad samverkan mellan olika aktörer. Sådana åtgärder är Sweden Food Arena, Regionala och lokala insatser för livsmedelsstrategin samt Samordning av livsmedelsstrategin. Ett exempel på en aktivitet inom Regionala och lokala insatser livsmedelsstrategin och Samordning av livsmedelsstrategin var den nationella livsmedelsstrategikonferens med nästan 500 deltagare som anordnades av Jordbruksverket och Tillväxtverket i december 2020. Inom uppdraget om Samordning av livsmedelsstrategin har det också etablerats en GD/VD-grupp för att arbeta strategiskt med livsmedelsstrategin. Inom ramen för Sweden Food Arena samverkar aktörer inom livsmedelsbranschen kring forskning och innovation, för en hållbar, konkurrenskraftig och växande livsmedelssektor. I arenans styrelse sitter ledamöter som representerar hela livsmedelskedjan, samt branschorganisationerna LRF, Livsmedelsföretagen och Svensk Dagligvaruhandel.

Ytterligare exempel på åtgärder som har fokus på att nå en högre måluppfyllnad genom samverkan är Åtgärder för att minska matsvinnet i hela livsmedelskedjan och Växtskyddsrådet. I det förra fallet har man genom att kompetensen från alla tre myndigheter tas till vara kunnat nå ett bättre resultat. I det senare fallet har det täta samarbete som det delade sekretariatet mellan Jordbruksverket och Kemikalieinspektionen innebär, och de insatser som de deltagande orga-

nisationerna i Växtskyddsrådet bidrar med, utgjort grunden för en konstruktiv samverkan.

Viktigt att beakta i det fortsatta arbetet är att samverkan kräver resurser och tar tid för att bli effektivt. Åtgärder som är inriktade på att öka samverkan behöver alltså vara långsiktiga.

Branschorganisationerna lyfter fram förenkling av regler och regeltillämpning som viktigt. Visita, LRF och Svensk Dagligvaruhandel är positiva till verksamt.se, men menar att plattformen behöver utvecklas vidare. LRF poängterar vikten av att man även ser kortsiktiga resultat av arbetet med förenkling.

Uppdraget om att arbeta för likvärdig kontroll innehåller bl.a. kompetenshöjande insatser, arbete för att etablera en god kontrollsed, målgruppsanpassning av information till företag och, där det bedöms möjligt, göra nationella anpassningar av livsmedelslagstiftningen med fokus på små företag. Branschorganisationerna anser att kontrollfrågorna är viktiga. De understryker betydelsen av att branschen involveras i arbetet med kontroller och att myndigheterna arbetar långsiktigt. Livsmedelsföretagen vill få möjlighet att ge synpunkter på den uppföljningsmodell som ska tas fram för kontrollen. LRF menar att myndigheter, företag och branschorganisationer behöver arbeta närmare för att få fram konkreta åtgärder och enas om att arbetet är klart när företagen upplever en positiv förändring. Svensk Dagligvaruhandel understryker likvärdighet mellan olika kommuners kontroller.

EU-programmen ska i relevanta delar bidra till att livsmedelsstrategins mål nås. Uppföljningen av den första handlingsplanen visar att det inte är säkert att det bästa är att generellt öronmärka pengar kopplat till livsmedelsstrategin, så som gjordes i den handlingsplanen. Bakgrunden till denna iakttagelse är att det för åtminstone en av insatserna, Europeiska innovationspartnerskapet (EIP) som finansierades av landsbygdsprogrammet så hade öronmärkningen av medel för projekt inom livsmedelsstrategin inte någon effekt på vilka projekt som bifölls, utan bidrog istället till ökad administration.

5 Regionala variationer i livsmedelskedjans konkurrenskraft

Ett viktigt perspektiv i analyser av konkurrenskraft är hur företagens produktivitet och innovationsförmåga påverkas av företagets lokalisering. En av målsättningarna med livsmedelsstrategin är att en ökad livsmedelsproduktion ska bidra till tillväxt i hela landet. Livsmedelskedjans företag är spridda över hela landet och förutsättningarna för tillväxt skiljer sig mellan olika regioner. I detta avsnitt studerar vi närmare hur livsmedelskedjan utvecklas i olika regioner.

5.1 Geografins betydelse för konkurrenskraft

Vissa platser erbjuder bättre förutsättningar för företagande än andra. Detta beror på att produktionsfaktorer och naturresurser har en ojämн geografisk fördelning och att en marknad med stor efterfråga och köpkraft ger utrymme för många variationer av produkter och tjänster. Variationen i utbud är attraktivt för både hushåll och företag vilket driver på tillväxten i de större regionerna. Detta är en ömsesidig och självförstärkande utvecklingsprocess som kallas för *agglomerationsekonomi* och den är en viktig förklaring till att såväl befolkning som arbetstillfällen koncentreras i geografin (Fujita, M., & Thisse, J.-F., 2002).

Forskningen i ekonomisk geografi visar att geografiska strukturer påverkar företagens produktivitet och innovationsförmåga genom att påverka bland annat transportkostnader och potentialen att dra nytta av så kallade positiva externa effekter, såsom exempelvis kunskapsöverföring (Duranton, G., & Puga, D., 2004). Många studier visar att företag i täta miljöer har högre produktivitet och innovationsförmåga tack vare att man har lägre kostnader för transporter, större utbud av insatsvaror och produktionsfaktorer och lägre transaktionskostnader när det kommer till att utbyta komplex kunskap och information. I takt med att ekonomin blir alltmer kunskapsbaserad och innovationsdriven ökar betydelsen av närhet för att utbyta komplex kunskap.

Marknader för kunskapsintensiva tjänster är starkt geografiskt koncentrerade eftersom kostnaderna för att erhålla extern kunskap genom marknadsbaserade transaktioner blir högre om företagen befinner sig långt ifrån varandra (Klaesson J & Norman T, 2014). Eftersom kunskapsöverföringar är lokala är det naturligt att forsknings- och utvecklingsverksamhet och kunskapsintensiva tjänster lokaliseras på samma ställe (Acs, Z. J., Audretsch, D. B., & Feldman, M. P., 1992). Detta leder till koncentration av både efterfrågan och utbud av kunskap och förklarar varför både företag och arbetskraft dras alltmer till storstäderna i takt med att ekonomin blir mer kunskapsbaserad. Detta ger i sig bra förutsättningar för innovation och utveckling. Ett teoretiskt ramverk för detta är det som ges av rumslig produktlivscykelteori (Vernon, R, 1979). Denna förklarar varför utveckling av nya produkter ofta sker i tätare miljöer för att sedan, när

produkter och produktionsprocesser är standardiserade, flytta till mer glesa områden.

En tät marknad kan alltså ge fördelar i både utbud och efterfrågan på produkter och tjänster och för det enskilda företaget innebär det att de kan hitta både leverantörer och kunder i närområdet. Det minskar transportkostnader och ökar informationsflödet, dels mellan olika led i förädlingskedjan dels mellan producent-, och konsumentled. Detta sammantaget visar att det ur ett generellt perspektiv finns fördelar för företag i alla led i livsmedelskedjan att ha en närhet till tätbefolkade områden där det finns ett stort marknadsunderlag och samtidigt ett stort utbud av arbetskraft, kompetens, kapital och insatsvaror. I sådana miljöer finns också starkare informationsflöden, bättre infrastruktur och ett mer utvecklat stödsystem som bidrar till att öka produktivitet och innovationsförmåga. Detta gäller även för företag i primärledet (Bjerke, L, 2016).

5.1.1 Geografins betydelse för livsmedelskedjan

Vad gäller livsmedelskedjans företag skiljer sig emellertid lokaliseringsfördelar mellan de olika leden. Det finns två typer av geografiska strukturer som i hög grad påverkar var företag etablerar sig geografiskt. Dessa är tillgång till produktionsfaktorer och marknadens geografiska utsträckning. Dessa två faktorer varierar kraftigt mellan olika led i kedjan.

Företag i primärledet är i hög grad beroende av geografiskt bundna produktionsfaktorer, såsom jordbruksmark och fiskevatten. Dessa företag kan därför inte omlokalisera sig för att exempelvis få bättre tillgång till arbetskraft eller kompetens. Jordbruksföretagens förekomst, inriktning och tillväxt har över tid präglats av markens bördighet. I takt med att befolkningen blivit alltmer urbaniserad har dock företagande inom primärledet kommit att formas alltmer av tillgänglighet till marknader med stark köpkraft. Detta innebär att antal företag och sysselsättning i primärledet har vuxit snabbast i stadskommuner (Bjerke, L. & Johansson, S, 2015).

Livsmedelsindustrins företag har inte samma koppling till geografiskt fasta produktionsfaktorer men studier visar att livsmedelsindustrins konkurrenskraft gynnas av samlokalisering med primärledet (Jordbruksverket, 2016). Det finns alltså lokaliseringsfördelar kopplade till närhet till sina leverantörer. Samtidigt producerar dessa företag huvudsakligen för den inhemska marknaden, vilket gör att företag som finns i storstadsregionerna har kostnadsfördelar i och med att transportkostnaden mellan primärled och slutkonsument blir lägre. Detta märks tydligt när man beaktar framväxten av mer småskalig livsmedelsförädling och mathantverk som riktas till en mer köpstark kundkrets. Denna typ av företag har stark koncentration till storstäder samt till områden med stor turism (Johansson, S. & Pettersson, L., 2014).

Företag inom handel och restaurang producerar huvudsakligen för en lokal marknad, och gynnas därför av att finnas på platser det finns många människor.

Detta gör att företag inom handel och restaurang utgör en väsentlig del av besöksnäringen. Marknadspotential för besöksnäringen finns på platser som attraherar många besökare. Detta är ofta platser där det finns ett unikt utbud av upplevelser. Storstäder erbjuder ett stort och varierat upplevelseutbud, ofta relaterat till kultur- och sportevenemang. Men det finns också besökare som attraheras av naturmiljöer och miljöer som kännetecknas av gleshet snarare än täthet. Utvecklingen av sådana besöksmål kan samtidigt vara beroende av tillgänglighet till större befolkningscentra eftersom det där finns ett marknadsunderlag bestående av personer som kan resa till besöksmålet till en rimlig kostnad (Öner, Ö., & Klaesson, J., 2017).

Till skillnad från många andra delar av tjänstesektorn levererar besöksnäringen tjänster som är "platsspecifika" eftersom konsumtionen och produktionen av dessa tjänster äger rum samtidigt och på samma plats. Platsen utgör själva produktionssystemet i besöksnäringen och består av en unik sammansättning av tjänster som tillsammans ger platsen attraktionskraft att locka besökare (Framke, W., 2002). Eftersom platsen i sig är avgörande för var besöksverksamheter växer fram, har faktorer som styr besöksnäringens lokalisering stått i fokus i nyare studier av turismen (Öner, Ö. & Klaesson, J., 2014). Det krävs ofta att besöksrelaterade verksamheter lokaliseras relativt nära stora marknader för att kunna täcka olika typer av fasta kostnader. En annan specifik egenskap hos dessa serviceföretag är att de tenderar att lokaliseras relativt nära varandra eftersom deras tjänster ofta kan anses vara komplement till varandra (Öner, Ö. & Klaesson, J., 2014). Det innebär att förbrukningen av en tjänst ökar nyttan av att konsumera en annan.

Den största skillnaden mellan varuproduktion och produktion av tjänster inom handel och restaurang är att dessa typer av tjänster ofta levereras av flera företag (t.ex. hotell, restauranger, muséer, teatrar, sportföretag osv) snarare än av ett enda företag. Detta beror på att dessa tjänsteföretag tillsammans skapar ett platsbundet utbud som attraherar kunder till en viss plats. Att en destinations konkurrenskraft ökar med antalet turismorienterade företag tillsammans med platsens övriga utbud, innebär att besöksnäringens tillväxt kan förmodas vara självförstärkande på så vis att ju fler turismrelaterade tjänster som en plats erbjuder, desto fler besökare attraherar den och därmed växer också efterfrågan på sådana tjänster, vilket i sin tur leder till att fler företag etableras inom besöksnäringen osv. Detta kan också sägas gälla mer generellt för företag inom handel och restaurang där företag har en stark geografisk koncentration även på platser som inte är utpräglade besöksdestinationer. Framväxten av shoppingcenter och restauranggator svarar på konsumenternas önskan om att kunna välja utifrån ett stort utbud utan att behöva förflytta sig särskilt långt i geografien. Detta gör att konkurrenssituationen inom branschen ser tämligen annorlunda ut jämfört med många andra delar av tjänstesektorn. Detta skapar mer konkurrens men också fler möjligheter till samverkan.

En nyligen publicerad studie som undersöker vilka faktorer som skapar konkurrenskraft i företagen i den svenska livsmedelskedjan visar att företagens

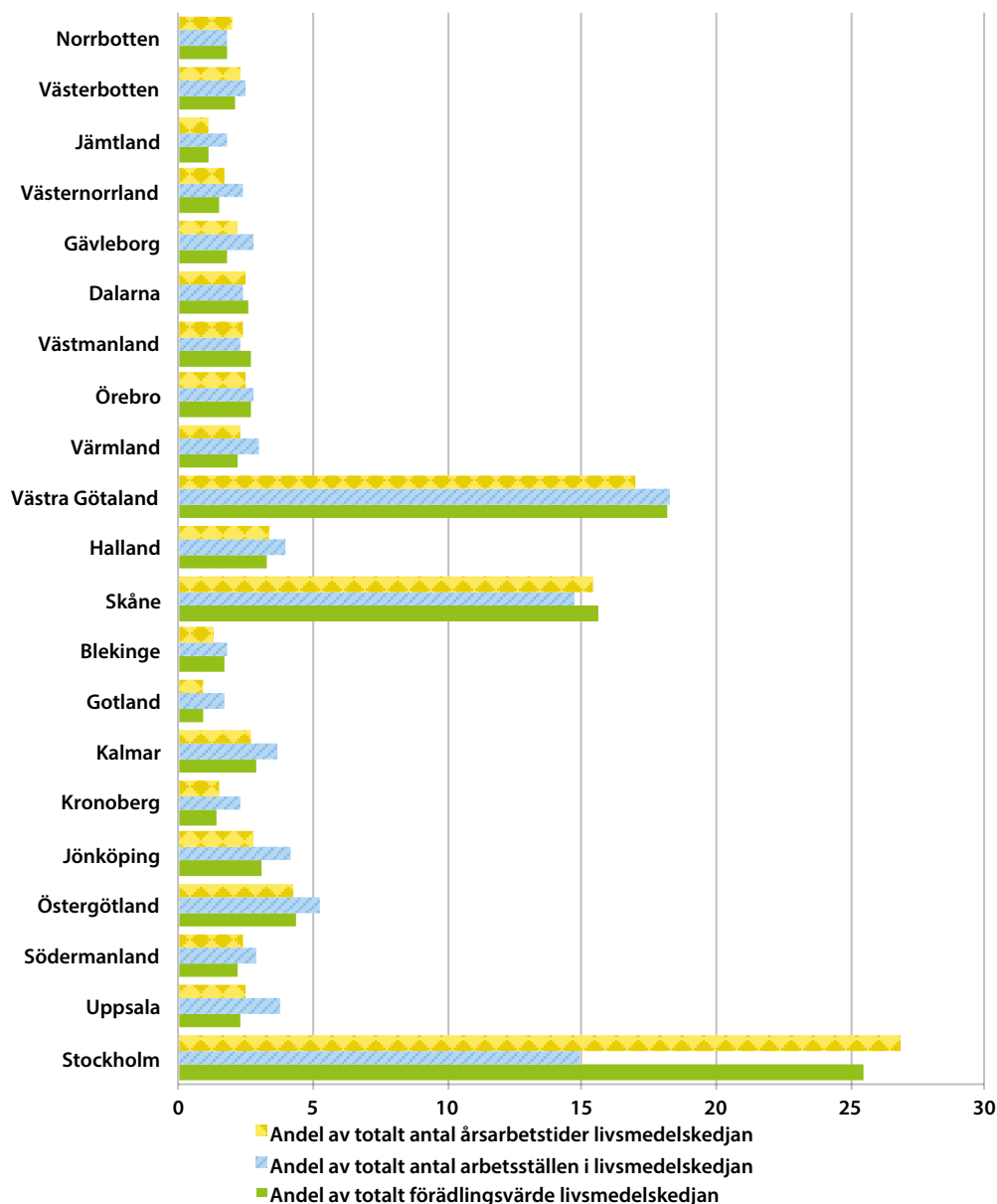
lönsamhet generellt inte påverkas av att man samlokaliserar sig med företag i samma bransch. För företag i primärproduktion och förädlingsindustri är dock produktiviteten högre i företag som är lokaliserade i kommuner där det finns många andra företag i samma bransch (Jordbruksverket, 2020). Detta beror sannolikt på att det finns fler livsmedelsföretag på platser som har goda naturgivna förutsättningarna för jordbruk och fiske. I övriga led i livsmedelskedjan drar företagen inte någon explicit nytta av att befinna sig i miljöer där det finns en relativt stor specialisering till den egna branschen. Samtidigt visar studien att lönsamheten i företagen i livsmedelsindustrin är högre i företag som finns på platser med god tillgång till högutbildad arbetskraft, dvs. större städer där det finns en god kompetenstillgång och samtidigt en stark köpkraft inom korta geografiska avstånd. För handeln tycks det istället vara så att lönsamheten är högre i företag i glesare områden, vilket kan förklaras av att det finns färre konkurrerande företag på mindre orter. Studien visar också att lokalisering fördelar i livsmedelskedjan inte förändrats nämnvärt över tid. Trots att det skett en avsevärd tillväxt i förädlingsvärde i alla led i kedjan visar analyserna att denna tillväxt inte resulterat i några väsentliga geografiska omfördelningar av vinster, uttryckt i termer av bruttovinstandel. Man kan därför konstatera att de lokalisering fördelar som finns i kedjan inte förändrats över tid trots att befolkningen och därmed köpkraften blir alltmer koncentrerad till storstäder, samtidigt som landsbygderna alltmer utarmas på kompetens och riskkapital.

5.2 Livsmedelskedjans utbredning i Sveriges regioner

Livsmedelskedjans företag finns utspridda över hela landet och det finns företag i alla led i alla Sveriges län. Går man ner på finare branschnivå finns stora variationer i produktionens inriktning inom de olika leden. Detta beror på att det finns regionala variationer i produktionsförutsättningar, köpkraft och konsumtionsmönster. Det är främst i primärledet som man kan se att skillnader i produktionsförutsättningar, kopplade till markegenskaper, vatten osv, påverkar inriktningen i regionens primärproduktion men man kan också se en viss samlokalisering mellan primärproduktion och livsmedelsindustri, där exempelvis fiskberedningsindustrin finns i kustlänen och de stora slakterierna finns i områden med stor animalieproduktion.

I detta avsnitt redogör vi dock för livsmedelskedjans geografiska utbredning på en mer aggregerad nivå. Figur 22 visar hur stor andel av den totala livsmedelskedjan som finns i olika län. Storstadsregionerna dominerar både omsättning, antal företag, antal årsarbetstider och andel av förädlingsvärde. Detta är en naturlig följd av att merparten av livsmedelsproduktionen riktas mot den inhemska marknaden samtidigt som den bördigaste marken finns i storstadslänen. Statistiken visar att det i Stockholms län finns mer storskalig produktion än i de övriga länen eftersom en betydligt lägre andel av livsmedelskedjans totala antal arbetsställen finns i Stockholm i jämförelse med andel av totalt antal årsarbets-

tider eller andel av det totala förädlingsvärdet. I övriga led är andelarna mer jämnstora men man kan se att det finns regioner där livsmedelskedjan är mer småföretagsdominerad, exempelvis Gotland, Kronoberg och Uppsala. I dessa län är andelen arbetsställen betydligt högre än andel av årsarbetstider eller andel av förädlingsvärde.

Figur 22. Livsmedelskedjans geografiska fördelning 2018

Källa: SCB, egen bearbetning

I Tabell 7 bryts statistiken per led och visar hur andel arbetsställen och andel årsarbetstider varierar mellan Sveriges regioner. Primärproduktionen är starkast både i termer av förädlingsvärde och sysselsättning i områden med goda odlingsförhållanden vad gäller jordbruk samt goda fiskevatten, när det kommer till fiske. Detta gör att merparten av primärproduktionen sker i de södra delarna av landet, företrädesvis i Götalands slättbygder. Livsmedelsförädlingen visar mönster på samlokalisering med primärledet, men förädlingsföretagen är mer

geografiskt koncentrerade och finns ofta närmare marknaden än jordbruks- och fiskeföretagen. På så vis kan man minimera transportkostnader både vad gäller insatsvaror och färdiga produkter, samtidigt som man utnyttjar de skalfördelar som finns i produktionen.

Livsmedelshandel och restaurangledet är betydligt mer koncentrerade till storstäderna än de två första leden. Det är tydligt att detta är branscher där företagen verkar på en lokal marknad. Men både restaurang och handel är också en central del av besöksnäringen, vilken också är särskilt stark i storstäder där det finns ett stort utbud av nöjen och sevärdheter. Det finns förvisso en grupp besökare som attraheras till mer glesbebyggda områden, vilket visas i en växande landsbygdsturism.

Tabell 7. Arbetsställen och årsarbetstider i livsmedelskedjans led, fördelade på län år 2018

	Primärproduktion		Livsmedelsindustri		Livsmedelshandel		Restaurang	
	Andel arbetsställen	Andel årsarbetstider	Andel arbetsställen	Andel årsarbetstider	Andel arbetsställen	Andel årsarbetstider	Andel arbetsställen	Andel årsarbetstider
Stockholm	3,5	4,3	18,8	18,9	25,1	26	28,7	35,3
Uppsala	4,7	3,1	2,4	0,9	2,6	2,7	2,9	3
Södermanland	3,2	3,7	2,5	3,2	2,7	2,2	2,5	2,1
Östergötland	6,7	8,1	4,6	5	4	3,7	3,7	3,7
Jönköping	5,5	3	3,7	3,2	3	2,9	2,5	2,4
Kronoberg	3	1,4	1,6	1,2	1,6	1,7	1,5	1,4
Kalmar	5	7,4	3,1	4	2,4	2,1	2,3	1,9
Gotland	2,6	2,9	1,9	1	0,7	0,6	0,9	0,8
Blekinge	2,2	2,3	1,3	2,2	1,5	1,2	1,4	1
Skåne	15,1	25,5	15,6	21,1	16	15,1	13,3	11,2
Halland	4,9	5,5	3,6	4,5	3,1	3	3	2,8
Västra Götaland	19,4	13,7	16,4	19,3	17,8	17,2	16,8	16,3
Värmland	3,4	2,7	2,6	2,2	2,6	2,5	2,4	2,1
Örebro	3,1	2,5	3,1	3	2,3	2,3	2,6	2,4
Västmanland	2,4	2,2	1,8	1	2,2	3,4	2,3	2
Dalarna	2,1	1,8	2,8	2,5	2,5	2,9	2,6	2,2
Gävleborg	2,7	2,4	3	1	2,5	2,4	2,9	2,5
Västernorrland	2,8	1,3	2,3	0,9	1,9	2,1	2,1	1,7
Jämtland	2,1	1,6	3,1	0,7	1,4	1,3	1,5	1,1
Västerbotten	2,9	2,7	3	2	2,1	2,6	2,1	2,1
Norrbottn	2,7	1,8	2,8	2	2,1	2	2,1	1,9

Källa: SCB, egen bearbetning

5.3 Lokaliseringsfördelar i livsmedelskedjan

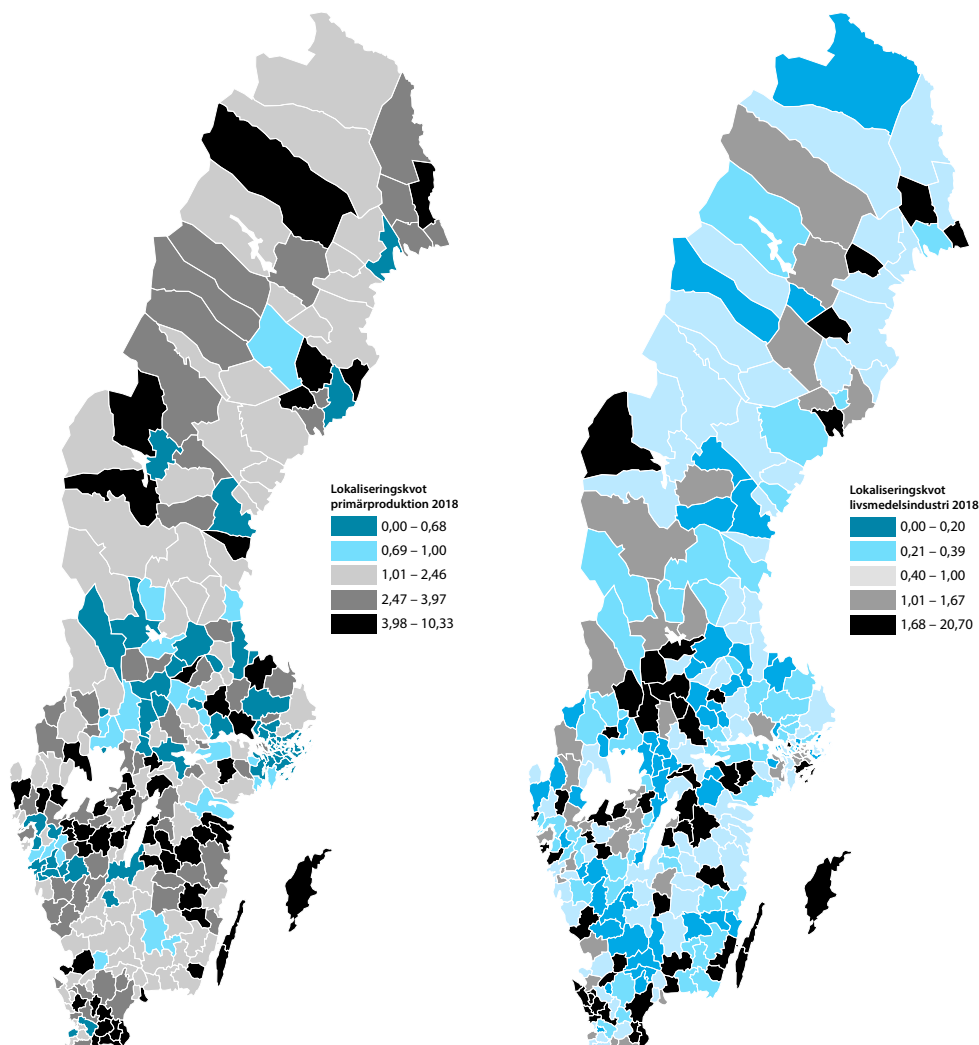
Utifrån beskrivningen av livsmedelskedjans fördelning över olika regioner i föregående avsnitt kan man konstatera att svensk livsmedelsproduktion i hög

grad lokaliseras där det finns mycket människor. Detta mönster förstärks av att befolkningen över århundraden vuxit mest i de områden där det finns goda förutsättningar till livsmedelsförsörjning, det vill säga där det finns bördig jordbruksmark och rika fiskevatten. I takt med att befolkningen och ekonomin växer ökar dock efterfrågan på både livsmedel och de produktionsfaktorer som krävs för att producera dem. I tätbefolkade områden råder stor konkurrens om mark eftersom det efterfrågas mark för helt andra ändamål än livsmedelsproduktion. Detta gör att storstadsregionerna inte nödvändigtvis erbjuder särskilt starka lokalisering fördelar för livsmedelsproduktion, trots att det finns goda naturliga förutsättningar.

För att undersöka hur lokalisering fördelar variera mellan olika platser kan man istället studera hur livsmedelskedjan fördelar sig geografiskt jämfört med annat näringsliv. På så sätt kan man mäta lokalisering fördelar genom att se till hur stor vikt en viss bransch har i det totala näringslivet i en kommun eller region i jämförelse med hur stor vikt branschen har i det totala näringslivet i Sverige. Detta mått kallas för *lokalisering kvot* och visar om en viss näring är relativt sett överrepresenterad eller underrepresenterad i näringslivet i en kommun eller region. Om kvoten är större än 1 har kommunens näringsliv en relativt sett hög grad av specialisering till branschen vilket tyder på att det finns vissa lokalisering fördelar. Om kvoten däremot är mindre än 1 har branschen en relativt sett liten vikt i kommunens näringsliv vilket kan tolkas som ett tecken på att det finns lokalisering nackdelar.

Kartorna i Figur 23 visar lokalisering kvoter för de två första leden i livsmedelskedjan för år 2018. Lokalisering kvoterna är beräknade utifrån antal årsarbets-tider i de olika leden. Vi ser att primärledet har lokalisering fördelar i stora delar av Götaland, framförallt i slättbygderna, samt på Öland och Gotland. Detta är områden med mycket goda odlingsförhållanden. Dessutom ser vi att lokalisering fördelarna är höga i delar av inre Norrland. Detta kan bero på att det finns ett relativt litet och odiversifierat näringsliv i dessa kommuner vilket gör att primärproduktionen får en relativt hög vikt i kommunens näringsliv trots att den är jämförelsevis liten i absoluta tal. Samtidigt finns en primärproduktion i Norrlands inland som bygger på de unika naturmiljöer som finns där med företagande inom rennäring, fiske och bärplockning.

Primärproduktionen har totalt sett en liten vikt i det totala näringslivet i Sverige och i synnerhet i regioner som attraherar många andra typer av näringar, det vill säga storstadsregionerna. Eftersom primärproduktion av livsmedel och jordbruksråvaror i hög grad bygger på geografiskt fasta produktionsfaktorer kan inte dessa företag följa med i urbaniseringstrenden i samma utsträckning som andra företag. Detta gör att primärledet är underrepresenterat i storstadsregionerna, även i de kommuner som har mycket bördig jordbruksmark. I storstadskommunerna råder stark konkurrens om mark, vilket driver upp markpriserna. Detta är en lokalisering nackdel för företag i primärledet.

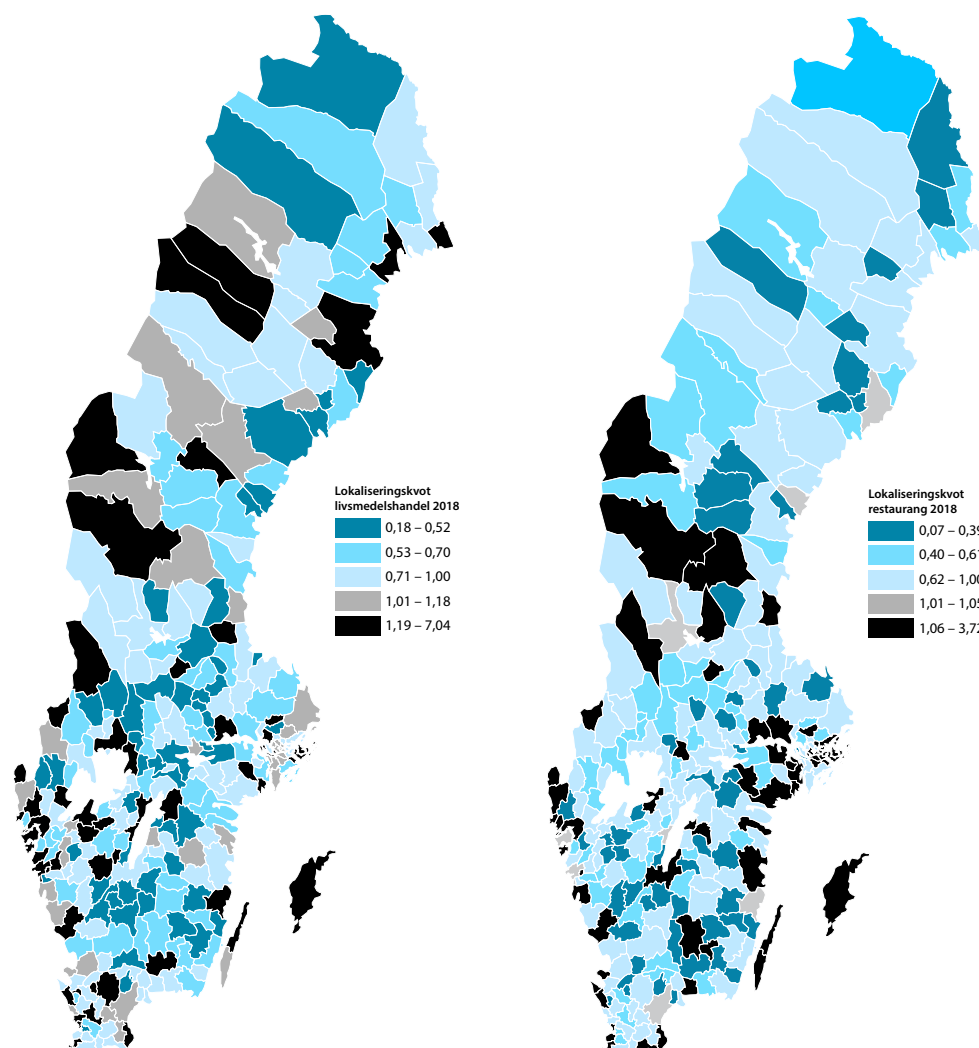

Figur 23. Lokaliseringskvot i primärproduktion och livsmedelsindustrin år 2018

Källa SCB: egen bearbetning

Den högra kartan i Figur 23 visar lokaliseringskvoter för livsmedelsindustrin. Denna visar på ett liknande lokaliseringssmönster som det vi ser för primärledet, med höga lokaliseringskvoter i Götalands slättbygder samt på Öland och Gotland. Det är dock färre kommuner som har riktigt höga lokaliseringskvoter inom livsmedelsindustri i Götalands slättbygder samt på Öland och Gotland. Dessutom framträder Västmanland och Jämtland med flera kommuner med stark specialisering inom livsmedelsförädling.

Figur 24 visar lokaliseringskvoter för livsmedelshandel och restaurangledet. Som förväntat ser vi att dessa led har betydligt högre lokaliseringskvoter i befolkningstäta kommuner samt i områden med stor besöksnäring, såsom Öland, Gotland, Österlen, Bohuslän och vissa områden i fjällvärlden. Vad gäller livsmedelshandel finns också många kommuner med hög lokaliseringskvot längs med norska gränsen. Här finns lokaliseringsfördelar för livsmedelshandel till följd av stora prisskillnader på livsmedel mellan Sverige och Norge, vilket resulterat i en omfattande gränshandel.

Figur 24. Lokaliseringskvot i livsmedelshandel och restaurangled år 2018

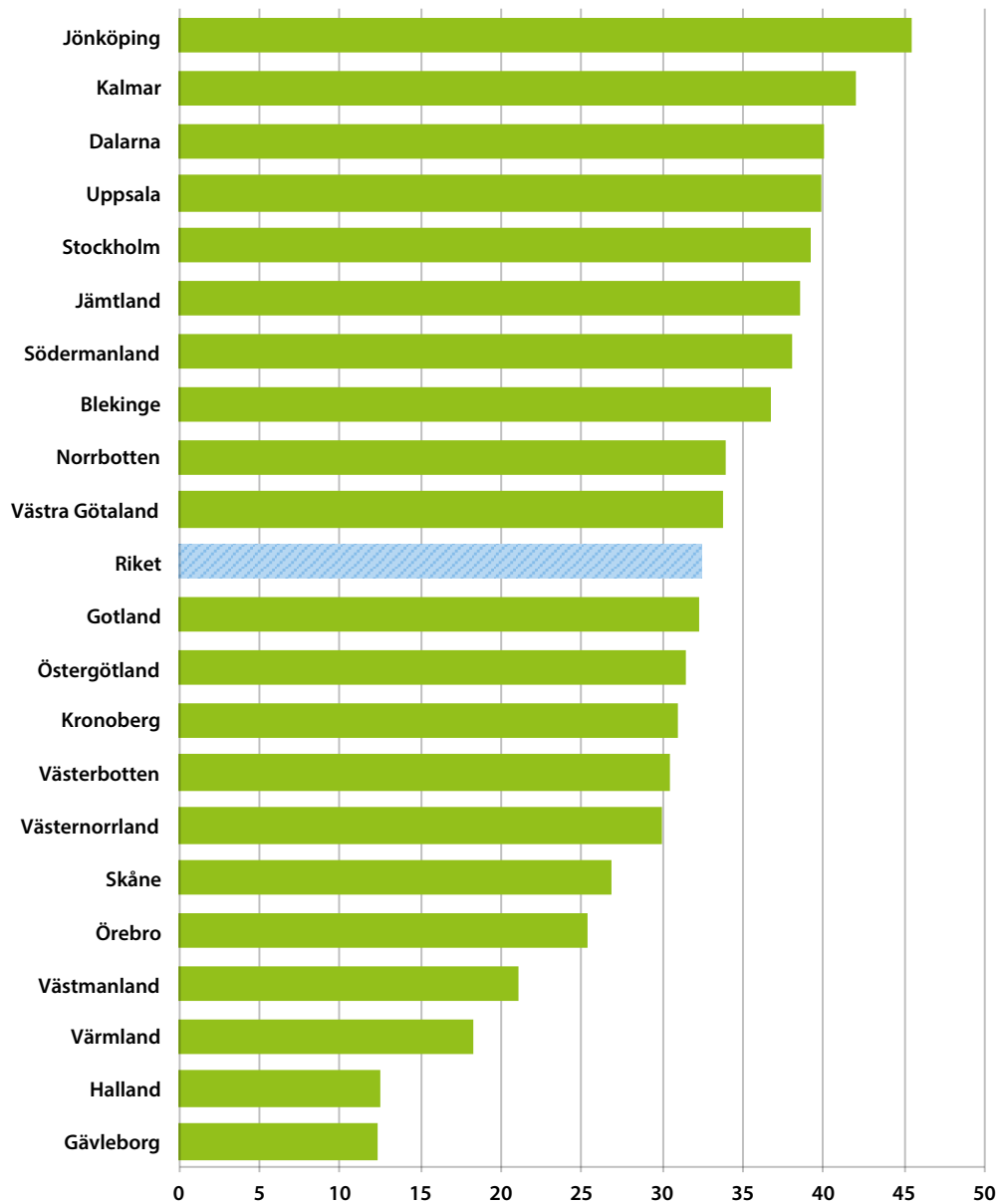
Källa SCB: egen bearbetning

Analys av konkurrenskraften i företagen i livsmedelskedjan indikerar att lokaliseringfördelarna för de olika leden inte förändrats under det senaste decenniet. (Jordbruksverket, 2020)

5.4 Livsmedelskedjans utveckling i olika regioner

Beskrivningen av livsmedelskedjans utbredning i geografin som presenteras i avsnittet ovan indikerar att det finns olika typer av lokaliseringfördelar i olika led i kedjan. Detta gör att förutsättningarna för tillväxt i leden varierar mellan olika typer av platser.

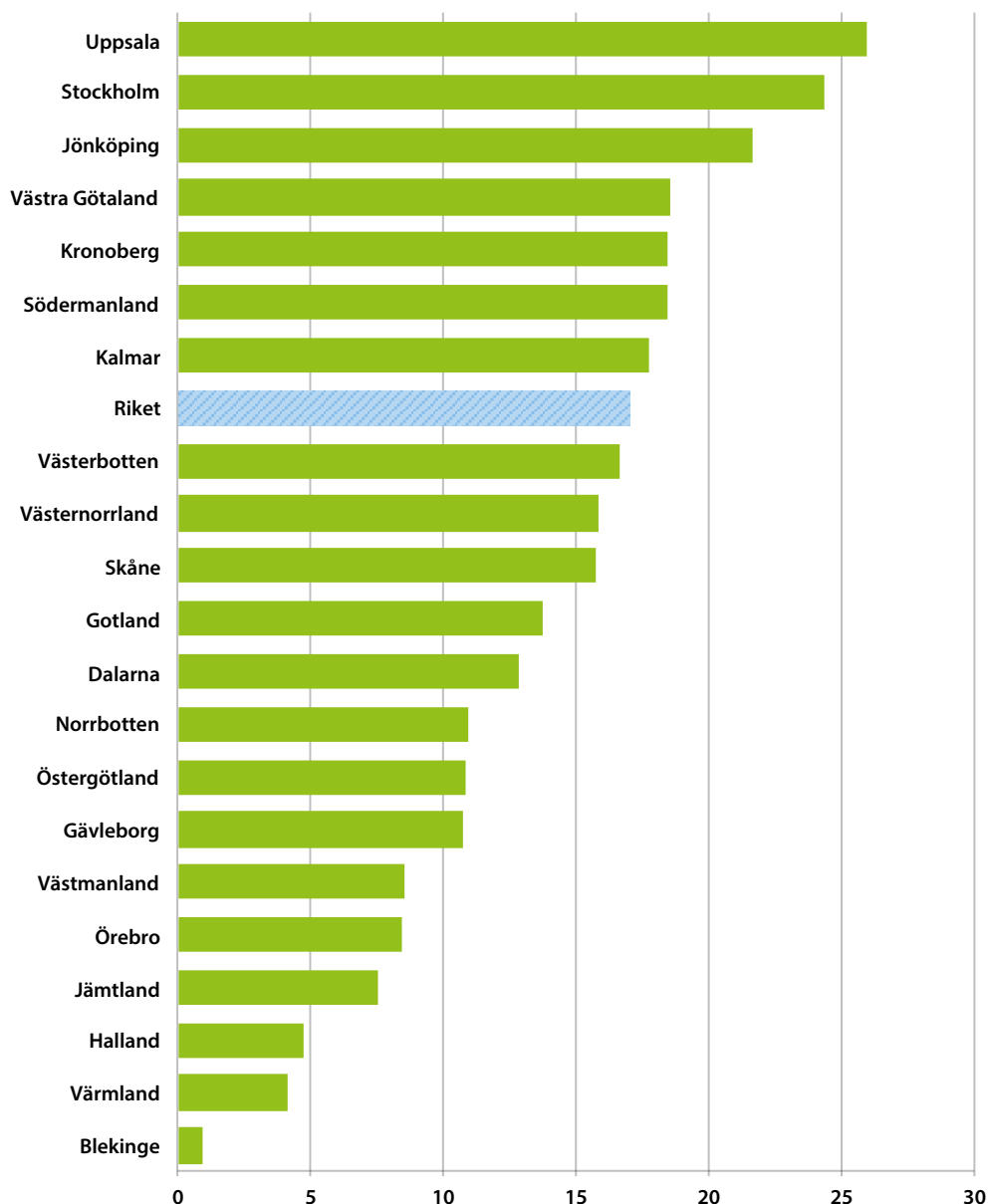
Ser man till hela livsmedelskedjan visar Figur 25 att tillväxten i förädlingsvärde, procentuellt sett varit starkast i Jönköping och Kalmar län under perioden 2011 till 2018. Tillväxten har också varit jämförelsevis stark i de områden i mellersta och norra Sverige som har relativt höga lokaliseringkvoter för livsmedelskedjans led. I södra Sverige finns det istället flera regioner med relativt stark specialisering till livsmedelskedjan där tillväxten i förädlingsvärde ligger betydligt lägre än genomsnittet i riket, däribland Skåne och Halland.

Figur 25. Tillväxt i förädlingsvärde (procent) i livsmedelskedjan, 2011–2018

Källa: SCB, Egen bearbetning

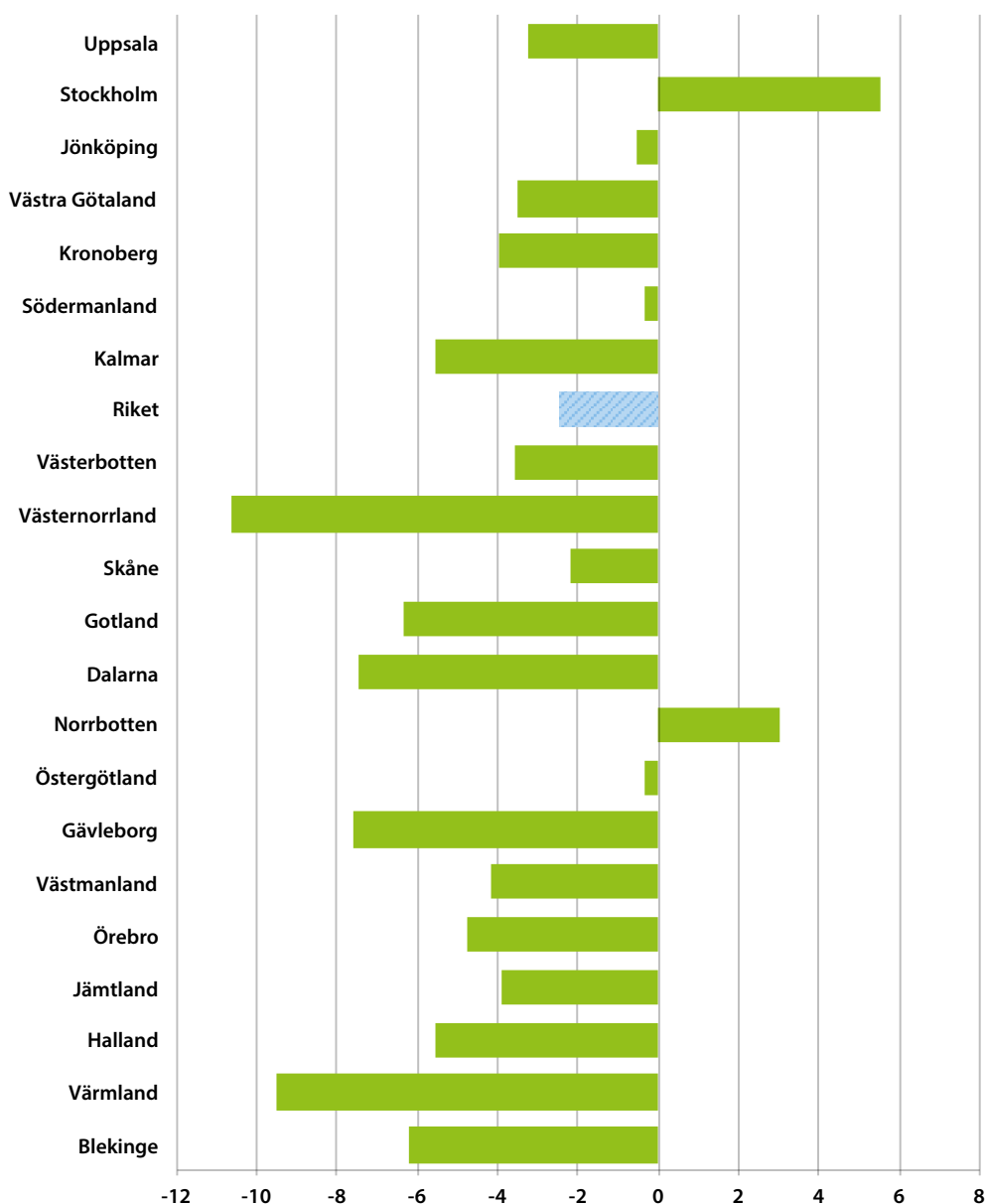
Om man istället ser till tillväxt i termer av årsarbetstider visar Figur 26 den procentuella förändringen i antal årsarbetstider per län i livsmedelskedjan. Denna figur visar en delvis annorlunda bild av tillväxtmönstren än den som visas i figuren ovan. Störst tillväxt i sysselsättning ser vi i storstadslänen Stockholm och Uppsala, samt i Jönköping, där tillväxten i förädlingsvärde i livsmedelskedjan varit mycket stark (Figur 25). Om man ser till den nedre delen av figuren är det anmärkningsvärt att tillväxten i antal årsarbetstider i Blekinge varit mycket svag trots att tillväxten i förädlingsvärde varit hög.

Figur 26. Tillväxt i antal årsarbetstider (procent) i livsmedelskedjan 2011–2018

Källa: SCB, egna beräkningar

Ytterligare ett perspektiv på tillväxt är hur antal företag och produktionsanläggningar förändras över tid. Figur 27 visar den procentuella förändringen i antalet arbetsställen i livsmedelskedjan. Antalet arbetsställen har minskat i alla län utom i Stockholm och Norrbotten, vilket visar att företag och produktionsanläggningar i livsmedelskedjan blir färre men större över tid. Detta är särskilt påtagligt i Uppsala, Västra Götaland och Jönköping, där antalet anställda vuxit starkt samtidigt som antalet arbetsställen har minskat.

Figur 27. Tillväxt i antal arbetsställen (procent) i livsmedelskedjan 2011–2018

Källa: SCB, Egna beräkningar

Om man går vidare och analyserar tillväxten per led ser man att de regionala tillväxtmönstren varierar mellan de olika leden.

Analys av konkurrenskraft i livsmedelskedjans företag (Jordbruksverket, 2020) indikerar att företagen i livsmedelskedjan inte drar någon explicit nytta av att befinna sig i områden där det finns en relativt stor specialisering till den egna branschen. Företag i förädlingsindustrin gynnas dock av att finnas i miljöer med stor koncentration av högutbildad arbetskraft, det vill säga större städer där det finns en god kompetenstillgång och samtidigt en stark köpkraft inom korta geografiska avstånd. För handeln tycks det istället vara så att lönsamheten är högre i företag i glesare områden, vilket kan förklaras av att det finns färre konkurrerande företag på mindre orter. Därför tittar vi i följande avsnitt närmare på hur tillväxten ser ut i de olika leden.

5.4.1 Regionala variationer i tillväxten i primärledet

Fördjupade analyser av konkurrenskraften i primärledet visar att produktiviteten inom primärproduktionens företag tycks stärkas om det är lokaliserat på en plats med god närhet till andra liknande företag (Jordbruksverket, 2020). Detta beror delvis på att företagen koncentreras till områden med goda naturförutsättningar för jordbruk och fiske. Detta har sannolikt påverkat tillgången positivt på stödjande företagstjänster och även möjligheten till fruktsam samverkan. Ett företag med sysselsatta med högre utbildning tycks kunna använda detta och få en viss positiv effekt på lönsamheten över tid (Jordbruksverket, 2020) (Bjerke, L., 2016).

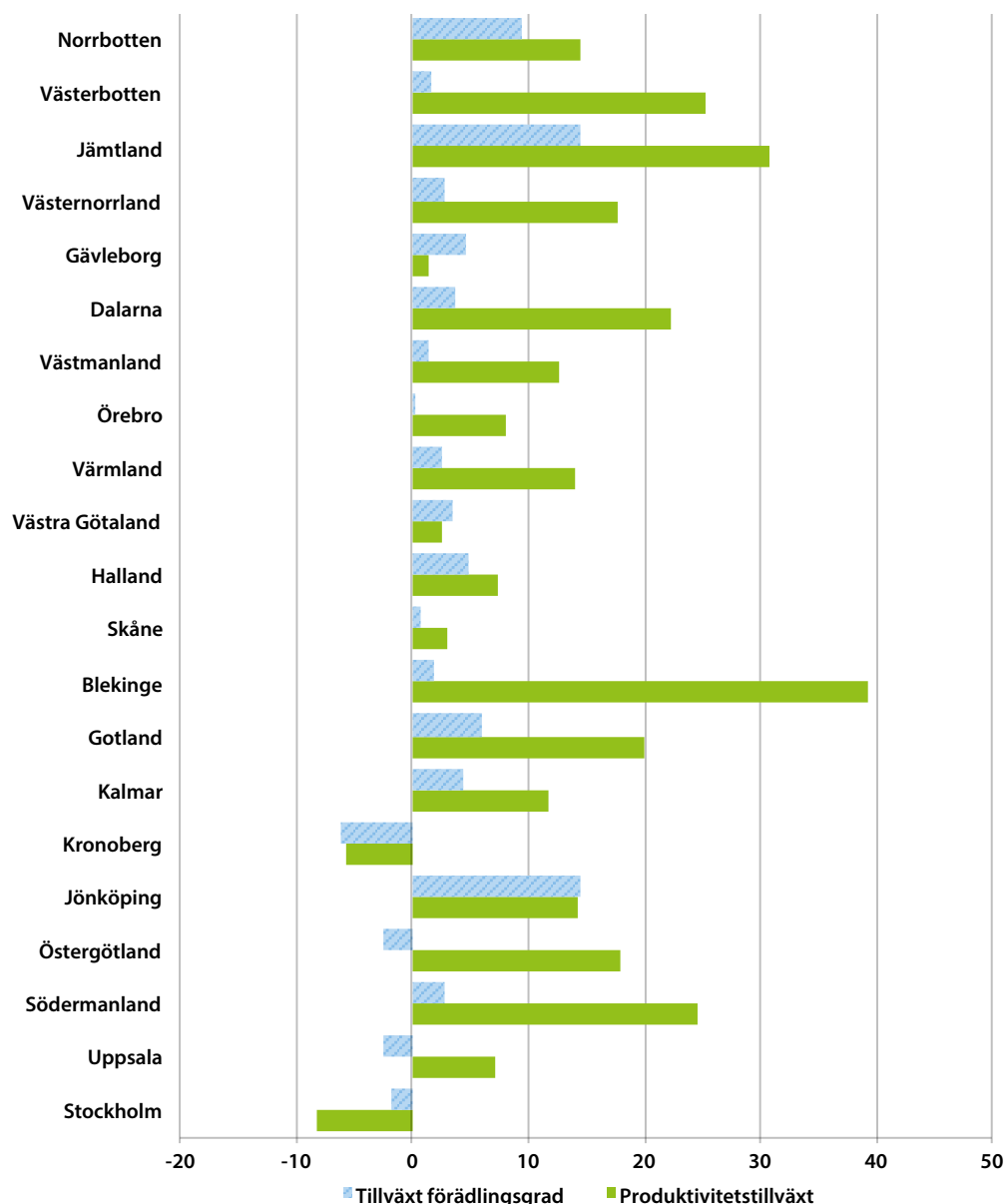
Tabell 8 visar tillväxten i antal arbetsställen, antal årsarbetstider och förädlingsvärde i primärledet både i absoluta tal och som procentuell förändring. Tabellen visar att det bara är i Norrbottens län som antalet arbetsställen i primärledet ökar. I alla andra län minskar antalet arbetsställen och totalt sett har drygt 5 000 arbetsstället i primärledet försvunnit under perioden mellan åren 2011 och 2018. Trots detta har sysselsättningen i primärledet ökat med 533 årsarbetstider och i vissa regioner har antalet årsarbetstider vuxit rejält, främst i Skåne, Västra Götaland och Kalmar. I Blekinge och Västerbotten har antalet årsarbetstider istället minskat kraftigt. Ser man till förädlingsvärdet så är det tydligt att det finns flera regioner som har god tillväxt i förädlingsvärde men att detta inte leder till ökad sysselsättning. Detta beror på att förädlingsvärden ökar till följd av kapitalinvesteringar snarare än till följd av ökade arbetsinsatser. Denna utveckling drivs i hög grad av att arbetsställena blir färre men större och på så vis skapar underlag för nyinvesteringar i maskiner och djurstallar.

Tabell 8. Tillväxt i primärproduktionen år 2011–2018

	Förändring i absoluta tal			Procentuell förändring		
	Tillväxt antal arbetsställen	Tillväxt antal årsarbetstider	Tillväxt förädlingsvärde, tkr	Tillväxt antal arbetsställen	Tillväxt antal årsarbetstider, %	Tillväxt förädlingsvärde, %
Stockholm	-182	85	21 957	-10,3	11,8	2,7
Uppsala	-224	-37	8 365	-9,6	-6	0,8
Södermanland	-129	-75	117 305	-8,2	-9,7	12,5
Östergötland	-124	13	414 293	-4	0,9	18,8
Jönköping	-82	19	225 437	-3,2	3,4	18,1
Kronoberg	-144	17	6 378	-9,6	7,1	1,1
Kalmar	-269	115	363 919	-10,8	8,9	21,6
Gotland	-104	-32	93 354	-8,2	-5,4	13,5
Blekinge	-152	-169	4 315	-13,6	-27,6	0,8
Skåne	-698	468	680 535	-9,3	10,7	14
Halland	-295	-6	90 730	-11,9	-0,6	6,8
Västra Götaland	-1 107	210	603 349	-11,3	8,8	11,6
Värmland	-336	10	126 185	-17,9	2	16,2
Örebro	-179	7	79 973	-11,6	1,5	9,7
Västmanland	-156	-22	44 928	-12,5	-5	7
Dalarna	-225	-11	88 789	-19	-3,2	18,4
Gävleborg	-258	55	93 476	-17,4	13,5	15,1
Västernorrland	-234	-31	23 209	-15,6	-11,1	4,6
Jämtland	-95	12	141 804	-9,2	4,1	36,1
Västerbotten	-140	-95	40 709	-9,7	-15,7	5,7
Norrbotten	55	0	64 065	4,8	0	14,5
Riket	-5 087	533	3 333 075	-10,9	2,9	12,5

Källa: SCB, Egen bearbetning

Att tillväxten i primärledet i många län drivs av ökad kapitalinsats snarare än ökad arbetsinsats medför en ökning av arbetskraftsproduktiviteten, mätt som förädlingsvärde per anställd. Då tillväxten drivs av ökad arbetsinsats kan man istället förvänta sig att förädlingsgraden i produktionen ökar. Figur 28 visar hur produktivitetstillväxt och tillväxt i förädlingsgrad i primärledet varierar mellan olika regioner. Figuren visar på stora regionala variationer där utvecklingen i arbetskraftsproduktivitet varit särskilt stark i Blekinge, Jämtland, Västerbotten och Södermanland. I storstadslänen har motsvarande tillväxt varit betydligt svagare. Vad gäller förädlingsgrad har denna vuxit starkast i Jönköping, Jämtland och Norrbotten.

Figur 28. Tillväxt i produktivitet och förädlingsgrad (procent) i primärledet, 2011–2018

Källa: SCB, Egna beräkningar

Sammanfattningsvis kan man konstatera att när det kommer till förädlingsvärde, arbetskraftsproduktivitet och förädlingsgrad är tillväxten i primärledet inte särskilt koncentrerad till storstadsregionerna utan det är tvärtom så att det är mer glesbefolkade områden som visar på starkast tillväxt. Denna tillväxt tycks emellertid inte generera särskilt många nya arbetstillfällen. Ser man till tillväxt i antal årsarbetstider är det istället storstadsregionerna som visar på stark utveckling men även Kalmar och Gävleborg.

5.4.2 Regionala variationer i tillväxten i livsmedelsindustrin

Fördjupade analyser av företagen i livsmedelsindustrin visar att produktiviteten i livsmedelsindustriföretagen, precis som i primärledet, är högre i företag som finns i områden där det finns många andra företag i samma bransch.

Livsmedelsföretagen är i viss mån samlokaliserade med primärledet, men lönsamheten är högre i företag som finns i mer tätbefolkade områden (Jordbruksverket, 2020). Detta är troligtvis relaterat till skalfördelar samt lägre transportkostnader för företag som ligger nära sin avsättningsmarknad. I livsmedelsindustrin gynnas företagets konkurrenskraft också av att man har god tillgänglighet till arbetskraft med högre utbildning, vilket gör att storstäderna kan erbjuda mer lokaliseringfördelar.

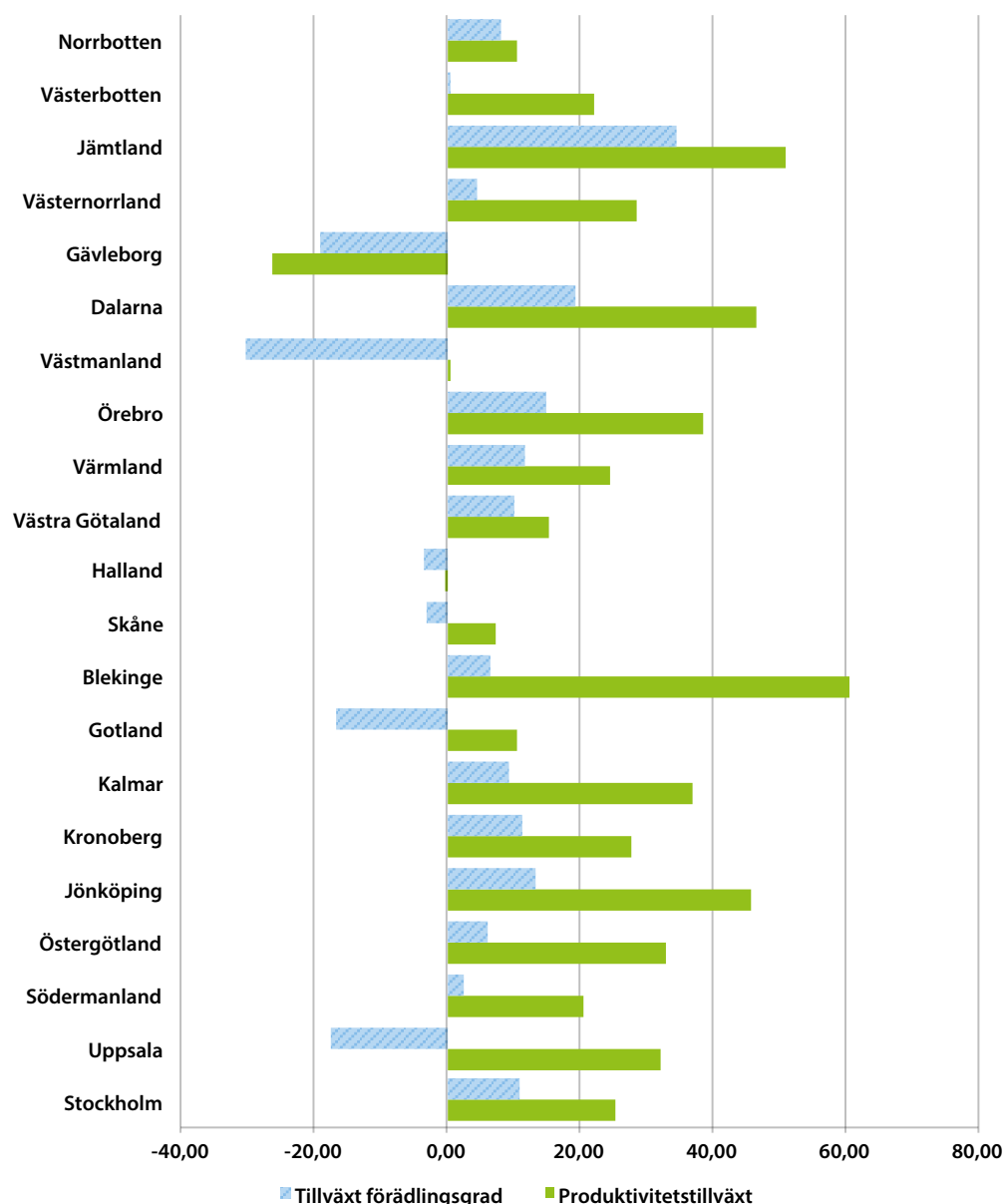
Tabell 9 visar variationer i tillväxten i livsmedelsindustrin mellan olika regioner. I livsmedelsindustrin har både antalet arbetsställen vuxit i de flesta regioner medan antalet årsarbetstider har ökat i vissa delar av landet och minskat i andra. Jönköping, Kalmar och Södermanland har haft en stark tillväxt i både antal arbetsställen och antal anställda medan utvecklingen i regionerna norr om Stockholm och Uppsala varit svag, särskilt när det kommer till tillväxt i antal anställda. Regionerna i Mälardalen visar en stark tillväxt i antal arbetsställen men i övrigt visar siffrorna i Tabell 9 att livsmedelsindustrin växer starkast utanför storstadsregionerna, både i termer av förädlingsvärde och i antal årsarbetstider.

Tabell 9. Tillväxt i livsmedelsindustrin år 2011–2018

	Förändring i absoluta tal			Procentuell förändring		
	Tillväxt antal arbetsställen	Tillväxt antal årsarbetstider	Tillväxt förädlingsvärde, tkr	Tillväxt antal arbetsställen %	Tillväxt antal årsarbetstider %	Tillväxt förädlingsvärde, %
Stockholm	161	172	2 058 291	32,7	1,9	27,7
Uppsala	21	94	112 941	33,9	27,2	68,2
Södermanland	25	367	358 982	39,7	30,3	57,3
Östergötland	19	55	516 317	13,7	2,3	36,1
Jönköping	21	354	758 890	19,8	27,9	86,4
Kronoberg	12	-39	70 819	27,9	-6,1	19,9
Kalmar	12	345	633 106	12,8	20,6	65,3
Gotland	11	85	72 928	19,6	20,9	33,8
Blekinge	-1	-96	566 716	-2,2	-8,2	47,6
Skåne	61	-426	299 710	12,7	-3,9	3,4
Halland	15	-215	-168 343	13,5	-8,6	-9
Västra Götaland	53	-90	1 115 952	10,3	-0,9	14,3
Värmland	24	-230	27 737	35,8	-17,1	3,3
Örebro	7	-337	192 769	7,1	-18,4	13,2
Västmanland	3	-278	-192 279	4,9	-35,1	-35,1
Dalarna	6	-11	371 118	6,7	-0,9	45,6
Gävleborg	-1	-440	-444 433	-1	-47	-60,9
Västernorrland	2	-51	46 115	2,5	-10	15,6
Jämtland	-7	-198	-3 726	-6,1	-34,8	-1,5
Västerbotten	19	31	142 653	22,6	3,2	26,2
Norrbotten	-12	-75	20 193	-10,9	-6,8	3
Riket	451	-938	6 556 456	14,9	-1,9	17,3

Källa: SCB, Egna beräkningar

Figur 29 visar utvecklingen av produktivitet och förädlingsgrad i livsmedelsindustrin. Produktivitetstillväxten har varit starkast i Jämtland, Blekinge, Jönköping och Dalarna men vuxit tämligen svagt i livsmedelsstarka regioner såsom Skåne, Halland och Västra Götaland. Ser man till tillväxten i förädlingsgrad har den varit negativ i flera regioner. I Uppsala och på Gotland har förädlingsgraden minskat samtidigt som produktivitetstillväxten varit stark vilket tyder på att man fått ett ökat innehåll av mer standardiserade produkter med stor kapitalintensitet i tillverkningen. I Gävleborg, Västmanland, Halland och Skåne har förädlingsgraden minskat utan att produktiviteten vuxit nämnvärt. Detta tyder på en svag utveckling i livsmedelsindustrin.

Figur 29. Tillväxt i produktivitet och förädlingsgrad i livsmedelsindustrin, 2011–2018

Källa: SCB, Egna beräkningar

Sammanfattningsvis visar tillväxtmönstren i livsmedelsindustrin att tillväxtpotentialen är god i många regioner som idag inte har särskilt hög

specialisering mot livsmedelsförädling medan tillväxten tycks vara betydligt mer måttlig i regioner som är starka inom livsmedelsproduktion, såsom Skåne, Västra Götaland och Halland. I dessa regioner finns stark tillväxt inom andra näringar vilket kan medföra att konkurrens om mark och arbetskraft försvårar tillväxt i livsmedelsproduktionen. Livsmedelsförädling tycks däremot ha goda förutsättningar att bidra till tillväxt i såväl förädlingsvärde som sysselsättning i mindre tätbefolkade delar av södra Sverige, samt i regionerna i Mälardalen. Norrlandslänen tycks däremot ha mindre goda förutsättningar för tillväxt i livsmedelsförädling.

5.4.3 Regionala variationer i tillväxt i livsmedelshandeln

Fördjupade analyser av företagen i livsmedelshandeln visar att lönsamheten inte gynnas av att företaget finns på en plats nära många andra i samma bransch (Jordbruksverket, 2020). Detta beror sannolikt på att avsättningsmarknaden är mycket lokal och att konkurrensen ökar om det finns många lokala livsmedelshandlare. Detta gör att marginaler mellan inköpspris och försäljningspris pressas ner och lönsamheten försämras. De regionala variationer i tillväxten i livsmedelshandeln som visas i Tabell 10 avslöjar dock att tillväxten i såväl förädlingsvärde som sysselsättning är starkast i storstadsregionerna samt i några regioner med gräns mot Norge. Generellt sett är tillväxten god i handeln och det är ett fåtal regioner som har minskat i antal anställda (Östergötland, Halland och Värmland). I många regioner minskar dock antalet arbetsställen, vilket visar på att utvecklingen i livsmedelshandeln går mot färre men större företag.

Tabell 10. Tillväxt i livsmedelshandeln 2011–2018

	Förändring i absoluta tal			Procentuell förändring		
	Tillväxt antal arbetsställen	Tillväxt antal årsarbetstider	Tillväxt förädlingsvärde, tkr	Tillväxt antal arbetsställen %	Tillväxt antal årsarbetstider %	Tillväxt förädlingsvärde, %
Stockholm	-91	4 100	5 066 877	-2,2	16,5	27,4
Uppsala	-14	375	545 123	-3,2	14,4	40,7
Södermanland	38	154	356 626	9,6	6,8	31,2
Östergötland	-12	-53	429 274	-1,9	-1,3	19,3
Jönköping	-16	449	558 662	-3,3	16,3	36,7
Kronoberg	9	197	281 062	3,6	11,5	32,9
Kalmar	-9	245	410 812	-2,3	11,8	40,5
Gotland	-8	78	140 943	-7,1	13,4	45,9
Blekinge	0	79	201 790	0	6,5	34,8
Skåne	-4	2 907	3 751 687	-0,2	20,9	44,3
Halland	-49	-132	261 987	-9,1	-3,8	13,5
Västra Götaland	9	3 169	4 010 860	0,3	19,9	40,1
Värmland	-26	-54	122 117	-5,9	-1,9	7,3
Örebro	-30	146	367 016	-7,5	6	26,8
Västmanland	10	213	715 764	2,9	6	26,4
Dalarna	-2	338	577 622	-0,5	11,8	31,6
Gävleborg	0	363	266 109	0	15,6	23,2
Västernorrland	-23	411	397 310	-7,1	21,5	39
Jämtland	-6	235	253 174	-2,6	19,3	39,1
Västerbotten	-19	486	382 082	-5,5	20,5	28,4
Norrbottn	-29	75	438 890	-8,1	3,4	39,8
Riket	-272	13 781	19 535 787	-1,7	14,2	32,2

Källa: SCB, Egna beräkningar

Ser man till utvecklingen i produktivitet och förädlingsgrad så visar Figur 30 att produktivitetstillväxten varit stark i de flesta regioner. Detta gäller också för förädlingsgraden som ökat i alla regioner utom i Stockholm. Här har förädlingsgraden minskat vilket sannolikt beror på en stark konkurrens som kräver stora volymer och standardiserade processer för att företagen ska vara lönsamma.

Figur 30. Tillväxt i produktivitet och förädlingsgrad i livsmedelshandeln, 2011–2018

Källa: SCB, Egna beräkningar

Sammanfattningsvis kan man konstatera att tillväxten i livsmedelshandeln är stark på de flesta håll i landet och utvecklingen har sannolikt förstärkts under pandemin, som inneburit att människor konsumerar mer mat i sina hem. Handeln har goda förutsättningar att bidra till tillväxt i hela landet, inte minst i de regioner som gränsar mot Norge. Här kommer man dock att se negativa effekter av pandemin men dessa torde vara temporära och det kan förväntas att gränshandeln kommer att öka igen när gränserna mot Norge öppnar igen.

5.4.4 Regionala variationer i tillväxten i restaurangledet

Studier av konkurrenskraften i företagen i restaurangledet indikerar att lönsamheten är lägre i företag som finns i områden med många andra restaurang-

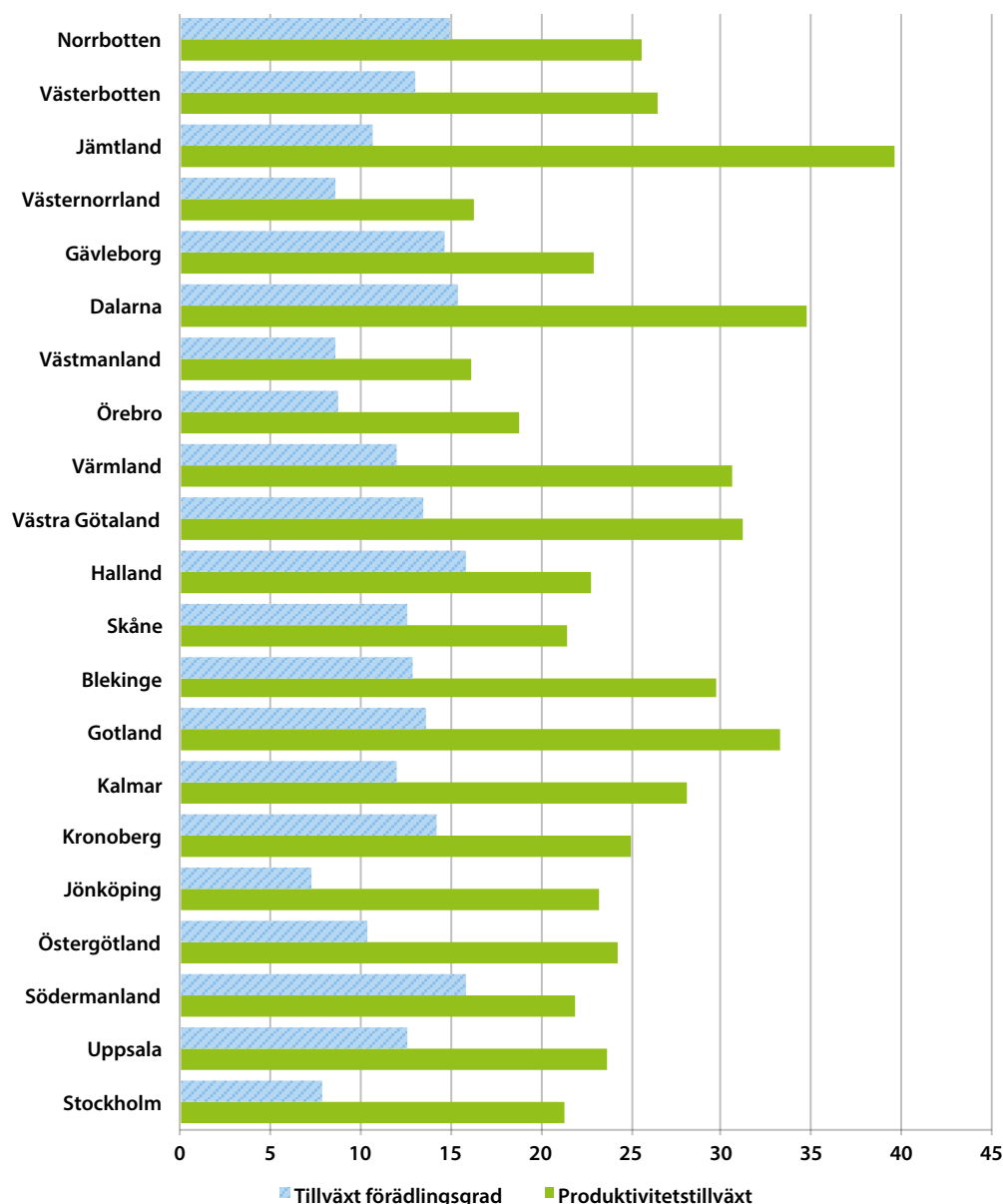
företag (Jordbruksverket, 2020). Hård konkurrens tvingar företagen att pressa marginalerna, vilket också påverkar förädlingsvärdet och därmed även produktiviteten. Tabell 11 visar hur utvecklingen varierar mellan olika regioner. I procentuella termer har tillväxten i förädlingsvärde varit tämligen jämn över hela landet och är i de flesta regioner runt 65 till 70 procent mellan åren 2011 och 2018. Undantaget är Västernorrland där tillväxten i förädlingsvärde är betydligt lägre, samt Uppsala och Kronoberg där tillväxten är närmare 85 procent under samma period. Tillväxten i antal årsarbetstider följer i stort sett samma mönster och i samtliga län har antalet årsarbetstider i restaurangledet ökat. I absoluta termer är ökningen i antalet årsarbetstider emellertid avsevärt större i storstadsregionerna. Antalet arbetsställen har också ökat i alla regioner utom på Gotland och i Västernorrlands län.

Tabell 11. Tillväxt i restaurangledet 2011–2018

	Förändring i absoluta tal			Procentuell förändring		
	Tillväxt antal arbetsställen	Tillväxt antal årsarbetstider	Tillväxt förädlingsvärde, tkr	Tillväxt antal arbetsställen %	Tillväxt antal årsarbetstider %	Tillväxt förädlingsvärde, %
Stockholm	805	10 773	7 729 430	13	39,5	69,3
Uppsala	106	1 060	691 023	17,4	48,5	83,6
Södermanland	58	629	433 837	10,4	39,4	70
Östergötland	102	1 171	826 979	12,9	41,5	75,8
Jönköping	57	591	447 748	10,4	30,4	60,7
Kronoberg	39	488	315 103	11,8	47,8	84,8
Kalmar	73	472	371 912	14,9	29,2	65,4
Gotland	-3	183	162 684	-1,4	25,8	67,6
Blekinge	47	223	197 987	15,8	26,5	64,2
Skåne	351	3 071	2 106 626	12,2	34,1	62,9
Halland	120	794	568 601	19,5	35,5	66,4
Västra Götaland	457	4 352	3 745 657	12,6	33,1	74,6
Värmland	62	538	434 721	11,9	31,6	71,8
Örebro	78	743	470 948	13,9	39,6	65,8
Västmanland	54	624	385 694	10,8	40,1	62,7
Dalarna	52	503	492 869	8,9	26,3	70,2
Gävleborg	60	639	489 146	9,3	30,8	60,8
Västernorrland	-1	335	256 065	-0,2	22,6	42,6
Jämtland	42	184	254 578	12,9	18	64,7
Västerbotten	58	520	436 763	13,1	30	64,4
Norrbottnen	48	562	430 746	10,5	37,4	72,5
Riket	2 665	28 455	21 249 117	12,3	35,9	68,9

Källa: SCB, Egna beräkningar

Figur 31 visar utveckling av produktivitet och förädlingsvärde i restaurangledet för perioden år 2011 till år 2018. Här ser man att tillväxten varit positiv i alla regioner och att variationerna mellan regionerna är små i jämfört med andra led i livsmedelskedjan.

Figur 31. Tillväxt i produktivitet och förädlingsgrad i restaurangledet, 2011–2018

Källa: SCB, Egna beräkningar

5.5 Kan livsmedelskedjan bidra till tillväxt i hela landet?

Tidigare studier av företagens konkurrenskraft i livsmedelskedjan indikerar att det finns geografiska faktorer som påverkar företagens förmåga att konkurrera (Jordbruksverket, 2020). Lönsamheten i livsmedelskedjan tycks generellt sett inte dra någon explicit nytta av att befinna sig i miljöer där det finns en relativt stor specialisering till den egna branschen. I primärled och förädlingsindustri är dock produktiviteten högre för företag som finns i kommuner med relativt stark specialisering till den egna branschen. Företag i livsmedelsindustrin gynnas

också av att finnas i miljöer med stor koncentration av högutbildad arbetskraft, dvs. större städer där det finns en god kompetenstillgång och samtidigt en stark köpkraft inom korta geografiska avstånd. För handeln tycks det istället vara så att lönsamheten är högre i företag i glesare områden, vilket kan förklaras av att det finns färre konkurrerande företag på mindre orter.

Ser man till de faktiska tillväxtmönstren i livsmedelskedjan så bekräftar den deskriptiva statistiken att regionala tillväxtmönster varierar mellan olika led. Primärledet visar på stark strukturrationalisering och ökad automatisering vilket gör att antalet arbetsställen minskar och sysselsättningen utvecklas svagt medan förädlingsvärdena växer. Tillväxten i förädlingsvärde i primärledet är inte särskilt koncentrerad till storstadsregionerna utan det är tvärtom så att det är mer glesbefolkade områden som visar på starkast tillväxt. Denna tillväxt tycks emellertid inte generera särskilt många nya arbetstillfällen. Ser man till tillväxt i antal årsarbetstider i primärledet är det istället storstadsregionerna som visar på stark utveckling.

I förädlingsledet är utvecklingstrenden sådan att antalet arbetsställen växer i de flesta regioner medan antalet årsarbetstider minskar på många håll i landet. Detta tyder på en utveckling mot fler och mindre företag vilket sannolikt är ett svar på att konsumenterna efterfrågar mer differentierade livsmedelsprodukter. Samtidigt finns det stora regionala variationer i tillväxten i förädlingsgrad, där flera regioner har haft en negativ utveckling och gått mot mer standardiserade produkter. Tillväxten i livsmedelsindustrin har varit jämförelsevis hög i många regioner som idag inte har särskilt hög specialisering mot livsmedelsförädling medan regioner som är starka inom livsmedelsproduktion, såsom Skåne, Västra Götaland och Halland har haft en mer måttlig tillväxt under det senaste decenniet. Detta kan bero på att det är stark konkurrens om mark och arbetskraft från andra näringar som växer starkt i dessa regioner, vilket försvårar tillväxt i livsmedelsproduktionen. Utifrån de tillväxtmönster som kan observeras under senaste decenniet tycks livsmedelsförädling däremot ha goda förutsättningar att bidra till tillväxt i såväl förädlingsvärde som sysselsättning i mindre tätbefolkade delar av södra Sverige, samt i regionerna i Mälardalen. Norrlandslänen tycks däremot ha mindre goda förutsättningar för tillväxt i livsmedelsförädling.

Livsmedelshandeln och restaurangledet har haft en stark tillväxt i hela landet och trots att konkurrensen är hård och drar ner lönsamheten i storstadsregionerna är det här som handel och restaurang växer starkast. Handeln har också utvecklats starkt i regionerna längs med norska gränsen. Handel och restaurang har stor potential till att bidra till tillväxt i hela landet eftersom det är näringar som genererar många arbetstillfällen. Dessa näringar är också en del av besöksnäringen och kompletterar varandra genom att skapa ett lokalt utbud som attraherar köpkraft till en viss plats. Detta gäller i såväl tät- som glesbefolkade områden men i glesbefolkade områden kan besöksnäringen vara särskilt viktig eftersom den bidrar till att skapa ett utbud som också uppskattas av den bofasta lokala befolkningen. Detta gör att besöksnäringen bidrar till att göra landsbygden attraktiv för boende. Landsbygdsturismen har vuxit kraftigt

under det senaste decenniet och bidrar till lokal utveckling, inte minst när det kommer till att skapa marknadsunderlag som gör att lokala marknader växer och skapar förutsättningar för lokal produktion av varor och tjänster (Sveriges kommuner och landsting, 2018).

6 Avslutande diskussion

Företagen i livsmedelskedjan behöver ha en bra lönsamhet och god konkurrenskraft för att Sverige ska kunna nå det övergripande målet om en ökad produktion i hela livsmedelskedjan samtidigt som relevanta miljömål nås.

Rapporten visar utvecklingen i livsmedelskedjan för åren 2011–2018/2019 och ger i huvudsak en bild av utgångsläget och pekar på de utmaningar och möjligheter som arbetet med livsmedelsstrategins genomförande bör utgå ifrån.

Hur har konkurrenskraften i livsmedelskedjan utvecklats sedan 2011?

Rapporten visar att lönsamheten försämrades något i livsmedelskedjan mellan åren 2011 och 2019, dock i varierande grad, och utvecklingen är relativt lik den i näringslivet som helhet. Inom livsmedelskedjan har den största minskningen skett i restaurangledet. Livsmedelsindustrin och livsmedelshandels netto-marginaler har varit oförändrade över perioden. Positivt är att mellan åren 2016 och 2019 utvecklades alla lönsamhetsmått positivt inom primärproduktionen. Torkan år 2018 syns dock i statistiken och påverkade till viss del lönsamheten i ledet. Det blev dock inga stora förändringar, vilket tyder på att andra verksamheter i företagen mildrade torkans effekter på företagets ekonomi. Detta tydliggör att en diversifierad verksamhet är viktigt för många jordbruksföretag. En diversifierad verksamhet ger möjlighet att hantera den risk som väderberoende produktion medför och samtidigt maximera avkastningen på det kapital som finns i verksamheten. År 2016 hade nästan hälften av jordbruksföretagen någon sekundär verksamhet och de vanligaste kombinationsverksamheterna var entreprenad, turism samt förädling och försäljning av gårdsprodukter (Jordbruksverket, 2020). Till detta kommer att många jordbruksföretag också omfattar skogsmark som ger intäkter från skogsbruk.

Företagens lönsamhet drivs av förädlingsgraden och produktiviteten

Företagens lönsamhet påverkas av deras produktivitet och förädlingsgrad, som i sin tur beror på möjligheterna att ta till sig nya tekniker och kunskap för att tillgodose konsumenternas behov. I en internationell jämförelse satsas det jämförelsevis lite på forskning och innovation i den svenska livsmedelskedjan. Av 28 länder i Europa ligger Sverige på en tolvte plats när det gäller livsmedelsbaserad innovationsranking.

Fördjupade analyser som publicerats av Jordbruksverket (2020) visar att företagets lönsamhet dels ökar med förädlingsgraden i de produkter som produceras och dels med arbetskraftsproduktiviteten i företagen. Sambanden varierar dock mellan de olika leden i livsmedelskedjan och mellan olika delbranscher inom samma led. Förmågan att konkurrera med låga priser driver lönsamheten i vissa

delbranscher medan produktutveckling som ökar förädlingsgraden är nyckeln till lönsamhet i andra delbranscher (Jordbruksverket, 2020).

I företag som producerar varor som säljs på marknader med stark priskonkurrens har arbetsproduktiviteten generellt sett en positiv effekt på lönsamheten, vilket är fallet för exempelvis standardiserade varor och verksamheter. Detta observeras för bland annat spannmålsodling och i detaljhandel med livsmedel. För företag som producerar varor som säljs på marknader med stark egenskapskonkurrens är det istället produkternas förädlingsgrad som är viktig för lönsamheten i företaget. Detta kan observeras i flera delbranscher i primärledet och betyder att konkurrenskraft i primärledet i hög grad skapas genom utveckling av attraktiva produkttegenskaper och varumärken som kan bygga på mervärden kopplat till exempelvis miljö, smittskydd och djurvälstånd. Detta är tydligt för företag som ägnar sig åt t.ex. animalieproduktion, blandat jordbruk, odling av fleråriga växter, fiske samt vattenbruk.

Trots att det skett en avsevärd tillväxt i alla led visar de fördjupade analyserna att det inte har skett några väsentliga geografiska omfördelningar av vinster mellan olika delar av landet. Man kan därför konstatera att eventuella lokaliseringfördelar inte förändrats över tid trots att befolkningen, och därmed köpkraften, blir alltmer koncentrerad till storstäder, samtidigt som landsbygderna alltmer utarmas på kompetens och riskkapital.

Regionala variationer i livsmedelskedjans konkurrenskraft

Det totala förädlingsvärdet i livsmedelskedjan ökade med 32 procent till drygt 206 miljarder kronor mellan åren 2011–2018, vilket var något lägre tillväxttakt än i det totala näringslivet. En svagare tillväxt jämfört med näringslivet som helhet kan i förlängningen leda till svårigheter att attrahera investeringar och kapital eftersom förväntningar om framtida avkastning är högre när investeringar görs i andra sektorer.

Restaurangledet har haft den största procentuella ökningen av förädlingsvärde följt av livsmedelshandel, livsmedelsindustrin och primärproduktionen. Statistiken visar att primärproduktionen och livsmedelsindustrin växte långsammare än livsmedelskedjan som helhet, vilket tyder på att värdet på produktionen har utvecklas relativt svagt. Utvecklingen mellan delbranscher i samma led skiljer sig åt och det finns branscher inom både primärproduktionen och livsmedelsindustrin där förädlingsvärdet har minskat. Å andra sidan har tillväxten i förädlingsvärdet varit positivt för alla delbranscher i både livsmedelshandeln och restaurangledet.

Tillväxten i förädlingsvärde skiljer sig mellan livsmedelskedjans fyra led

Ett företags konkurrenskraft och produktivitet kan påverkas av företagets lokalisering och förutsättningarna för att bedriva verksamhet i livsmedelskedjan varierar mellan olika delar av landet.

Rapporten visar att livsmedelskedjan har potential att bidra till tillväxt i hela landet men under det senaste decenniet har dock de flesta led vuxit starkast i storstadsregionerna. Undantaget är livsmedelsindustrin som också har vuxit kraftigt även i mindre tätbefolkade regioner. Primärled och livsmedelsförädling har sämre förutsättningar att generera arbetstillfällen i mer glesbefolkade områden. Detta beror till stor del på att mer storskalig och standardiserad produktion ofta blir mer och mer automatiserad, vilket gör antalet arbetstillfällen minskar trots att produktionen växer. Utvecklingen av mer småskalig produktion som har högre förädlingsgrad och som är mer arbetsintensiv tycks i högre grad vara beroende av närhet till en marknad med stark köpkraft. Detta gör att nya arbetstillfällen i livsmedelskedjan främst skapas i eller i närheten av storstadsregionerna. Man måste därför konstatera att livsmedelskedjan i stort följer samma tillväxtmönster som merparten av övriga ekonomin.

Utvecklingen för de olika leden visar att primärledet har haft stark strukturrationalisering och ökad automatisering vilket gör att antalet arbetsställen minskar och sysselsättningen utvecklas svagt medan förädlingsvärdena växer. Tillväxten i förädlingsvärde i primärledet är starkast i glesbygder men denna tillväxt tycks inte generera särskilt många nya arbetstillfällen. Ser man till förändringen i antal anställda i primärledet är det storstadsregionerna som visar på starkast utveckling.

I livsmedelsindustrin växer antalet arbetsställen i de flesta regioner medan antalet anställda minskar på många håll i landet. Detta driver utvecklingen mot fler men mindre företag vilket sannolikt är ett svar på att konsumenterna efterfrågar mer differentierade livsmedelsprodukter. Regioner som idag är starka inom livsmedelsproduktion, såsom Skåne, Västra Götaland och Halland, har haft en måttlig tillväxt i livsmedelsindustrin under det senaste decenniet. Detta kan bero på att det är stark konkurrens om mark och arbetskraft från andra näringar som växer starkt i dessa regioner.

Livsmedelshandeln och restaurangledet har haft en stark tillväxt i hela landet och trots att konkurrensen är hård och drar ner lönsamheten i storstadsregionerna är det här som livsmedelshandel och restaurang växer starkast. Livsmedelshandeln har också utvecklats starkt i regionerna längs med norska gränsen. Dessa näringar är också en del av besöksnäringen och kompletterar varandra genom att skapa ett lokalt utbud som attraherar köpkraft till en viss plats. Detta gäller i såväl tät- som glesbefolkade områden men i glesbefolkade områden kan besöksnäringen vara särskilt viktig eftersom den bidrar till att skapa ett utbud som också uppskattas av den bofasta lokala befolkningen. Livsmedelshandel

och restaurang har således stor potential till att bidra till tillväxt i hela landet eftersom det är näringar som genererar många arbetstillfällen och som också kan bidra till att göra landsbygden attraktiv för boende och besökare vilket skapar marknadsunderlag för annan typ av företagande.

Ökad efterfrågan på svensk mat

Livsmedelsstrategin har som ett syfte att konsumenterna ska kunna göra hållbara och medvetna val med hänsyn till hälso- och miljöaspekter. Svensk livsmedelsproduktion kännetecknas i en internationell jämförelse av höga standarder inom miljö, klimat, och djurvälstånd (OECD 2018). Detta är något som i större utsträckning skulle kunna användas som ett konkurrensmedel, men detta förutsätter mer kunskap och information som gör konsumenterna medvetna om egenskaper och fördelar med svenskproducerade livsmedel. Konsumentundersökningar visar att närproducerat är den viktigaste produkttegenskapen vid val av livsmedel, följt av pris, ett märke de känner igen och hållbart produktion. Det är dock oklart exakt vad som innefattas i dessa termer och vad de betyder för olika konsumenter.

Förändringar i konsumenters preferenser påverkar också efterfrågan på olika livsmedel, vilket gör att lönsamheten i kedjan delvis beror på hur effektiv livsmedelskedjan är att svara på sådana förändringar. Konsumentundersökningar visar att svenska konsumenter vill minska sin konsumtion av nöt- och griskött och öka konsumtionen av vegetariska alternativ. Detta bekräftas av ny statistik som visar att svenskarna äter mindre kött, men samtidigt kommer mer av köttet vi äter från Sverige (Jordbruksverket, 2021) (Jordbruksverket, 2021). På sikt kan förändrade konsumtionsvanor påverka delar av den svenska livsmedelsproduktionen negativt. Till exempel ökar efterfrågan på växtbaserade livsmedel främst av miljöskäl, men Sverige ligger efter andra länder när det gäller växtbaserade proteinkällor som alternativ till exempelvis kött.

Ohälsosamma matvanor är en av de enskilt största orsakerna till ohälsa och för tidig död i Sverige (IHME 2019). Att underlätta för konsumenter att göra miljömässigt hållbara val kan skapa synergier med en livsmedelskonsumtion som har en positiv effekt på folkhälsan. Ett exempel på en förändring som är både positivt för folkhälsan och miljön är att konsumtionen ökar av baljväxter, grönsaker och frukt och minskar av kött och livsmedel med låg näringsstäthet⁴¹.

Exporten och turismens betydelse för livsmedelskedjan

I jämförelse med övriga varor är det en relativt liten del av den totala produktionen av livsmedel och jordbruksvaror som handlas över nationsgränser. Internationell handel kan medföra flera positiva effekter på utvecklingen inom sektorn. Exempelvis leder internationell handel till att konkurrensen på marknaden ökar, vilket stimulerar innovationstakten produktivitetstillväxt. Internationell

⁴¹ Exempel på livsmedel med mycket "tomma" kalorier är godis, snacks och söta drycker.

handel är också nödvändig för att tillgodose den svenska marknaden med insatsvaror och konsumtionsvaror som inte produceras i Sverige. I förlängningen leder internationell handel till en mer effektiv global resursanvändningen och kan också bidra till att göra den globala produktionen mer hållbar. En förutsättning för detta är dock att produktionen sker på lika villkor så att alla produkter faktiskt produceras på platser som har goda förutsättningar för en hållbar produktion av just den produkten. Den svenska livsmedelsproduktionen har kommit betydligt längre vad gäller omställningen till en mer hållbar produktion än produktionen i många andra länder (se [Avsnitt 3.3](#)). Detta innebär att en ökad svensk export av sådana livsmedel som vi har goda förutsättningar att producera kan bidra till att minska den globala livsmedelskonsumtionens negativa effekter på miljö och klimat. Ökad internationell handel kan därigenom bidra till en mer hållbar livsmedelskonsumtion.

Internationell handel medför ofta längre transporter som i sig har en negativ påverkan på miljö och klimat. Godstransporter är emellertid mycket effektiva och påverkar inte produkternas ekologiska avtryck särskilt mycket, men det finns såklart en stor variation. Varor som transporteras med flyg har en stor klimatpåverkan, liksom varor med kort hållbarhet där långa transporter medför ett stort svinn.

Den svenska exporten och importen av jordbruksvaror och livsmedel uppgick till närmare 97 respektive 164 miljarder kronor år 2019, vilket var en ökning med knappt 80 respektive 60 procent jämfört med år 2011. Import av jordbruksvaror och livsmedel är i många fall är nödvändigt för att det ska vara möjligt att producera varor i Sverige som efterfrågas av konsumenter. Importerade insatsvaror som gödselmedel, bekämpningsmedel, foder, utsäde och drivmedel är också nödvändigt för att jordbruket i Sverige ska kunna producera livsmedel. Utan de importerade råvarorna skulle den svenska jordbruksproduktionen vara i stort sett obefintlig.

Turismen svarar för en väsentlig del av den internationella handeln med livsmedel. En stor del av livsmedelskedjans produktion kommer från turister och mellan åren 2017 och 2018 ökade turismens förädlingsvärde med sex procent, vilket motsvarar ett totalt värde på 127 miljarder kronor eller 2,5 procent av BNP. Tillväxten i turismens förädlingsvärde följer därför den ekonomiska utvecklingen i landet (Tillväxtverket, 2020).

Livsmedelskedjans effekter på miljö och klimat

Livsmedelskedjans produktion har både positiva och negativa effekter på miljö och klimat. Givet livsmedelsstrategins mål att öka produktionen samtidigt som relevanta miljömål nås är det nödvändigt att produktiviteten och resurseffektiviteten ökar i livsmedelskedjan. Utöver potentiella miljöförbättringar som kan följa av en högre produktivitet och ett mer effektivt utnyttjande av resurser är det nödvändigt att den mat som produceras är efterfrågad, att lönsamheten förbättras konkurrenskraften stärks i sektorn. Ett sätt att minska den globala livsmedelsproduktionens miljö- och klimatpåverkan kan delvis ske genom att

skifta produktionen till företag och platser som är jämförelsevis mer resurs-effektiva. Svenskt jordbruk har jämfört med många andra länder högre krav på hållbarhetsaspekterna i sin produktion. Från ett globalt perspektiv skulle en ökad svensk produktion kunna medföra ett antal positiva miljöeffekter givet att den är jämförelsevis mer effektiv.

Det är dock inte en lätt uppgift att studera produktionens och produktionsförändringars miljö- och klimatpåverkan och i rapporten görs ett första försök genom att studera utvecklingen för miljö- och klimatindikatorer. Föga förvånande skiljer sig påverkan på miljö och klimat mellan livsmedelskedjans produktionsled, men de varierar också mellan produktionsinriktningar och företag inom respektive led beroende på vad som produceras eller vilken produktionsmetod som används.

Det svenska jordbruket har en stor betydelse för våra miljömål och för den svenska landsbygden (Jordbruksverket, 2018). Hur produktionen bedrivs kommer därför att påverka vilken effekt den får på miljömålen. Det handlar t.ex. om odlingen sker ekologiskt eller konventionellt, hur väl gödslingen anpassas till grödan eller om betesdjuren går på åkermark eller naturbetesmarker m.m. Indikatorerna är därför mer fokuserade på aktiviteter och produktion som sker i primärledet och specifikt i jordbruket, vilket följer av att kopplingen mellan olika ekosystem, primärledets produktion och de relevanta miljömålen är mer direkt.

Utvecklingen går i många fall åt rätt håll

Utvecklingen inom jordbruket visar på förbättringar inom vissa områden men även områden där det behövs större ansträngningar. Till exempel så har det under de senaste åren varit en positiv trend i storleken på skördarna⁴² samtidigt som växtnäringsöverskottet (växtnäringsbalansen) på nationell nivå har varit relativt konstant. Detta ger en indikation om att produktionen ökar utan att överskottet i näringsämnen ökar. För tillfället ligger denna utveckling i enlighet med livsmedelsstrategins mål. Arbetet som görs med växtnäringsbalanser, exempelvis inom rådgivningen, är dock fortsatt viktigt. Jordbruket spelar även en viktig roll för de natur- och kulturvärden som bevarandet av odlingslandskapet genererar. Animalieproduktionen med djur som kommer ut på bete har där en viktig funktion. Ett område där det krävs mer arbete är vid användningen av växtskyddsmedel, där hektardoserna följer produktionen.

Ett mål med svensk klimat- och miljöpolitik är att Sverige tar ansvar för sin egen miljö och klimatbelastning. I detta ingår att inte flytta utsläppen för produktion utomlands. De konsumtionsbaserade utsläppen av växthusgaser från livsmedel visar att majoriteten av de svenska utsläppen sker genom livsmedel som produceras utomlands. Den totala mängden konsumtionsbaserade utsläpp har minskat mellan 2008 till 2018. Nedgången har dock avtagit mellan 2016 och 2018.

⁴² Vi använder oss av höstkorn och vårkorn som är några av de vanligare grödorna.

Sammanfattat kan vi säga att vissa av miljöindikatorerna har visat positiva trender över tid. Det finns dock flera miljöområden som är i behov av ett trendbrott, t.ex. måste situationen för odlingslandskapets biologiska mångfald förbättras och användningen av växtskyddsmedel minska. Livsmedelsstrategin kan bidra till detta genom att arbeta för att den svenska livsmedelsproduktionen fortsatt ska ha höga standarder inom miljö och klimat jämfört med andra länder.

Ökad finansiering till livsmedelsforskning kan stärka innovationsförmågan

I Sverige satsas jämförelsevis lite medel på forskning och innovation, både från staten och från den privata sektorn. Detta kan vara en förklaring till att det i livsmedelskedjan gör jämförelsevis få innovationer som är riktigt nydanande. Sweden Food Arena har nyligen låtit göra en innovationsundersökning som omfattar företag i hela livsmedelskedjan. Resultaten från undersökningen visar att andelen företag i livsmedelskedjan som introducerat en ny eller väsentligt förbättrad produkt, process eller metod är lika hög som i övriga näringslivet men andelen företag som gör innovationer som är nya för världsmarknaden eller den svenska marknaden är låg i jämförelse med andra näringar. De flesta företagen gör innovationer som enbart är nya för det egna företaget. Detta gäller i synnerhet för primärledet, där innovationsgraden släpar efter övriga led.

Det pågår emellertid ett stort arbete med att stärka innovationskraften i livsmedelskedjan. I regeringens forskningsproposition för åren 2021–2024 nästan fyrdubblas statliga medel till livsmedelsforskning. Det nationella forskningsprogrammet för livsmedel har under år 2020 beviljat långsiktig finansiering av fyra⁴³ tvärvetenskapliga forskningscentrum för behovsmotiverad forskning med samlingsnamnet *Centrumbildningar för hållbarhet och konkurrenskraft i livsmedelssystemet*. Avsikten är att minska avståndet mellan forskning och praktik, bädla för innovationer och bidra till kunskaps- och kompetensutveckling hos livsmedelssystemets aktörer på såväl kort som lång sikt. Detta är också avsikten med etableringen av Sweden Food Arena som är en samverkansarena för att stärka innovationskraften i svensk livsmedelsproduktion.

Myndigheter och branschorganisationer är i stora delar nöjda med handlingsplanerna

Strategiskt område Regler och villkor har som syfte att utformningen av regler och villkor ska stödja livsmedelsstrategins mål. Inom ramen för livsmedelsstrategin har det därför genomförts ett antal åtgärder för att minska den administrativa bördan för olika livsmedelsproducenter. Kostsamma ansökningar, utredningar och komplicerade regler och villkor kan potentiellt hindra

⁴³ Centrumen heter Blue Food – Centre for the seafood of the future, Plant-based proteins for health and wellbeing (PAN Sweden), Food Innovation Enabling Sustainable Transition – FINEST och SustAinimal – a collaborative research centre exploring the future role of livestock in sustainable and competitive Swedish food production systems.

företag från att expandera och påverka lönsamheten och konkurrenskraften. Jordbruksverket fick i linje med detta i uppdrag att kartlägga och utreda en förenklad prövning av vattenbruksverksamheter och lämnade 2020 ett förslag till Regeringen. Uppdraget resulterade i förslag på förenklingar i regelverk som kan leda till lättnader för branschen. En annan åtgärd för att underlätta kontakten mellan aktörer och myndigheter har drivits av Tillväxtverket. Uppdraget går ut på att genomföra en regelförenkling med fokus på hela livsmedelskedjan. Detta genomförs med en utveckling av webbplatsen, verksamt.se, och syftet är att underlätta myndighetskontakten för företag och samla information på ett ställe.

Branschorganisationerna lyfter fram förenkling av regler och regeltillämpning som viktigt, och är positiva till verksamt.se. Några av dem understryker att det också är viktigt att man ser löpande resultat från det förenklingsarbete som pågår.

Det strategiska området Konsument och marknad syftar till att skapa ett högt förtroende för svenska livsmedel, underlätta för konsumenter att göra medvetna, hållbara val och förbättra exportmöjligheterna. Flera åtgärder genomförs för att bland annat minska matsvinnet och främja exporten av svenska livsmedel. Business Sweden har fått i uppdrag att genomföra ett program med fokus på export i små och medelstora livsmedelsföretag och förhoppningen är att det ska leda till ökad export och fler exporterande företag. En annan åtgärd inom ramen för detta område är finansiering av olika projekt som främjar ekologisk konsumtion. För detta ändamål har Jordbruksverket haft flera utlysningar mellan åren 2017–2020. Under 2019 har det dock noterats att efterfrågan på ekologiska livsmedel har minskat både inom offentlig och privat sektor. En orsak kan vara att det idag finns flera alternativ för de konsumenter som vill äta klimatsmart än ekologisk producerade livsmedel.

Uppdraget om att arbeta för likvärdig kontroll innehåller bl.a. kompetenshöjande insatser, arbete för att etablera en god kontrollsed, målgruppsanpassning av information till företag och, där det bedöms möjligt, göra nationella anpassningar av livsmedelslagstiftningen med fokus på små företag. Branschorganisationerna anser att kontrollfrågorna är viktiga. De understryker betydelsen av att branschen involveras i arbetet med kontroller och att myndigheterna arbetar långsiktigt.

Inom det strategiska området Kunskap och innovation har åtgärder vidtagits för att, bland annat, höja kunskapsnivån. Exempel på åtgärder är ett nationellt forskningsprogram för livsmedel, etablerandet av en samverkansarena för livsmedelssektorn (Sweden Food Arena), och innovationsfrämjande arbete med fokus på livsmedelskedjan.

De tre åtgärderna i handlingsplan II inom det strategiska området Kunskap och innovation som vi har följt upp har bedömts positivt både av de ansvariga myndigheterna och av branschorganisationerna. Ett par av branschorganisationerna efterfrågar en ökad finansiering av åtgärder inom området.

I både den första och i den andra handlingsplanen till livsmedelsstrategin finns åtgärder som har bidragit till en ökad samverkan mellan olika aktörer. Sådana åtgärder är Sweden Food Arena, Regionala och lokala insatser för livsmedelsstrategin samt Nationell samordning av regionala livsmedelsstrategier. Ytterligare exempel på åtgärder som har fokus på att nå en högre måluppfyllnad genom samverkan är Åtgärder för att minska matsvinnet i hela livsmedelskedjan samt Växtskyddsrådet Viktigt att beakta i det fortsatta arbetet är att samverkan kräver resurser och tar tid för att bli effektivt. Åtgärder som är inriktade på att öka samverkan behöver alltså vara långsiktiga.

EU-programmen ska i relevanta delar bidra till att livsmedelsstrategins mål nås. Uppföljningen av den första handlingsplanen visar att det inte är säkert att det bästa är att generellt öronmärka pengar kopplat till livsmedelsstrategin, så som gjordes i den handlingsplanen.

6.1 Sammanfattande slutsatser

- Konkurrenskraften försämrades något i livsmedelskedjan mellan åren 2011 och 2019, dock i varierande grad, och utvecklingen är lik den i näringslivet som helhet. Positivt är att mellan åren 2016 och 2019 utvecklades alla lönsamhetsmått positivt inom primärproduktionen. Mellan åren 2016 och 2019 minskade nettomarginalen i restaurangledet och livsmedelsindustrin, medan den var oförändrad i livsmedelshandeln.
- Livsmedelskedjans förädlingsvärde har ökat under perioden 2011–2018. Den procentuellt kraftigaste ökningen svarade restaurangledet för, medan tillväxten i primärled och livsmedelsindustri varit betydligt svagare. En ökad internationell handel och växande turism har bidragit till ökad tillväxt i livsmedelskedjan.
- En hållbar utveckling förutsätter att produktionen kan öka samtidigt som effekter på miljö och klimat minskar, eller inte förvärras. Utvecklingen visar på förbättringar inom vissa områden, t.ex. har överskotten i växtnärbalanser på nationell nivå minskat över tid och ligger fortsatt lågt trots ökad avkastning på vissa grödor. Men utvecklingen visar också på områden som är i behov av ett trendbrott, till exempel måste situationen för odlingslandskapets biologiska mångfald förbättras och användningen av växtskyddsmedel bli mer hållbar. Livsmedelsstrategin kan bidra till detta genom att arbeta för att den svenska livsmedelsproduktionen fortsatt ska ha höga standarder inom miljö och klimat jämfört med andra länder.
- Livsmedelskedjan har potential att bidra till tillväxt i hela landet, men de arbetstillfällen som skapas till följd av ökad tillväxt skapas i storstadsregioner. Det finns dock landsbygdsregioner där både förädlingsvärden och sysselsättning vuxit kraftigt, exempelvis regionerna i Småland. Det är främst restaurang och livsmedelshandel som bidrar till ökad sysselsättning, i städer såväl som i landsbygder. Inom primärproduktion och livsmedelsindustri pågår alltjämt en strukturrationalisering som, tillsammans med en ökande automatisering, gör att antalet arbetstillfällen utvecklas svagt trots växande

förädlingsvärden. Det är därför främst livsmedelshandel och restaurang som bidrar till att arbetstillfällen skapas på landsbygden. Tillväxten i handel och restaurang utanför storstadsregionerna förstärks av en växande landsbygdsturism och ökande gränshandel.

- Både ansvariga myndigheter och branschorganisationer är till stor del nöjda med de åtgärder i handlingsplanerna som följs upp i rapporten. Branschen lyfter dock frågor om regler, regeltillämpning och kontroller som viktiga för ökad konkurrenskraft och produktion samt att ytterligare satsningar behövs på forskning och innovation. I en internationell jämförelse satsar Sverige lite på livsmedelsorienterad forskning livsmedelskedjan står i vissa delar långt ifrån det innovationsfrämjande systemet. Detta kan delvis förklara att en jämförelsevis liten andel av företagen i livsmedelskedjan kommer fram med produkter och processer som har ett stort nyhetsvärde.

Forskning och innovation är, tillsammans med en ökad utbildningsnivå, centralt för att skapa en långsiktig produktivitetstillväxt, ökande förädlingsgrad och omställning till mer hållbar produktion i livsmedelskedjan. Det är också ökad produktivitet och högre förädlingsgrad som skapar lönsamma och konkurrenskraftiga företag som kan bidra till denna omställning.

Referenser

- Acs, Z. J., Audretsch, D. B., & Feldman, M. P. (1992). Real Effects of Academic Research: Comment. *The American Economic Review*, 82(1), 363-367.
- Alexandratos, N. a. (2012). World agriculture towards 2030/2050: the 2012 revision. *ESA Workingpaper No. 12-03*. Rome: FAO.
- Andersson. (2020). *Matavfall i Sverige - Uppkomst och behandling*. Naturvårdsverket.
- BAS nyckeltal. (2010). *För bättre analys och effektivare ekonomistyrning upplaga 4:4*. Norstedts juridik.
- Bjerke, L & Johansson, S. (2015). Patterns of innovation and collaboration in small and large firms. *The Annals of Regional Science*, 55(1), ss. 221-247.
- Bjerke, L. (2016). Knowledge in agriculture: a micro data assessment of the role of internal and external knowledge in farm productivity in Sweden. *Studies in Agricultural Economics*, 118(2), ss. 68-76.
- Bjerke, L. (2016). Knowledge in agriculture: a micro data assessment of the role of internal and external knowledge in farm productivity in Sweden. *Studies in Agricultural Economics*(118), 68-76.
- Bjerke, L. . (2016). Knowledge in agriculture: a micro data assessment of the role of internal and external knowledge in farm productivity in Sweden. *Studies in Agricultural Economics* (118), 68-76.
- Bjerke, L. & Johansson, S. (2015). *Företagande och arbetsliv i Sveriges lands- och stadsbygder, Underlagsrapport till Parlamentariska landsbygdskommittén*. Jönköping: Internationella Handelshögskolan i Jönköping.
- Bloomberg. (den 06 03 2020). *Bloomberg Innovatin Index Germany Breaks Korea's Six-Year STreak as Most innovative Nation*. Hämtat från Bloomberg.com: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-18/germany-breaks-korea-s-six-year-streak-as-most-innovative-nation>
- Bloomberg. (den 25 02 2021). *South Korea Leads World in Innovation as US Exits Top Ten*. Hämtat från Bloomberg: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-02-03/south-korea-leads-world-in-innovation-u-s-drops-out-of-top-10>
- Broekel, T, Brachert, M & Duschl, M. (2017). Joint R&D Subsidies, Related Variety, and Regional Innovation. *International Regional Science Review*, Vol. 40, ss. 297-326.

- Bruntlandsrapporten. (1987). Vår Framtid.
- Chamberlin, E.H. (1933). *The Theory of Monopolistic Competition: A Re-Orientation of the Theory of Value*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Coop. (den 15 01 2020). *Två av tre vill ändra sina matvanor i år*. Hämtat från Pressrum Coop: <https://pressrum.coop.se/tva-av-tre-vill-andra-sina-matvanor-i-ar/>
- Dixit, A.K. & Stiglitz, J.E. (1977). Monopolistic Competition and Optimum Product Variety. *American Economic Review*, Vol. 67, ss. 297-308.
- Duranton, G., & Puga, D. (2004). (2004). Micro-foundations of Urban Agglomeration Economies. . i J. V. (Eds.), *Handbook of Regional and Urban Economics* (1 ed., Vol. 4) (ss. 2063-2117). Elsevier.
- Ekonomifakta. (den 03 02 2021). *Hushållens konsumtionsutgifter efter ändamål*. Hämtat från Ekonomifakta: <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Ekonomi/Hushallens-ekonomi/Hushallens-konsumtionsutgifter-efter-andamal/>
- Ekoweb.nu. (den 18 02 2021). *Ekologisk livsmedelsmarknad*. Hämtat från ekoweb.nu: <http://www.ekoweb.nu/attachments/67/69.pdf>
- Ekoweb.nu. (den 03 02 2021). *Ekoweb.nu*. Hämtat från Ekologisk livsmedelsmarknad. Rapport om den ekologiska branschen sammanställd av Ekoweb.nu: <http://www.ekoweb.nu/attachments/67/69.pdf>
- European Medicines Agency. (den 16 12 2019). *EMA Veterinary regulatory*. Hämtat från European Surveillance of Veterinary Antimicrobial Consumption (ESVAC).
- European Union. (2020). *Farm to Fork Strategy- For a fair, healthy and environmentally-friendly food system*. European Commission.
- Europeiska kommissionen. (2020). *Commission recommendations for Sweden's CAP strategic plan. SWD(2020) 390 final*. Brussels.
- Europeiska kommissionen. (2020). Context indicator 14: Labour productivity in agriculture 2019. <https://agridata.ec.europa.eu/extensions/IndicatorsSectorial/LabourProductivityInAgriculture.html>.
- Europeiska kommissionen. (2020). *Farm to Fork Strategy- For a fair, healthy and environmentally-friendly food system*. European Commission.
- Europeiska kommissionen. (2020). *Från jord till bord. vår mat, vår hälsa, vår planet, vår framtid*. Hämtat från Europeiska kommissionen: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/actions-being-taken-eu/farm-fork_sv

- Europeiska kommissionen. (den 10 02 2021). *Från jord till bord. Vår mat, vår hälsa, vår planet, vår framtid*. Hämtat från Europeiska kommissionen: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/actions-being-taken-eu/farm-fork_sv
- Europeiska kommissionen, JRC Science for policy report. (2019). Economic Report of the EU Aquaculture sector (STECF-18-19). *Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries (STECF)*.
- Europeiska miljöbyrån. (2016). *Pesticide sales per utilised agricultural area, by country*. Hämtat från Europeiska miljöbyrån: https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/daviz/pesticide-sales-per-against-utilised#tab-chart_1
- Europeiska miljöbyrån. (den 02 02 2021). *Pesticide sales per utilised agricultural area, by country*. Hämtat från European Environment Agency: https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/daviz/pesticide-sales-per-against-utilised#tab-chart_1
- Eurostat. (2020). *Agri-environmental indicator - consumption of pesticides*. Hämtat från Eurostat: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agri-environmental indicator - consumption of pesticides](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agri-environmental_indicator_-_consumption_of_pesticides)
- Eurostat. (den 22 02 2021). *Organic farming statistics*. Hämtat från Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Organic_farming_statistics
- FAO. (2018). *Feeding people, protecting the planet. FAO and the GEF: Partners in action*.
- Feldman, M. (1994). *The Geography of Innovation*. Boston: Kluwer Academic Publishers.
- Fishcher, M & Frölich, J. (2001). *Knowledge Complexity and Innovation Systems*.
- Folkhälsomyndigheten & SVA. (2020). *Swedres-Svarm 2019. Sales of antibiotics and occurrence of antibiotic resistance in Sweden*.
- Food & Friends. (den 03 02 2021). *Food & Friends Matrapport 2020*. Hämtat från Food & Friends: https://www.foodfriends.se/wp-content/uploads/2020/06/Matrapporten_2020_web.pdf
- Framke, W. . (2002). The destination as a concept: A discussion of the business-related perspective versus the socio-cultural approach in tourism theory. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 2(2), 92-108.

- Fujita, M., & Thisse, J.-F. . (2002). *Economics of Agglomeration: Cities, Industrial Location and Regional Growth*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Griffith, R, Redding, S & Van Reenen J. (2004). Mapping the Two Faces of R&D: Productivity Growth in a Panel of OECD Industries. *The Review of Economics and Statistics*, Vol 86, ss. 883-895.
- Havs- och vattenmyndigheten . (2021). Beräkning.
- Havs- och Vattenmyndigheten. (den 11 12 2020). *Faktablad för att bedöma indikator till miljö kvalitetsnorm enligt 19 § havsmiljöförordningen*. Hämtat från Havs- och Vattenmyndigheten: <https://www.havochvatten.se/download/18.41aec65b1763ea23d6f77959/160811185809/faktablad-a-1-1-tillforsel-kvave-fosfor.pdf>
- Havs- och vattenmyndigheten. (2020). *Fisk- och skaldjursbestånd i hav och sötvatten 2019*. Havs- och vattenmyndigheterna.
- Havs- och vattenmyndigheten. (2020). *Swedish Fleet Capacity Report 2019*. Havs- och vattenmyndigheten.
- Havs och vattenmyndigheten. (2021). Beräkningar.
- Havs- och Vattenmyndighetern. (2019). *Ingen övergödning - Fördjupad utvärdering av miljö kvalitetsmålen 2019, rapport 2019:1*. Göteborg: Havs- och Vattenmyndigheten.
- Hushållningssällskapet. (2020). Hämtat från Hela Skåne Blommar: <https://hushallningssallskapet.se/hela-skane-blommar/>
- IHME. (den 19 12 2019). *IHME*. Hämtat från Sweden: <http://www.healthdata.org/sweden>
- ITPS. (2007). *Sveriges konkurrenskraft - Att förstå och mäta nationell konkurrenskraft*. Österlund: Institutet för tillväxtpolitiska studier.
- Johansson, B, Johansson S & Wallin, T. (2015). Internal and External Knowledge – Introduction of export varieties. *World Economy*, vol38, ss. 629-654.
- Johansson, S. & Pettersson, L. (2014). Small-scale food production and location of gourmet restaurants in rural Sweden. *CESIS Working Paper Series*, Nr. 382.
- Jordbruksverket . (2020). *Jordbruksverkets strategi för hållbar hantering av vatten i jordbruket*.
- Jordbruksverket. (2012). *Behov av nya mål och åtgärder för ekologisk produktion i landsbygdsprogrammet, RA 12:37*. Jönköping: Jordbruksverket.

- Jordbruksverket. (2016). *Livsmedelsindustrins internationalisering - Effekter på sysselsättning och produktivitet*, RA 16:6. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2018). *Ett rikt odlingslandskap Fördjupad utvärdering 2019*, RA 2018:31. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2018). *Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin 2018*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2019). EEA - Ekonomisk kalkyl för jordbrukssektorn 2007–2018 (JO SM 1902).
- Jordbruksverket. (den 10 05 2019). *Hur stor andel av livsmedlen som säljs på marnaden är producerade i Sverige*. Hämtat från Jordbruksverket: <http://www.jordbruksverket.se/download/18.5fe4591d16ae718ed6f35552/1558703578019/Svenska%20marknadsandelar%202019.pdf>
- Jordbruksverket. (2019). *Innovationer i jordbruket och på Sveriges landsbygder - En sammanställning av Jordbruksverkets innovationsundersökning 2017. Utvärderingsrapport 2019:3*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2019). *Plan för odlingslandskapets biologiska mångfald*. Jönköping: Jordbruksverket. Hämtat från <https://webbutiken.jordbruksverket.se/sv/artiklar/ra191.html>
- Jordbruksverket. (2019). *Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin – årsrapport år 2019 (RA2019:9)*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2020). EAA-Ekonomisk kalkyl för jordbrukssektorn 2008-2019 (JO0205).
- Jordbruksverket. (2020). *Fördjupningsstudie av livsmedelskedjans konkurrenskraft - vilka faktorer förklarar konkurrenskraft på företagsnivå? (RA 20:21)*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2020). *Förprövningsstatistik - sammanställning*.
- Jordbruksverket. (2020). *Jordbruksverkets strategi för hållbar hantering av vatten i jordbruket*, RA 20:16. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2020). *Sveriges utrikeshandel med jordbruksvaror och livsmedel 2017-2019 (Rapport 2020:20)*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2020). *Utvärdering och uppföljning av livsmedelsstrategin - årsrapport år 2020 (RA 20:3)*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2021). *Hållbara livsmedelssystem - Definition, pågående initiativ och förslag på åtgärder*, RA 21:3. Jönköping: Jordbruksverket.

- Jordbruksverket. (den 12 02 2021). *Jordbruksverket*. Hämtat från Försäljning av djurläkemedel 2019: <https://djur.jordbruksverket.se/download/18.705d3811171a30a921d91586/1587719802806/F%C3%B6rs%C3%A4ljning%20av%20djurl%C3%A4kemedel%202019.pdf>
- Jordbruksverket. (den 17 03 2021). *Konsumtion av kött*. Hämtat från Jordbruksverket: <https://jordbruksverket.se/mat-och-drycker/hallbar-produktion-och-konsumtion-av-mat/konsumtion-av-kott>
- Jordbruksverket. (den 17 03 2021). *Priser och marknadsinformation för livsmedel*. Hämtat från Jordbruksverket: <https://jordbruksverket.se/mat-och-drycker/handel-och-marknad/priser-och-marknadsinformation-for-livsmedel#h-Marknadsbalanserforkottmjolkochagg>
- Jordbruksverket. (2021). Saammanställning av förprövningsstatistik 2020.
- Jordbruksverket. (den 25 02 2021). *Statistikdatabasen*. Hämtat från Jordbruksverkets officiella statistik: <http://statistik.sjv.se/PXWeb/pxweb/sv/Jordbruksverkets%20statistikdatabas/?rxid=5adf4929-f548-4f27-9bc9-78e127837625>
- Jordbrukverket. (2019). *Hur påverkar nivå på miljöersättningar viljan att söka? Utvärdering av ersättningsnivåns betydelse för sökande i landsbygdsprogrammet. Utvärderingsrapport 2019:14*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Kemikalieinspektionen. (2020). *Försålda kvantiteter av bekämpningsmedel 2019*. Hämtat från Kemikalieinspektionen: https://www.kemi.se/webdav/files/Kemikaliestatistik/Bek%C3%A4mpningsmedel/forsalda_bkm_2019.pdf
- Kemikalieinspektionen. (den 13 12 2020). *Riskindikatorer för växtskyddsmedel*. Hämtat från Kemi: <https://www.kemi.se/bekampningsmedel/vaxtskyddsmedel/anvandning-av-vaxtskyddsmedel/riskindikatorer-for-vaxtskyddsmedel>
- Klaesson J & Norman T. (2014). *Tillgänglighet och innovationer på fin geografisk nivå: Utveckling av DYNLOK-modellen*. Jönköping: Internationella Handelshögskolan i Jönköping.
- Konsultföretaget Roland Berger. (2020). *Livsmedelsbaserad innovationsranking*.
- KRAV. (den 08 01 2020). *Hållbarhetsrapport 2018*. Hämtat från KRAV: https://www.krav.se/wp-content/uploads/2019/04/hallbarhetsrapport_2018_webb_lg.pdf

- Kungliga Tekniska Högskolan. (den 16 12 2019). *Ekologisk hållbarhet*. Hämtat från KTH: <https://www.kth.se/om/miljo-hallbar-utveckling/utbildning-miljo-hallbar-utveckling/verktygslada/sustainable-development/ekologisk-hallbarhet-1.432074>
- Kungliga Tekniska Högskolan. (den 16 12 2019). *Ekonomisk hållbarhet*. Hämtat från KTH: <https://www.kth.se/om/miljo-hallbar-utveckling/utbildning-miljo-hallbar-utveckling/verktygslada/sustainable-development/ekonomisk-hallbarhet-1.431976>
- Kungliga Tekniska Högskolan. (den 16 12 2019). *Social hållbarhet*. Hämtat från KTH: <https://www.kth.se/om/miljo-hallbar-utveckling/utbildning-miljo-hallbar-utveckling/verktygslada/sustainable-development/social-hallbarhet-1.373774>
- Landsbygdsprogrammet*. (2021). Hämtat från Jordbruksverket: <https://jordbruksverket.se/stod/programmen-som-finansierar-stoden/landsbygdsprogrammet>
- Lantmännens odlingsprogram*. (2021). Hämtat från Lantmännen: <https://www.lantmannen.se/hallbar-utveckling/klimat-och-natur/>
- Livsmedelsföretagen . (2021). Svenskt, premium och hälsosamt hetaste konsumenttrenderna i pandemins spår. *Konjunkturbrev Q4 2020*.
- Livsmedelsföretagen. (den 14 01 2020). *Chefekonomens konjunkturbrev Sommarens torka leder till kraftigt ökade kostnader för svenska livsmedelsproducenter*. Hämtat från Livsmedelsföretagen: <https://www.livsmedelsforetagen.se/sommarens-torka-leder-till-kraftigt-okade-kostnader-for-svenska-livsmedelsproducenter/>
- Livsmedelsverket. (2018). *Riksmaten ungdom 2016-2017. Så åter ungdomar i Sverige*. Hämtat från Livsmedelsverket: https://www.livsmedelsverket.se/globalassets/publikationsdatabas/rapporter/2018/2018-nr-14-riksmatenungdom-huvudrapport_del-1-livsmedelskonsumtion.pdf
- Livsmedelsverket. (2020). *Fakta om offentliga måltider 2019 - Kartläggning av matsvinn i kommunalt drivna förskolor, skolor och äldreboenden*. Uppsala: Livsmedelsverket.
- Lovén, I., Nordin, M. (2020). *Ersättning för ekologisk produktion och företagens ekonomi. Jordbruksverkets utvärderingsrapport 2020:5*. Jönköping: Jordbruksverket.
- LRF. (2020). Grönt näringslivsindex.
- Ludvig & Co, Swedbank och Sparbankerna. (den 17 03 2021). *Lantbruksbarometern 2021*. Hämtat från <https://kunskap.ludvig.se/rapport-lantbruksbarometern-2021>

- Naturvårdsverket . (2018). *Fördjupad analys av svensk klimatstatistik 2018 Rapport 6848*. Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2018). *Fördjupad analys av svensk klimatstatistik 2018, rapport 6848*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (2020). *Fördjupad analys av den svenska klimat-omställningen 2020, rapport 6945*. Stockholm: Naturvårdsverket.
- Naturvårdsverket. (den 28 02 2020). *Matavfallsmängder i Sverige*. Hämtat från Naturvårdsverket: <http://www.naturvardsverket.se/Sa-mar-miljon/Statistik-A-O/matavfall/>
- Naturvårdsverket. (den 22 02 2021). *Ekologisk produktion i slättbygd*. Hämtat från Sveriges Miljömål: <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/ett-rikt-odlingslandskap/ekologisk-produktion-i-slattbygd/>
- Naturvårdsverket. (den 23 02 2021). *EU:s direktiv för utsläpp av luftföroreningar (takdirektivet)*. Hämtat från Naturvårdsverket: <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/EU-och-internationellt/EUs-miljoarbete/Luftvardspolitik/EUs-utslappstakdirektiv/>
- OECD. (2018). *Innovation, Agricultural Productivity and Sustainability in Sweden*. Paris: OECD.
- Regeringen. (2017). *En Livsmedelsstrategi för Sverige - fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet. Regeringens proposition 2016/17:104*. Stockholm: Regeringen.
- Regeringen. (den 09 Februari 2017). Uppdrag att genomföra åtgärder inom ramen för livsmedelsstrategin. N2017/01029/SUN. Stockholm.
- Regeringen. (den 19 December 2019). Uppdrag att genomföra åtgärder under 2020-2025 inom ramen för livsmedelsstrategin. N2019/0324/JL. Stockholm.
- Regeringen. (den 17 12 2020). *Forskning, frihet, framtid - kunskap och innovation för Sverige. Proposition 2020/21:60*. Hämtat från Regeringen: <https://www.regeringen.se/4af915/contentassets/da8732af87a14b689658dadcfb2d3777/forskning-frihet-framtid--kunskap-och-innovation-for-sverige.pdf>
- Regeringen. (den 28 01 2021). Etappmål om användning av växtskyddsmedel. *Regeringsbeslut 2021-01-28 M2021/00195*. Stockholm.
- Regeringskansliet. (den 12 02 2021). *En efterfrågad strategi för effektiv och hållbar vattenhushållning*. Hämtat från Regeringskansliet: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2021/02/en-efterfragad-strategi-for-effektiv-och-hallbar-vattenhushallning/>

- Regeringskansliet. (den 17 03 2021). *Regeringen lanserar ny handlingsplan för livsmedelsstrategin*. Hämtat från Regeringskansliet: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/en-livsmedelsstrategi-for-jobb-och-hallbar-tillvaxt-i-hela-landet/handlingsplan-for-livsmedelsstrategin/>
- Regeringskansliet. (den 10 02 2021). *Sveriges Riksdag*. Hämtat från Fakta-PM om EU-förslag 2019/20:FPM44 : COM(2020) 381: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/fakta-pm-om-eu-forslag/meddelande-om-fran-jord-till-bord-strategin_H706FPM44
- SCB. (2007). *Struktur för Svensk näringsgrensindelning 2007*. Hämtat från SCB: <https://www.scb.se/contentassets/d43b798da37140999abf883e206d0545/struktur-sni2007.pdf>
- SCB. (2018). *Kväve- och fosforbalanser för jordbruksmark 2016. Statistiska meddelanden MI 40 SM 1801*. Hämtat från Statistiska centralbyrån: https://www.scb.se/contentassets/6707adf4535a475aa8d44526ec39oecd/mi1004_2016a01_sm_mi40sm1801.pdf
- SCB. (2020). *Företagens Ekonomi*. Örebro.
- SCB. (den 24 01 2020). *Miljöpåverkan från hushållens konsumtion efter ändamål COICOP och ämne. År 2008–2017*. Hämtat från Statistiskdatabasen SCB: http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_MI_MI1301_MI1301F/MI1301MPCOICOP/
- SCB. (2020). *Restaurangindex, kvartal 2 2020*.
- SCB. (2020). *Växtskyddsmedel i jordbruket, beräknat antal hektardoser*. Hämtat från: <https://www.scb.se/publikation/40683>
- SCB. (den 03 02 2021). *Livsmedelsförsäljningsstatistik 2019*. Hämtat från SCB: https://www.scb.se/contentassets/fff1b3803174aeb8e03a18a8ef6f0b4/ha0103_2019a01_sm_ha24sm2001.pdf
- SLU ArtDatabanken. (2015). *Tillstånd och trender för arter och deras livsmiljöer - rödlistade arter i Sverige 2015*. Uppsala: ArtDatabanken SLU.
- SLU ArtDatabanken. (2020). *Tillstånd och trender för arter och deras livsmiljöer – rödlistade arter i Sverige 2020, rapport nr 24*. Uppsala: SLU ArtDatabanken .
- SOU . (2020). *Vägen till en klimatpositiv framtid*, SOU 2020:4.
- Springer, Heidelberg & Johansson, S. (2010). *Knowledge, Product Differentiation and International Trade. JIBS Dissertation Serie No. 63*.

- Statens Veterinärmedicinska anstalt. (den 16 02 2021). *Antibiotika och djur inom EU*. Hämtat från Statens Veterinärmedicinska anstalt: <https://www.sva.se/media/wuqkol14/antibiotika-och-djur-i-eu-oktober-2020.pdf>
- Statens Veterinärmedicinska anstalt. (den 16 02 2021). *Försäljning av antibiotika för djur*. Hämtat från Statens Veterinärmedicinska anstalt: <https://www.sva.se/media/p43fun3z/faktablad-antibiotikaf%C3%B6rs%C3%A4ljning-sverige-2019.pdf>
- Sweden Food Arena. (den 11 03 2021). *Livsmedelskedjans nationella innovationssystem. En systembeskrivning*. Hämtat från Sweden Food Arena: https://swedenfoodarena.se/wp-content/uploads/Livsmedelskedjans-nationella-innovationssystem_210226_SFA.pdf
- Sweden Food Arena. (den 24 03 2021). *Innovation i livsmedelskedjan En nulägesbeskrivning av innovationsaktiviteter, samverkan och stödbehov*. Hämtat från Sweden Food Arena: <https://swedenfoodarena.se/wp-content/uploads/RAPPORT-INNOVATION-I-LIVSMEDELSKEDJAN-Slutvers.pdf>
- Svensk dagligvaruhandel. (2021). Dagligvaruindex december samt december 2020.
- Svenskt Sigill. (2018). Hämtat från Svenskt Sigill: <https://www.mynewsdesk.com/se/svensktsigill/pressreleases/svenskt-sigill-raeddar-humlor-bin-och-faaglar-2482716>
- Sveriges kommuner och landsting. (2018). *Besöksnäring i städer och på landsbygd. Dess betydelse för utvecklingen i kommunerna*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.
- Sveriges Miljömål. (2020). *Betesmarker och slätterängar*. Hämtat från Sveriges Miljömål: <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/ett-rikt-odlingslandskap/betesmarker-och-slattearanger/>
- Sveriges Miljömål. (2020). *Generationsmålet*. Hämtat från Sveriges miljömål: <http://sverigesmiljomal.se/miljomalen/generationsmalet>
- Sveriges Miljömål. (den 08 03 2021). *Hållbart nyttjande av fisk- och skaldjursbestånd i kust och hav 201-2019*. Hämtat från Sveriges Miljömål: <https://sverigesmiljomal.se/miljomalen/hav-i-balans-samt-levande-kust-och-skargard/hallbart-nyttjade-fisk-och-skaldjursbestand-i-kust-och-hav/>
- Sveriges Miljömål. (2021). *svrighesmiljomal.se*. Hämtat från Sveriges miljömål: <https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/giftfri-miljo/vaxtskyddsmedel-i-ytvatten/>

- Tillväxtanalys. (2009). *Svensk Konkurrenskraft - Utfall och förslag till metoder för framtida analys. (Rapport 2009:09)*. Tillväxtverket.
- Tillväxtanalys. (2009). *Svensk konkurrenskraft - Utfall och förslag till metoder för framtida analys. Rapport nr 2009:9*.
- Tillväxtverket. (2017). *Växtkraft för de gröna näringarna. Rapport 0272, nummer 9*. Stockholm: Tillväxtverket.
- Tillväxtverket. (2020). *Företagens villkor och verklighet*. Hämtat från Tillväxtverket: <https://tillvaxtverket.se/statistik/vara-undersokningar/foretagens-villkor-och-verklighet.html>
- Tillväxtverket. (den 22 januari 2020). *Turismens årsbokslut 2019*. Hämtat från Tillväxtverket: <https://tillvaxtverket.se/statistik/vara-undersokningar/resultat-fran-turismundersokningar/2020-09-30-turismens-arsbokslut-2019.html>
- Wagner, J. (2007). Exports and Productivity: A Survey of the Evidence from Firm-level Data. *The World Economy, Vol 30*, 60 – 82.
- Vattenmyndigheterna. (2020). *Förslag till åtgärdsprogram*. Hämtat från Vattenmyndigheterna: <https://www.vattenmyndigheterna.se/vattenforvaltning/samrad-om-forvaltningsplan-atgardsprogram-och-miljokvalitetsnormer-2021-2027/forslag-till-atgardsprogram.html>
- Vernon, R. (1979). The product life cycle hypothesis in a new international environment. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics, Vol. 41:4*, 255 – 267 .
- Visita. (2019). Restaurangindex 2:a kvartalet 2019.
- Visita. (2021). <https://visita.se/branschfakta/>.
- Visita. (2021). Pandemin och restaurangmarknaden - ppt-presentation.
- Vivanco, D. F., Kemp, R., & van der Voet, E. (2016). How to deal with the rebound effect? A Policy-oriented approach. *Energy Policy*, ss. 114-125.
- Öner, Ö., & Klaesson, J. . (2017). Location of leisure: the New Economic Geography of leisure services. . *Leisure Studies*, 36(2), 203-219.
- Öner, Ö. & Klaesson, J. . (2014). The Economic Geography of Leisure and Hospitality Destinations. *Besöksnäringens forskning och utvecklingsfonden, Working paper No. 1*.

Bilaga A: Benämning av SNI-koder

Benämning av SNI-koder som i denna rapportering ingår i livsmedelskedjan.

Avdelning	Huvudgrupp Undergrupp	Detalj- grupp	Benämning
A	1		JORDBRUK OCH JAKT SAMT SERVICE I ANSLUTNING HÄRTILL
	01.11		Odling av spannmål (utom ris), baljväxter och oljeväxter
	01.13		Odling av grönsaker och meloner, rotfrukter och stam- eller rotknölar
		01.131	Potatisodling
		01.132	Sockerbetsodling
		01.133	Odling av grönsaker (köksväxter) på friland
		01.134	Odling av grönsaker (köksväxter) i växthus
		01.135	svampodling
	01.2		Odling av fleråriga växter
	01.41		Mjolkproduktion och uppfödning av nötkreatur av mjölkkras
	01.42		Uppfödning av andra nötkreatur och bufflar
	01.45		Uppfödning av får och getter
	01.46		Uppfödning av svin
	01.47		Äggproduktion och uppfödning av fjäderfä
		01.491	Renskötsel
	01.5		Blandat jordbruk
	3		FISKE OCH VATTENBRUK
	03.1		Fiske
	03.2		Vattenbruk
C	10		LIVSMEDELSFRAMSTÄLLNING
	10.1		Beredning och hållbarhetsbehandling av kött och kött- varor (slakt, styckning bl.a.)
	10.2		Beredning och hållbarhetsbehandling av fisk samt skal- och blötdjur
	10.3		Beredning och hållbarhetsbehandling av frukt, bär och grönsaker
	10.4		Framställning av vegetabiliska och animaliska oljor och fetter
	10.5		Mejerivaru- och glasstillverkning
	10.6		Tillverkning av kvarnprodukter och stärkelse
	10.7		Tillverkning av bageri- och mjölprodukter
	10.8		Annan livsmedelsframställning
	11		FRAMSTÄLLNING AV DRYCKER
	11.01		Destillering, rening och tillblandning av spritdrycker
	11.03		Framställning av cider och andra fruktviner
	11.05		Framställning av öl
	11.06		
	11.07		

Avdelning	Huvudgrupp Undergrupp	Detalj- grupp	Benämning
	12		TOBAKSVARUTILLVERKNING
G			
	46.11		Provisionshandel med jordbruksråvaror, levande djur, textilråvaror och textiltillverkningsfabrikat
	46.17		Provisionshandel med livsmedel, drycker och tobak
	46.21		Partihandel med spannmål, råttobak, utsäde och djurfoder
	46.3		Partihandel med livsmedel, drycker och tobak
	47.11		Detaljhandel med brett sortiment, mest livsmedel, drycker och tobak
	47.2		Specialiserad butikshandel med livsmedel, drycker och tobak
	47.81		Torg- och marknadshandel med livsmedel, drycker och tobak
I	56.1		Restaurangverksamhet
	56.2		Cateringverksamhet

Bilaga B: Grundläggande indikatorer

De grundläggande indikatorerna baseras på officiell statistik och finns för samtliga led i livsmedelskedjan. Dessa indikatorer kan aggregeras och disaggregeras på regional nivå samt på olika delar i livsmedelskedjan och håller över tid.

Som framgår av tidigare årsrapporter är det en fördel att använda grundläggande kvantitativa indikatorer som indikerar måluppfyllelse för alla led⁴⁴ i kedjan för att utvärdera och följa upp hela livsmedelskedjan. Då livsmedelsstrategin är en tillväxtstrategi har vi valt att använda ekonomiska nyckeltal som baseras på uppgifter från Företagens Ekonomi (SCB) som grundläggande indikatorer. I denna statistikälla är det ekonomin för de företag med huvudsaklig verksamhet (SNI-kod) inom livsmedelskedjan som utvärderas och följs upp och dessa företag kan bestå av flera olika delar med varierad lönsamhet.

Av Tabell 12 framgår vad som ska mätas med hjälp av ekonomiska nyckeltal, hur det ska mätas samt vilka mål som berörs av nyckeltalen.

Nettomarginalen speglar hur effektivt företaget utnyttjat sin omsättning för att skapa ett överskott.

Produktiviteten mäts i denna rapport i termer av arbetskraftsproduktivitet och visar hur effektivt företaget använder sin arbetskraft. Arbetskraftens produktiva förmåga beror bland annat på mängden och den produktiva förmågan hos andra produktionsfaktorer samt på företagets organisation, ledning med mera.

Förädlingsgraden kan användas som ett grovt mått på innovationskraft eftersom förädlingsgradens utveckling över tid visar hur företagets förmåga att utveckla produktegenskaper som det finns en betalningsvilja för på marknaden utvecklas över tid. Förutsättningarna för produktdifferentiering är större i varugrupper som har högre förädlingsgrad. Det är därför relevant att undersöka hur förädlingsgraden relaterar till lönsamhet och produktivitet.

Rörelsemarginalen används som ett mått på lönsamhet men även för att studera marknadsförhållanden. En hög rörelsemarginal kan vara ett tecken på att företag på grund av bristande konkurrens har möjlighet att ta ut ett högre pris/högre marginal, men det behöver inte vara så. En högre rörelsemarginal hos företag kan även bero på att de är effektivare, har mer automatiserad produktion, lägre inköpspriser eller att de har lägre andra kostnader än sina konkurrenter. En genomsnittligt högre rörelsemarginal i ett led i livsmedelskedjan kan bero på att det ledet har högre andel vidareförädling som gör det möjligt att ta ut en högre rörelsemarginal än i ett led med låg vidareförädling, men konkurrensen mellan företagen i förädlingsledet kan likväl vara hög.

Avkastning på eget kapital och rörelsemarginalen är två olika mått på lönsamhet. Avkastning på eget kapital visar om det är lönsamt att ha kvar

⁴⁴ Vi kommer i möjligaste mån att använda aggregaten primärproduktion, livsmedelsindustri, livsmedelshandel och restauranger i rapporten.

kapitalet i företaget, eller om det är lämpligare att ta ut och omplacera det. Rörelsemarginalen visar det procentuella överskottet som varje omsättningskrona ger, efter avdrag för rörelsens kostnader.

De olika ekonomiska nyckeltalen redovisas som ett aggregat för hela livsmedelskedjan samt för aggregaten primärproduktion, livsmedelshandel, livsmedelsindustri samt restaurang.

Tabell 12. Ekonomiska nyckeltal som används som grundläggande indikator

Vad ska mätas	Indikator	Definition	Relaterade mål
Konkurrenskraft	Nettomarginal	Resultat efter finansiella poster/ nettoomsättningen	Övergripande målet Strategiskt område 1
	Lönsamhet	se nedan	Övergripande målet Strategiskt område 1
Produktivitet	Arbetskraftsproduktivitet	Förädlingsvärde/ Antal årsarbetstider	Strategiskt område 3
Innovation	Förädlingsgrad	Förädlingsvärde/ nettoomsättning	Strategiskt område 3
Konkurrens	Rörelsemarginal	Rörelseresultat/ nettoomsättning	Strategiskt område 2
Produktion	Förädlingsvärde	Produktionsvärde minus förbrukningsvärde	Övergripande målet Strategiskt område 1
Lönsamhet	Avkastning på eget kapital	Rörelseresultat efter finansiella poster/ eget kapital	Strategiskt område 1 Strategiskt område 3
	Rörelsemarginal	Rörelseresultat/ nettoomsättning	Strategiskt område 1 Strategiskt område
Socialt hållbar livsmedelskedja	Årsarbetstider		Strategiskt område 1 Strategiskt område 3
Tillväxt och förutsättningar att öka exporten	Förädlingsvärde		Strategiskt område 2
Tillväxt och förutsättningar att öka exporten	Antal företag		Strategiskt område 2

Not: Observeras bör att det som utvärderas är ekonomin för de företag som har en viss SNI-kod och att ett företag kan bestå av flera olika delar med varierad lönsamhet.

Not: Med **produktionsvärde** avses den faktiska produktionen utförd av företagen. Det som ingår är företagets försäljning, det vill säga nettoomsättningen, förändringar av lager och pågående arbete, aktiverat arbete för egen räkning och övriga rörelseintäkter.

Not: I **förbrukningsvärdet** ingår företagets kostnader för råvaror, övriga externa kostnader (inkl. köpta tjänster), övriga rörelsekostnader och ett fåtal personalkostnader. De personalkostnader som ingår i förbrukningsvärdet är kostnader för utbildning, sjuk- och hälsovård, skattefria traktamenten/bilersättningar, arbetskläder, personalrepresentation, rekryteringskostnader etc.

Källa: (Regeringen, 2017), (BAS nyckeltal, 2010) egen bearbetning

Bilaga C: Uppställning av en resultaträkning med kostnadsindelning

Rörelsens intäkter och kostnader

- + Nettoomsättning
- + Övriga rörelseintäkter¹
- Material- och varukostnader
- Övriga rörelsekostnader m.m.²
- Personalkostnader
- Nedskrivningar och återföringar
- Avskrivningar
- +/- Jämförelsestörande poster

= Rörelseresultat efter avskrivningar

Finansiella intäkter och kostnader

- + Finansiella intäkter³
- Finansiella kostnader⁴

= Resultat efter finansiella poster

Extra ordinära intäkter och kostnader

Bokslutsdispositioner och skatt

- +/- Bokslutsdispositioner
- Skatt

= Årets resultat

- 1 inkluderar förändringar av lager, produkter i arbete, färdiga varor och pågående arbeten samt aktiverat arbete för egen räkning. Posten inkluderar även subventioner.
- 2 avser såväl övriga externa kostnader som övriga rörelsekostnader.
- 3 Inkluderar resultat från andelar i koncern- och intresseföretag och övriga finansiella anläggningstillgångar (inklusive nedskrivningar och återföring av nedskrivningar), övriga ränteintäkter och liknande resultatposter.
- 4 Inkluderar räntekostnader samt liknande resultatposter.
- 5 uppgiften hämtas från den interna redovisningen.

Not: Observeras bör att årsredovisningen kan se olika ut beroende på bolagsform. T.ex. behöver enskilda näringsidkare vanligtvis inte lämna in en årsredovisning och kan om omsättningen understiger 3 miljoner kronor använda sig av förenklat årsbokslut.

Källa: (BAS nyckeltal, 2010)

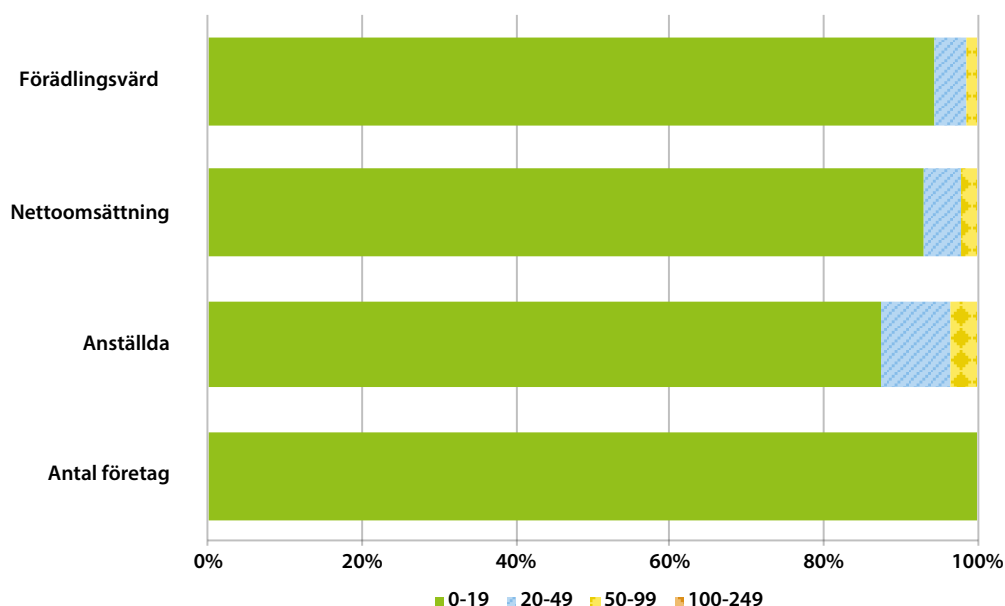
Bilaga D: Fördjupning – Primärproduktionen

I denna bilaga visar vi utvecklingen för konkurrenskraft och produktion i det första ledet i livsmedelskedjan mellan åren 2011–2019. I Bilaga H-K finns uppgifter från år 2008 fram till senast tillgängliga år och i [Bilaga B](#) finns en närmare beskrivning av de grundläggande indikatorerna och vad de mäter. De grundläggande indikatorerna redovisas som ett aggregat för hela ledet, som består av följande näringsgrenar:

- Jordbruk och trädgårdsnäring
- Fiske
- Vattenbruk
- Rennäring

Primärproduktionen präglas av många små företag, med få årsarbetstider och förhållandevis stora tillgångar. Primärproduktionens behov av mark, byggnader och maskiner är anledningen till att ledet uppvisar relativt sett stora tillgångar i Företagens Ekonomi.

Antalet företag med huvudsaklig verksamhet i primärproduktionen och en omsättning över 200 000 kronor uppgick till cirka 45 000 år 2018 och antalet årsarbetstider uppgick till drygt 18 000 samma år. Figur 32 visar strukturen i primärproduktionen år 2018, det vill säga hur primärproduktionens totala förädlingsvärde, nettoomsättning, antal anställda och antal företag fördelas över olika storleksklasser av företag. Figuren visar att primärproduktionen nästan uteslutande består av företag med färre än 20 anställda (årsarbetstider). Dessa företag står för drygt 90 procent av såväl förädlingsvärde som nettoomsättning i primärledet. I primärledet är det således småföretagen som skapar merparten av de ekonomiska värdena, vilket särskiljer primärproduktionen från övriga led i kedjan.

Figur 32. Antal företag, anställda, omsättning och förädlingsvärde per storleksklass (efter antalet anställda) i primärproduktionen år 2018

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Konkurrenskraft

Primärproduktionens nettomarginal ligger högre än i livsmedelskedjan totalt under den studerade perioden, vilket beror på att en jämförelsevis stor andel av företagen i primärledet drivs som enskilda firmor. Kostnad för eget arbete är inte medräknat som lönekostnad i dessa företags bokföring, vilket gör att de redovisar ett högre resultat än exempelvis ett aktiebolag. I enskilda firmor utgör företagets vinst ersättning för både eget arbete och eget kapital, medan vinsten i ett aktiebolag utgör avkastning på aktieägarnas kapital. Något som också kan bidra till den höga nivån är att samtliga subventioner⁴⁵ är medräknade i resultatet. Om man räknar av ersättning för både anställda och eget arbete som läggs ner i företagen, blir nyckeltalen avsevärt lägre för primärproduktionen. För livsmedelskedjan som helhet har rörelsemarginalen varit relativt stabil men inom primärproduktionen finns en stor variation mellan olika år.

Jordbruket

Figur 33 visar tre lönsamhetsmått för företag med huvudsaklig verksamhet (SNI-kod) inom primärproduktionen mellan åren 2011–2019: nettomarginal⁴⁶, rörelsemarginal⁴⁷ samt avkastning på eget kapital⁴⁸. När nyckeltalen som speglar

⁴⁵ Detta är en skillnad mot nationalräkenskaperna och den sektorskalkyl (EAA) som Jordbruksverket gör där frikopplade produktionsstöd, gårdsstöd och miljöstöd inte ingår i förädlingsvärdet.

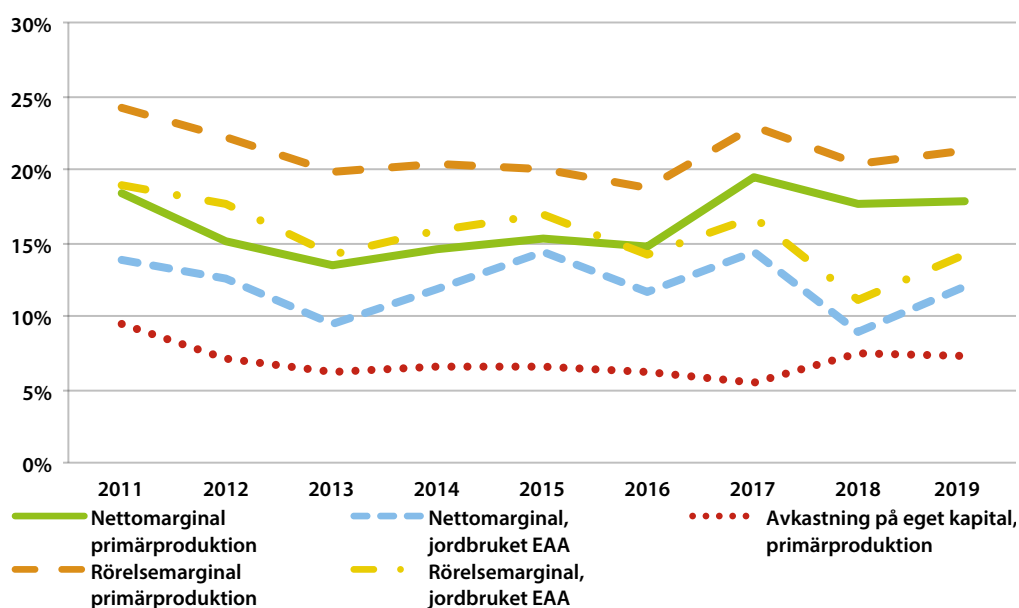
⁴⁶ Visar hur effektivt företaget utnyttjat sin omsättning.

⁴⁷ Visar det procentuella överskott som varje omsättningskrona ger, efter avdrag för rörelsens kostnader.

⁴⁸ Visar in det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget, eller om det är lämpligare att ta ut och omplacera det.

lönsamhet studeras bör man ha i åtanke att vinsten i enskilda firmor förutom att ge avkastning på eget kapital även ska täcka insatsen för eget arbete.

När utvecklingen på en mer detaljerad nivå studeras framgår att rörelsemarginalen och nettomarginalen ökade mellan åren 2011 och 2018 bland företag som hade huvudsaklig verksamhet inom bland annat odling av grönsaker (köksväxter) både på friland och i växthus och uppfödning av slaktsvin, men avkastningen på eget kapital minskade. Lönsamheten för alla tre nyckeltal ökade för företag vars huvudsakliga verksamhet är odling av ett- och tvååriga växter samt uppfödning av smågrisar, men antalet företag minskade. Lönsamheten ökade även för företag vars huvudsakliga verksamhet var äggproduktion för försäljning. Mellan åren 2011 och 2018 minskade lönsamheten och antalet företag med huvudsaklig verksamhet inom sockerbetsodling, mjölkproduktion och uppfödning av nötkreatur, uppfödning av andra nötkreatur och uppfödning av får och getter. Det finns dock en risk att företagens SNI-koder inte stämmer överens med dagens verksamhet och därför behöver den mer detaljerade statistiken tolkas med försiktighet (SCB, 2020).

Figur 33. Lönsamhetsmått (median) för hela primärproduktionen och jordbruket 2011–2019

Not: Nyckeltalet för 2019 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. KPI

Källa: SCB, Företagens Ekonomi, Jordbruksverket,

Då jordbruket utgör den i särklass största sektorn inom primärproduktionen får utvecklingen i sektorn också störst genomslag på beskrivningen av utvecklingen inom primärledet. EAA (*Economic Accounts for Agriculture*) är ett system av statistiska beräkningar av värdet och kostnaderna för jordbruksproduktionen, inklusive rennäringen. I princip all jordbruksproduktion ingår i kalkylen och syftet är att upprätta en resultaträkning för denna produktion. Beräkningarna baseras på en förteckning över de aktiviteter som anses vara karaktäristiska för jordbruket och de inkluderas i beräkningarna oberoende av i vilken typ av företag produktionen sker. Observeras bör att i EAA ingår all jordbruksproduk-

tion, även uppgifter för de företag som har en omsättning som är lägre än 200 000 kronor.

Som framgår av Figur 33 var år 2017 ett relativt bra år för det svenska jordbruket. Under detta år ökade produktionsvärdet betydligt mer än produktionskostnaderna jämfört med föregående år, vilket hade en positiv påverkan jordbrukets lönsamhet. Den varma och torra sommaren år 2018 hade en stor påverkan på jordbruket. Skördarna av spannmål och oljeväxter var mycket låga. Brist på grovfoder orsakade problem för djurhållare och priserna på grovfoder, halm och spannmål steg kraftigt. Både nettomarginalen och rörelsemarginalen för primärproduktionen, baserade på Företagens ekonomi, minskade något under år 2018. Att det inte blev några stora förändringar år 2018 tyder på att andra verksamheter i företagen mildrade torkans effekter på företagets ekonomi, vilket tydliggör att en diversifierad verksamhet är viktigt för många jordbruksföretag, inte minst för att hantera den risk som väderberoende produktion medför.

Minskningen av netto- och rörelsemarginalen, baserat på EEA-kalkylerna är betydligt kraftigare, vilket är logiskt eftersom denna kalkyl enbart utgår från jordbruksrelaterade aktiviteter. Enligt EEA-kalkylen minskade jordbrukets produktionsvärde med 1,8 miljarder kronor 2018 jämfört med år 2017 och kostnaderna för insatsvaror och tjänster ökade med 2,3 miljarder kronor mellan dessa år (Jordbruksverket, 2019). Sannolikt är också torkan år 2018 en av förklaringarna till att antalet förprovade⁴⁹ stallplatser minskat under år 2019 (Jordbruksverket, 2020). Under 2020 har antalet förprovade stallplatser ökat igen, men är lägre än 2018 (Jordbruksverket, 2021).

År 2019 skedde en återhämtning i jordbrukets lönsamhet (Figur 33). Ökningen av rörelse- och nettomarginalerna är större om utvecklingen studeras utifrån EEA-kalkylen jämfört med motsvarande utveckling baserat på uppgifter Företagens ekonomi, vilket är rimligt med tanke på den låga lönsamheten i jordbruksverksamheten till följd av torkan 2018. Framförallt var det värdet av spannmålsproduktionen, men även oljeväxtproduktionen som ökade, och förklaringen var den mer normala skörden under 2019. Kostnaderna för insatsvaror och tjänster ökade emellertid också om än inte lika mycket som produktionsvärdet (Jordbruksverket, 2020).

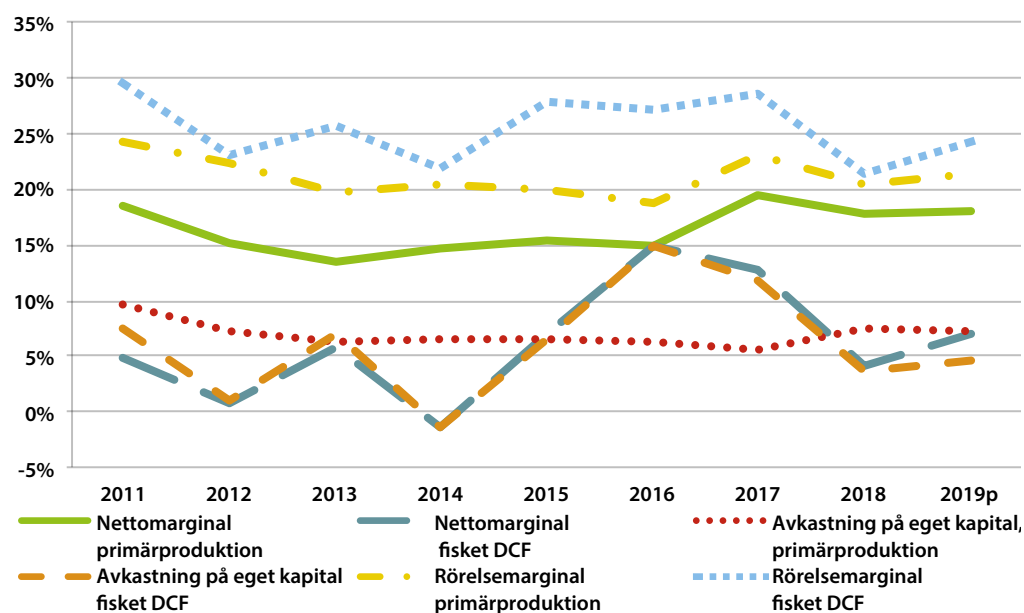
Studerat istället avkastningen på eget kapital (Figur 33) har lönsamheten minskat för företag inom primärproduktionen (här ingår även fiske- och vattenbruksföretag) över tid. Den negativa utvecklingen är sannolikt ett resultat av en längre period av sjunkande lönsamhet.

⁴⁹ Förprovning innebär att länsstyrelserna i förväg (dvs. innan bygget eller djur stallas in) prövar om stallen, förvaringsutrymmet eller hägnen är godkända utifrån djurskydds- och djurhälsosynpunkt. Jordbruksverket för statistik över hur många djurplatser som länsstyrelsen förprovat.

Fisket

Nettomarginalen inom yrkesfisket har varierat sedan år 2011 men har, undantaget år 2014, varit positiv. Figur 34 visar att nettomarginalen för fisket har fallit sedan toppåret 2016 även om det var en viss uppgång 2019. Lönsamheten i det storskaliga pelagiska fisket styrs av kvotvolym, bränslekostnader och växelkurser. Det är främst det storskaliga fisket som har tappat i lönsamhet (Havs och vattenmyndigheten, 2021). Rörelsemarginalen sjönk mellan 2016 och 2018, men ökade något mellan 2018 och 2019. Yrkesfisket kännetecknas av höga fasta kostnader vilket gör att det inte är så enkelt att snabbt ställa om produktionen vid behov och en hög rörelsemarginal är nödvändigt för att få en rimlig avkastning på eget kapital. Situationen skiljer sig markant åt mellan olika segment i fisket. Det storskaliga fisket har haft en positiv nettomarginal och rörelsemarginal under alla år sedan 2008, medan nettomarginalen och rörelsemarginalen har varit negativ i det småskaliga fisket alla år utom 2008. Utvecklingen kan dock skilja sig åt mellan olika segment i det stor- respektive småskaliga fisket⁵⁰.

Enligt mer detaljerad statistik från SCB minskade lönsamheten och antalet företag med huvudsaklig verksamhet inom trålfiske i saltvatten och övrigt saltvattenfiske mellan åren 2011 och 2018 (SCB, 2020).

Figur 34. Lönsamhetsmått (median) för hela primärproduktionen och fisket 2011–2019

Not: Nyckeltalet för 2018 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi. Havs- och Vattenmyndigheten (DCF-data)

Avkastningen på eget kapital har varit positiv alla år utom 2008 och 2014. Inom det storskaliga fisket har avkastningen på eget kapital varierat mellan åren men varit positiv alla år sedan år 2008. För det småskaliga fisket har avkastningen på det egna kapitalet varit negativ alla år under samma period (Havs- och vatten-

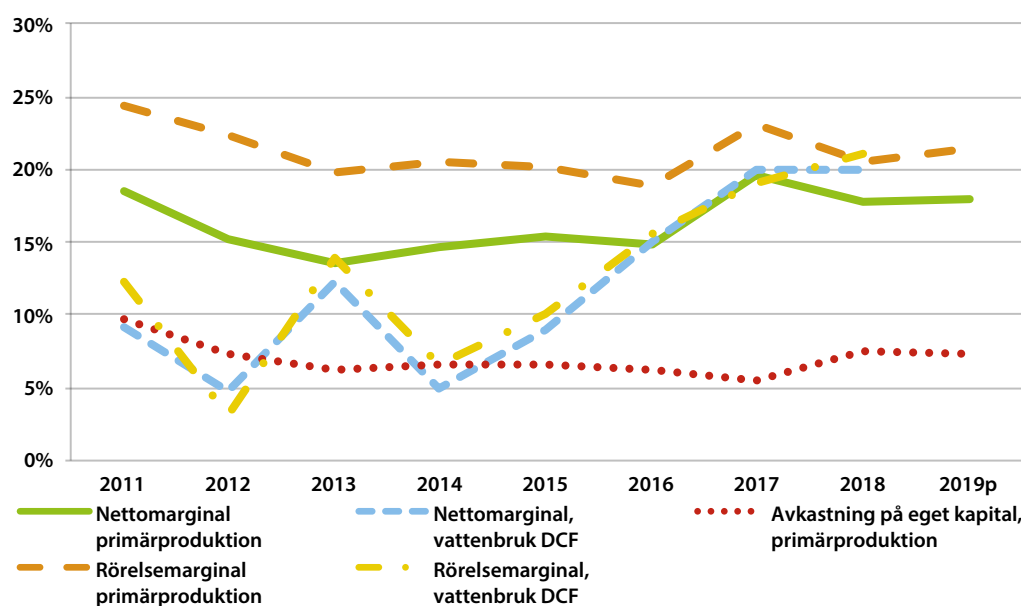
⁵⁰ Småskaligt fiske definieras som fartyg under 12 meter som fiskar med passiva redskap. Storskaligt fiske är fartyg som fiskar med aktiva redskap och fartyg som är över 12 meter och som fiskar med passiva redskap.

myndigheten, 2021). Som framgår av avsnitt Svenskt yrkesfiske och vattenbruk styrs utvecklingen inom det marina fisket till stor del av storleken på fiskekvoterna, som beslutas av EU. Observeras bör att data i DCF även avser företag som har en omsättning som är lägre än 200 000 kr.

Vattenbruket

Nettomarginalen för vattenbruket i Sverige har varierat relativt kraftigt mellan åren sedan år 2011 (Figur 35). Trenden är dock stigande (Europeiska kommissionen, JRC Science for policy report, 2019). Det verkar som att den senaste statistiken från STECF kan ha påverkats av årsskiftet och att kostnader som delvis avser år 2017 hamnat på år 2018. När vi beräknat nettomarginalen och rörelsemarginalen har vi därför använt oss av medelvärdet för de båda åren i nämnaren. Utvecklingen för rörelsemarginalen har varit mycket lik utvecklingen för nettomarginalen. Observeras bör att data i STECF även kan avse företag som har en omsättning som är lägre än 200 000 kr.

Enligt mer detaljerad statistik från SCB ökade lönsamheten för företag vars huvudsakliga verksamhet var fiskodling i sötvatten mellan åren 2011 och 2018, medan den minskade för företag vars huvudsakliga verksamhet var fiskodling saltvatten under samma tidsperiod (SCB, 2020).

Figur 35. Lönsamhetsmått (median) för hela primärproduktionen och vattenbruket 2011–2019

Not: Nyckeltalet för 2019 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi. STECF (18-19) Economic Report of the EU Aquaculture sector

Svensk marknadsandel

Ett annat sätt att mäta den svenska produktionens konkurrenskraft är svensk marknadsandel, som visar hur stor del av den totala förbrukningen som produ-

ceras i Sverige. Detta sätt att mäta gör att andelarna kan överstiga 100 procent. Man bör dock ha i åtanke att marknadsandelen är ett relativt mått och påverkas av både efterfrågan och utbud. Om efterfrågan ökar snabbare än produktionen sjunker marknadsandelen trots att produktionen ökar.

Jordbruksverket har valt att inte beräkna eller presentera någon total siffra över den svenska marknadsandelen för jordbruksvaror och livsmedel. Det finns flera anledningar till detta, bland annat ser det väldigt olika ut i sektorerna, flera livsmedel går inte alls att odla eller producera i Sverige samtidigt som vissa svenska produkter bara finns tillgängliga under delar av året.

Tabell 13 visar den svenska marknadsandelen för ett urval sektorer för åren 2011 till 2019. Den svenska marknadsandelen för kött, ägg och mejeriprodukter har sjunkit sedan EU-inträdet år 1995, men den negativa trenden verkar vara bruten för kött och ägg, då den svenska marknadsandelen för flera köttslag och ägg ökat de senaste åren. Den svenska marknadsandelen har varit relativt stabil för socker och matpotatis mellan åren 1995 och 2018. För spannmål har den svenska produktionen haft en marknadsandel som har överstigit 100 procent samtliga år sedan år 1995, med undantag av torkåret år 2018. Mellan olika frukter och grönsaker varierar marknadsandelen och vissa frukter och grönsaker kan endast produceras under viss tid av året och en del livsmedel går inte alls att producera i Sverige.

Tabell 13. Svensk marknadsandel i ett urval av sektorer 2011–2019

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Morötter	95%	91%	93%	93%	91%	93%	91%	89%	92%
Jordgubbar	67%	70%	69%	68%	71%	68%	68%	68%	69%
Lök	59%	63%	67%	64%	72%	73%	74%	72%	68%
Gurka	48%	50%	46%	47%	45%	47%	45%	47%	46%
Äpple	19%	20%	23%	22%	22%	24%	21%	28%	21%
Tomater	13%	14%	14%	14%	15%	14%	15%	18%	17%
Nötkött	56%	51%	51%	52%	53%	52%	54%	56%	56%
Griskött	73%	68%	67%	69%	70%	70%	73%	76%	77%
Lammkött	36%	34%	32%	31%	31%	28%	28%	30%	31%
Matfågel	68%	65%	65%	66%	66%	67%	68%	70%	72%
Ägg	92%	91%	94%	90%	91%	94%	93%	93%	98%
K-mjolk	102%	108%	107%	102%	103%	101%	100%	100%	99%
Grädd	100%	78%	78%	78%	77%	77%	81%	78%	80%
Mjölkpulver	305%	249%	831%	2112%	1500%	1000%	846%	542%	528%
Syrad mejeri	80%	76%	75%	73%	73%	75%	77%	78%	76%
Smör	59%	58%	71%	66%	59%	57%	58%	55%	56%
Ost	58%	56%	47%	45%	46%	45%	45%	42%	41%
Mjölkekv.	78%	77%	78%	77%	77%	75%	74%	72%	70%
Matpotatis	77%	79%	79%	78%	77%	77%	76%	73%	i.u
Socker	83%	91%	84%	96%	78%	88%	85%	81%	i.u
Vete	101%	109%	99%	158%	139%	110%	130%	79%	142%
Råg	113%	110%	142%	174%	160%	90%	116%	81%	143%
Korn	120%	132%	134%	133%	136%	125%	143%	89%	130%
Havre	133%	138%	149%	135%	151%	136%	152%	86%	138%
Spannmål	111%	117%	114%	144%	137%	124%	134%	83%	136%

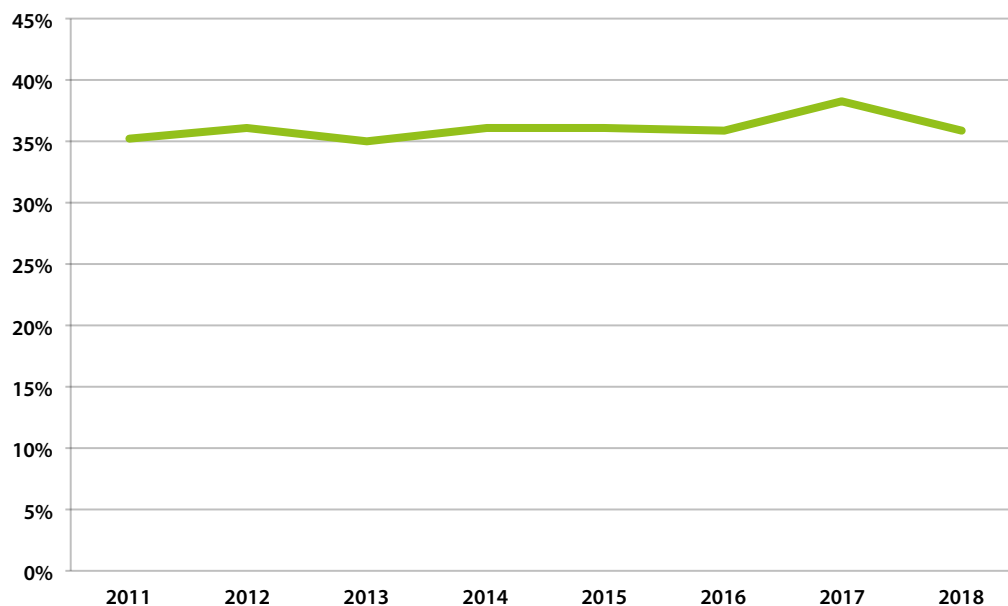
Källa: Jordbruksverket

Svensk marknadsandel (Jordbruksverket, 2019) visar hur stor del av den totala förbrukningen som produceras i Sverige. För att jordbruket i Sverige ska kunna producera nuvarande mängder av livsmedel krävs exempelvis importerade insatsvaror som gödselmedel, bekämpningsmedel, foder och drivmedel. Dessutom krävs importerade maskiner och reservdelar. Utan dessa importerade insatsvaror skulle den svenska jordbruksproduktionen vara betydligt mindre. Genom att använda begreppet svensk marknadsandel vill Jordbruksverket tydliggöra att det handlar om andelen svenska produkter av den totala förbrukningen, under de förutsättningar som råder på den svenska marknaden i dagsläget.

Förädlingsgrad

Förädlingsgraden visar företagens förmåga att utveckla produkttegenskaper som det finns en betalningsvilja för på marknaden och som framgår av Figur 36 har förädlingsgraden inom primärproduktionen legat på ungefär 35 procent under

den undersökta perioden. Mellan år 2016 och år 2017 var utvecklingen positiv, medan den mellan 2017 och 2018 var negativ.

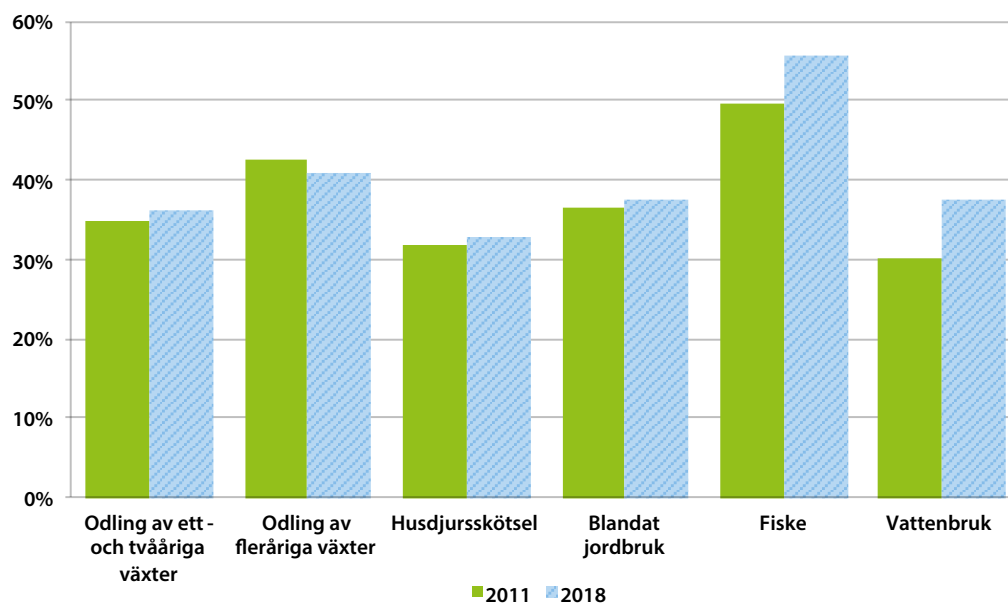

Figur 36. Förädlingsgrad för primärproduktionen 2011–2018

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren. KPI

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Figur 37 visar förändringen i förädlingsgrad mellan åren 2011 och 2018 för olika delbranscher i primärproduktionen. Den största ökningen har skett inom företag som bedriver vattenbruk följt av de företag som bedriver fiske. En orsak till den ökande förädlingsgraden inom fisket kan vara införandet av det pelagiska förvaltningssystemet. Däremot minskade förädlingsgraden mellan åren 2011 och 2018 bland företag som odlar fleråriga växter.

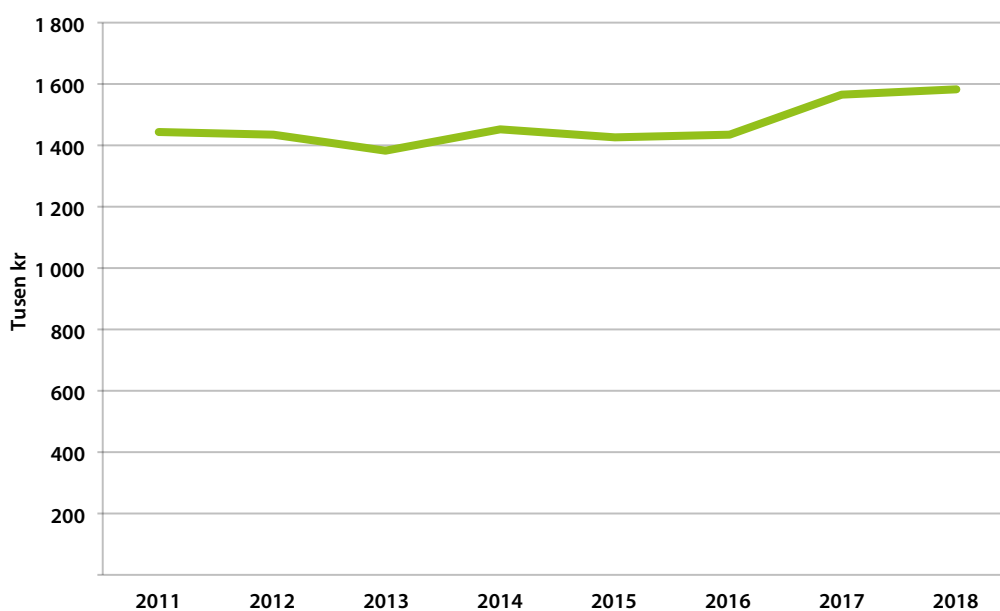

Figur 37. Förädlingsgrad inom olika delbranscher i primärproduktionen 2011 och 2018

Källa: SCB Företagens Ekonomi, egen bearbetning

Arbetskraftsproduktivitet

Nyckeltalet arbetskraftsproduktivitet beräknas som förädlingsvärde per årsarbetstid och visar hur effektivt företaget använder sin arbetskraft. Mellan åren 2011–2018 ökade arbetskraftsproduktiviteten i primärproduktionen med åtta procent till drygt 1,5 miljoner kronor per årsarbetstid (Figur 38). Noteras bör att subventioner är medräknade i förädlingsvärdet för primärledet, vilket är en skillnad gentemot andra led i livsmedelskedjan. Dessutom drivs en stor andel av företagen i primärledet som enskilda firmor och arbete som utförs av ägare till enskilda firmor räknas inte med bland antal årsarbetstider. Detta gör att förädlingsvärdet per årsarbetstid blir betydligt högre i primärproduktionen än i övriga led i livsmedelskedjan. Om det skulle vara möjligt att räkna bort subventioner från förädlingsvärdet i Företagens Ekonomi och inkludera ägare till enskilda firmor i antal årsarbetstider, skulle arbetskraftsproduktiviteten bli avsevärt lägre. Vid en jämförelse, baserad på jordbruksstatistik, beräknade EU-kommissionen arbetskraftsproduktiviteten i det svenska jordbruket till 30 704 euro år 2019 (Europeiska kommissionen, 2020).

Figur 38. Arbetskraftsproduktivitet för primärproduktionen 2011–2018, tusen kronor per årsarbete

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren

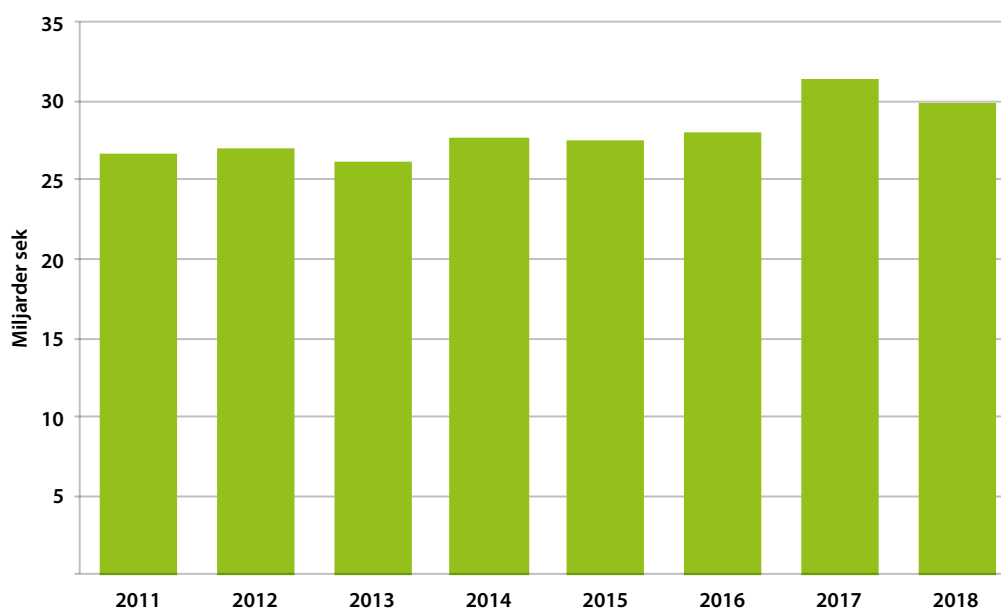
Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Produktion

Förädlingsvärdet för företag med huvudsaklig verksamhet inom primärproduktionen ökade med 12 procent mellan åren 2011–2018 till knappt 30 miljarder kronor, men minskade mellan 2017 och 2018 (Figur 39). Även under år 2013 var det ett minskande förädlingsvärde. Förklaringen till det minskade förädlingsvärdet år 2013 är, enligt EAA-kalkylen, framförallt höga priser på foder som köpts utanför sektorn och låga intäkter för spannmål.

Utvecklingen av förädlingsvärdet netto, enligt EAA-kalkylen, följer den utveckling som redovisas i Figur 39. Undantaget är år 2016 då EAA-kalkylen visar på ett sämre resultat jämfört med året innan. Under torkåret 2018 var det en kraftig minskning av jordbrukets förädlingsvärde netto. Detta förklaras både av minskade produktionsvärde till följd av minskade volymer och ökade kostnader för insatsvaror (Jordbruksverket, 2019).

Enligt STECF-18-19 har förädlingsvärdet inom vattenbruket ökat under perioden. En viktig förklaring till detta är en ökad omsättning (Europeiska kommissionen, JRC Science for policy report, 2019). För yrkesfisket har förädlingsvärdet haft en positiv trend sedan år 2012 (Havs- och vattenmyndigheten, 2021).

Figur 39. Totalt förädlingsvärde i primärproduktionen 2011–2018, löpande priser

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Mellan åren 2011 och 2018 ökade förädlingsvärdet kraftigast⁵¹ för företag som huvudsakligen ägnar sig åt fiske och vattenbruk, följt av företag som huvudsakligen ägnar sig åt odling av plantskoleväxter, husdjursskötsel och blandat jordbruk. Under samma tidsperiod minskade förädlingsvärdet för företag som odlar fleråriga växter.

Produktionsuppgifter

Priser, valutakurser, löner, insatsvaror m.m. påverkar förädlingsvärdets utveckling och därför har vi valt att visa volymutvecklingen för de värdemässigt viktigaste sektorerna i primärledet (Tabell 14).

⁵¹ Det finns en risk att företagens SNI-koder inte stämmer överens med dagens verksamhet och därför behöver den mer detaljerade statistiken tolkas med försiktighet.

Tabell 14. Produktionen i ett urval av sektorer 2011–2019/2020 (1 000 ton)

Produkt	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 p
Spannmål	4 646	5 070	4 993	5 782	6 169	5 468	6 036	3 236	6 149	6 022
Oljevaxter inkl. oljelin	273	334	341	336	373	285	385	218	386	348
Potatis	882	805	806	822	802	861	853	720	847	879
Sockerbetor	2 493	2 314	2 326	2 518	1 178	1 988	1 964	1 698	2 029	2 000
Mjölkinvägning	2 850	2 861	2 868	2 931	2 933	2 862	2 817	2 760	2 704	2 773
Nötkött	138	125	126	132	133	131	132	137	140	141
Griskött	256	233	234	236	234	233	241	250	240	247
Får- och lammkött	5	5	5	5	5	5	5	6	5	5
Matfågel	122	118	127	137	145	156	157	155	164	171
Viltkött	18	19	19	17	17	17	18	18	18	i.u.
Renkött	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1
Ägg	116	122	129	121	126	140	137	141	150	149
Äpplen	21	23	27	25	25	27	22	31	22	i.u.
Jordgubbar	13	16	14	16	17	15	16	15	16	i.u.
Tomater	14	14	15	15	15	15	14	18	17.	i.u.
Gurka	27	29	28	28	28	33	31	30	32	i.u.
Morötter	105	129	113	119	116	112	109	93	107.	i.u.
Sallad	28	33	26	35	30	33	28	26	31.	i.u.
Vattenbruksprodukter	15	15	14	14	13	17	16	14	11	i.u.
Marint fiske	180	150	177	172	202	196	218	212	176	170
Insjöfiske	1	1	1	2	1	2	2	2	2	2

Källa: Jordbruksverket

Svensk produktion av vegetabilier

Totalskörden av **spannmål** beräknas uppgå till drygt 5,9 miljoner ton under 2020. Den är därmed lite lägre än förra årets spannmålsskörd, men elva procent större än genomsnittet för de senaste fem åren. Arealerna med de högvakastande höstsådda grödorna var förhållandevis stora även i år, vilket bidrog till en stor spannmålsskörd.

Totalskörden av **raps och rybs** samt oljelin beräknas preliminärt till 346 000 ton, vilket är tio procent mindre än i fjol. Minskningen är en följd av lägre hektarskörd och minskad areal av den högvakastande höstrapsen. Jämfört med femårsgenomsnittet ökade totalskörden av oljevaxter med fem procent.

Totalskörden av **matpotatis** beräknas för riket till 542 500 ton. Det är i nivå med 2019 års slutliga totalskörd. Jämfört med femårsgenomsnittet är det fem procent mer. Under 2020 odlades 16 320 hektar matpotatis i landet. Även det är i nivå med 2019. Av den redovisade totalskörden av matpotatis beräknas 69 400 ton, eller 13 procent, vara skördat som färskpotatis.

Den totala skörden **potatis för stärkelse** beräknas till 336 200 ton. Det är åtta procent mer än 2019 och även åtta procent mer än femårsgenomsnittet.

Den odlade arealen potatis för stärkelse ökade med nästan 500 hektar till 7 860 hektar jämfört med 2019. Potatis för stärkelse odlas främst i Skåne, Blekinge och Kalmar län.

Senast tillgängliga uppgifter för skörden av **sockerbetor** visar på en i stort sett oförändrad skörd 2020 jämfört med föregående år.

Svensk animalieproduktion

Produktionen av **griskött** har minskat med fyra procent de senaste tio åren. Andelen svenskt griskött av förbrukningen försvagades i början och mitten av perioden, men har återhämtat sig de senaste åren. Den svenska andelen av konsumtionen ligger på cirka 80 procent. Under år 2020 ökade den svenska grisköttsproduktionen med drygt två procent. En god efterfrågan på svenskt kött har lett till höga producentpriser.

Produktionen av **nötkött** har ökat med drygt två procent de senaste tio åren. Under år 2020 ökade produktionen med en procent, vilket är en reaktion på god efterfrågan och höga priser till nötköttsproducenterna. Konsumenternas ökade medvetenhet om svenska mervärden har stärkt efterfrågan på svenskt nötkött. Covid-pandemin har också gjort att en större andel kött konsumeras i hemmet.

Produktionen av **lammkött** har minskat med fyra procent de senaste tio åren. Under år 2020 minskade produktionen med fem procent. Förbrukningen per person i Sverige av lammkött ökade med 3 procent mellan 2011 och 2020. Den svenska andelen av konsumtionen är knappt 30 procent.

Produktionen av **matfågel** har ökat med 42 procent de senaste tio åren. Förbrukningen av matfågel har ökat kraftigt till följd av konsumenternas ökade efterfrågan. Per capita konsumtionen har ökat från 19 kilo till 22 kilo de senaste tio åren. Det motsvarar en ökning på 16 procent.

Produktionen av **ägg** har ökat med 28 procent de senaste tio åren. Andelen svenska ägg av förbrukningen har haft en stigande trend och ligger på 98 procent. En orsak till detta är de svenska salmonellagarantierna.

Invägningen av **mjölk** sjönk med tre procent mellan åren 2011 och 2020. Under år 2020 ökade invägningen med nästan tre procent. Det är den första produktionsökningen sedan 2015. Totalkonsumtionen av mjölkprodukter ökar per person, men en allt större andel av konsumtionen är importerad. Den svenska andelen av konsumtionen är 70 procent men siffran skiljer sig mycket mellan olika produkter. För ost är den svenska andelen av förbrukningen 41 procent medan motsvarande siffra för konsumtionsmjölk är 99 procent.

Produktionen av **viltkött** i Sverige har varierat mellan 18 000 ton och 19 000 ton de senaste tio åren. Produktionen av renkött har legat mellan 1 200 och 1 600 ton det senaste decenniet.

Svensk produktion av vissa frukter och grönsaker

Den svenska totalkonsumtionen av frukt och grönsaker har ökat stadigt under en längre tid. År 2017 låg konsumtionen av frukt på ungefär 680 000 ton och konsumtionen av grönsaker på ungefär 650 000 ton. Konsumtionen av färska grönsaker har ökat med 31 procent de senaste tio åren. Ökningen för färska frukter och bär är något svagare, 10 procent under samma period. Siffrorna för år 2018 visar dock på en minskning av konsumtionen för både frukt och grönsaker; ungefär 620 ton respektive ungefär 625 ton.

Den svenska produktionen av **äpplen** ökar och har de senaste åren uppgått till ungefär 25 000 ton om året. År 2017 minskade avkastningen något framför allt på grund av frostsador under våren, skörden år 2018 var dock rekordhög. 2019 låg skörden åter på 2017 års nivå, vilket sett till de senaste tio åren är lågt. Avkastningen per hektar har ökat i Sverige eftersom ny odlingsteknik har introducerats. I takt med att odlingarna moderniseras ökar den genomsnittliga avkastningen och är idag 20 procent högre än för tio år sedan.

Säsongen för svenska **jordgubbar** är kort, under juni och juli är det högsäsong för den svenska produktionen. Sedan år 2010 har produktionen ökat med 40 procent, vilket beror på betydligt högre avkastningsnivåer än tidigare och även en ökad areal. År 2015 var ett år med mycket gynnsamma förutsättningar för jordgubbsodling och skörden blev därför rekordstor, 17 000 ton.

Den svenska **tomatproduktionen** har under många år minskat. För tjugo år sedan producerades 19 000 ton tomater vilket kan jämföras med de senaste årens nivå på runt 15 000 ton. För att möta konkurrensen från de importerade specialtomaterna har många svenska odlare ställt om till småtomater som har ett högre värde per producerat kilo. År 2018 bidrog den långa och varma sommaren till en stor skörd på drygt 18 000 ton. 2019 års skörd var även den stor, bara något under 2018 års nivå.

Produktionen av **växthusgurka** har varit relativt konstant de senaste fem åren, med viss årlig variation. År 2016 var förhållandena gynnsamma under främst första halvan av odlingssäsongen, vilket resulterade i en något högre skörd jämfört med föregående år. Skörden år 2019 var även den hög, drygt 32 000 ton, vilket nästan är i nivå med 2016 då skörden låg på 33 000 ton.

Den svenska frilandsodlingen av grönsaker domineras av **morötter**, ungefär en fjärdedel av den totala grönsaksarealen används för att odla morötter. Morotsproduktionen har dock inte följt någon tydlig trend de senaste tio åren, utan har varierat mellan åren. Detta beror delvis på ganska stora variationer i hur stora arealer som används för morotsodling från år till år.

Produktionen av isbergssallat har legat stabilt runt 25 000–30 000 ton under de senaste åren, dock med årsvisa variationer. År 2018 var dock skörden påtagligt lägre, 17 800 ton, vilket beror på en dålig avkastning det året. Skörden av isbergssallat låg år 2019 på 22 000 ton. Från och med år 2014 inkluderar

tabellen även annan **sallat** (bladgrönsaker i form av småblad), vilket är en salladsprodukt som ökar i grönsaksdiskarna. År 2018 uppgick den produktionen till 8 500 ton.

Svenskt yrkesfiske och vattenbruk

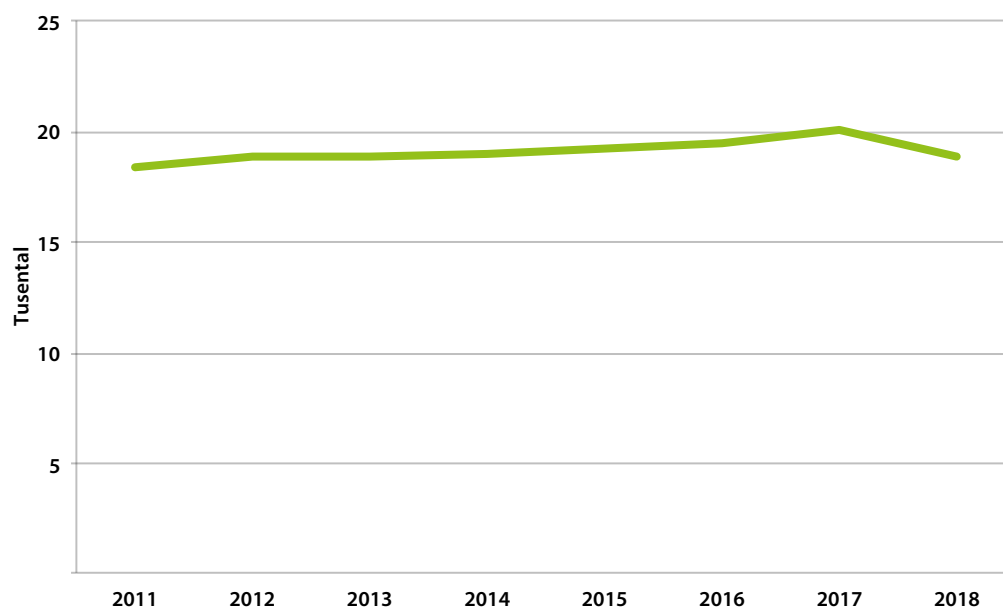
Utvecklingen av fångstvolymerna inom det **marina fisket** styrs till stor del av storleken på fiskekvoterna, vilka beslutas av EU. Vissa kvoter nyttjas dock inte fullt ut vilket dels kan bero på att det inte är ekonomiskt lönsamt att fiska upp dem, eller på grund av blandfiskeproblematiken med choke species. 2020 har varit ett speciellt år också för fisket eftersom efterfrågan från restauranger i stort sett försvunnit under Corona-pandemin. Stora problem för torskbestånden i Östersjön har gjort att ett sommarstopp för sillfisket infördes. Årets fångstvolym på 170 000 ton är cirka 3,4 % lägre än året innan.

Det svenska **insjöfisket** är volymmässigt litet men flera fiskarter betingar ett högt kilopris vilket ger ett förhållandevis högt totalt värde. Ekonomiskt viktiga arter i insjöfisket är gös som främst fiskas i Mälaren, Hjälmaren och Vänern, kräfta från framför allt Vättern, Hjälmaren och Vänern samt siklöja (löjrom) från Vänern. De totala fångsterna från insjöfisket har de senaste tio åren har legat runt 1 500 ton och värdet uppgår till cirka 110 miljoner kronor.

Vattenbruksproduktionen ökade fram till 2016. Den har därefter sjunkit och denna minskning fortsatte 2019. Den i särklass viktigaste arten i den svenska matfiskproduktionen är regnbåge följt av röding och det är produktionen av regnbåge som minskat. Pandemin under 2020 har medfört problem för vattenbruket då marknaden för färsk fisk minskat. Några siffror för 2020 finns dock ännu inte. 2019 uppgick produktionen av matfisk inom vattenbruket till cirka 9 600 ton med ett värde på närmare 300 miljoner kronor. Till detta kommer produktionen av sättfisk.

Årsarbetstider och utbildningsnivå

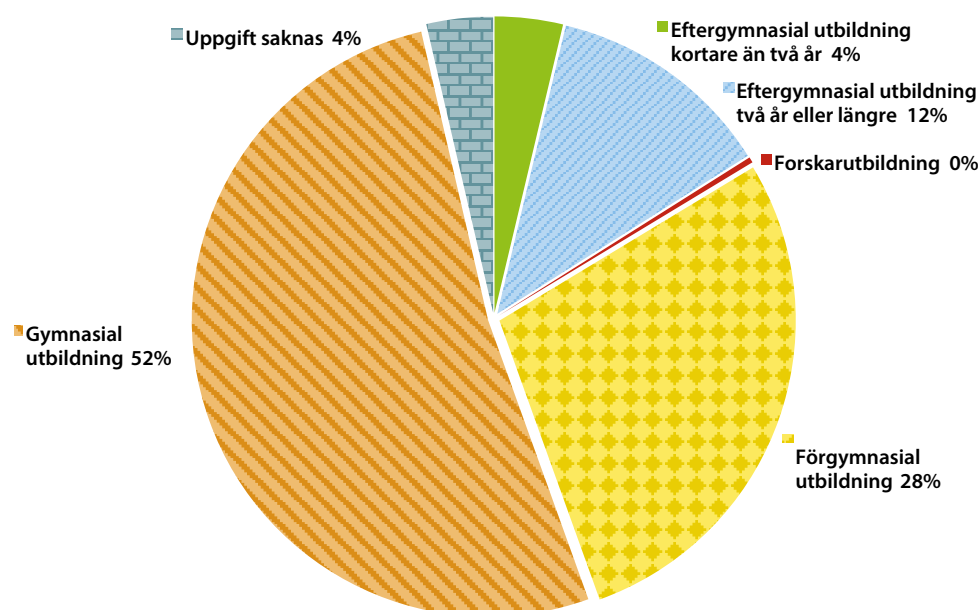
Som framgår av Figur 40 så har antalet årsarbetstider i primärproduktionen ökat med drygt nio procent mellan år 2011 och år 2017. Av de sysselsatta har drygt 50 procent gymnasieutbildning och ytterligare 16 procent eftergymnasial utbildning. (Figur 41).

Figur 40. Antal årsarbetstider i primärproduktionen 2011–2018

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Knappt 80 procent av alla som är anställda inom primärproduktionen är män och de flesta, både män och kvinnor, är i åldersspannet 40–64 år. Av de sysselsatta inom primärproduktionen hade 91 procent Sverige som födelseland.

Figur 41. Andel sysselsatta efter högsta uppnådda utbildning i november år 2018 i primärledet

Källa: SCB, Sysselsättningsregistret.

Pandemins påverkan på primärproduktionen

Totalt sett har jordbrukssektorns ekonomi förstärkts under 2020. Förklaringen ligger dels i ett bra skördeår, dels bra internationella priser. Därutöver märks en effekt på råvarupriserna i Sverige som en effekt av Covid-19. Den effekten hänger i sin tur samman med att svenska konsumenter i allt högre utsträckning efter-

frågar närproducerade varor, och att försäljningen av livsmedel via butik har ökat när färre äter på restaurang. Sedan tidigare är andelen svenskproducerat när konsumenterna själva handlar sina livsmedel högre än i restaurang och catering, vilket driver en ökad efterfrågan på svenskt under pandemin. När det gäller exempelvis trädgårdsproduktionen så bidrog även den milda hösten till att frilandsgroänsaker fick en ovanligt lång skördesäsong och möjligheterna till utplanteringsväxter förlängdes. Det här förstärks även av ett ökat fritidsodlingsintresse för både plantskole- och prydnadsväxter.

Enskilda lantbrukare och trädgårdsföretagare har fått jobba hårt för att styra om leveranser från restaurang och catering till andra kanaler som detaljhandeln. En del företag har också fått bekymmer med arbetskraftsförsörjningen under säsongen men i det stora hela har problem kunnat lösas på olika sätt.

LRF arbetade i olika grupper under 2020 för att hantera effekter av Covid-19. Detta samarbete inom den egna branschen, tillsammans med resten av livsmedelskedjan inklusive berörda myndigheter och regeringen, har varit mycket värdefullt för att hantera olika aspekter på pandemin. Det var ett för branschen viktigt principbeslut att livsmedelssektorn under året klassades som samhällsviktig verksamhet.

Det svenska vattenbruket har påverkats negativt både direkt på grund av minskad efterfrågan från restauranger i Sverige och indirekt genom den globalt minskade efterfrågan som påverkat priserna.

Senaste utvecklingen

LRFs gröna näringslivsindex för fjärde kvartalet 2020, som mäter hur konjunkturen utvecklas bland 1 000 svenska lant- och skogsbruksföretag, visar en tydlig framtidstro trots pandemin (LRF, 2020). Framför allt är det trädgårdsnäringsen som har en ljus framtidsbild men även animaliesektorn ser framtiden an med tillförsikt.

Trädgårdsbranschens expansionsplaner visar att så många som 27 procent av företagen funderar på att utöka sin verksamhet. En drivande faktor är bland annat att konsumtionen av frukt- och grönt har stor potential att öka, samtidigt som branschen skulle kunna ta större marknadsandelar från importen som idag är stor både vad gäller frukt och grönt. För animalieproducerande företag låg index på en svagt positiv nivå för kvartal 4 år 2020, men synen på konjunkturen fortsatte att skilja sig åt mellan de olika produktionsinriktningarna. Konjunkturutvecklingen inom mjölk och fjäderfä var positiv medan en försvagning kunde noteras bland ägg- och grisproducenter. Avräkningspriserna till äggproducenter var bland de lägsta på fem år och situationen bedömdes som pressad (LRF, 2020).

Lantbruksbarometern är en årlig rapport, som visar lantbrukarnas uppfattning om det aktuella läget inom lantbruket (Ludvig & Co, Swedbank och Sparbankerna, 2021). Upplagan från våren år 2021 baseras på 1 000 intervjuer under inledningen av år 2021.

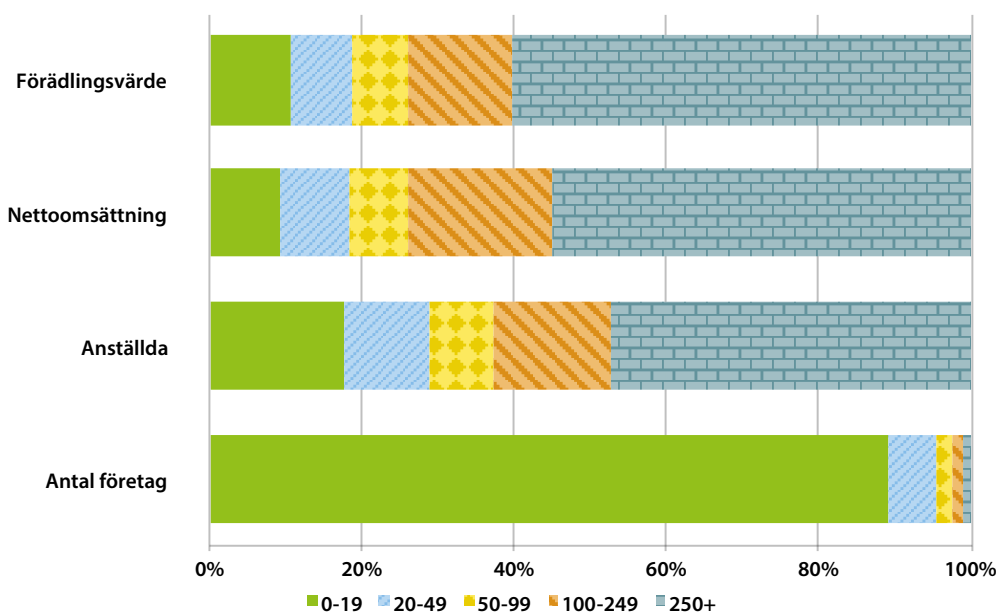
Enligt Lantbruksbarometern upplever lantbrukarna att lönsamheten ligger på ungefär samma nivå som för ett år sedan. Jämfört med våren 2019 är det betydligt fler som upplever en mycket eller ganska god lönsamhet. Totalt upplevde 48 procent av lantbrukarna att de har en god eller mycket god lönsamhet. Lantbrukarna ser positivt på framtiden och när de uppskattar sin lönsamhet om ett år tror de att lönsamheten kommer att förbättras. Grisproducenter är de som upplever bäst lönsamhet, men jämfört med förra året är det växtodlarna och nötköttsproducenterna som upplever störst förbättring. Mjolkproducenterna däremot upplever en liten försämring jämfört med för ett år sedan. Samtliga produktionsgrenar ser positivt på utvecklingen under det närmaste året, men det finns variation mellan och inom produktionsgrenar. En viktig förklaring till att många lantbrukare upplever en god lönsamhet och ser positivt på framtiden är bra priser och en god efterfrågan.

Bilaga E: Fördjupning – Livsmedelsindustrin

I denna bilaga visar vi utvecklingen för konkurrenskraft och produktion för livsmedelsindustrin (det andra ledet i livsmedelskedjan) mellan åren 2011–2019. I Bilaga H-K finns uppgifter från år 2008 fram till senast tillgängliga år och i [Bilaga B](#) finns en närmare beskrivning av de grundläggande indikatorerna och vad de mäter. De grundläggande indikatorerna redovisas som ett aggregat för hela ledet, som kan delas in i följande undergrupper:

- Livsmedel
- Drycker
- Tobak

Under år 2018 uppgick antalet företag med huvudsaklig verksamhet i livsmedelsindustrin och med en omsättning över 200 000 kronor till drygt 3 000 samtidigt som antalet årsarbetstider uppgick till drygt 50 000 stycken. Figur 42 visar strukturen i livsmedelsindustrin år 2018, det vill säga hur livsmedelsindustrins totala antal företag, anställda (årsarbetstider), omsättning och förädlingsvärde fördelas över olika storleksklasser av företag. Som framgår av Figur 42 utgör företag med färre än 20 anställda knappt 90 procent av företagen i livsmedelsindustrin, vilket kan jämföras med 98 procent i livsmedelskedjan som helhet. Däremot skapas mer än hälften av nettoomsättningen och förädlingsvärdet av den dryga procent företag som har fler än 250 anställda. Cirka 55 procent av förädlingsvärdet och 60 procent av nettoomsättningen finns i företag med fler än 250 anställda, vilket kan jämföras med 43 procent respektive 32 procent i den totala livsmedelskedjan. Livsmedelsindustrin är med andra ord en sektor med många små företag och ett fåtal stora, som skapar merparten av de ekonomiska värdena.

Figur 42. Antal företag, anställda, omsättning och förädlingsvärde per storleksklass (efter antalet anställda) i livsmedelsindustrin år 2018

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

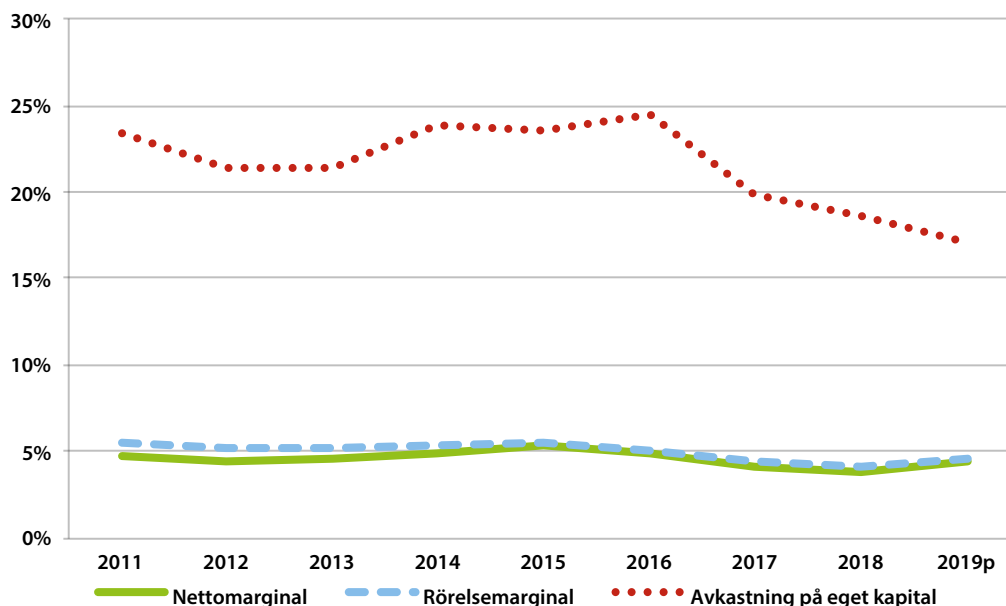
Konkurrenskraft

Konkurrenskraften mäts i denna rapport utifrån tre olika lönsamhetsmått (nettomarginal⁵², rörelsemarginal⁵³ samt avkastning på eget kapital⁵⁴). I Figur 43 visas de tre nyckeltalen för företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelsindustrin mellan åren 2011–2019. När nyckeltalen som speglar lönsamhet och konkurrenskraft studeras bör man ha i åtanke att i vissa led i livsmedelskedjan ska vinsten i enskilda firmor förutom att ge avkastning på eget kapital även täcka insatsen för eget arbete och därför bör man undvika att jämföra nivåerna mellan de olika leden.

⁵² Visar hur effektivt företaget utnyttjat sin omsättning.

⁵³ Visar det procentuella överskott som varje omsättningskrona ger, efter avdrag för rörelsens kostnader.

⁵⁴ Visar om det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget, eller om det är lämpligare att ta ut och omplacera det.

Figur 43. Lönsamhetsmått (median) för livsmedelsindustrin 2011–2019

Not: Nyckeltalet för 2019 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

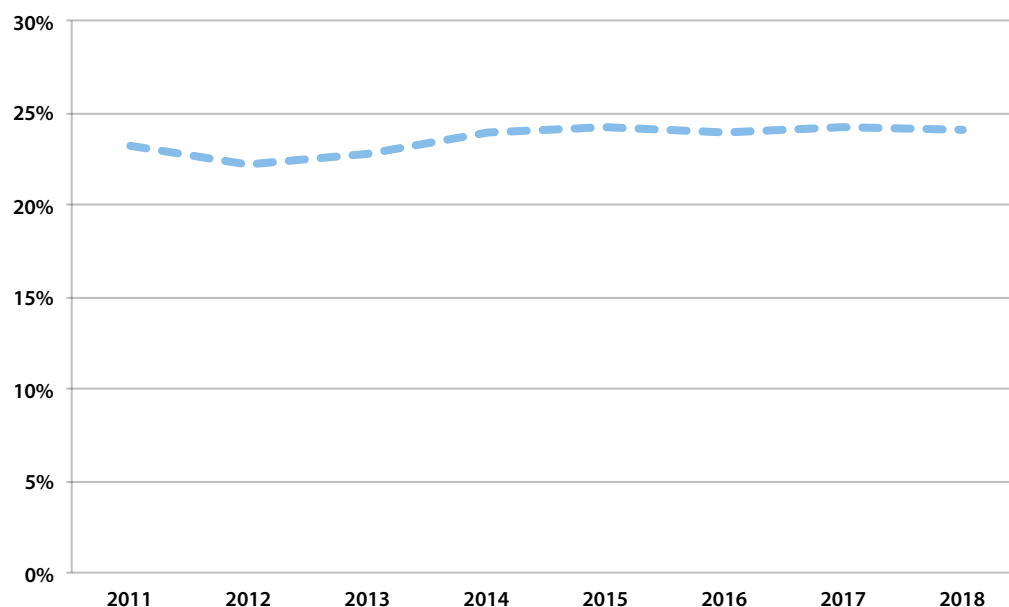
Figur 43 visar att livsmedelsindustrins nettomarginal minskade med en procentenhet mellan åren 2011 och 2019, men också att den legat på en stabil nivå runt fyra procent. Att nivån på nettomarginalen är jämförelsevis låg kan bero på att det i detta led finns några större företag som verkar på en global marknad med stor priskonkurrens och icke-cyklisk och stabil efterfrågan och som därmed har fokus på stora volymer. Livsmedelsindustrin är förhållandevis kapitalintensiv med höga fasta kostnader som gör att det kan ta tid att ställa om produktionen. Då ledet hanterar stora volymer behöver dock inte nettomarginalen vara lika hög som i led som hanterar lägre volymer för att få en rimlig avkastning på eget kapital.

Procentenheter beskriver skillnaden mellan två procentsatser, medan en förändring i procent visar en viss andel av utgångsvärdet. Vi vill påminna om att förändringar från låga värden kan ge stora procentuella förändringar.

En stabil nettomarginal tyder på en stabil marknad. Även rörelsemarginalen i företag som har sin huvudsakliga verksamhet inom livsmedelsindustrin har varit stabil under den studerade tidsperioden och med undantag för åren 2017–2018 legat på fem procent. Som framgår av Figur 43 har lönsamhetsmålet avkastningen på eget kapital haft en nedåtgående trend under den studerade perioden, även om fluktuationer finns mellan åren. Lönsamhetsmålet minskade med sex procentenheter mellan åren 2011 och 2019. En anledning till den kraftiga nedgången år 2018 kan vara den svåra torkan under året som medförde högre råvarukostnader för de svenska livsmedelsproducenterna, vilket bidrog

till en lägre lönsamhet. Enligt Livsmedelsföretagen motsvarar råvarukostnaden cirka 60 procent av omsättningen i ett genomsnittligt livsmedelsföretag (Livsmedelsföretagen, 2020).

Företagens lönsamhet påverkas av deras förädlingsgrad⁵⁵ och produktivitet. Som framgår av Figur 44 har förädlingsgraden fluktuerat åren 2011–2018, men variationen har inte varit större än två procentenheter. Sedan år 2012 har förädlingsgraden ökat och varit relativt stabil kring 24 procent sedan år 2014. Det finns dock skillnader mellan olika delbranscher inom livsmedelsindustrin.

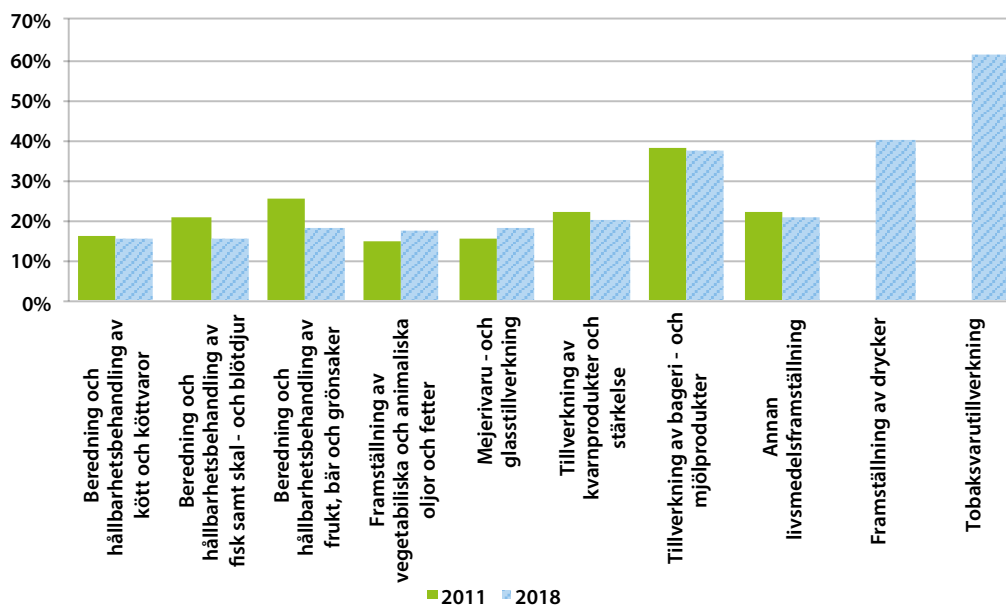
Figur 44. Förädlingsgrad för livsmedelsindustrin 2011–2018

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Det finns dock skillnader mellan olika delbranscher inom livsmedelsindustrin. Figur 45 visar förädlingsgraden år 2011 och år 2018 för olika delbranscher inom livsmedelsindustrin. Av dessa delbranscher är det bara mejeri och framställning av vegetabiliska och animaliska oljor och fetter som har ökat sin förädlingsgrad. I övriga branscher har den sjunkit mellan åren 2011 och 2018. Noteras bör att det inte var möjligt att beräkna förädlingsgrader för framställning av drycker och tobakstillverkning år 2011 pga. statistiksekretess.

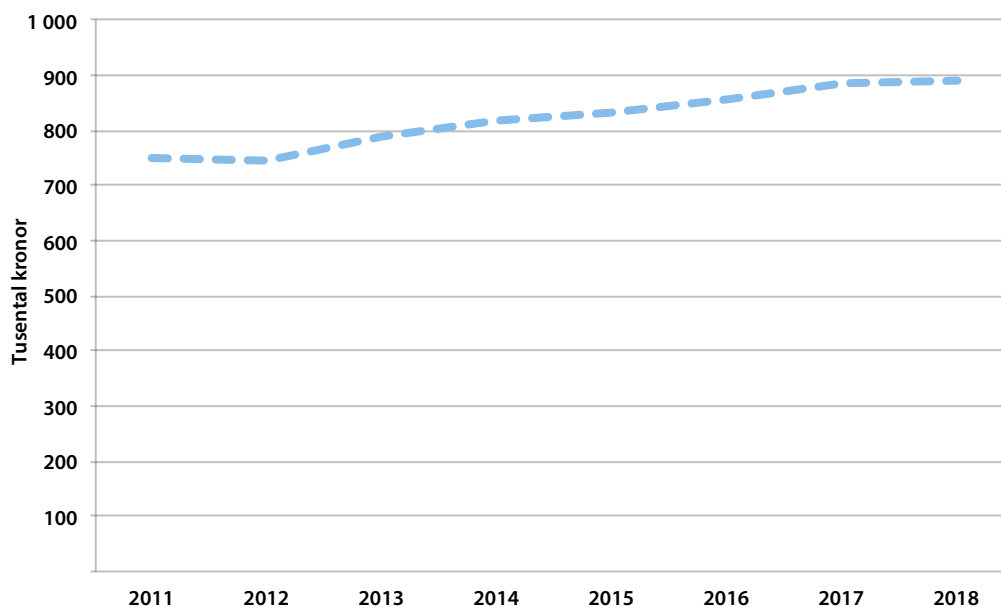
⁵⁵ Visar företagets förmåga att utveckla produkttegenskaper som det finns en betalningsvilja för på marknaden.

Figur 45. Förädlingsgrad i olika branscher i livsmedelsindustrin 2011 och 2018

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Mellan åren 2011–2018 ökade arbetskraftsproduktiviteten⁵⁶ i livsmedelsindustrin med 19 procent till 891 532 kronor per årsarbetstid (Figur 46). Under den studerade tidsperioden har arbetskraftsproduktiviteten aldrig varit så hög som år 2018, vilket sannolikt delvis kan förklaras av en ökad automatisering men även av ökade produktionsvolymen.

Figur 46. Arbetskraftsproduktivitet för livsmedelsindustrin 2011–2018

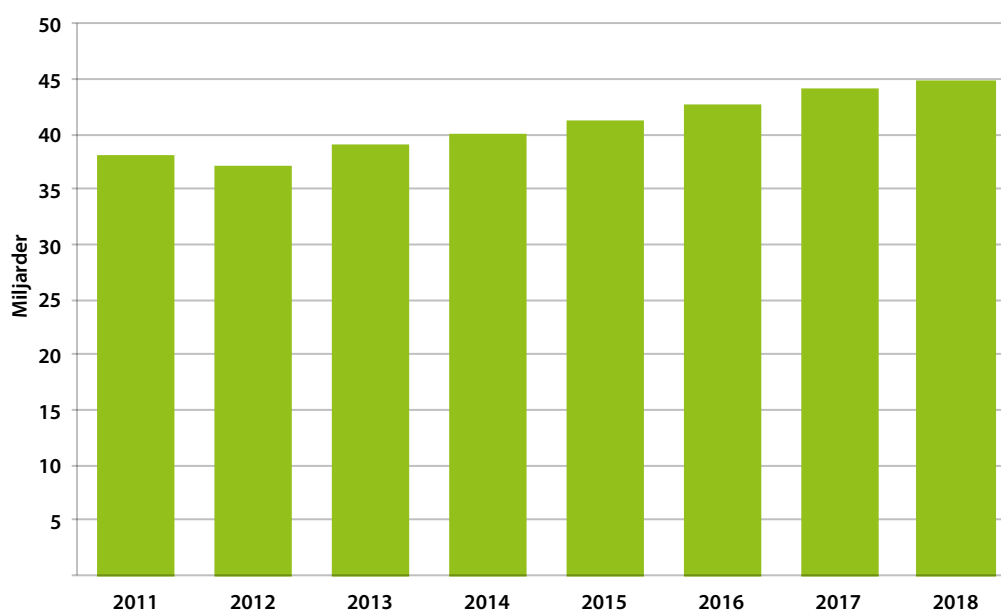
Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

⁵⁶ Mätt som förädlingsvärde dividerat med antal årsarbetstider.

Produktion

Förädlingsvärdet för företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelsindustrin ökade med 17 procent mellan åren 2011–2018 (Figur 47). Tillväxten i förädlingsvärde varierar sannolikt mellan livsmedelsindustrins tre delbranscher: livsmedel, drycker samt tobak, men på grund av statistiksekretess är det inte möjligt att redovisa utvecklingen för delbranscherna. Enligt uppgifter från Livsmedelsföretagen ökade förädlingsvärdet med cirka 35 procent mellan åren 2011 och 2017 i delbranschen tobak, vilket kan jämföras med en ökning på 20 procent i delbranschen drycker och knappt 20 procent i delbranschen livsmedel.

Figur 47. Totalt förädlingsvärde i livsmedelsindustrin 2011–2018, löpande priser

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

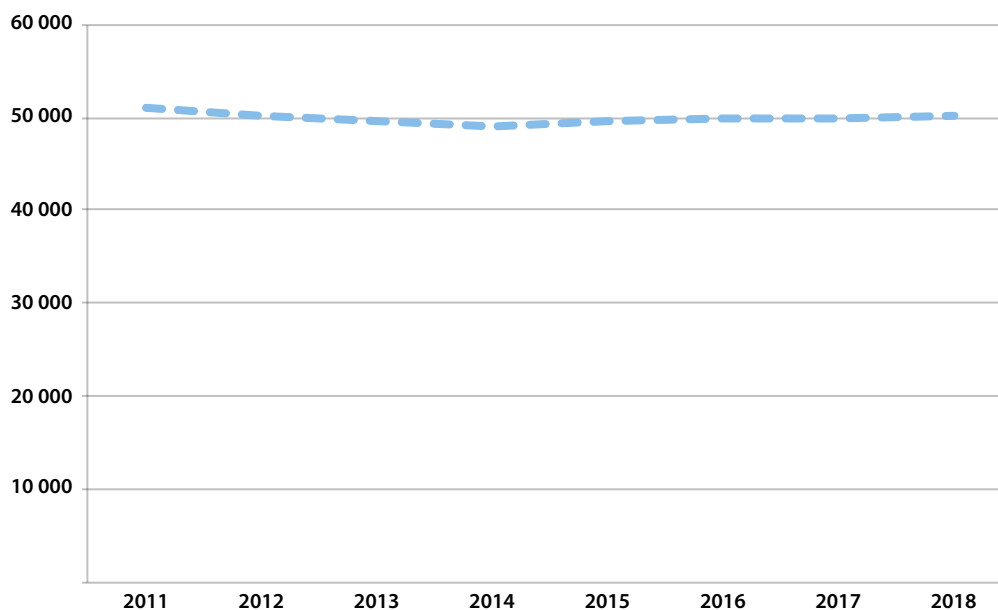
Mellan åren 2011 och 2018 ökade förädlingsvärdet kraftigt bland företag som huvudsakligen framställer vegetabiliska och animaliska oljor och fetter, men förädlingsvärdet ökade även bland företag som bedriver annan livsmedelsframställning, följt av mejeri- och glasstillverkning, tillverkning av bageri- och mjölprodukter samt beredning och hållbarhetsbehandling av kött och köttvaror. Däremot minskade förädlingsvärdet relativt kraftigt bland företag som bereder och hållbarhetsbehandlar frukt, bär och grönsaker, följt av företag som tillverkar kvarnprodukter och stärkelse och företag som bereder och hållbarhetsbehandlar fisk samt skal- och blötdjur.

I årets rapport använder vi en omsättningsgräns för de grundläggande indikatorerna för att exkludera företag som inte bedriver någon affärsmässig livsmedelsproduktion (se [Avsnitt 2.5](#)). Alla tidsserier är justerade och är konsistenta över tid, men de är inte jämförbara med tidigare årsrapporter.

I [Bilaga D](#) presenterades volymutvecklingen för de värdemässigt viktigaste varugrupperna i primärledet. Tyvärr är det inte möjligt att redovisa volymuppgifter för varor som produceras i senare led i livsmedelskedjan och vi redovisar därför detaljerade uppgifter för förädlingsvärdet i Bilaga H-K. När dessa uppgifter studeras bör man ha i åtanke att vissa delbranscher i livsmedelsförädling saknas på grund av statistiksekretess. Noteras bör även att makrotrender som priser, valutakurser, löneutveckling, insatsvaror med mera påverkar förädlingsvärdets utveckling, men även att företags förädlingsvärde påverkas på mikronivå av saker som till exempel innovation och affärsmodeller.

Årsarbetstider och utbildningsnivå

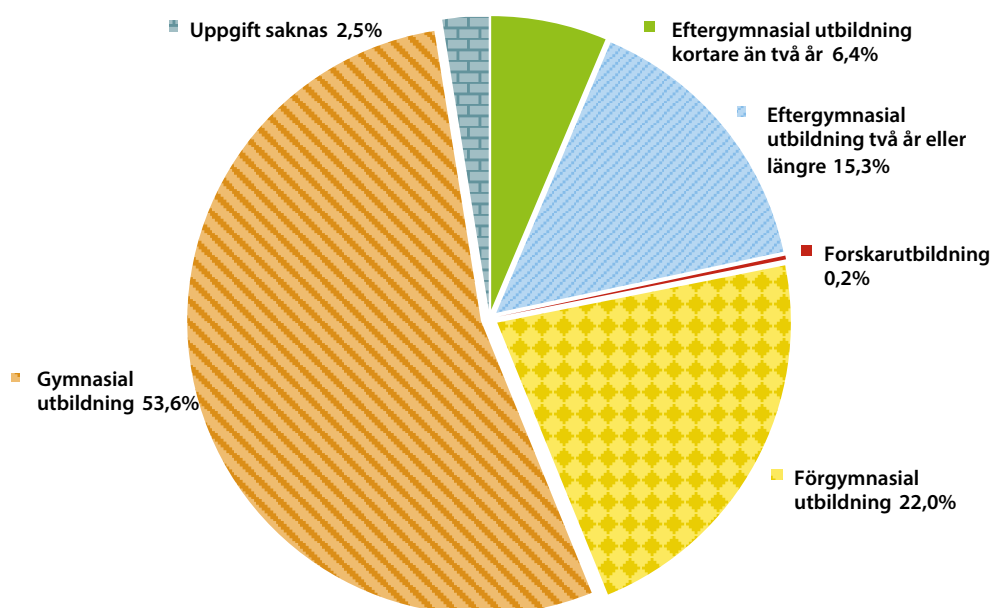
Antalet årsarbetstider i företag som har sin huvudsakliga verksamhet inom livsmedelsindustrin har mellan åren 2011–2018 legat relativt stabilt på cirka 50 000 årsarbetstider (Figur 48). Utvecklingen mot mer automation i livsmedelsindustrin har dock inneburit att antalet årsarbetstider minskat något, men noteras kan även att antalet årsarbetskrafter ökat inom delbranscherna drycker samt tobak.

Figur 48. Antal årsarbetstider i livsmedelsindustrin 2011–2018

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Då både produktivitet och förädlingsgrad är direkta resultat av kunskap och innovation visas i Figur 49 andelen sysselsatta i livsmedelsindustrin efter högsta uppnådda utbildning år 2018.

Figur 49. Andelen sysselsatta efter högsta uppnådda utbildning i november år 2018

Källa: SCB, Sysselsättningsregistret.

Som framgår av figur 32 har tre fjärdedelar (75 procent) av de som var sysselsatta inom livsmedelsindustrin år 2018 högst förgymnasial eller gymnasial utbildning. Noterbart är att andelen med forskarutbildning är låg. Andelen sysselsatta med eftergymnasial utbildning uppgår till 21 procent, vilket är något högre än för livsmedelskedjan som helhet. Sysselsättningsregistret visar även att:

- 61 procent av antalet sysselsatta är män,
- merparten av antalet sysselsatta män och kvinnor finns i spannet 40–64 år, och
- 75 procent av de sysselsatta hade Sverige som födelseland, fem procent hade EU28 utanför Norden som födelseland, fem procent hade Europa utanför EU28 och Norden som födelseland och en procent hade Norden utom Sverige som födelseland.

Pandemins påverkan på livsmedelsindustrin

Pandemiåret 2020 var en utmaning för svensk livsmedelsindustri på en rad olika sätt. Det har handlat om initiala logistikproblem av livsmedelsråvara när konsumenter världen över hamstrade livsmedel, stora efterfrågetoppar under mars och april inom svensk dagligvaruhandel och om en kollapsad efterfrågan av mat och dryck inom hotell- och restaurangsektorn. När året nu summeras går den huvudsakliga vattendelaren mellan stora och små livsmedelsproducenter. Mindre lokalt beroende företag har i många fall tappat stora delar av sin produktion medan företag med rikstäckning, via dagligvaruhandeln, med något undantag, klarat sig relativt väl.

Senaste utvecklingen

Livsmedelsindustrierna har ett konjunkturbrev som kommer ut en gång per kvartal. Medverkande företag står för cirka 50 procent av branschens omsättning. Svaren viktas efter företagets omsättningsstorlek.

Under sista kvartalet 2020 ökade försäljningen något på den svenska marknaden (ungefär 70 % av produktionen), medan försäljningen på exportmarknaden utvecklades svagt.

Det livsmedelsföretagen tycker är viktigast att satsa på efter pandemin är produktutveckling följt av att hitta nya/ fler försäljningskanaler. Omsättningshastigheten i företagens produktportföljer går allt snabbare så det är inte förvånande att företagen lyfter fram satsningar på produktutveckling. Satsningar på att hitta nya och fler försäljningskanaler kan vara ett sätt att riskminimera efter erfarenheterna av Covid-19 pandemin.

Den i särklass viktigaste konsumenttrenden är lokalproducerat/svenskt. Denna trend har toppat de fem senaste åren, så det verkar inte vara en tillfällig trend. En stor andel av livsmedelsföretagen menar att pandemin är en viktig orsak till det starka suget på svenskproducerat. Matens ursprung spelar också större roll för kunderna när de handlar i livsmedelsbutik än på restaurang.

Den näst viktigaste konsumenttrenden är produkter med högre kvalitet (premiumprodukter), och på tredje plats kommer hälsosamma alternativ. Försäljningen av premiumprodukter ökade också förra året, men ökningstakten var något lägre än för lågpris- och mellanprissortimentet. Detta bryter en utveckling från de senaste åren där försäljningen av premiumprodukter har ökat snabbast. Även i detta sammanhang kan pandemin vara en orsak, bl.a. genom att den ekonomiska osäkerheten och arbetslösheten har ökat (Livsmedelsföretagen , 2021).

Bilaga F: Fördjupning – Livsmedelshandeln

I denna bilaga visas utvecklingen för konkurrenskraft och produktion handelsledet i livsmedelskedjan mellan åren 2011–2018. I Bilaga H-K finns uppgifter från år 2008 fram till senast tillgängliga år och i [Bilaga B](#) finns en närmare beskrivning av de grundläggande indikatorerna och vad de mäter. De grundläggande indikatorerna redovisas som ett aggregat för hela ledet, som kan delas in i följande undergrupper:

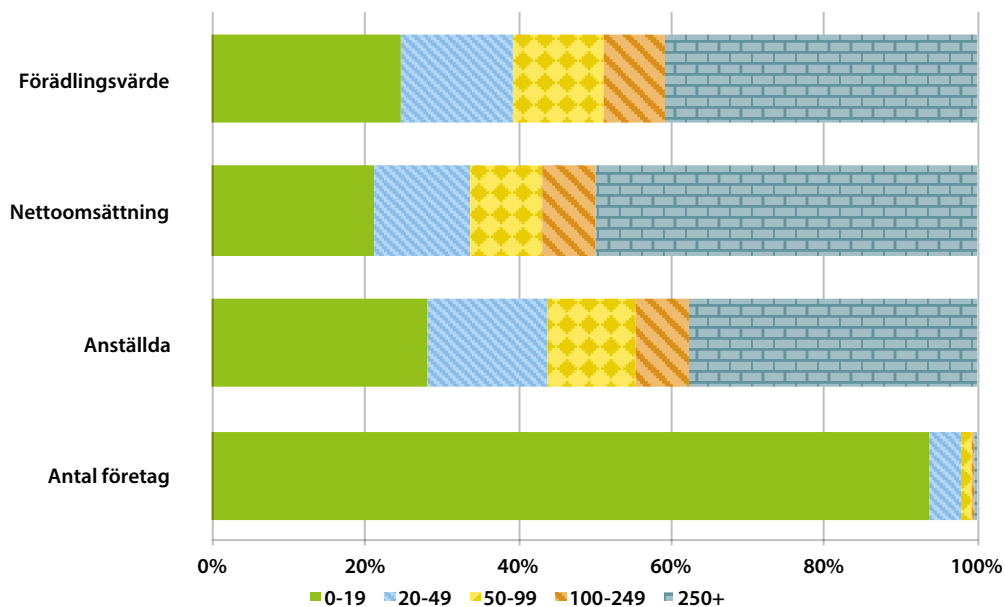
- provisionshandel⁵⁷ med jordbruksråvaror och livsmedel, drycker och tobak,
- partihandel⁵⁸ med spannmål, råttobak, utsäde och djurfoder samt livsmedel, drycker och tobak, och
- detaljhandel⁵⁹ med brett sortiment (mest livsmedel, drycker och tobak) samt specialiserad butikshandel med livsmedel, drycker och tobak.

Under år 2018 uppgick antalet företag med huvudsaklig verksamhet i livsmedelshandeln och en omsättning över 200 000 kronor till drygt 13 000 samtidigt som antalet årsarbetstider uppgick till cirka 110 000 stycken. Figur 50 visar strukturen i livsmedelshandeln år 2018, det vill säga hur livsmedelshandelns totala antal företag, anställda (årsarbetstider), omsättning och förädlingsvärde fördelas över olika storleksklasser av företag. Huvuddelen av företagen i livsmedelshandeln (94 procent) består av företag med färre än 20 anställda (årsarbetstider). Gemensamt för både livsmedelshandeln och livsmedelskedjan som helhet är att nästan 60 procent av förädlingsvärdet och nettoomsättningen finns i företag med färre än 250 anställda.

⁵⁷ SNI-kod 46.11 och 46.17, se [Bilaga A](#).

⁵⁸ SNI-kod 46.21 och 46.3, se [Bilaga A](#).

⁵⁹ SNI-kod 47.11 och SNI 47.2, se [Bilaga A](#).

Figur 50. Antal företag, anställda, omsättning och fördlingsvärde per storleksklass (efter antalet anställda) för livsmedelshandeln år 2018

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

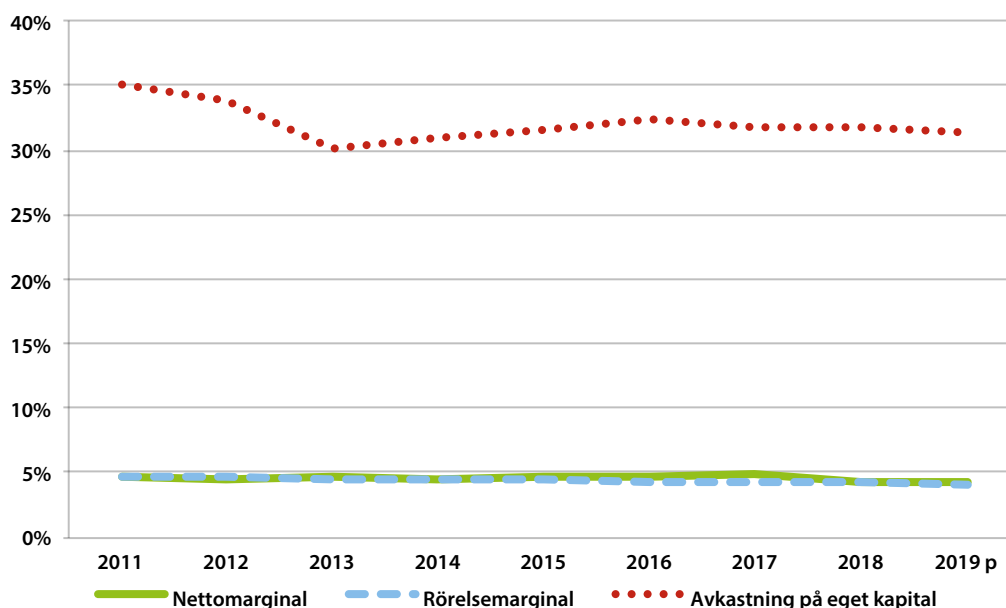
Konkurrenskraft

Som tidigare nämnts mäts konkurrenskraften utifrån tre lönsamhetsmått: nettomarginal⁶⁰, rörelsemarginal⁶¹ samt avkastning på eget kapital⁶². I Figur 51 visas nyckeltalens utveckling för företag med huvudsaklig verksamhet inom livsmedelshandeln mellan åren 2011–2019. När nyckeltalen som speglar lönsamhet och konkurrenskraft studeras bör man ha i åtanke att i vissa led i livsmedelskedjan ska vinsten i enskilda firmor förutom att ge avkastning på eget kapital även täcka insatsen för eget arbete.

⁶⁰ Visar hur effektivt företaget utnyttjat sin omsättning.

⁶¹ Visar det procentuella överskott som varje omsättningskrona ger, efter avdrag för rörelsens kostnader.

⁶² Visar om det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget, eller om det är lämpligare att ta ut och omplacera det.

Figur 51. Lönsamhetsmått (median) för hela livsmedelshandeln 2011–2019

Not: Nyckeltalet för 2019 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Både nettomarginalen och rörelsemarginalen för de företag som bedriver huvudsaklig verksamhet inom livsmedelshandeln har legat på en stabil nivå runt fyra procent under den studerade perioden (Figur 51). Att nivån på nettomarginalen ligger på en jämförelsevis låg nivå kan bero på att hälften av handelns omsättning sker i företag med fler än 250 anställda. Dessa företag hanterat mycket stora volymer och kan därför göra tillfredställande resultat trots låga vinstmarginaler.

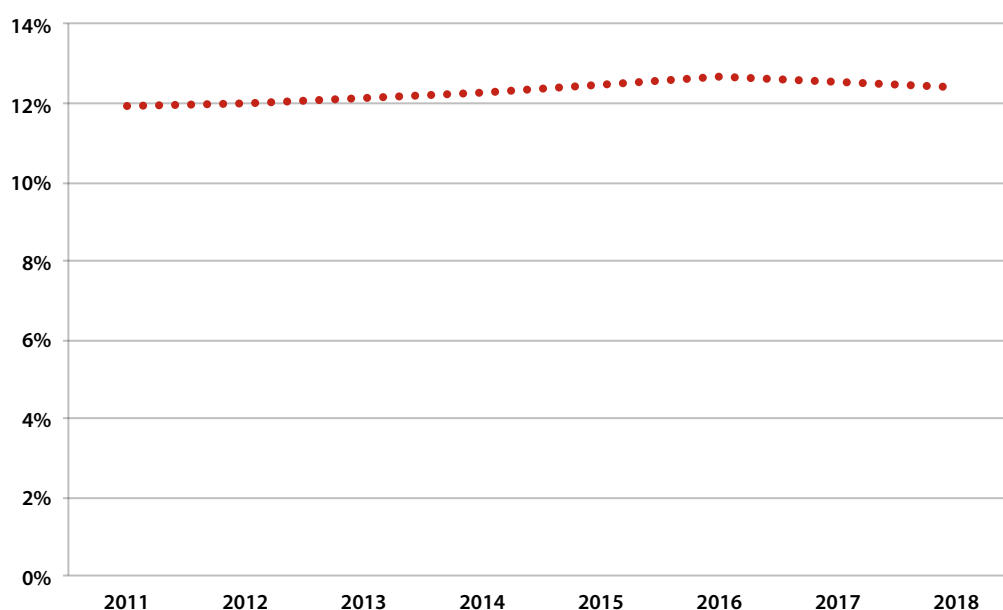
Procentenhet beskriver skillnaden mellan två procentsatser, medan en förändring i procent visar en viss andel av utgångsvärdet. Vi vill påminna om att förändringar från låga värden kan ge stora procentuella förändringar.

Figur 51 visar att såväl nettomarginalen som rörelsemarginalen är förhållandevis låg, medan avkastningen på eget kapital är förhållandevis hög (drygt 30 procent) jämfört med hela livsmedelskedjan. Dagligvaruhandel är en relativt personalintensiv verksamhet. Variationer i lönekostnaden påverkar därför lönsamheten. Det kan också vara så att risken i detta led är lägre, eftersom affärsmodellen ofta bygger på stora volymer med relativt låga prispåslag. Den finansiella hävstången gör att en låg men stadig nettomarginal innebär att soliditeten kan minskas, vilket i sin tur resulterar i att avkastningen på eget kapital ökar.

Under år 2018 ägde en omfattande torka rum som fick till följd att livsmedelspriser höjdes. Det var fallet även för importerade varor i synnerhet inom kategorierna frukt och grönsaker. Även kronans försvagning mot euron under år 2018 har sannolikt påverkat utvecklingen.

Enligt Svensk Dagligvaruhandel har pandemin haft en påverkan på livsmedels-handeln under 2020. Ökad omsättning, ökad e-handel, ansträngt personalläge, ökade kostnader och fler arbetstimmar för att hantera minskad trängsel i butik är några exempel. Sedan ser livsmedelshandeln fortfarande spår av torkan i form av minskad tillgång på svenskt nötkött.

Som nämnts tidigare påverkas lönsamheten av företagets förädlingsgrad⁶³ och produktivitet. Som framgår av Figur 52 har förädlingsgraden legat stabilt på tolv procent mellan åren 2011–2018, även om det varit vissa variationer mellan olika delsektorer. Denna utveckling kan tyda på att livsmedelshandeln förbättrat förmågan att ta betalt för olika typer av produkttegenskaper och att produkt-sortimentet har utvecklats.

Figur 52. Förädlingsgrad för livsmedelshandeln 2011–2018

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

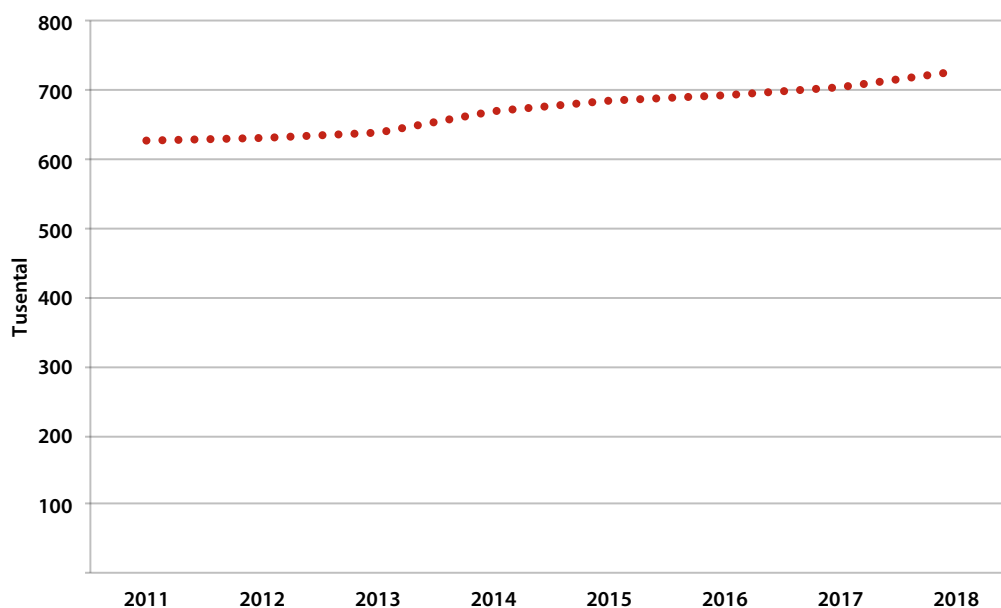
Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Mellan 2011 och 2018 ökade förädlingsgraden mest inom partihandel med jordbruksråvaror och levandedjur, följt av detaljhandel med brett sortiment, medan förädlingsgraden minskade för torg och marknadshandel och partihandel med livsmedel, drycker och tobak.

Figur 53 visar arbetskraftsproduktiviteten⁶⁴ utveckling i livsmedelshandeln. Mellan åren 2011–2018 ökade arbetskraftsproduktiviteten med 16 procent till 727 864 kr per årsarbetstid. Produktiviteten har haft en stabil tillväxt över tid, vilket visar på att handeln hela tiden effektiviseras.

⁶³ Visar företagets förmåga att utveckla produkttegenskaper som det finns en betalningsvilja för.

⁶⁴ Mätt som förädlingsvärde dividerat med antal årsarbetstider.

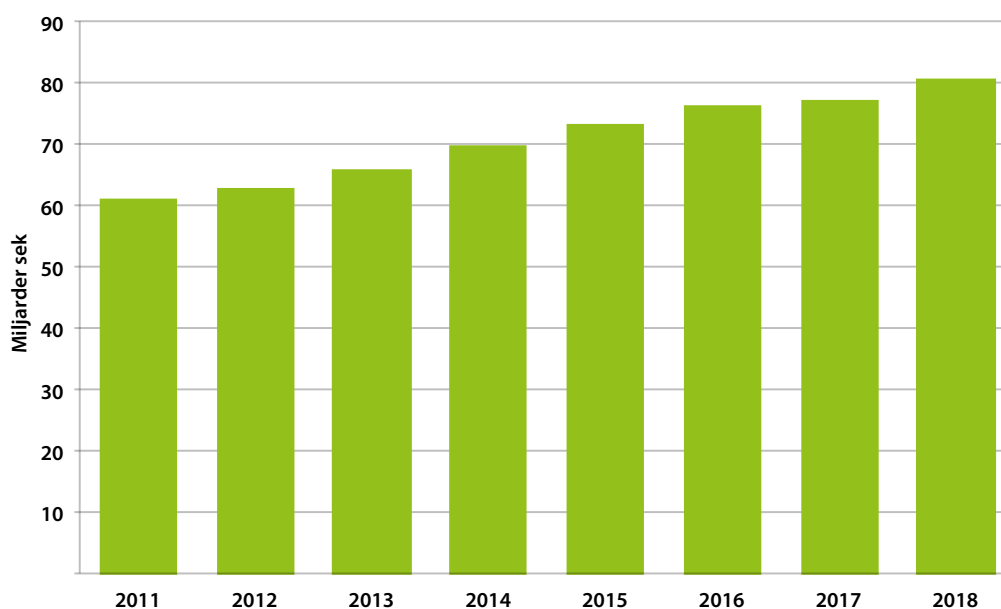
Figur 53. Arbetskraftsproduktivitet för livsmedelsindustrin 2011–2018

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Produktion

Förädlingsvärdet för de företag som har någon form av livsmedelshandel som huvudsaklig verksamhet ökade med 32 procent mellan åren 2011–2018 till knappt 81 miljarder kronor (Figur 54).

Figur 54. Totalt förädlingsvärde i livsmedelshandeln 2011–2018, löpande priser

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Detaljhandeln svarar för knappt 60 procent av förädlingsvärdet i ledet livsmedelshandel, medan andelen för partihandeln var drygt 30 procent och motsvarande andel för provisionshandel med jordbruksråvaror, livsmedel,

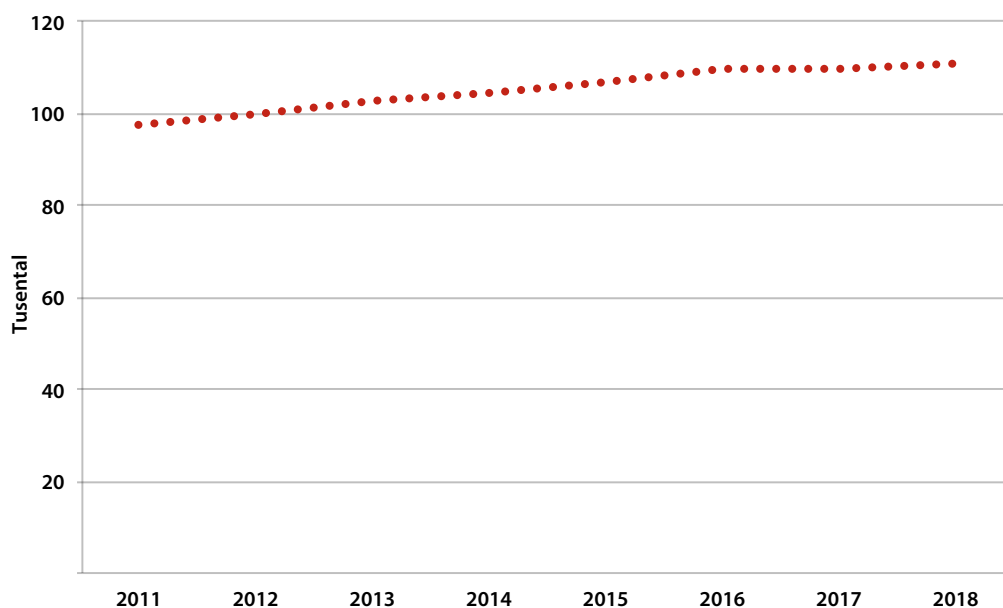
drycker och var tio procent. Om utvecklingen på en mer detaljerad nivå studeras framgår att förädlingsvärdet ökade med 33 procent för företagen i detaljhandeln mellan åren 2011–2018. Förädlingsvärdet för de företag som har partihandel som huvudsaklig verksamhet ökade med 23 procent (jämfört med år 2011). Under samma period ökade förädlingsvärdet för de företag som har provisionshandel som huvudsaklig verksamhet med 30 procent.

I årets rapport använder vi en omsättningsgräns för de grundläggande indikatorerna för att exkludera företag som inte bedriver någon affärsmässig livsmedelsproduktion (se [Avsnitt 2.5](#)). Alla tidsserier är justerade och är konsistenta över tid, men de är inte jämförbara med tidigare årsrapporter.

I [Bilaga D](#) presenteras volymutvecklingen för de värdemässigt viktigaste varugrupperna i primärledet. Tyvärr är det inte möjligt att redovisa volymuppgifter för varor som producerats i senare led i livsmedelskedjan och vi redovisar därför mer detaljerade uppgifter för förädlingsvärdet i senare led i [Bilaga I](#). Noteras bör att makrotrender som priser, valutakurser, löneutveckling, insatsvaror m.m. påverkar förädlingsvärdets utveckling, men även att företags förädlingsvärde påverkas på mikronivå av saker som t.ex. innovation och affärsmodeller.

Årsarbetstider och utbildningsnivå

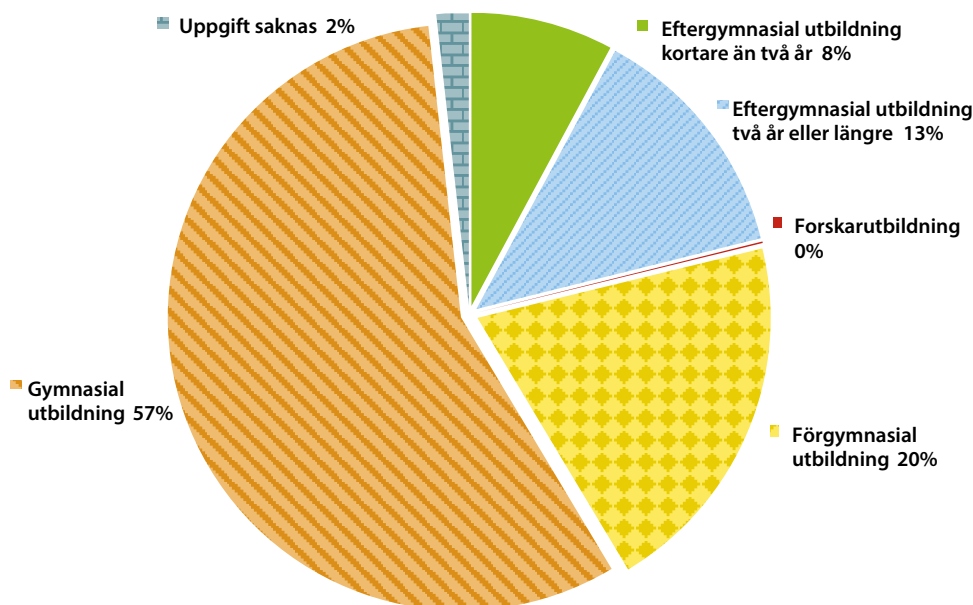
Antalet årsarbetstider i företag som har sin huvudsakliga verksamhet inom livsmedelshandeln har ökat med 14 procent sedan år 2011, vilket motsvarar drygt 12 000 personer (Figur 55).

Figur 55. Antal årsarbetstider i livsmedelshandeln 2011–2017

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Både produktivitet och förädlingsgrad är direkta resultat av kunskap och innovation. Därför är det intressant att få en uppfattning om utbildningsnivån i livsmedelshandeln. I Figur 56 visas andelen sysselsatta i livsmedelshandeln efter högsta uppnådda utbildning.

Figur 56. Andelen sysselsatta efter högsta uppnådda utbildning i november år 2018

Källa: SCB, Sysselsättningsregistret.

Som framgår av Figur 56 liknar utbildningsnivån i livsmedelshandeln den i livsmedelsindustrin. Drygt tre fjärdedelar (77 %) av de som var sysselsatta inom livsmedelsindustrin år 2018 hade som högst förgymnasial eller gymnasial utbildning och väldigt få, 132 stycken, hade forskarutbildning. Andelen sysselsatta med eftergymnasial utbildning uppgår till 21 procent, vilket är något högre än för livsmedelskedjan som helhet. Sysselsättningsregistret visar även att:

- 56 procent av antalet sysselsatta var kvinnor,
- 36 procent i spannet 15–24 år för kvinnor och 29 % för män.
- flest antal sysselsatta män och kvinnor fanns i spannet 25–64 år, och
- 83 procent av antalet sysselsatta hade Sverige som födelseland, två procent hade EU28 utom Norden som födelseland, tre procent hade EU28 och Norden som födelseland samt en procent hade Norden utom Sverige som födelseland.

Pandemins påverkan på livsmedelshandeln

Under 2020 har pandemin varit den enskilt viktigaste påverkansfaktorn på dagligvaruhandelns verksamhet. Svensk Dagligvaruhandeln har dragit följande lärdomar av pandemiåret 2020: pandemiåret.

Konsumentbeteendet och konsumtionsmönstren har ändrats på grund av de restriktioner som införts, framför allt att många arbetar hemifrån och att gymnasieelever har varit hemma, men också kopplat till den dramatiska minsk-

ning som skett inom restaurangbranschen. Generellt har dagligvarubranschens omsättning ökat, men för butiker i vissa lägen har omsättningen minskat och ibland mycket kraftigt. Det gäller framför allt butiker i gränshandelsregionerna mot Norge, men även i viss mån Finland, samt butiker i citylägen som är beroende av kunder som handlar i anslutning till arbetet.

När restaurangernas försäljning minskade drastiskt miste flera leverantörer viktiga distributionskanaler. Dagligvaruhandelsaktörerna anpassade sina avtalsprocesser och uppmanade svenska företag att kontakta dem för eventuell distribution till dagligvaruhandeln istället. Flera leverantörsföretag, oftast mindre, har fått avtal med dagligvaruhandelsaktörerna. Svenskmärkning AB (gemensamt ägt av Svensk Dagligvaruhandel, Livsmedelsföretagen och LRF) har ökat under året, främst beroende på att andelen svensk mat är högre inom dagligvaruhandeln än inom restaurangsektorn.

Varutillförseln har påverkats något, men i stort sett har handelsvägarna från andra EU-länder fungerat bra, vilket har varit extremt viktigt för att kunna upprätthålla ett konstant varuflöde till butik. Även varuflödet från inhemska leverantörer har fungerat väl med få undantag. Även om andelen svenska livsmedel i svensk dagligvaruhandel är hög så finns det många livsmedel eller insatsvaror som inte går att producera i Sverige. Fokus på försörjningsförmåga, dvs. fungerande handel och transporter, visade sig fungera bra.

I början av pandemin förekom bunkring drivet huvudsakligen av reportage om fenomenet i andra länder. Bunkringen gällde framför allt torrvaror samt vissa hygienvaror. På helåret noteras även vissa förändringar i varuinköp. Basvaror har haft en ökad volym. Ökade varuflöden i kombination med högre sjukfrånvaro har bitvis varit utmanande för dagligvaruhandelsaktörerna.

Konsumenterna har hittat nya vägar att handla livsmedel under året och nya konsumentgrupper har nyttjat e-handelskanalen, framförallt äldre och de i riskgrupper. Försäljningsutvecklingen i e-handeln har varit mycket stark under året. Aktörerna har byggt ut kapaciteten successivt, men utbudet har begränsats något av möjligheten till kapacitetsuppbyggnad. Tjänsten Hämta i butik har varit entillväxtmotor under 2020. Tillväxten är dock från låga nivåer. I slutet av 2020 står andelen e-handel för drygt sex procent av totalförsäljningen i dagligvaruhandeln.

I de fysiska butikerna har mycket fokus varit på de trängselförebyggande åtgärderna, såväl frivilliga initiativ som de som varit sprungna ur myndigheternas rekommendationer och senare även föreskrifter till lagstiftning. Åtgärderna har krävt både ekonomiska och personella resurser. Dagligvaruhandelsaktörerna enades om gemensamma riktlinjer för butik i mars år 2020 och har genomfört omfattande kommunikationsinsatser mot allmänheten för att uppmana till att följa myndigheternas råd.

Under året har Svensk dagligvaruhandel och medlemsföretagen haft en tät dialog med myndigheter, departement och andra aktörer i livsmedelkedjan för

att hantera det rådande läget. Det var ett för branschen viktigt principbeslut att livsmedelssektorn under året klassades som samhällsviktig verksamhet. En erfarenhet från år 2020 är betydelsen av en tydlig, sammanhållen och genomtänkt kommunikation till allmänheten för att undvika t.ex. hamstring.

Dialogen med myndigheter och departement och aktörer i kedjan har fungerat mycket väl under året. Samordningen har fungerat bra trots att officiella strukturer för detta inte fanns på plats på förhand.

Senaste utvecklingen

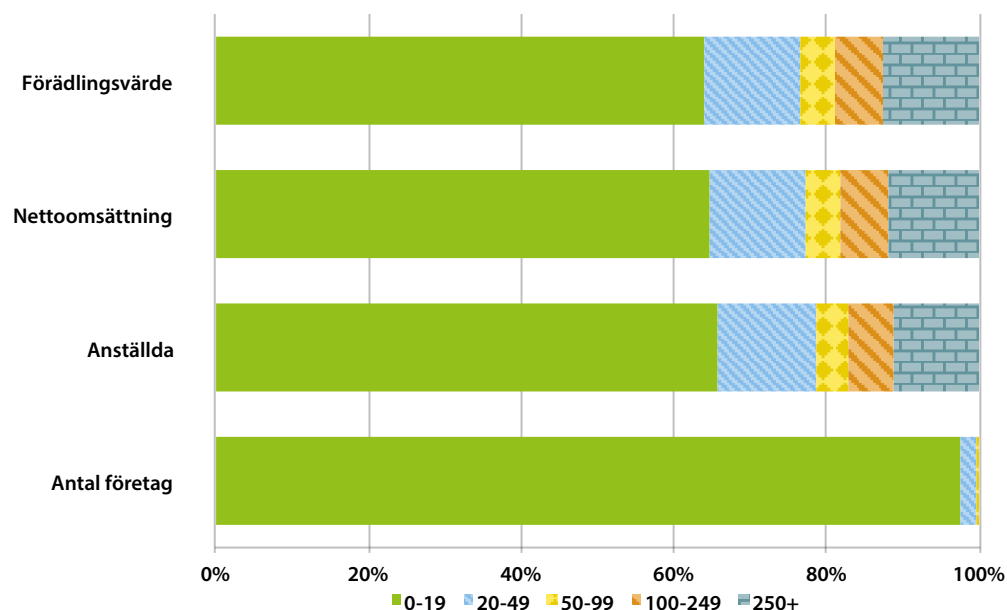
Svensk dagligvaruhandel tar i samarbete med HUI Research fram ett dagligvaruindex. Syftet med dagligvaruindex är att publicera trovärdig och kvalitetssäkrad statistik avseende dagligvaruhandelns försäljningsutveckling på månadsbasis. Indexet mäter försäljningstillväxten i dagligvaruhandeln, inte den specialiserade livsmedelshandeln eller servicehandel. Försäljningsstatistik samlas in tolv gånger om året från dagligvaruaktörer och dagligvaruhandelns tillväxt följs både i butik och på nätet. Helårsrapporten för 2020 visar att den totala försäljningen ökade med 7,6 procent under år 2020. Butiksförsäljningen ökade med drygt fem procent och e-handeln med knappt 95 procent. Om det sista kvartalet år 2020 studeras så ökade den totala försäljningen med 7,5 procent. Den totala butiksförsäljningen ökade med knappt fyra procent och e-handeln med nästan 192 procent (Svensk dagligvaruhandel, 2021).

Bilaga G: Fördjupning – Restauranger

I denna bilaga visar vi utvecklingen för konkurrenskraft och produktion i livsmedelskedjans sista led mellan åren 2011–2018. I bilaga H-K finns uppgifter från år 2008 fram till sista tillgängliga år och i [bilaga B](#) finns en närmare beskrivning av de grundläggande indikatorerna och vad de mäter. De grundläggande indikatorerna redovisas som ett aggregat för hela ledet, som kan delas in i följande undergrupper:

- Restaurang
- Catering inkl. storkök.

Under år 2018 uppgick antalet företag med huvudsaklig verksamhet inom restaurang och storkök och en omsättning över 200 000 kronor till knappt 23 000 samtidigt som antalet årsarbetstider uppgick till drygt 106 000 stycken. Figur 57 visar företagsstrukturen i restaurangledet, det vill säga hur restaurangledets totala förädlingsvärde, omsättning, anställda och företag fördelar sig mellan olika storleksklasser av företag. Restaurangledet består nästan uteslutande av företag med färre än 20 anställda (årsarbetstider). Andelen uppgick till 97 procent i livsmedelskedjan år 2018, vilket är en procentenhet lägre än i den totala livsmedelskedjan.

Figur 57. Antal företag, anställda, omsättning och förädlingsvärde per storleksklass (efter antalet anställda) för restaurangledet år 2018

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

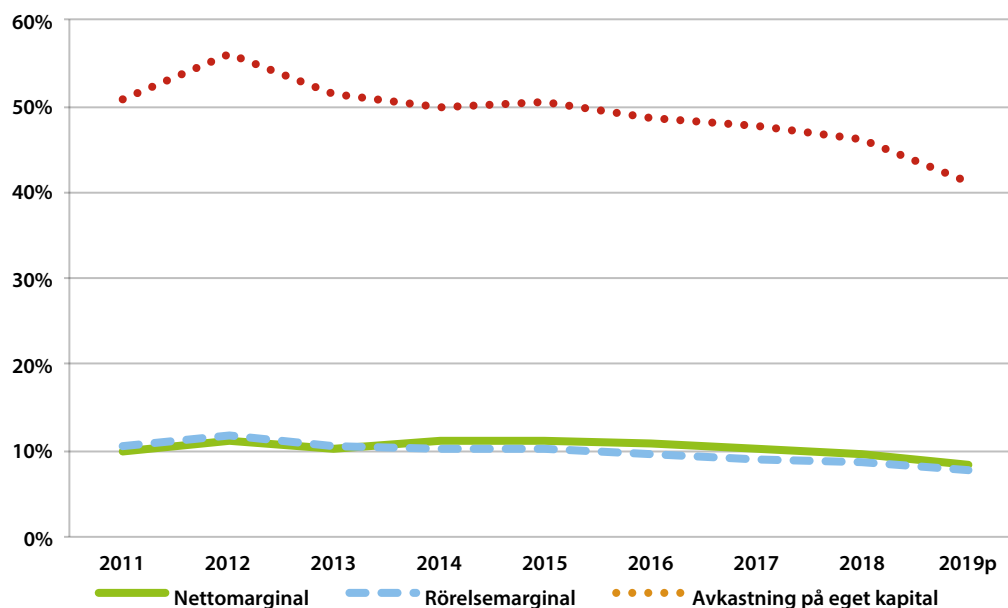
Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Konkurrenskraft

Figur 58 visar konkurrenskraftens utveckling utifrån de tre lönsamhetsmått för företag med huvudsaklig verksamhet (SNI-kod) inom restaurangledet mellan

åren 2011–2019. De lönsamhetsmått som används är nettomarginal⁶⁵, rörelsemarginal⁶⁶ samt avkastning på eget kapital⁶⁷.

När nyckeltalen som speglar lönsamhet studeras bör man ha i åtanke att i vissa led i livsmedelskedjan ska vinsten i enskilda firmor förutom att ge avkastning på eget kapital även täcka insatsen för eget arbete. Restaurangledet kännetecknas av många små företag, där ägarna ofta utför mycket oavlönat arbete och kostnaden för eget arbete är inte medräknat i resultatet, vilket påverkar nivån på nyckeltalen.

Figur 58 Lönsamhetsmått (median) för restaurangledet 2011–2019

Not: Nyckeltalet för 2018 baseras på preliminära uppgifter. Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Figur 58 visar att både nettomarginalen och rörelsemarginalen i de företag som bedriver huvudsaklig verksamhet inom restaurangledet har varit relativt stabila under perioden 2011–2019. De båda nyckeltalen håller sig på en relativt hög nivå, vilket kan bero på att kostnaden för eget arbete inte är medräknad i rörelseresultatet. Dessutom är volymerna och företagen små, vilket gör att det behövs en högre marginal för att hantera perioder med lägre lönsamhet. Avkastningen på eget kapital, som visar om det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget eller om det är lämpligare att ta ut och omplacera det, har dock haft en nedåtgående trend under den studerade tidsperioden. Mellan åren 2016 och 2019 minskade dock nettomarginalen med två procentenheter, rörelsemarginalen med tre procentenheter och avkastningen på eget kapital med tio procentenheter. Restaurangbranschen är inte en kapitalintensiv bransch och har en

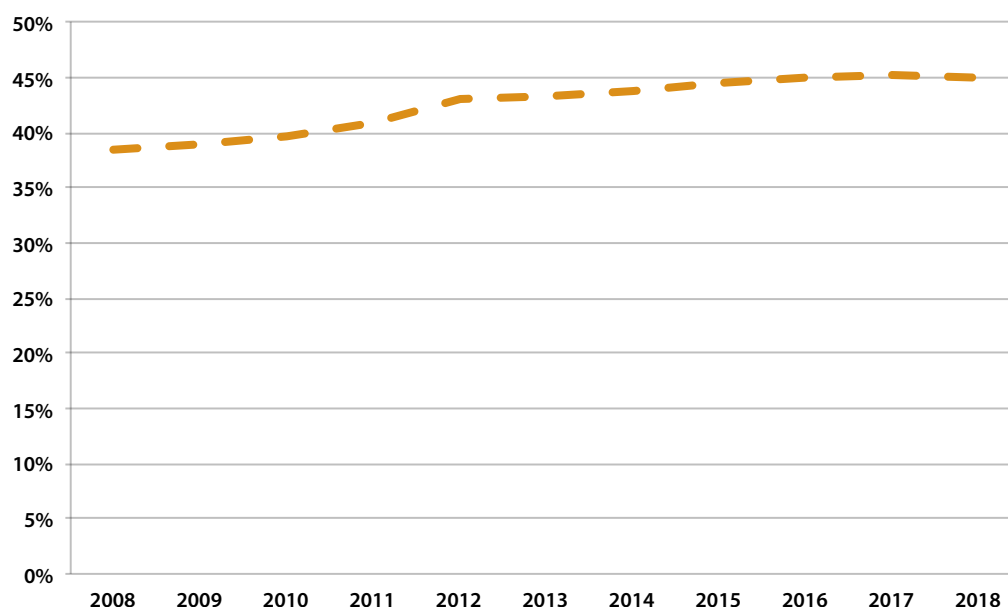
⁶⁵ Visar hur effektivt företaget utnyttjat sin omsättning.

⁶⁶ Visar det procentuella överskott som varje omsättningskrona ger, efter avdrag för rörelsens kostnader.

⁶⁷ Visar om det är lönsamt att ha kvar kapitalet i företaget, eller om det är lämpligare att ta ut och omplacera det.

stor andel skulder i förhållande till tillgångar. Allt annat lika kan det innebära att avkastningen på eget kapital förbättras när lånen ökar.

Som framgått tidigare påverkas lönsamheten av företagens förädlingsgrad⁶⁸ och produktivitet. Som framgår av Figur 59 har förädlingsgraden ökat kontinuerligt sedan år 2011 i företag som har sin huvudsakliga verksamhet i restaurangledet. När data på en mer detaljerad nivå studeras framgår att förädlingsgraden ökade mest bland företag som huvudsakligen bedriver cateringverksamhet mellan åren 2011 och 2018. Den ökande förädlingsgraden tyder på att det finns en stark marknad för mat- och måltidsupplevelser där allt fler restauranger kan servera måltider till ett relativt högt pris. Att det finns en god betalningsvilja för restaurangupplevelser innebär att det finns en god marknad för nischade och högklassiga restauranger vilket i sin tur skapar en god grund för måltidsturism. Man bör samtidigt ha i åtanke att restaurangnäringen är relativt konjunkturkänslig och att den tidsperiod som visas i Figur 59 präglas av högkonjunktur.

Figur 59. Förädlingsgrad för restaurangledet 2011–2018

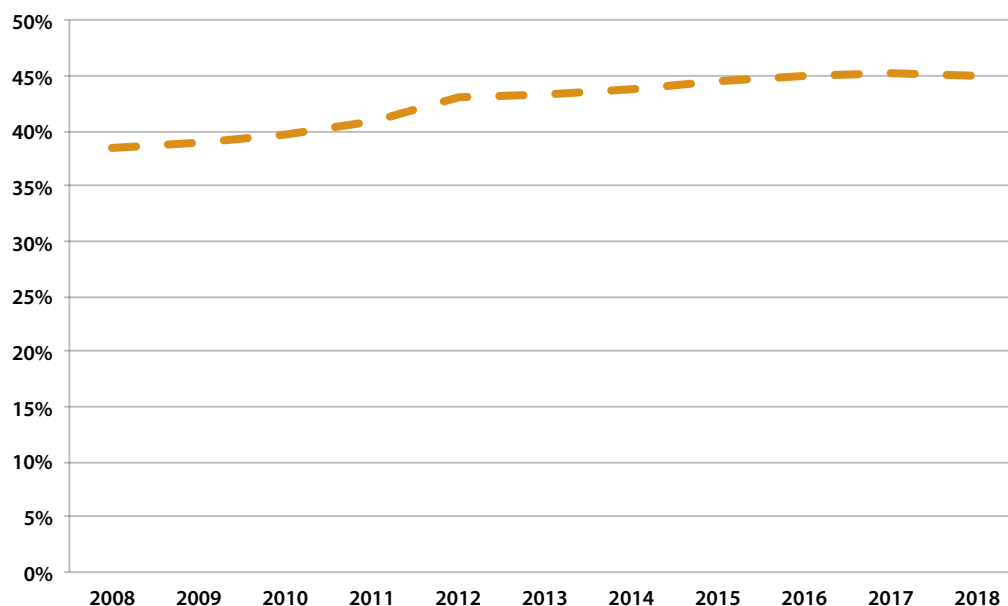
Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Mellan åren 2011–2018 ökade arbetskraftsproduktiviteten⁶⁹ i restaurangledet med 10 procent (Figur 60).

⁶⁸ Visar företagets förmåga att utveckla produkttegenskaper som det finns en betalningsvilja för på marknaden.

⁶⁹ Mätt som förädlingsvärde dividerat med antal årsarbetstider.

Figur 60. Arbetskraftsproduktivitet för restaurangledet 2011–2018

Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

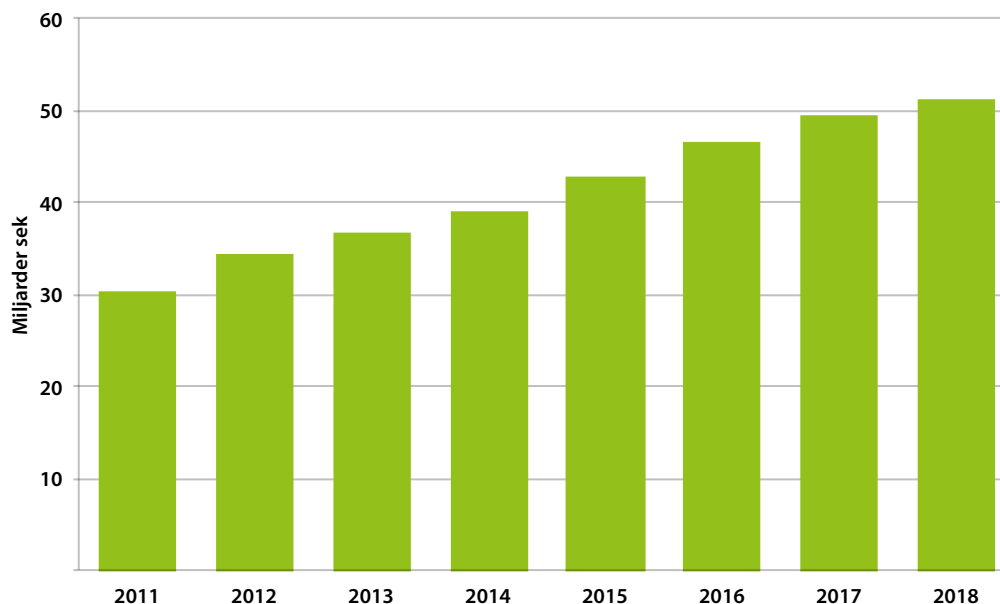
Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Produktion

Förädlingsvärdet för de företag som har restaurang⁷⁰ eller catering⁷¹ (inklusive storkök) som huvudsaklig verksamhet ökade med knappt 70 procent mellan åren 2011–2018 till drygt 51 miljarder kronor. Ledet domineras av företag som driver restauranger som huvudsaklig verksamhet och förädlingsvärdet för de företag som bedriver catering inklusive storkök uppgår endast till fem procent av detta leds totala förädlingsvärde.

⁷⁰ SNI-kod 56.1, se [Bilaga A](#).

⁷¹ SNI-kod 56.2, se [Bilaga A](#).

Figur 61. Totalt förädlingsvärde i restaurangledet 2011–2018, löpande priser

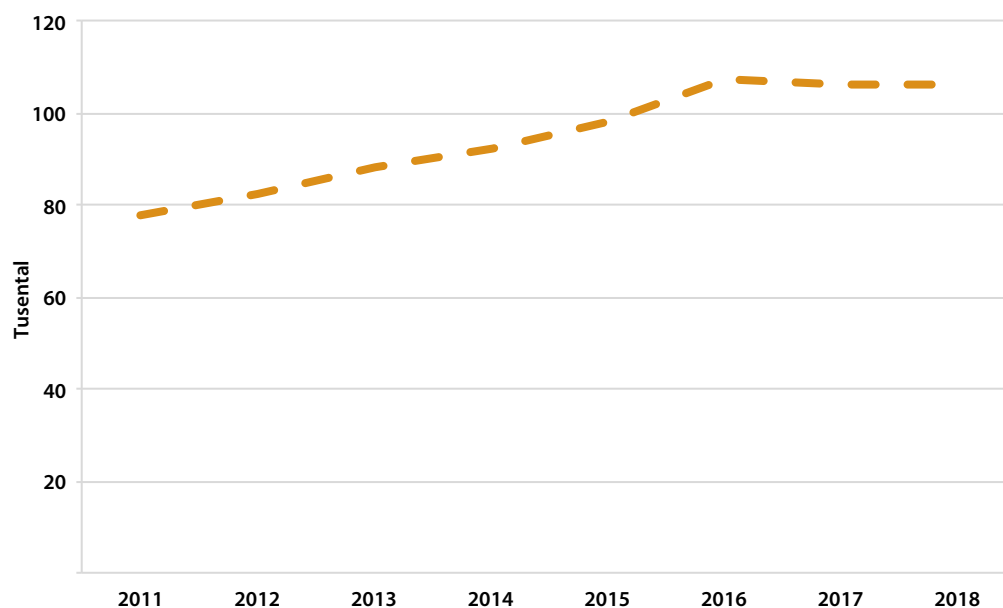
Not: Ingen hänsyn har tagits till inflationen i figuren.

Källa: Företagens Ekonomi.

Tyvärr är det inte möjligt att redovisa volymuppgifter för detta led i livsmedelskedjan och vi redovisar därför mer detaljerade uppgifter för förädlingsvärdet i [bilaga J](#). Förädlingsvärdet för de företag som driver restaurang ökade med 70 procent mellan åren 2011–2018 till 48,7 miljarder kronor. Detta kan jämföras med förädlingsvärdet för de företag som bedriver catering, vars förädlingsvärde ökade med 59 procent mellan åren 2011–2018 till 2,7 miljarder kronor.

Årsarbetstider och utbildningsnivå

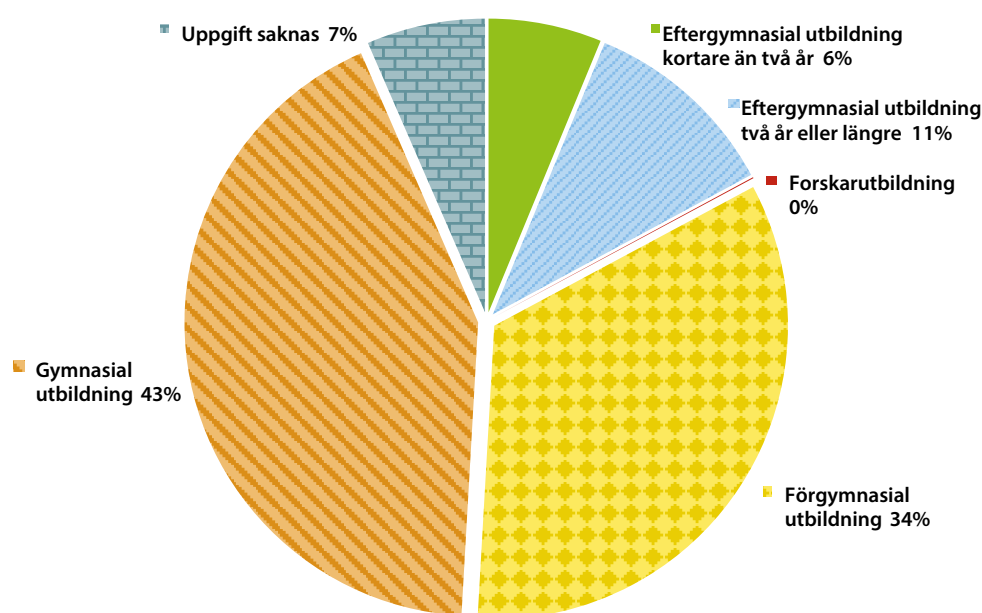
Antalet årsarbetstider i företag som har sin huvudsakliga verksamhet inom restaurangledet har ökat med knappt 40 procent sedan år 2011 (Figur 62), vilket motsvarar knappt 30 000 årsarbetstider.

Figur 62. Antal årsarbetstider i restaurangledet 2011–2018

Källa: SCB, Företagens Ekonomi.

Då både produktivitet och förädlingsgrad är direkta resultat av kunskap och innovation visas i Figur 63 andelen sysselsatta i restaurangledet efter högsta uppnådda utbildning.

Figur 63. Andelen sysselsatta efter högsta uppnådda utbildning i november 2018

Källa: SCB, Sysselsättningsregistret.

Som framgår av figuren liknar utbildningsnivån i restaurangledet de tidigare leden i livsmedelskedjan. Tre fjärdedelar (76 procent) av de sysselsatta inom restaurangledet år 2018 hade högst förgymnasial eller gymnasial utbildning och väldigt få, 93 stycken, hade forskarutbildning. 17 procent av de som är sysselsatta i restaurangledet har eftergymnasial utbildning, vilket är en något lägre andel än för livsmedelskedjan som helhet. Sysselsättningsregistret visar även att

- 47 procent av antalet sysselsatta var män,
- flest sysselsatta kvinnor fanns i spannet 15–24 år (52 %), medan flest sysselsatta män fanns i spannet 25–39 år (38 %) tätt följt av 15–24 år (32 %).
- 57 procent av antalet sysselsatta hade Sverige som födelseland, fyra procent hade EU28 utom Norden som födelseland, sju procent hade Europa utom EU28 och Norden som födelseland samt 31 procent hade övriga världen som födelseland.

Pandemins påverkan på restaurangledet

Besöksnäringen har drabbats mycket hårt av pandemin och effekterna kan sammanfattas enligt följande:

- Fler än 20 000 har varslats, fler än 60 000 har omfattats av kortidspermittering och fler än 25 000 ”normala” visstidsanställningar har uteblivit.
- Intäkterna på restaurang i Sverige har sedan 1 mars minskat med 52 procent.
- Antalet företag som ansökt om rekonstruktion, konkurs eller fått konkurs beviljad ökat med 33 procent inom hotell- och restaurangbranschen 1 mars 2020–11 februari 2021.
- Storstäder och aktörer i stadskärnorna är vanligtvis hårdare drabbade än andra platser.
- Nöjesparkerna, som anställer nästan uteslutande ungdomar, har varit stängda. Även nattklubbar, mässhallar och konferensanläggningar har i princip varit tomma (Visita, 2021).

Framtidsutblick

Visita publicerar fakta och statistik om besöksnäringen. I vissa fall visas ett nuläge och i andra fall redovisas en jämförelse med år 2000. Det framgår bland annat att antalet sysselsatta⁷² i branschen har ökat kraftig sedan år 2000 och uppgick 2019 till 200 000 personer. Mellan år 2000 och år 2018 har turismens andel av sysselsättningen ökat, medan andelen av BNP har minskat något (Visita, 2021).

Visita producerar även ett restaurangindex. Indexet för andra kvartalet år 2020 visar att en historiskt stor nedgång. Hotellrestauranger har drabbats allra hårdast följt av trafiknära restauranger, och nöjesrestauranger, pubar och barer. Snabbmatsrestauranger är de som drabbats lindigast (SCB, 2020). Den stora nedgången kan förklaras av pandemin som drabbar restaurangnäringen mycket hårt. internationell) samt nästa års avtalsrörelse vara det som i huvudsak styr utvecklingen (Visita, 2019).

⁷² Med sysselsatta avses i barometern personer som utfört arbete antingen som anställd, företagare eller familjemedlemmar till företagare.

Bilaga H: Statistikbilaga – övergripande målet

Indikatorer som visar aggregat för hela livsmedelskedjan

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Grundläggande & specifika indikatorer för hela livsmedelskedjan (om inget annat anges)																	
Konkurrenskraft	Nettomarginal	G	15%	13%	16%	16%	15%	14%	14%	15%	15%	16%	14%	15%	iu	%	1
	Kostnader för handelsvaror, råvaror	S	523 999	534 784	542 642	558 267	571 277	589 849	605 796	625 255	642 351	658 818	689 351	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Varuimport	S	92 938	96 823	99 808	104 689	108 718	115 606	123 208	136 179	147 439	150 541	164 283	170 509	iu	Miljoner SEK	1
	Varuexport	S	48 981	51 083	55 494	56 249	60 044	65 365	70 169	76 855	84 513	85 625	93 760	99 414	iu	Miljoner SEK	1
	Handelsbalans	S	-43 957	-45 741	-44 314	-48 441	-48 675	-50 240	-53 039	-59 324	-62 927	-64 917	-70 523	-71 095	iu	Miljoner SEK	1
Ökad produktion	Förädlingsvärde	G	132 986	133 926	149 855	156 278	161 694	167 906	176 764	184 945	193 689	202 500	206 844	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Produktionsvärde	S	369 317	369 707	394 683	413 168	424 031	436 378	449 050	459 726	481 145	499 741	517 710	iu	iu	Miljoner SEK	1
Sysselsättning	Antal anställda (årsarbetstider)	G	231 435	231 947	237 750	244 670	251 783	259 722	264 940	273 551	286 581	285 932	286 294	iu	iu	Antal	1
Ekologisk produktion	Invägd EKO-mjölk	S	203 430	228 130	259 400	331 930	364 030	366 310	371 830	370 260	369 200	414 230	464 970	464 170	iu	Ton	2
	Skördad EKO-spannmål	S	227 200	231 700	192 000	193 100	228 300	261 100	269 600	307 400	335 000	390 400	241 000	472 700	iu	Ton	2
Relevanta nationella miljömål																	
Ett rikt odlingslandskap	Betesmarker & slåtterängar	S	457 748	436 301	451 908	446 901	440 574	442 896	435 676	449 843	451 943	453 168	455 144	461 284	463 516	Hektar	2
Ett rikt växt- och djurliv	Rödlisteindex, jordbruk	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0,913	iu	iu	0,911	Index	4
Ett rikt växt- och djurliv	Rödlisteindex, marin miljö	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0,927	iu	iu	0,896	Index	4
En giffri miljö	Växtskyddsmedel, hektarsdos	S	103	87	78	85	98	91	105	120	100	98	96	89	iu	Index	5
Ingen övergödning	Växtnäringsbalans, kväve	S	52	30	38	42	31	34	31	32	36	35	60	iu	iu	kg/ha	6
	Växtnäringsbalans, fosfor	S	2	-2	0	0	0	1	0	0	1	1	4	iu	iu	kg/ha	6
Begränsad klimatpåverkan	Territoriella utsläpp av CO2-ekvivalenter i Sverige	S	62 789	58 524	64 557	60 231	57 376	55 719	53 833	53 999	53 572	53 011	52 170	50 920	iu	Tusen ton	21
	Territoriella utsläpp av CO2-ekvivalenter från jordbruket i Sverige	S	6 965	6 714	6 836	6 830	6 761	6 838	6 900	6 920	6 884	7 045	6 873	6 948	iu	Tusen ton	21
	Territoriella utsläpp av CO2-ekvivalenter från arbetsmaskiner i jordbruket samt fiskebåtar i Sverige	S	695	682	758	751	737	722	693	691	656	644	605	628	iu	Tusen ton	21
	Territoriella utsläpp av CO2-ekvivalenter från livsmedelsindustrin i Sverige	S	494	492	489	487	497	462	442	391	403	341	327	288	iu	Tusen ton	21

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Konsumenternas efterfrågan	Handelsbalans	S	-43 957	-45 741	-44 314	-48 441	-48 675	-50 240	-53 039	-59 324	-62 927	-64 917	-70 523	-71 095	iu	Miljoner SEK	1
Självförsörjningsgrad	Svensk marknadsandel	S	Se Bilaga D														
Hållbar utveckling i hela landet																	
Stockholms län	Antal anställda (årsarbets- tider) - totalt i näringslivet	G	663 106	660 694	679 513	712 515	726 965	742 495	759 589	773 367	815 643	824 302	837 078	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	545 859	557 803	596 245	625 689	632 240	647 598	696 987	741 949	760 144	783 572	833 424	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	154 168	147 999	156 343	163 638	165 424	165 955	169 203	174 077	179 346	182 672	187 411	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	57 040	58 579	59 640	62 069	64 387	67 323	70 449	73 428	77 579	76 698	77 199	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	30 209	31 990	35 604	37 899	38 452	40 777	43 170	46 025	48 842	51 345	52 776	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	11 616	11 530	12 343	12 523	12 710	12 737	12 908	12 999	13 084	13 145	13 216	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9%	9%	9%	9%	9%	9%	9%	9%	10%	9%	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	6%	6%	6%	6%	6%	6%	6%	6%	6%	7%	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	8%	8%	8%	8%	8%	8%	8%	8%	7%	7%	iu	iu	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	13%	iu	20%	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0%	iu	20%	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	4%	iu	36%	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	19%	iu	iu	15%	iu	iu	33%	iu	iu	15%	iu	iu	44%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	5%	iu	iu	3%	iu	iu	8%	iu	iu	6%	iu	iu	12%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	4%	iu	iu	15%	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Uppsala län	Antal anställda (årsarbets- tider) - totalt i näringslivet	G	63 177	62 216	63 508	67 280	69 075	69 932	71 409	73 431	78 951	79 642	80 410	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	48 793	46 935	52 917	56 225	58 997	59 768	63 499	69 046	69 649	73 738	75 880	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	19 743	18 923	20 152	21 067	20 996	20 941	21 182	21 533	22 159	22 519	23 095	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	5 607	5 592	5 677	5 760	6 094	6 269	6 509	6 806	7 111	7 468	7 252	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 239	2 984	3 368	3 406	3 634	3 706	3 936	4 197	4 440	4 976	4 763	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	3 090	2 988	3 394	3 448	3 415	3 349	3 314	3 296	3 320	3 341	3 337	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9%	9%	9%	9%	9%	9%	9%	9%	9%	9%	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedel- skedjan i % av totalen	G	7%	6%	6%	6%	6%	6%	6%	6%	6%	7%	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livs- medelskedjan i % av totalen	G	16%	16%	17%	16%	16%	16%	16%	15%	15%	15%	iu	iu	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	-brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	15%	iu	33%	Andel	8
(primär)	-tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	2%	iu	11%	Andel	8
(primär)	-tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	5%	iu	12%	Andel	8
(exkl. primär)	-brist på lämplig arbetskraft	S	26%	iu	iu	17%	iu	iu	19%	iu	iu	21%	iu	iu	19%	Andel	8
(exkl. primär)	-tillgång till transportsystem	S	16%	iu	iu	8%	iu	iu	17%	iu	iu	1%	iu	iu	3%	Andel	8
(exkl. primär)	-tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	9%	iu	iu	3%	Andel	8
Södermanlands län	Antal anställda (årsarbets- tider) - totalt i näringslivet	G	57 010	54 125	55 397	58 786	58 644	58 133	59 666	61 094	61 231	62 409	63 605	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	44 201	37 308	45 289	46 877	47 843	44 758	46 324	47 396	49 700	54 574	59 316	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	15 022	14 481	15 123	15 552	15 764	15 500	15 659	15 948	16 462	16 633	17 088	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	4 863	5 185	5 632	5 849	6 017	6 126	6 249	6 587	6 420	6 795	6 924	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	2 724	2 673	3 143	3 325	3 483	3 531	3 790	4 038	4 043	4 390	4 591	iu	iu	Miljoner SEK	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 330	2 273	2 508	2 594	2 528	2 461	2 502	2 499	2 551	2 568	2 586	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets-tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9%	10%	10%	10%	10%	11%	10%	11%	10%	11%	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	6%	7%	7%	7%	7%	8%	8%	9%	8%	8%	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	16%	16%	17%	17%	16%	16%	16%	16%	15%	15%	iu	iu	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	26%	iu	39%	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	5%	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	11%	iu	22%	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	17%	iu	iu	8%	iu	iu	7%	iu	iu	24%	iu	iu	8%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	8%	iu	iu	1%	iu	iu	7%	iu	iu	4%	iu	iu	21%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	20%	iu	iu	7%	Andel	8
Östergötlands län	Antal anställda (årsarbets-tider) - totalt i näringslivet	G	107 768	105 548	104 317	107 955	108 925	109 325	110 713	113 451	116 998	119 103	120 476	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	71 742	71 090	75 637	78 879	79 338	81 430	85 665	90 611	94 100	98 722	100 511	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	23 798	22 636	24 075	24 926	25 070	24 828	25 066	25 617	26 118	26 315	26 706	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets-tider) - livsmedelskedjan	G	10 069	10 010	10 409	10 958	11 270	11 462	11 809	12 301	12 573	12 380	12 144	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	5 804	5 647	6 406	6 940	7 332	7 538	7 985	8 414	8 928	9 230	9 127	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	4 245	4 101	4 619	4 686	4 718	4 632	4 628	4 636	4 664	4 631	4 671	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets-tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9%	9%	10%	10%	10%	10%	11%	11%	11%	10%	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan i % av totalen	G	8%	8%	8%	9%	9%	9%	9%	9%	9%	9%	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan i % av totalen	G	18%	18%	19%	19%	19%	19%	18%	18%	18%	18%	iu	iu	iu	Andel	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	23%	iu	35%	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8%	iu	6%	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	31%	iu	10%	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	7%	iu	iu	17%	iu	iu	13%	iu	iu	33%	iu	iu	16%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	2%	iu	iu	1%	iu	iu	4%	iu	iu	10%	iu	iu	1%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	1%	iu	iu	20%	Andel	8
Jönköpings län	Antal anställda (årsarbets- tider) - totalt i näringslivet	G	96 633	89 515	90 733	94 698	95 410	94 338	94 870	97 035	100 651	102 748	104 850	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	63 875	56 089	62 136	67 055	66 008	65 854	70 129	74 905	80 983	86 097	89 217	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	20 176	19 218	20 643	21 198	21 307	20 844	21 330	21 842	22 075	22 420	23 102	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	5 813	6 052	6 196	6 531	6 744	6 966	7 046	7 625	7 941	8 053	7 944	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 563	3 564	4 263	4 381	4 366	4 683	5 178	5 704	5 926	6 347	6 372	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	3 329	3 174	3 697	3 695	3 712	3 590	3 710	3 697	3 691	3 696	3 675	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	6%	7%	7%	7%	7%	7%	7%	8%	8%	8%	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedel- skedjan i % av totalen	G	6%	6%	7%	7%	7%	7%	7%	8%	7%	7%	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livs- medelskedjan i % av totalen	G	16%	17%	18%	17%	17%	17%	17%	17%	17%	16%	iu	iu	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	23%	iu	49%	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	5%	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	19%	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	18%	iu	iu	13%	iu	iu	9%	iu	iu	27%	iu	iu	29%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	5%	iu	iu	12%	iu	iu	3%	iu	iu	8%	iu	iu	1%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	17%	iu	iu	14%	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Kronobergs län	Antal anställda (årsarbets- tider) - totalt i näringslivet	G	53 538	49 880	50 260	52 482	52 413	51 605	51 264	52 442	54 332	55 317	57 108	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	37 582	31 942	36 906	39 297	38 834	38 414	40 161	43 540	46 157	50 485	iu	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	11 982	11 161	12 300	12 616	12 483	12 118	12 505	12 506	12 755	12 717	12 971	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	3 884	3 380	3 471	3 607	3 644	3 663	3 673	3 812	4 020	4 291	4 270	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	2 372	1 867	2 156	2 181	2 224	2 276	2 431	2 467	2 601	2 811	2 854	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	1 922	1 783	2 151	2 127	2 176	2 059	2 089	2 010	2 031	2 015	2 043	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	7%	7%	7%	7%	7%	7%	7%	7%	7%	8%	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedel- skedjan i % av totalen	G	6%	6%	6%	6%	6%	6%	6%	6%	6%	6%	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livs- medelskedjan i % av totalen	G	16%	16%	17%	17%	17%	17%	17%	16%	16%	16%	iu	iu	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	22%	iu	96%	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	4%	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	22%	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	24%	iu	iu	15%	iu	iu	40%	iu	iu	29%	iu	iu	17%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	12%	iu	iu	9%	iu	iu	1%	iu	iu	iu	iu	iu	11%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	1%	iu	iu	12%	Andel	8
Kalmar län	Antal anställda (årsarbets- tider) - totalt i näringslivet	G	57 741	54 802	54 709	56 041	55 485	55 018	56 020	57 332	58 392	58 818	59 169	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	38 553	36 276	39 798	40 720	40 392	40 540	42 761	44 680	45 584	47 369	49 397	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	14 803	14 173	15 489	15 901	15 840	15 503	15 893	15 991	16 111	16 106	16 319	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	6 066	6 371	6 623	6 659	6 820	6 845	7 005	7 333	7 892	7 920	7 836	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 577	3 626	4 194	4 239	4 527	4 735	5 006	5 238	5 452	5 889	6 019	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	3 162	3 009	3 491	3 471	3 541	3 351	3 386	3 352	3 302	3 334	3 278	iu	iu	Antal	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	11%	12%	12%	12%	12%	12%	13%	13%	14%	13%	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedel- skedjan i % av totalen	G	9%	10%	11%	10%	11%	12%	12%	12%	12%	12%	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livs- medelskedjan i % av totalen	G	21%	21%	23%	22%	22%	22%	21%	21%	20%	21%	iu	iu	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	29%	iu	12%	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	17%	iu	8%	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	24%	iu	32%	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	23%	iu	iu	15%	iu	iu	40%	iu	iu	20%	iu	iu	22%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	11%	iu	iu	12%	iu	iu	13%	iu	iu	15%	iu	iu	16%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8%	iu	iu	6%	Andel	8
Gotlands län	Antal anställda (årsarbets- tider) - totalt i näringslivet	G	10 977	10 961	11 605	12 231	12 281	11 878	12 188	12 414	12 644	12 939	12 871	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	9 206	9 039	9 953	10 783	10 936	11 111	11 038	11 550	11 689	12 108	11 871	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	4 740	4 585	5 029	5 220	5 275	5 178	5 228	5 291	5 387	5 423	5 477	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	2 033	2 082	2 164	2 284	2 381	2 334	2 446	2 490	2 497	2 555	2 598	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	1 302	1 255	1 383	1 455	1 586	1 628	1 712	1 711	1 827	2 024	1 925	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	1 506	1 433	1 639	1 645	1 641	1 577	1 568	1 535	1 552	1 567	1 541	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider)- livsmedelskedjan i % av totalen	G	19%	19%	19%	19%	19%	20%	20%	20%	20%	20%	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedel- skedjan i % av totalen	G	14%	14%	14%	13%	14%	15%	16%	15%	16%	17%	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livs- medelskedjan i % av totalen	G	32%	31%	33%	32%	31%	30%	30%	29%	29%	29%	iu	iu	iu	Andel	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	30%	iu	17%	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	29%	iu	24%	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	3%	iu	4%	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	20%	iu	iu	25%	iu	iu	10%	iu	iu	33%	iu	iu	48%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	2%	iu	iu	16%	iu	iu	12%	iu	iu	8%	iu	iu	5%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	10%	iu	iu	6%	Andel	8
Blekinge län	Antal anställda (årsarbets- tider) - totalt i näringslivet	G	35 064	33 028	33 184	33 922	33 165	32 876	32 519	32 864	33 777	35 210	35 319	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	24 116	22 298	24 406	24 225	23 741	24 566	25 481	27 721	27 738	28 589	31 378	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	8 083	7 690	8 090	8 368	8 351	8 148	8 278	8 441	8 593	8 601	8 654	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	3 850	3 732	3 786	3 838	3 770	3 804	3 709	3 983	3 901	3 782	3 875	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	2 153	2 462	2 689	2 645	2 697	2 861	2 957	3 052	3 163	3 424	3 616	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	1 589	1 492	1 686	1 702	1 704	1 614	1 607	1 596	1 593	1 595	1 596	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	11%	11%	11%	11%	11%	12%	11%	12%	12%	11%	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedel- skedjan i % av totalen	G	9%	11%	11%	11%	11%	12%	12%	11%	11%	12%	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livs- medelskedjan i % av totalen	G	20%	19%	21%	20%	20%	20%	19%	19%	19%	19%	iu	iu	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	14%	iu	34%	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	1%	iu	11%	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	20%	iu	iu	19%	iu	iu	31%	iu	iu	47%	iu	iu	34%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	4%	iu	iu	14%	iu	iu	4%	iu	iu	30%	iu	iu	10%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	42%	iu	iu	7%	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa	
Skåne län	Antal anställda (årsarbets- tider) - totalt i näringslivet	G	301 635	297 145	303 184	311 475	313 499	312 247	316 070	322 567	334 868	341 720	349 264	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	211 614	199 880	223 147	229 219	227 580	234 098	247 583	263 500	275 147	290 497	307 102	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	78 561	75 549	79 290	82 446	83 016	82 084	82 997	84 591	86 103	87 267	88 320	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	36 997	36 467	37 748	38 249	39 353	41 140	41 698	42 682	44 465	43 929	44 269	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	22 367	22 261	24 766	25 511	27 394	27 545	29 606	29 903	30 929	31 958	32 349	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	12 860	12 413	13 400	13 372	13 569	13 300	13 252	13 240	13 115	13 193	13 082	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	12%	12%	12%	12%	13%	13%	13%	13%	13%	13%	iu	iu	iu	Andel	1	
	Förädlingsvärde - livsmedel- skedjan i % av totalen	G	11%	11%	11%	11%	12%	12%	12%	11%	11%	11%	iu	iu	iu	Andel	1	
	Antal arbetsställen - livs- medelskedjan i % av totalen	G	16%	16%	17%	16%	16%	16%	16%	16%	15%	15%	iu	iu	iu	Andel	1	
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																	
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	22%	iu	iu	20%	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	6%	iu	iu	5%	Andel	8
(primär)	- tillgång tillbredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	13%	iu	iu	14%	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	23%	iu	iu	12%	iu	iu	18%	iu	iu	40%	iu	iu	iu	36%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	3%	iu	iu	1%	iu	iu	9%	iu	iu	4%	iu	iu	iu	14%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång tillbredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	12%	iu	iu	iu	6%	Andel	8
Hallands län	Antal anställda (årsarbets- tider) - totalt i näringslivet	G	67 253	65 953	67 566	70 880	71 516	72 150	72 977	74 450	77 429	78 172	78 997	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	45 850	44 804	49 489	52 698	52 998	52 055	55 012	58 916	61 209	64 501	67 575	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	19 878	19 353	20 564	21 626	21 680	21 389	21 793	22 172	22 802	23 131	23 576	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	8 292	8 362	8 682	9 272	9 370	9 251	9 458	9 803	10 181	10 190	9 713	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	5 033	4 994	5 685	5 999	6 091	6 045	6 435	6 765	7 029	7 294	6 752	iu	iu	Miljoner SEK	1	

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	3 416	3 327	3 715	3 748	3 768	3 546	3 628	3 544	3 571	3 566	3 539	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	12%	13%	13%	13%	13%	13%	13%	13%	13%	13%	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedel- skedjan i % av totalen	G	11%	11%	11%	11%	11%	12%	12%	11%	11%	11%	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livs- medelskedjan i % av totalen	G	17%	17%	18%	17%	17%	17%	17%	16%	16%	15%	iu	iu	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	13%	iu	iu	11% Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	6%	iu	iu	10% Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	9%	iu	iu	18% Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	17%	iu	iu	26%	iu	iu	44%	iu	iu	44%	iu	iu	iu	36% Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	6%	iu	iu	13%	iu	iu	3%	iu	iu	6%	iu	iu	iu	13% Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	10%	iu	iu	iu	0% Andel	8
Västra Göta- lands län	Antal anställda (årsarbets- tider) - totalt i näringslivet	G	440 393	419 566	422 344	439 060	444 021	444 708	450 841	463 890	482 518	493 926	505 640	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	314 855	290 468	326 833	340 034	341 937	345 056	367 228	411 748	430 149	451 967	472 111	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	97 872	94 028	98 866	103 516	103 442	102 244	103 402	105 805	107 732	109 390	111 116	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	39 712	39 227	40 625	41 220	42 458	44 171	44 839	45 025	48 093	48 334	48 861	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	23 876	24 236	27 413	28 052	29 317	30 750	32 205	32 482	34 725	36 079	37 528	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	15 000	14 447	16 527	16 743	16 724	15 950	15 948	15 935	15 951	16 024	16 155	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9%	9%	10%	9%	10%	10%	10%	10%	10%	10%	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedel- skedjan i % av totalen	G	8%	8%	8%	8%	9%	9%	9%	8%	8%	8%	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livs- medelskedjan i % av totalen	G	15%	15%	17%	16%	16%	16%	15%	15%	15%	15%	iu	iu	iu	Andel	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	15%	iu	17%	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	10%	iu	6%	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	14%	iu	6%	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	25%	iu	iu	11%	iu	iu	17%	iu	iu	44%	iu	iu	36%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	5%	iu	iu	10%	iu	iu	0%	iu	iu	7%	iu	iu	7%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	7%	iu	iu	5%	Andel	8
Värmlands län	Antal anställda (årsarbets- tider)	G	62 905	59 667	59 839	61 804	61 583	61 717	61 364	61 547	63 218	64 848	65 041	iu	iu	Antal	1
	- totalt i näringslivet																
	Förädlingsvärde	G	42 037	36 707	42 607	45 521	44 992	44 505	46 194	48 492	51 420	54 940	57 794	iu	iu	Miljoner SEK	1
	- totalt i näringslivet																
	Antal arbetsställen	G	15 547	14 719	15 711	16 553	16 272	15 947	16 158	16 410	16 549	16 909	17 197	iu	iu	Antal	1
	- totalt i näringslivet																
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	6 543	6 358	6 481	6 430	6 701	6 688	6 719	6 798	6 797	6 986	6 694	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde	G	3 538	3 455	3 662	3 896	3 960	4 090	4 146	4 238	4 556	4 582	4 607	iu	iu	Miljoner SEK	1
	- livsmedelskedjan																
	Antal arbetsställen	G	2 527	2 427	2 871	2 909	2 821	2 585	2 621	2 618	2 594	2 649	2 633	iu	iu	Antal	1
	- livsmedelskedjan																
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	10%	11%	11%	10%	11%	11%	11%	11%	11%	11%	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedel- skedjan i % av totalen	G	8%	9%	9%	9%	9%	9%	9%	9%	9%	8%	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livs- medelskedjan i % av totalen	G	16%	16%	18%	18%	17%	16%	16%	16%	16%	16%	iu	iu	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	22%	iu	4%	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8%	iu	2%	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8%	iu	2%	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	20%	iu	iu	15%	iu	iu	41%	iu	iu	10%	iu	iu	81%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	13%	iu	iu	8%	iu	iu	7%	iu	iu	24%	iu	iu	35%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	24%	iu	iu	4%	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa	
Örebro län	Antal anställda (årsarbets- tider) - totalt i näringslivet	G	71 194	68 488	68 867	73 004	71 550	70 899	71 842	74 496	77 889	78 625	79 708	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	49 846	46 924	51 534	56 628	57 092	54 659	57 305	59 873	64 468	68 797	71 440	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	14 931	14 165	14 902	15 450	15 481	15 239	15 459	15 789	16 099	16 465	16 741	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	6 192	6 221	6 288	6 609	6 846	6 870	6 916	7 257	7 578	7 453	7 168	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 872	3 757	4 116	4 370	4 470	4 564	4 882	5 413	5 561	5 550	5 481	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 433	2 322	2 565	2 607	2 602	2 486	2 476	2 462	2 475	2 455	2 483	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9%	9%	9%	9%	10%	10%	10%	10%	10%	9%	iu	iu	iu	Andel	1	
	Förädlingsvärde - livsmedel- skedjan i % av totalen	G	8%	8%	8%	8%	8%	8%	9%	9%	9%	8%	iu	iu	iu	Andel	1	
	Antal arbetsställen - livs- medelskedjan i % av totalen	G	16%	16%	17%	17%	17%	16%	16%	16%	16%	15%	15%	iu	iu	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																	
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	33%	iu	iu	7% Andel	8	
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	9%	iu	iu	22% Andel	8	
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	14%	iu	iu	33% Andel	8	
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	23%	iu	iu	20%	iu	iu	16%	iu	iu	67%	iu	iu	iu	57% Andel	8	
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	12%	iu	iu	1%	iu	iu	34%	iu	iu	0%	iu	iu	iu	2% Andel	8	
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	2%	iu	iu	iu	20% Andel	8	
Västmanlands län	Antal anställda (årsarbets- tider) - totalt i näringslivet	G	66 353	64 002	64 718	67 548	68 109	68 807	68 859	69 960	71 495	70 842	72 295	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	46 023	42 215	47 536	50 267	50 455	51 558	52 440	56 705	58 153	60 690	62 545	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	13 117	12 597	13 425	13 749	13 882	13 837	13 907	14 210	14 600	14 773	15 057	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	5 927	5 973	6 030	6 311	6 458	6 536	6 562	6 759	6 831	6 621	6 848	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 739	3 935	4 263	4 520	4 700	4 789	4 915	5 167	5 319	5 317	5 474	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	1 986	1 893	2 124	2 152	2 136	2 099	2 029	2 060	2 090	2 067	2 063	iu	iu	Antal	1	

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9%	9%	9%	9%	9%	9%	10%	10%	10%	9%	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedel- skedjan i % av totalen	G	8%	9%	9%	9%	9%	9%	9%	9%	9%	9%	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livs- medelskedjan i % av totalen	G	15%	15%	16%	16%	15%	15%	15%	14%	14%	14%	iu	iu	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	24%	iu	50%	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	9%	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	38%	iu	50%	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	21%	iu	iu	22%	iu	iu	18%	iu	iu	15%	iu	iu	29%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	3%	iu	iu	2%	iu	iu	0%	iu	iu	iu	iu	iu	2%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	7%	Andel	8
Dalarnas län	Antal anställda (årsarbets- tider) - totalt i näringslivet	G	68 120	65 376	65 958	68 315	68 347	68 279	68 454	69 092	71 105	70 665	71 192	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	49 887	44 933	48 720	51 854	49 320	49 278	52 011	52 188	56 766	59 063	60 674	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	16 489	15 776	16 677	17 236	17 208	16 691	16 855	17 020	17 261	17 553	17 946	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	6 292	6 180	6 529	6 400	6 308	6 625	6 556	6 744	7 073	7 029	7 219	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 481	3 436	3 887	3 824	3 954	4 237	4 464	4 705	4 912	5 232	5 354	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 085	2 018	2 239	2 263	2 217	2 086	2 062	2 056	2 033	2 061	2 094	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9%	9%	10%	9%	9%	10%	10%	10%	10%	10%	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedel- skedjan i % av totalen	G	7%	8%	8%	7%	8%	9%	9%	9%	9%	9%	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livs- medelskedjan i % av totalen	G	13%	13%	13%	13%	13%	12%	12%	12%	12%	12%	iu	iu	iu	Andel	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	7%	iu	53%	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	19%	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	19%	iu	6%	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	22%	iu	iu	21%	iu	iu	18%	iu	iu	30%	iu	iu	17%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	7%	iu	iu	11%	iu	iu	6%	iu	iu	21%	iu	iu	1%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8%	iu	iu	iu	Andel	8
Gävleborgs län	Antal anställda (årsarbets- tider) - totalt i näringslivet	G	67 708	65 244	65 045	66 615	67 829	66 431	66 019	65 845	67 172	68 313	69 012	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	45 740	43 619	47 411	46 200	47 869	46 946	50 532	51 199	54 357	56 480	61 339	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	15 573	15 082	15 685	16 314	16 336	15 832	15 887	16 015	16 367	16 614	16 780	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	5 699	5 776	5 445	5 741	5 812	5 955	5 700	5 903	6 314	6 382	6 358	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 078	2 934	3 036	3 301	2 942	3 292	3 210	3 303	3 563	3 757	3 706	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 513	2 396	2 589	2 628	2 648	2 455	2 410	2 384	2 416	2 450	2 429	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	8%	9%	8%	9%	9%	9%	9%	9%	9%	9%	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedel- skedjan i % av totalen	G	7%	7%	6%	7%	6%	7%	6%	6%	7%	7%	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livs- medelskedjan i % av totalen	G	16%	16%	17%	16%	16%	16%	15%	15%	15%	15%	iu	iu	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	28%	iu	61%	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	10%	iu	5%	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	12%	iu	iu	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	8%	iu	iu	16%	iu	iu	13%	iu	iu	31%	iu	iu	27%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	5%	iu	iu	8%	iu	iu	1%	iu	iu	2%	iu	iu	11%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	1%	iu	iu	11%	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa	
Västernorrlands län	Antal anställda (årsarbets- tider) - totalt i näringslivet	G	56 738	54 806	54 267	55 963	57 273	56 790	56 076	56 852	57 774	58 184	58 335	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	45 405	42 347	46 698	48 776	48 899	47 490	49 909	51 891	50 713	52 573	56 358	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	14 225	13 588	14 234	14 760	14 872	14 264	14 553	14 659	14 831	14 873	14 991	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	4 170	4 162	4 049	4 184	4 444	4 571	4 556	4 631	4 827	4 865	4 848	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	2 159	2 079	2 259	2 416	2 559	2 617	2 767	2 851	2 961	3 060	3 138	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 382	2 248	2 404	2 407	2 434	2 235	2 233	2 192	2 188	2 171	2 151	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	7%	8%	7%	7%	8%	8%	8%	8%	8%	8%	8%	iu	iu	Andel	1	
	Förädlingsvärde - livsmedel- skedjan i % av totalen	G	5%	5%	5%	5%	5%	6%	6%	6%	5%	6%	6%	iu	iu	Andel	1	
	Antal arbetsställen - livs- medelskedjan i % av totalen	G	17%	17%	17%	16%	16%	16%	15%	15%	15%	15%	15%	iu	iu	Andel	1	
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																	
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	16%	iu	iu	3%	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	2%	iu	iu	2%	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	47%	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	19%	iu	iu	16%	iu	iu	40%	iu	iu	19%	iu	iu	iu	50%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	6%	iu	iu	3%	iu	iu	25%	iu	iu	11%	iu	iu	iu	1%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	13%	iu	iu	iu	3%	Andel	8
Jämtlands län	Antal anställda (årsarbets- tider) - totalt i näringslivet	G	29 282	28 076	27 857	28 104	28 362	28 084	28 400	28 562	29 302	29 726	29 716	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	19 658	18 501	19 979	19 628	19 104	18 988	20 819	20 759	21 941	23 299	24 510	iu	iu	Miljoner SEK	1	
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	9 733	9 134	9 683	10 138	10 118	9 849	10 050	10 093	10 252	10 377	10 624	iu	iu	Antal	1	
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	2 942	3 025	2 986	3 106	3 069	3 185	3 187	3 320	3 412	3 409	3 339	iu	iu	Antal	1	
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	1 520	1 556	1 714	1 678	1 792	1 862	1 930	2 064	2 142	2 246	2 324	iu	iu	Miljoner SEK	1	

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	1 618	1 556	1 669	1 700	1 699	1 589	1 652	1 645	1 667	1 631	1 634	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	10%	11%	11%	11%	11%	11%	11%	12%	12%	11%	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedel- skedjan i % av totalen	G	8%	8%	9%	9%	9%	10%	9%	10%	10%	10%	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livs- medelskedjan i % av totalen	G	17%	17%	17%	17%	17%	16%	16%	16%	16%	16%	iu	iu	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	11%	iu	14%	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	9%	iu	iu	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	31%	iu	9%	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	25%	iu	iu	10%	iu	iu	11%	iu	iu	28%	iu	iu	48%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	6%	iu	iu	13%	iu	iu	19%	iu	iu	36%	iu	iu	44%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	23%	iu	iu	22%	Andel	8
Västerbottens län	Antal anställda (årsarbets- tider) - totalt i näringslivet	G	59 417	55 228	55 974	57 675	59 098	59 600	59 158	59 954	62 503	62 723	63 745	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	42 141	38 404	43 173	44 874	45 153	44 646	46 730	50 855	52 566	56 228	59 113	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	14 072	13 310	14 064	14 783	14 695	14 382	14 488	14 433	14 930	15 240	15 617	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	6 028	5 835	5 740	5 677	6 155	6 295	6 308	6 360	6 886	6 793	6 619	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	3 191	3 091	3 223	3 282	3 464	3 595	3 751	3 820	4 081	4 196	4 284	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	2 140	2 037	2 281	2 311	2 315	2 200	2 255	2 215	2 197	2 246	2 229	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	10%	11%	10%	10%	10%	11%	11%	11%	11%	11%	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedel- skedjan i % av totalen	G	8%	8%	7%	7%	8%	8%	8%	8%	8%	7%	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livs- medelskedjan i % av totalen	G	15%	15%	16%	16%	16%	15%	16%	15%	15%	15%	iu	iu	iu	Andel	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																	
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	6%	iu	47%	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	12%	iu	16%	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	16%	iu	13%	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	30%	iu	iu	22%	iu	iu	9%	iu	iu	18%	iu	iu	44%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	15%	iu	iu	3%	iu	iu	8%	iu	iu	1%	iu	iu	29%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	14%	iu	iu	18%	Andel	8
Norrbottens län	Antal anställda (årsarbets- tider) - totalt i näringslivet	G	56 982	55 546	57 189	60 419	61 829	61 488	62 699	62 847	64 246	63 709	64 443	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - totalt i näringslivet	G	49 415	40 055	58 841	62 719	60 873	57 046	56 814	55 049	57 147	66 578	71 549	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - totalt i näringslivet	G	13 639	12 764	13 509	13 990	13 917	13 557	13 566	13 719	13 913	14 296	14 949	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan	G	4 964	4 925	5 037	5 135	5 131	5 122	5 257	5 629	5 952	5 657	5 697	iu	iu	Antal	1
	Förädlingsvärde - livsmedelskedjan	G	2 471	2 486	2 710	2 813	2 905	3 011	3 199	3 331	3 462	3 634	3 767	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal arbetsställen - livsmedelskedjan	G	1 957	1 833	2 075	2 070	2 049	1 894	1 940	1 952	1 938	1 989	2 132	iu	iu	Antal	1
	Antal anställda (årsarbets- tider) - livsmedelskedjan i % av totalen	G	9%	9%	9%	8%	8%	8%	8%	9%	9%	9%	iu	iu	iu	Andel	1
	Förädlingsvärde - livsmedel- skedjan i % av totalen	G	5%	6%	5%	4%	5%	5%	6%	6%	6%	5%	iu	iu	iu	Andel	1
	Antal arbetsställen - livs- medelskedjan i % av totalen	G	14%	14%	15%	15%	15%	14%	14%	14%	14%	14%	iu	iu	iu	Andel	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	1%	iu	5%	Andel	8
(primär)	- tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	19%	iu	1%	Andel	8
(primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	33%	iu	30%	Andel	8
(exkl. primär)	- brist på lämplig arbetskraft	S	22%	iu	iu	7%	iu	iu	18%	iu	iu	40%	iu	iu	36%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till transportsystem	S	1%	iu	iu	23%	iu	iu	6%	iu	iu	37%	iu	iu	14%	Andel	8
(exkl. primär)	- tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	5%	iu	iu	4%	Andel	8

Bilaga I: Statistikbilaga – Regler och villkor, SO1

Indikatorer som visar aggregat för regler och villkor, nedbrutet per led

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Grundläggande & specifika indikatorer för hela livsmedelskedjan (om inget annat anges)																	
Hållbar livsmedelskedja, socialt	Arbetar företaget aktivt med sociala och/eller etiska frågor?	S	0%	iu	iu	45%	iu	iu	38%	iu	iu	36%	iu	iu	34%	Andel	8
Hållbar livsmedelskedja, miljö																	
(exkl. primärprod.)	Arbetar företaget aktivt med miljöfrågor?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	39%	iu	iu	51%	iu	iu	40%	Andel	8
(exkl. primärprod.)	Säljer företaget miljöanpassade varor/tjänster?	S	41%	iu	iu	45%	iu	iu	27%	iu	iu	40%	iu	iu	30%	Andel	8
(exkl. primärprod.)	Har företaget en framtagna policy för miljöarbete?	S	iu	iu	iu	54%	iu	iu	17%	iu	iu	31%	iu	iu	24%	Andel	8
(exkl. primärprod.)	Arbetar företaget aktivt med att sätta upp och nå miljömål för verksamheten?	S	39%	iu	iu	34%	iu	iu	20%	iu	iu	34%	iu	iu	31%	Andel	8
Konkurrenskraft	Svensk marknadsandel	S	Se bilaga D														
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
(exkl. primärprod.)	- begränsad tillgång till lån och krediter	S	14%	iu	iu	17%	iu	iu	17%	iu	iu	18%	iu	iu	24%	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- begränsad tillgång till externt ägarkapital	S	13%	iu	iu	14%	iu	iu	12%	iu	iu	11%	iu	iu	18%	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- begränsad tillgång till lämplig arbetskraft	S	21%	iu	iu	15%	iu	iu	23%	iu	iu	31%	iu	iu	37%	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- begränsad tillgång till transportsystem	S	6%	iu	iu	6%	iu	iu	7%	iu	iu	8%	iu	iu	12%	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- lokaler och utrustning	S	18%	iu	iu	18%	iu	iu	21%	iu	iu	17%	iu	iu	21%	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- brist på egen tid	S	29%	iu	iu	23%	iu	iu	18%	iu	iu	18%	iu	iu	23%	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- myndighetsregler	S	38%	iu	iu	32%	iu	iu	26%	iu	iu	29%	iu	iu	35%	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- begränsad tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	9%	iu	iu	10%	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Grundläggande & specifika indikatorer över primärproduktionen																	
Konkurrenskraft	Nettomarginal	G	16%	13%	18%	19%	15%	14%	15%	15%	15%	20%	18%	18%	iu	%	1
	Förädlingsgrad	S	35%	31%	35%	35%	36%	35%	36%	36%	36%	38%	36%	iu	iu	Andel	1
	Import	S	Se bilaga N														
	Export	S	Se bilaga N														
	Kostnader för handelsvaror, råvaror	S	24 246	24 242	27 254	28 760	28 891	29 828	29 762	30 151	30 897	31 076	32 832	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Anser du att X utgör ett stort hinder för företagets utveckling och tillväxt?																
	- begränsad tillgång till lån och krediter	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8%	iu	17%	Andel	8
	- begränsad tillgång till externt ägarkapital	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	7%	iu	11%	Andel	8
	- begränsad tillgång till lämplig arbetskraft	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	20%	iu	24%	Andel	8
	- begränsad tillgång till transportsystem	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	9%	iu	7%	Andel	8
Ökad produktion	- lokaler och utrustning	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	26%	iu	22%	Andel	8
	- brist på egen tid	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	23%	iu	19%	Andel	8
	- myndighetsregler	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	49%	iu	60%	Andel	8
	- begränsad tillgång till bredband	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	15%	iu	15%	Andel	8
	Förädlingsvärde	G	22 134	18 100	24 903	26 594	27 034	26 147	27 699	27 521	28 002	31 441	29 938	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Produktionsvolym	S	Se Bilaga D														
	Produktionsvärde	S	64 421	60 027	73 323	77 586	77 002	76 679	78 589	78 660	80 476	84 870	86 010	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Avkastning på eget kapital	G	9%	6%	9%	10%	7%	6%	7%	7%	6%	6%	7%	7%	iu	%	1
	Rörelsemarginal	G	24%	18%	22%	24%	22%	20%	20%	20%	19%	23%	20%	21%	iu	%	1
	Antal anställda (årsarbetstider)	G	16 374	17 012	17 739	18 396	18 848	18 831	19 056	19 244	19 508	20 055	18 934	iu	iu	Antal	1
Hållbar livsmedelskedja, ekonomiskt	Antal företag	G	43 916	41 287	49 387	49 866	49 984	46 084	46 078	45 429	45 043	45 108	44 843	iu	iu	Antal	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Arbetskadestatistik	S	iu	iu	iu	iu	iu	4	5	5	4	4	5	4	iu	Relativ frekvens	9
	Arbetar företaget aktivt med sociala och/eller etiska frågor?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0%	iu	25%	Andel	8
Hållbar livs- medelskedja, miljömässigt																	
Miljömål: Giffri miljö	Växtskyddmedel, hektardos	S	103	87	78	85	98	91	105	120	100	98	96	89	iu	Index	1
Miljömål: Ingen övergödning	Växtnäringsbalans, kväve	S	52	30	38	42	31	34	31	32	36	35	60	iu	iu	kg/ha	25
Miljömål: Ingen övergödning	Växtnäringsbalans, fosfor	S	2	-2	0	0	0	1	0	0	1	1	4	iu	iu	kg/ha	25
Miljömål: Ett rikt odlingslandskap	Fåglar	S	114	104	112	108	106	112	109	97	100	106	102	107	113	Index	2
Miljömål: Ett rikt odlingslandskap	Fjärilar	S	iu	iu	114	108	73	97	105	80	100	94	83	88	102	Index	10
	Antibiotikaanvändning	S	20,0	19,0	15,2	13,6	13,5	12,7	11,5	11,8	12,1	11,8	iu	iu	iu	mg/PCU	18
	Arbetar företaget aktivt med miljöfrågor?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	46%	iu	51%	Andel	8
	Säljer företaget miljöanpassade varor/tjänster?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	34%	iu	39%	Andel	8
	Har företaget en framtagna policy för miljöarbete?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	25%	iu	27%	Andel	8
	Arbetar företaget aktivt med att sätta upp och nå miljömål för verksamheten?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	30%	iu	37%	Andel	8
Hållbart nyttjande av fiskbestånd																	
Miljömål: Ett hav i balans	Andel fiskebestånd som bedöms nyttjas hållbart	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	46%	52%	44%	42%	40%	iu	Andel	24
Miljömål: Ett hav i balans	Andel fiskebestånd som varit möjliga att bedöma	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	39%	45%	46%	iu	iu	iu	Andel	24

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Grundläggande & specifika indikatorer över livsmedelsindustrin																	
Konkurrenskraft	Nettomarginal	G	4%	4%	4%	5%	4%	5%	5%	5%	5%	4%	4%	4%	iu	%	1
	Förädlingsgrad	S	22%	23%	24%	23%	22%	23%	24%	24%	24%	24%	24%	iu	iu	Andel	1
	Import	S	Se bilaga N														
	Export	S	Se bilaga N														
	Kostnader för handelsvaror, råvaror	S	92 975	93 771	90 337	96 790	98 045	101 882	98 839	99 754	104 234	106 636	108 359	iu	iu	Miljoner SEK	1
Ökad produktion	Förädlingsvärde	G	33 397	35 655	37 550	38 149	37 250	39 182	40 146	41 202	42 670	44 195	44 791	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde livsmedel	S	27 278	28 709	29 312	29 976	28 819	30 313	25 863	31 487	32 658	29 889	33 199	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde drycker	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde tobak	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Produktionsvärde	S	139 487	138 482	138 480	144 853	147 806	150 267	148 845	149 150	156 295	162 382	165 743	iu	iu	Miljoner SEK	1
Hållbar livsmedelskedja, ekonomiskt	Avkastning på eget kapital	G	23%	22%	22%	23%	21%	21%	24%	24%	24%	20%	19%	17%	iu	%	1
	Rörelsemarginal	G	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	4%	4%	5%	iu	%	1
Hållbar livsmedelskedja, socialt	Antal anställda (årsarbetstider)	G	51 589	50 682	50 918	50 953	50 117	49 623	49 134	49 528	49 791	49 866	50 240	iu	iu	Antal	1
	Antal företag	G	2 593	2 554	2 608	2 693	2 720	2 772	2 829	2 915	2 986	3 034	3 136	iu	iu	Antal	1
	Arbetskade statistik	S	iu	iu	iu	iu	iu	21	23	23	24	21	19	16	iu	Relativ frekvens	9
Grundläggande & specifika indikatorer över livsmedelshandeln																	
Konkurrenskraft	Nettomarginal	G	5%	4%	5%	5%	5%	5%	4%	5%	5%	5%	4%	4%	iu	%	1
	Förädlingsgrad	S	11%	11%	12%	12%	12%	12%	12%	12%	13%	13%	12%	iu	iu	Andel	1
	Import	S	Se bilaga N														
	Export	S	Se bilaga N														
	Kostnader för handelsvaror, råvaror	S	383 219	393 250	400 232	406 390	417 018	429 627	447 328	462 801	472 917	484 923	510 716	iu	iu	Miljoner SEK	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Ökad produktion	Förädlingsvärde	G	53 109	55 159	59 922	61 210	63 078	65 985	69 791	73 278	76 329	77 498	80 778	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde provisionshandel	S	7 243	6 546	6 284	7 083	7 370	7 457	7 473	7 911	8 262	8 730	9 238	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde parthandel	S	21 878	21 973	24 982	25 606	25 819	26 831	28 286	29 702	30 942	31 382	31 547	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde detaljhandel	S	34 968	37 198	39 101	41 835	43 343	45 772	48 224	50 292	52 279	52 594	55 641	iu	iu	Miljoner SEK	1
Hållbar livs- medelskedja, ekonomiskt	Produktionsvärde	S	101 197	105 797	112 474	115 196	118 755	123 087	130 265	133 191	138 744	140 992	149 349	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Avkastning på eget kapital	G	38%	30%	37%	35%	34%	30%	31%	31%	32%	32%	32%	31%	iu	%	1
	Rörelsemarginal	G	5%	4%	5%	5%	5%	4%	4%	4%	4%	4%	4%	4%	iu	%	1
Hållbar livsmedel- skedja, socialt	Antal anställda (årsarbetstider)	G	96 009	96 048	96 465	97 539	100 134	102 999	104 239	106 701	109 842	109 852	110 979	iu	iu	Antal	1
	Antal företag	G	14 292	13 955	14 096	13 990	13 858	13 711	13 671	13 650	13 751	13 646	13 627	iu	iu	Antal	1
	Arbetskadedstatistik	S	iu	iu	iu	iu	iu	5	5	5	6	6	6	5	iu	Relativ frekvens	9
Grundläggande & specifika indikatorer över restauranger																	
Konkurrenskraft	Nettomarginal	G	10%	10%	11%	10%	11%	10%	11%	11%	11%	10%	10%	8%	iu	%	1
	Förädlingsgrad	S	38%	39%	40%	41%	43%	43%	44%	44%	45%	45%	45%	iu	iu	Andel	1
	Import	S	Se bilaga N														
	Export	S	Se bilaga N														
Ökad produktion	Kostnader för handelsvaror, råvaror	S	23 557	23 522	24 820	26 327	27 324	28 512	29 867	32 548	34 302	36 184	37 444	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde	G	24 346	25 013	27 480	30 324	34 332	36 591	39 128	42 944	46 688	49 366	51 338	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde restaurang	S	22 405	23 098	25 436	28 647	32 547	34 700	37 183	40 545	44 153	46 704	48 677	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde catering	S	1 941	1 914	2 045	1 678	1 785	1 891	1 945	2 400	2 535	2 661	2 661	iu	iu	Miljoner SEK	1
Hållbar livs- medelskedja, ekonomiskt	Produktionsvärde	S	64 212	65 401	70 407	75 533	80 468	86 345	91 351	98 725	105 628	111 498	116 609	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Avkastning på eget kapital	G	53%	49%	51%	51%	56%	52%	50%	51%	48%	48%	46%	41%	iu	%	1
	Rörelsemarginal	G	11%	11%	11%	11%	12%	11%	10%	10%	10%	9%	9%	8%	iu	%	1
Hållbar livsmedel- skedja, socialt	Antal anställda (årsarbetstider)	G	67 463	68 205	72 628	77 782	82 684	88 269	92 511	98 078	107 440	106 159	106 141	iu	iu	Antal	1
	Antal företag	G	19 359	19 262	20 095	20 497	20 764	21 180	21 588	21 878	22 210	22 492	22 796	iu	iu	Antal	1
	Arbetskadedstatistik	S	iu	iu	iu	iu	iu	5	6	5	5	5	5	5	iu	Relativ frekvens	9

Bilaga J: Statistikbilaga – Konsument och marknad, SO2

Indikatorer som visar aggregat för konsument och marknad, nedbrutet per led

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Grundläggande & specifika indikatorer för hela livsmedelskedjan (om inget annat anges)																	
Högt förtroende för livsmedel	Andel konsumenter som bedömer det som en stor risk att																
	-bli matförgiftad på en servering	S	iu	iu	iu	iu	iu	2%	iu	iu	1%	iu	iu	iu	iu	Andel	17
	-bli avsiktligt lurad av butik eller restaurang	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	11%	iu	iu	iu	iu	Andel	17
	-bli sjuk av skadliga kemikalier i mat	S	iu	iu	iu	3%	iu	9%	iu	iu	13%	iu	iu	iu	iu	Andel	17
	-innehållsförteckning är felaktig	S	iu	iu	iu	19%	iu	15%	iu	iu	12%	iu	iu	iu	iu	Andel	17
	-information vid servering av livsmedel är felaktig	S	iu	iu	iu	24%	iu	26%	iu	iu	17%	iu	iu	iu	iu	Andel	17
Konkurrens	Svensk marknadsandel	S	Se Bilaga D														2
	Har konkurrens ökat de senaste fem åren från																
	-företag i SE	S	51%	iu	iu	51%	iu	iu	54%	iu	iu	46%	iu	iu	58%	Andel	8
	-företag i världen	S	7%	iu	iu	10%	iu	iu	12%	iu	iu	11%	iu	iu	13%	Andel	8
	Har företaget haft någon export under 2019?	S	3%	iu	iu	5%	iu	iu	6%	iu	iu	8%	iu	iu	9%	Andel	8
	Andel export som går till länder EU har frihandelsavtal med	S	iu	iu	12%	13%	15%	15%	15%	15%	13%	13%	13%	14%	iu	Andel	1, 13
(exkl. primärprod.)	Andel företag där exporten utgör < 5 % av företagets totala omsättning	S	2%	iu	iu	3%	iu	iu	4%	iu	iu	3%	iu	iu	4%	Andel	8
	Anser du att X utgör ett stort hinder för att internationalisera företaget?																
	-brist på kunskap om affärsmöjligheter	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	14%	iu	iu	14%	iu	iu	14%	Andel	8
	-språkliga och kulturella hinder	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	9%	iu	iu	15%	iu	iu	8%	Andel	8
	-brist på resurser i företaget	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	13%	iu	iu	22%	iu	iu	21%	Andel	8
	-lagar och regler	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	15%	iu	iu	17%	iu	iu	19%	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
(exkl. primärprod.)	- tillgång till finansiering	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	18%	iu	iu	22%	iu	iu	20%	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- konstnader för internationalisering	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	25%	iu	iu	21%	iu	iu	22%	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- brist på kontakter/nätverk	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	21%	iu	iu	18%	iu	iu	18%	Andel	8
Grundläggande & specifika indikatorer över primärproduktionen																	
Konkurrens	Rörelsemarginal	G	24%	18%	22%	24%	22%	20%	20%	20%	19%	23%	20%	21%	iu	%	1
	Har konkurrens ökat de senaste fem åren från																
	- företag i SE	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	20%	iu	18%	Andel	8
	- företag i världen	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	35%	iu	31%	Andel	8
Förutsättningar för att öka export	Förelägsvärde	G	22 134	18 100	24 903	26 594	27 034	26 147	27 699	27 521	28 002	31 441	29 938	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal företag	G	43 916	41 287	49 387	49 866	49 984	46 084	46 078	45 429	45 043	45 108	44 843	iu	iu	Antal	1
	- 0-19 anställda	G	43 879	41 246	49 345	49 822	49 936	46 036	46 028	45 375	44 975	45 050	44 772	iu	iu	Antal	1
	- 20-49 anställda	G	29	32	33	34	40	40	39	41	52	45	58	iu	iu	Antal	1
	- 50-99 anställda	G	6	7	5	7	5	4	8	8	12	10	10	iu	iu	Antal	1
	- 100-249 anställda	G	2	2	4	3	3	4	3	5	4	3	3	iu	iu	Antal	1
	- 250 eller fler anställda	G	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	iu	iu	iu	Antal	1
	Export	S	Se bilaga N														
	Har företaget haft någon export under 2019?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0%	iu	8%	Andel	8
	Andel företag där exporten utgör < 5 % av företagets totala omsättning	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0%	iu	6%	Andel	8
	Anser du att X utgör ett stort hinder för att internationalisera företaget?																
	- brist på kunskap om affärsmöjligheter	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0%	iu	5%	Andel	8
	- språkliga och kulturella hinder	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0%	iu	4%	Andel	8
	- brist på resurser i företaget	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0%	iu	10%	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	-lagar och regler	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0%	iu	26%	Andel	8
	-tillgång till finansiering	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0%	iu	5%	Andel	8
	-konstnader för internationalisering	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0%	iu	13%	Andel	8
	-brist på kontakter/nätverk	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	0%	iu	9%	Andel	8
Ekologisk produktion	Invägd EKO-mjök	S	203 430	228 130	259 400	331 930	364 030	366 310	371 830	370 260	369 200	414 230	464 970	464 170	iu	Ton	2
	Skördad EKO-spannmål	S	227 200	231 700	192 000	193 100	228 300	261 100	269 600	307 400	335 000	390 400	241 000	472 700	iu	Ton	2

Grundläggande & specifika indikatorer över livsmedelsindustrin

Konkurrens	Rörelsemarginal	G	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	4%	4%	5%	iu	%	1
Företsättningar för att öka export	Förädlingsvärde	G	33 397	35 655	37 550	38 149	37 250	39 182	40 146	41 202	42 670	44 195	44 791	iu	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde livsmedel	S	27 278	28 709	29 312	29 976	28 819	30 313	25 863	31 487	32 658	29 889	33 199	iu	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde drycker	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde tobak	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal företag	G	2 593	2 554	2 608	2 693	2 720	2 772	2 829	2 915	2 986	3 034	3 136	iu	iu	iu	Antal	1
	- 0-19 anställda	G	2 266	2 226	2 279	2 366	2 386	2 444	2 510	2 590	2 652	2 704	2 800	iu	iu	iu	Antal	1
	- 20-49 anställda	G	188	187	184	179	192	185	182	184	190	185	191	iu	iu	iu	Antal	1
	- 50-99 anställda	G	66	69	71	68	58	62	62	59	67	66	63	iu	iu	iu	Antal	1
	- 100-249 anställda	G	38	36	37	44	50	47	43	53	43	46	50	iu	iu	iu	Antal	1
	- 250 eller fler anställda	G	35	36	37	36	34	34	32	29	34	33	32	iu	iu	iu	Antal	1
	Export	S	Se bilaga N															
	Industrins ordergång (hemma och export)	S	115	116	113	111	111	111	106	100	101	104	108	111	109	109	Index	1
	Industrins omsättning (hemma och export)	S	112	113	111	109	109	109	104	100	100	104	107	110	110	110	Index	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Grundläggande & specifika indikatorer över livsmedelshandeln																	
Konkurrens	Rörelsemarginal	G	5%	4%	5%	5%	5%	4%	4%	4%	4%	4%	4%	4%		%	1
Förutsättningar för att öka export	Förädlingsvärde	G	53 109	55 159	59 922	61 210	63 078	65 985	69 791	73 278	76 329	77 498	80 778	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde provisionshandel	S	7 243	6 546	6 284	7 083	7 370	7 457	7 473	7 911	8 262	8 730	9 238	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde partihandel	S	21 878	21 973	24 982	25 606	25 819	26 831	28 286	29 702	30 942	31 382	31 547	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde detaljhandel	S	34 968	37 198	39 101	41 835	43 343	45 772	48 224	50 292	52 279	52 594	55 641	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal företag	G	14 292	13 955	14 096	13 990	13 858	13 711	13 671	13 650	13 751	13 646	13 627	iu	iu	Antal	1
	-0-19 anställda	G	13 609	13 263	13 379	13 246	13 105	12 945	12 894	12 839	12 904	12 816	12 759	iu	iu	Antal	1
	-20-49 anställda	G	492	501	511	525	534	541	541	563	588	575	595	iu	iu	Antal	1
	-50-99 anställda	G	119	122	137	154	156	158	168	175	178	178	185	iu	iu	Antal	1
	-100-249 anställda	G	43	39	42	37	37	40	38	43	51	48	58	iu	iu	Antal	1
	-250 eller fler anställda	G	29	30	27	28	26	27	30	30	30	29	30	iu	iu	Antal	1
Ekologisk produktion	Export	S	Se bilaga N														
	Försäljning ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker	S	6 306	7 310	7 730	8 200	7 875	8 802	12 928	16 489	18 408	18 413	19 414	20 241	iu	Miljoner SEK	1
Grundläggande & specifika indikatorer över restauranger																	
Konkurrens	Rörelsemarginal	G	11%	11%	11%	11%	12%	11%	10%	10%	10%	9%	9%	8%		%	1
Förutsättningar för att öka export	Förädlingsvärde	G	24 346	25 013	27 480	30 324	34 332	36 591	39 128	42 944	46 688	49 366	51 338	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde restaurang	S	22 405	23 098	25 436	28 647	32 547	34 700	37 183	40 545	44 153	46 704	48 677	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Förädlingsvärde catering	S	1 941	1 914	2 045	1 678	1 785	1 891	1 945	2 400	2 535	2 661	2 661	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Antal företag	G	19 359	19 262	20 095	20 497	20 764	21 180	21 588	21 878	22 210	22 492	22 796	iu	iu	Antal	1
	-0-19 anställda	G	18 959	18 865	19 674	20 050	20 289	20 650	21 046	21 298	21 544	21 868	22 185	iu	iu	Antal	1
	-20-49 anställda	G	328	327	343	364	381	427	434	469	540	502	492	iu	iu	Antal	1
	-50-99 anställda	G	43	42	49	48	57	65	65	63	67	68	65	iu	iu	Antal	1
	-100-249 anställda	G	19	16	16	20	23	24	29	33	41	37	39	iu	iu	Antal	1
	-250 eller fler anställda	G	10	12	13	15	14	14	14	15	18	17	15	iu	iu	Antal	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Export	S	Se bilaga N														
	Turismens exportvärde	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	99 390	102 334	99 770	iu	Miljoner SEK	8
	Turismens förädlingsvärde	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	119 104	125 958	126 738	iu	Miljoner SEK	8
	Turismen antal anställda (årsarbetstider)	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	99 740	103 418	102 497	iu	Antal	8

Bilaga K: Statistikbilaga – Kunskap och Innovation, SO3

Indikatorer som visar aggregat för kunskpa och innovation, nedbrutet per led

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Grundläggande & specifika indikatorer för hela livsmedelskedjan (om inget annat anges)																	
Produktivitet	Arbetskraftsproduktivitet	G	574 613	577 399	630 304	638 730	642 195	646 482	667 187	676 090	675 862	708 210	722 489	iu	iu	SEK/ anställd	1
Hållbar produktion & konsumtion	Rörelsemarginal	G	19%	15%	19%	19%	19%	17%	17%	17%	16%	17%	16%	16%	iu	%	1
	Matsvinn, matavfall, hushåll (Miljömål: God bebyggd miljö)	S	iu	iu	iu	iu	771 000	iu	941 000	iu	938 000	iu	917 000	iu	iu	Ton	20
- miljömässigt	Matsvinn, matavfall, hushåll (Miljömål: God bebyggd miljö)	S	iu	iu	iu	iu	81	iu	100	iu	97	iu	95	iu	iu	kg/capita	20
	Produktionsbaserade ut- släpp av CO ₂ -ekvivalenter från hela näringslivet	S	68 795	64 044	69 630	63 414	60 428	59 303	58 399	60 086	59 571	57 916	57 178	iu	iu	Tusen ton	21
Hållbar produktion & konsumtion	Hushållens konsumtions- baserade utsläpp av CO ₂ - ekvivalenter totalt	S	61 940	57 923	63 786	62 123	59 016	57 805	54 910	53 019	51 393	50 118	49 738	iu	iu	Tusen ton	21
	Hushållens konsumtions- baserade utsläpp av CO ₂ - ekvivalenter livsmedel	S	14 976	14 359	14 872	15 007	15 030	14 845	14 314	13 596	13 127	12 965	12 952	iu	iu	Tusen ton	21
- socialt	Livsmedelsförsäljning	S	159 633	166 362	168 955	174 535	179 490	186 103	191 412	199 292	208 559	215 999	226 719	232 412	iu	Miljoner SEK	1
	Försäljning alkoholfria drycker	S	16 577	18 503	19 108	20 023	20 105	20 690	21 653	22 778	23 614	24 969	26 962	28 755	iu	Miljoner SEK	1
Innovation	Försäljning alkoholhaltiga drycker	S	29 750	32 389	33 094	33 077	33 966	34 707	36 078	37 415	38 618	39 750	41 943	43 468	iu	Miljoner SEK	1
	Hushållens disponibla inkomst	S	iu	iu	iu	413	423	434	455	479	488	492	487	490	iu	Tusen SEK	1
Innovation	Innovationsranking	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	12	12	12	12	iu	iu	Europa ranking	16
	FoU-intensitet (FoU-kostnader (i % av livsmedelssektorns omsättning)	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	7	10	10	10	iu	iu	Europa ranking	16
Innovation	Värdeaddering från pro- duktion (% av BNP/capita)	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	26	26	26	26	iu	iu	Europa ranking	16
	Produktivitet (BNP) Livsmedelsektorns intäkter (€/anställd inom branschen)	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8	8	8	8	iu	iu	Europa ranking	16

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	Antal forskare (yrkes- verksamma inom FoU i livsmedelssektorn, per miljoner invånare)	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	16	16	17	17	iu	iu	Europa ranking	16
	Patentaktivitet (antal sökta/godkända livsmed- elssektorn per miljoner invånare)	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	13,00	7,00	7,00	8,00	iu	iu	Europa ranking	16
	Högre utbildning (nyexa- minerade inom livsmedels- relaterade utbildningar)	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	14	17	13	11	iu	iu	Europa ranking	16
(exkl. primärprod.)	Har företaget utvecklat och sålt nya eller väsentligt förbättrade varor/tjänster under de 3 senaste åren?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	48%	iu	iu	39%	iu	iu	38%	Andel	8
	Kommer ideerna till att utveckla nya eller väsent- ligt förbättra varor eller tjänster till viss eller stor del från...																
(exkl. primärprod.)	- egna uppslag inom företaget	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	88%	iu	iu	78%	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- från kunder	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	76%	iu	iu	62%	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- från konkurrenter	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	52%	iu	iu	49%	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- via samarbete med universitet och högskola	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	8%	iu	iu	9%	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- via samarbetet med andra företag	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	35%	iu	iu	38%	iu	iu	iu	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- annat	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	24%	iu	iu	2%	iu	iu	iu	Andel	8
	Använder företaget IT i viss eller stor utsträckning för...																
(exkl. primärprod.)	- administration	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	71%	iu	iu	78%	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- inköp	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	67%	iu	iu	72%	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- produktutveckling	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	33%	iu	iu	32%	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- produktion/ tjänsteproduktion	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	29%	iu	iu	28%	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- marknadsföring	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	67%	iu	iu	75%	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- försäljning	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	58%	iu	iu	67%	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
(exkl. primärprod.)	- <i>distribution</i>	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	30%	iu	iu	40%	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- <i>att skapa nya affärsmodeller/affärsmöjligheter</i>	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	33%	iu	iu	43%	Andel	8
(exkl. primärprod.)	- <i>annat</i>	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	2%	iu	iu	iu	Andel	8
Grundläggande & specifika indikatorer över primärproduktionen																	
Produktivitet	Arbetsproduktivitet	G	1 351 805	1 063 929	1 403 829	1 445 666	1 434 304	1 388 522	1 453 564	1 430 096	1 435 413	1 567 726	1 581 164	iu	iu	SEK/anställd	1
Hållbar produktion & konsumtion	Avkastning på eget kapital	G	9%	6%	9%	10%	7%	6%	7%	7%	6%	6%	7%	7%	iu	%	1
- ekonomiskt	Rörelsemarginal	G	24%	18%	22%	24%	22%	20%	20%	20%	19%	23%	20%	21%	iu	%	1
	Fördälingsgrad	S	35%	31%	35%	35%	36%	35%	36%	36%	36%	38%	36%	iu	iu	Andel	1
Hållbar produktion & konsumtion	Antal anställda (årsarbetstider)	G	16 374	17 012	17 739	18 396	18 848	18 831	19 056	19 244	19 508	20 055	18 934	iu	iu	Antal	1
- socialt	Arbetskadestatistik	S	iu	iu	iu	iu	iu	4	5	5	4	4	5	4	iu	Relativ frekvens	9
Hållbar produktion & konsumtion	Matsvinn, matavfall (Mil-jömål: God bebyggd miljö)	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	98 000	iu	98 000	iu	98 000	iu	iu	Ton	20
- miljömässigt	Matsvinn, matavfall (Mil-jömål: God bebyggd miljö)	s	iu	iu	iu	iu	iu	iu	10	iu	10	iu	10	iu	iu	kg/capita	20
	Produktionsbaserade utsläpp av CO2-ekvivalenter från jordbruksföretag	S	8 267	7 948	8 208	8 172	8 070	8 111	8 093	8 078	7 993	8 127	7 814	iu	iu	Tusen ton	21
	Produktionsbaserade utsläpp av CO2-ekvivalenter från fiskare och vattenbrukare	S	172	158	152	138	134	133	129	131	123	118	103	iu	iu	Tusen ton	21
Innovation	Utbildningsnivå i primärled																
	Förgymnasial utbildning	S	13 797	13 430	16 519	16 157	16 015	14 379	15 008	13 517	12 859	12 795	12 330	iu	iu	Antal	1
	Gymnasial utbildning	S	20 921	21 398	24 903	24 951	25 268	24 644	25 010	23 868	23 370	23 112	22 711	iu	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning kortare än två år	S	1 182	1 266	1 501	1 542	1 572	1 618	1 577	1 614	1 652	1 676	1 628	iu	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning två år eller längre	S	3 664	3 753	4 857	5 019	5 264	5 371	5 275	5 362	5 416	5 403	5 397	iu	iu	Antal	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
	<i>Forskarutbildning</i>	S	54	55	117	114	117	112	119	125	121	134	134	iu	iu	Antal	1
	<i>Uppgift saknas</i>	S	566	571	1 245	1 150	1 250	1 217	1 204	1 278	1 327	1 457	1 588	iu	iu	Antal	1
	Har företaget utvecklat och sålt nya eller väsentligt förbättrade varor/tjänster under de 3 senaste åren?	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	20%	iu	20%	Andel	8
	Kommer ideerna till att utveckla nya eller väsentligt förbättra varor eller tjänster till viss eller stor del från...																
	- egna uppslag inom företaget	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	87%	iu	iu	Andel	8
	- från kunder	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	69%	iu	iu	Andel	8
	- från konkurrenter	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	40%	iu	iu	Andel	8
	- via samarbete med universitet och högskola	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	15%	iu	iu	Andel	8
	- via samarbetet med andra företag	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	57%	iu	iu	Andel	8
	- annat	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	4%	iu	iu	Andel	8
	Använder företaget IT i viss eller stor utsträckning för...																
	- administration	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	81%	iu	iu	86% Andel	8
	- inköp	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	72%	iu	iu	75% Andel	8
	- produktutveckling	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	29%	iu	iu	30% Andel	8
	- produktion/ tjänsteproduktion	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	35%	iu	iu	44% Andel	8
	- marknadsföring	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	27%	iu	iu	34% Andel	8
	- försäljning	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	41%	iu	iu	49% Andel	8
	- distribution	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	26%	iu	iu	29% Andel	8
	- att skapa nya affärsmodeller/ affärsmöjligheter	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	20%	iu	iu	27% Andel	8
	- annat	S	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	iu	2%	iu	iu	Andel	8

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Grundläggande & specifika indikatorer över livsmedelsindustrin																	
Produktivitet	Arbetsproduktivitet	G	647 360	703 508	737 455	748 705	743 262	789 597	817 071	831 901	856 992	886 283	891 532	iu	iu	SEK/ anställd	1
Hållbar produktion & konsumtion																	
- eget kapital	Avkastning på eget kapital	G	23%	22%	22%	23%	21%	21%	24%	24%	24%	20%	19%	17%	iu	%	1
- ekonomiskt	Rörelsemarginal	G	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	5%	4%	4%	5%	iu	%	1
	Förädlingsgrad	S	23%	24%	23%	22%	23%	24%	24%	24%	24%	24%	iu	iu	iu	Andel	1
Hållbar produktion & konsumtion																	
- anställda	Antal anställda (årsarbetstider)	G	51 589	50 682	50 918	50 953	50 117	49 623	49 134	49 528	49 791	49 866	50 240	iu	iu	Antal	1
- socialt	Arbetskaskadstatistik	S	iu	iu	iu	iu	iu	21	23	23	24	21	19	16	iu	Relativ frekvens	9
Hållbar produktion & konsumtion																	
- miljömässigt	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	S	iu	iu	iu	iu	171 000	iu	75 000	iu	45 000	iu	45 000	iu	iu	Ton	20
	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	s	iu	iu	iu	iu	18	iu	8	iu	5	iu	4	iu	iu	kg/capita	20
	Produktionsbaserade utsläpp av CO ₂ -ekvivalenter från livsmedelsindustrin	S	872	881	849	841	822	781	765	710	734	706	670	iu	iu	Tusen ton	21
Innovation																	
	Utbildningsnivå i livsmedelsindustrin																
	Förgymnasial utbildning	S	18 785	17 459	16 430	15 979	15 156	13 649	14 332	13 467	13 238	13 349	13 442	iu	iu	Antal	1
	Gymnasial utbildning	S	36 732	36 779	35 818	35 949	35 051	34 482	34 982	34 254	33 462	33 086	32 809	iu	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning kortare än två år	S	3 767	3 722	3 761	3 895	3 875	3 953	3 921	3 972	3 961	3 850	3 897	iu	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning två år eller längre	S	7 453	7 665	7 693	8 052	8 067	8 312	8 307	8 635	8 828	9 069	9 358	iu	iu	Antal	1
	Forskarutbildning	S	104	110	111	116	128	125	122	122	137	128	127	iu	iu	Antal	1
	Uppgift saknas	S	630	645	929	852	900	987	917	1 053	1 119	1 356	1 551	iu	iu	Antal	1
Grundläggande & specifika indikatorer över livsmedelshandeln																	
Produktivitet	Arbetsproduktivitet	G	553 162	574 282	621 181	627 548	629 935	640 635	669 529	686 757	694 895	705 477	727 864	iu	iu	SEK/ anställd	1
Hållbar produktion & konsumtion																	
- eget kapital	Avkastning på eget kapital	G	38%	30%	37%	35%	34%	30%	31%	31%	32%	32%	32%	31%	iu	%	1
- ekonomiskt	Rörelsemarginal	G	5%	4%	5%	5%	5%	4%	4%	4%	4%	4%	4%	4%	iu	%	1
	Förädlingsgrad	S	11%	12%	12%	12%	12%	12%	12%	13%	13%	12%	iu	iu	iu	Andel	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Hållbar produktion & konsumtion - <i>socialt</i>	Antal anställda (årsarbetstider)	G	96 009	96 048	96 465	97 539	100 134	102 999	104 239	106 701	109 842	109 852	110 979	iu	iu	Antal	1
	Hushållens konsumtionsuppgifter																
	- <i>Livsmedel</i>	S	165 212	173 183	176 091	180 558	188 352	193 031	198 552	207 485	216 837	223 430	235 220	iu	iu	Miljoner SEK	1
	- <i>Alkoholhålliga drycker</i>	S	17 122	19 173	19 786	20 298	20 798	21 487	22 344	23 977	24 881	26 313	28 471	iu	iu	Miljoner SEK	1
	- <i>Alkoholhaltiga drycker</i>	S	29 729	32 609	33 268	33 051	33 813	34 703	35 729	37 146	38 266	39 366	41 524	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Arbetskadestatistik	S	iu	iu	iu	iu	iu	5	5	5	6	6	6	5	iu	Relativ frekvens	9
Hållbar produktion & konsumtion - <i>miljömässigt</i>	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	S	iu	iu	iu	iu	45 000	iu	30 000	iu	30 000	iu	100 000	iu	iu	Ton	20
	Matsvinn, matavfall (Miljömål: God bebyggd miljö)	s	iu	iu	iu	iu	5	iu	3	iu	3	iu	10	iu	iu	kg/capita	20
Innovation	Utbildningsnivå i livsmedelhandel														iu		
	Förgymnasial utbildning	S	39 520	36 349	34 864	34 183	33 075	31 289	31 796	30 578	31 436	31 928	32 568	iu	iu	Antal	1
	Gymnasial utbildning	S	81 213	83 562	84 804	85 460	86 967	90 311	88 998	90 724	91 593	90 717	91 524	iu	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning kortare än två år	S	9 291	9 757	10 555	10 998	11 164	11 793	11 481	12 148	12 331	12 290	12 659	iu	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning två år eller längre	S	14 686	15 758	16 451	16 676	17 726	19 549	18 611	20 055	20 650	20 911	21 354	iu	iu	Antal	1
	Forskarutbildning	S	84	92	84	89	97	111	105	121	131	131	132	iu	iu	Antal	1
Grundläggande & specifika indikatorer över restauranger			862	851	1 725	1 700	1 803	1 723	1 780	2 097	2 286	2 435	2 861	iu	iu	Antal	1
Produktivitet	Arbetsproduktivitet	G	360 878	366 725	378 369	389 863	415 221	414 544	422 959	437 858	434 552	465 016	483 681	iu	iu	SEK/anställd	1
Hållbar produktion & konsumtion - <i>ekonomiskt</i>	Avkastning på eget kapital	G	53%	49%	51%	51%	56%	52%	50%	51%	48%	48%	46%	41%	iu	%	1
	Rörelsemarginal	G	11%	11%	11%	11%	12%	11%	10%	10%	10%	9%	9%	8%	iu	%	1
	Förädlingsgrad	S	39%	40%	41%	43%	43%	44%	44%	45%	45%	45%	iu	iu	iu	Andel	1

Vad ska mätas	Indikator	Indikator- typ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Enhet	Källa
Hållbar produktion & konsumtion - socialt	Antal anställda (årsarbetstider)	G	67 463	68 205	72 628	77 782	82 684	88 269	92 511	98 078	107 440	106 159	106 141	iu	iu	Antal	1
	Hushållens konsumtions- uppgifter (restauranger, caféer, hotell, annan övernattning)	S	94 469	97 400	102 377	108 752	109 407	115 519	123 832	131 403	139 824	141 883	iu	iu	iu	Miljoner SEK	1
	Arbetskadestatistik	S	iu	iu	iu	iu	iu	5	6	5	5	5	5	6	iu	Relativ frekvens	9
Hållbar produktion & konsumtion - miljömässigt	Matsvinn, matavfall (Mil- jömål: God bebyggd miljö)	S	iu	iu	iu	iu	143 000	iu	136 000	iu	144 000	iu	148 000	iu	iu	Ton	20
	Matsvinn, matavfall (Mil- jömål: God bebyggd miljö)	S	iu	iu	iu	iu	15	iu	14	iu	14	iu	14	iu	iu	kg/capita	20
Innovation	Utbildningsnivå i restauranger																
	Förgymnasial utbildning	S	45 632	42 997	43 296	43 723	45 292	47 364	45 707	49 007	52 139	54 083	57 498	iu	iu	Antal	1
	Gymnasial utbildning	S	63 896	68 602	69 664	70 840	74 333	78 880	77 938	78 271	75 963	73 137	72 552	iu	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning kortare än två år	S	7 539	8 147	8 984	9 678	10 186	10 979	10 667	10 952	10 898	10 700	10 621	iu	iu	Antal	1
	Eftergymnasial utbildning två år eller längre	S	11 319	12 409	13 075	14 145	15 518	17 505	16 717	17 908	18 115	18 252	18 561	iu	iu	Antal	1
	Forskarutbildning	S	75	59	71	76	83	85	83	85	78	85	93	iu	iu	Antal	1
	Uppgift saknas	S	3 593	3 783	5 619	6 050	6 346	6 570	6 567	7 132	7 973	9 689	11 130	iu	iu	Antal	1

Bilaga L: Åtgärder och insatser i livsmedelsstrategins handlingsplan I

Uppdrag	Ansvarig myndighet	Rapporteras
Uppdrag att inom ramen för LMS kartlägga och utreda förutsättningarna för förenklad prövning av vattenbruksverksamhet	Jordbruksverket	2019-12-31
Kunskapsutveckling för kostnadseffektivt byggande inom animalieproduktionen	Jordbruksverket	2018-03-15
Kompetensutveckling och digitalisering inom djurskyddskontrollen	Jordbruksverket	2020-02-28
Kompetenshöjande åtgärder inom livsmedelskontrollen	Livsmedelsverket	2020-02-28
Rådgivningsmodell inom animalieproduktionen	Jordbruksverket	2019-02-28
Växtskydd för grödor som odlas i mindre omfattning	Jordbruksverket	2020-02-28
Stärkt växtskyddsråd	Jordbruksverket	2020-02-28
Satsning på växtförädling för de nordiska breddgraderna	Formas	2020-02-28
Kompetenscentrum för hållbar hantering av vatten i jordbruket	Jordbruksverket	2020-02-28
Genomförande av handlingsplanen för utveckling av svenskt vattenbruk	Jordbruksverket	2020-02-28
Uppdrag om koordinerade insatser inom vattenbrukssektorn	Jordbruksverket	2020-02-28
Stöd till SLU:s arbete med fiskavel	SLU	2020-02-28
Musselkontroll	Livsmedelsverket	2020-02-28
Uppdrag att analysera effekter av jordförvärvs- och arrendelagstiftningen	SLU	2018-12-31
Förbättrad kontroll vid avelsimport av vissa antibiotika-resistenta bakterier	Svenska köttföretagen AB	2017
Uppdrag att utveckla digitala tjänster för att underlätta företagets kontakter med myndigheter	Jordbruksverket, Livsmedelsverket och Tillväxtverket	2020-02-28
Vetenskapligt råd för djurskyddsfrågor	SLU	2020-02-28
Åtgärder för att minska matsvinnet i hela livsmedelskedjan	Livsmedelsverket (NV och SJV)	2020-02-28
Vidareutveckling av konceptet nyckelhålet	Livsmedelsverket	2020-02-28
Samverkansforum för marknadstillträdesfrågor	Livsmedelsverket	2020-02-28
Exportprogram med särskilt fokus på små och medelstora företag	Business Sweden	2020-02-28
Nationell exportsamordnare	Regeringskansliet	
Förstärkt satsning på livsmedelsexport	Business Sweden	Analysen redovisades senast 2018-03-30 i övrigt redovisning av medel 2019-02-28 resp. 2020-02-28
a. En analys av exportpotentialen utifrån livsmedelssegment (1,5 Mkr 2018)		
b. Skapa ett regionalt exportprogram för livsmedelsföretag inom ramen för BS regionala exportrådgivning (5,5 Mkr 2018)		
c. Satsning på export av ekologiska livsmedel (10 mkr 2018)		
d. Livsmedelsexportansvariga hos BS stationerade på potentiella tillväxtmarknader (7 mkr 2018)		
Stöd vid anläggningsgodkännande vid tredjelandsexport	Livsmedelsverket Jordbruksverket	2019-02-28

Uppdrag	Ansvarig myndighet	Rapporteras
Nationellt kompetenscentrum för måltider i vård, skola och omsorg	Livsmedelsverket	2020-02-28
Uppdrag om att inrätta en samordningsfunktion för ekologiska livsmedel	Jordbruksverket	2020-02-28
Uppdrag om att genomföra Sveriges deltagande i Grüne Woche	Jordbruksverket	2020-03-15
Uppdrag att förbättra kompetensen kring upphandling av måltidstjänster hos upphandlande enheter	Upphandlingsmyndigheten	2019-02-28
Uppdrag att kartlägga och analysera konkurrensbegränsande förhållanden	Konkurrensverket	2018-06-21
Uppdrag att främja bra matvanor och fysisk aktivitet	Folkhälsomyndigheten Livsmedelsverket	2017-04-30
Uppdrag att, inom ramen för livsmedelsstrategin, vidta åtgärder för främjande av produktion, konsumtion och export av ekologiska livsmedel	Jordbruksverket	2021-02-21
Nationellt forskningsprogram för livsmedel	Formas	2020-02-28
Utveckla inkubation i livsmedelskedjan	Vinnova	2020-02-28
Inrätta forskarskola för industridoktorander	SLU	2020-02-28
Etablering av arena för livsmedelssektorn	Tillväxtverket	2018-06-30
OECD-utvärdering för jordbrukets och livsmedelssektorns innovationssystem	Jordbruksverket (OECD)	2017
Erbjudande att stödja utvecklingen av innovationer i livsmedelskedjan och innovativa livsmedelsföretag	Region Skåne	2017
Uppdrag att stärka kompetensutvecklingen i företagsledning inom livsmedelssektorn för ökad produktivitet och konkurrenskraft	SLU	2018-02-28
Uppdrag att ge stöd till studier och försöksverksamhet som kan bidra till att utveckla den svenska djurhållningen med en god djurvelfärd och en ökad produktivitet och konkurrenskraft	Jordbruksverket	2020-02-28
Insatser för livsmedelsstrategins genomförande på regional nivå	Länsstyrelsen	2019-02-28
Uppdrag om uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin	Jordbruksverket	03-31 varje år, fördjupad analys vart fjärde år

Landsbygdsprogrammet 2014–2020 Uppdrag	Ansvarig myndighet	Rapporteras
Diversifiering samiska företag	Sametinget	
Lean lantbruk	Jordbruksverket	
Måltidsexportprogram till regionerna	Jordbruksverket	
Samarbete EIP	Jordbruksverket	
Småskalig förädling	Jordbruksverket	
Vilt som mat	Jordbruksverket	
Regionala och lokala insatser för livsmedelsstrategin	Jordbruksverket Länsstyrelsen	
Kunskapsöverföring för kort livsmedelskedja	Jordbruksverket	
Rådgivning för ökad marknadsorientering	Jordbruksverket	
Generella samarbetsinsatser för livsmedelsstrategin	Länsstyrelsen Sametinget	
EIP	Jordbruksverket	
Samarbete för kort livsmedelskedja	Jordbruksverket, Länsstyrelsen, Sametinget	
Ökad exportmognad	Jordbruksverket	

Bilaga M: Åtgärder och insatser i livsmedelsstrategins handlingsplan II

Uppdrag	Ansvarig myndighet	Tidsperiod
Analyser av den samlade regelivningen för livsmedelskedjan	Tillväxtverket	2020-2025
Förenkling genom utveckling av verksamt.se - (medel får användas för att medfinansiera åtgärder hos andra myndigheter, t.ex. Bolagsverket)	Tillväxtverket	2020-2025
Analys av kompetensförsörjningsbehov och genomförande av åtgärder	Tillväxtverket	2020-2025
Kompetenscentrum för hållbar hantering av vatten i jordbruket	Jordbruksverket	2020-2025
Vattenbrukspaketet (vidareutveckla främjandet av svenskt vattenbruk)	Jordbruksverket	2020-2025
Stärka växtskyddsrådet	Jordbruksverket	2020-2025
Säkra tillgången till växtskyddsmedel för mindre användningsområden	Jordbruksverket	2020-2025
Avelsarbete på regnbåge enligt beslut 23 mars 2017 (N2017/02366/SUN)	SLU	2020-2025
Förstudie för databasinfrastruktur för lantbruket för att systematiskt lagra och använda data	Jordbruksverket	2020
Stärkt finansiering av åtgärder inom ramen för havs- och fiskeriprogrammet	Jordbruksverket	2020
Kontroll avseende tvåskaliga blötdjur (musslor och ostron)	Livsmedelsverket	2020
Ett kraftfullt vildsvinspaket	Livsmedelsverket	
• utreda system för subventioner		2020
• framtagande av förslag till ny lagstiftning (2021)		2020-2021
• uppdatera vägledning		2020-2022
• informationsinsatser för företag		2020-2022
• uppdatera branschriktlinjer		2020-22
Vildsvinspaket	Jordbruksverket	2020-2025
• främjande av vildsvinskött		2020
• vidareutveckling av Smittsäkrad besättning gris		2020
• vildsvinskött i offentliga måltider		2021-2025
• vidareutveckling av Smittsäkrad besättning gris		2025
• utvärdering av åtgärdernas effekt		
Insatser mot livsmedelsfusk	Livsmedelsverket	2020-2025
Minskat matsvinn	Livsmedelsverket	2020-2025
Vidareutveckling av Nyckelhålet	Livsmedelsverket	2020-2025
Verka för en fortsatt utveckling av offentliga måltider	Livsmedelsverket	2020-2025
Utveckla arbetet med exportgodkännanden för svenska livsmedel och jordbruksvaror	Livsmedelsverket	2020-2025
Finansiera verksamhet som syftar till att få svenska anläggningar godkända för export till tredje land.	Livsmedelsverket	2020-2025
Utveckla arbetet med exportgodkännanden för svenska livsmedel och jordbruksvaror	Jordbruksverket	2020-2025
Finansiera verksamhet som syftar till att få svenska anläggningar godkända för export till tredje land.	Jordbruksverket	2020-2025

Uppdrag	Ansvarig myndighet	Tidsperiod
Exportfrämjande • Genomföra ett livsmedelsexportprogram med fokus på små och medelstora företag • Ett regionalt exportprogram för livsmedelsföretag • Fortsatt satsning på livsmedelsexportansvariga stationerade på potentiella tillväxtmarknader	Business Sweden	2020-2025
Eldrimner		2020
Förmedla bidrag för det svenska deltagandet i Bocuse d'Or 2020	Jordbruksverket	2020
Arbeta för likvärdig kontroll	Livsmedelsverket	2020
Delta på livsmedels- och jordbruksmässan Grüne Woche i Berlin 2021	Jordbruksverket	2020
Studie för hållbara livsmedelssystem	Jordbruksverket	2020
Utveckla kompetenscentrum för växtförädling, SLU Grogrund	SLU	2020-2025
Förmedla bidrag till Sweden Food Arena	Tillväxtverket	2020-2025
Innovationsfrämjande arbete med fokus på livsmedelskedjan	Vinnova	2020-2025
Medel till Nationella forskningsprogrammet	Formas	2020
Studie för utveckling av kött- och charkutbildningar, efter ansökan ge medel till KCF	Jordbruksverket	2020
Hållbar och konkurrenskraftig animaliesektor (förstudie nationellt kunskapsnav)	Jordbruksverket	2020
Samordning av livsmedelsstrategin	Tillväxtverket	2020-2025
Uppföljning och utvärdering av livsmedelsstrategin	Jordbruksverket	2020-2025

Bilaga N: Svensk handel med jordbruksvaror och livsmedel

Tabell 15. Sveriges export av jordbruksvaror och livsmedel 2011-2019 fördelad på produktgrupper enligt SITC

Produktgrupper		Export (mkr) ¹⁾								
enligt SITC		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
0	Levande djur	143	216	203	235	168	212	256	295	317
1	Kött och köttvaror	1 866	1 888	1 891	1 856	2 063	2 002	2 216	2 348	2 425
2	Mejeriprodukter och ägg	3 153	3 199	4 032	4 299	3 584	3 344	3 794	3 666	3 954
3	Fisk, kräft- och blötdjur m.m.	18 736	19 657	23 501	26 483	31 100	38 148	35 765	42 422	42 986
4	Spannmål och varor därav	6 419	7 089	6 704	7 612	8 552	8 047	8 012	7 525	8 562
5	Frukt och grönsaker	2 912	3 219	2 917	2 746	3 035	3 463	3 537	3 444	3 849
6	Socker, sockervaror m.m.	1 097	1 220	1 487	1 481	1 483	1 721	1 666	1 728	1 756
7	Kaffe, te, kakao m.m.	3 744	3 735	3 896	4 104	4 253	4 440	5 045	5 242	5 666
8	Djurfoder	1 225	1 459	1 777	1 638	1 567	1 558	1 757	1 797	2 103
9	Diverse livsmedel	6 645	6 702	7 192	8 075	8 156	8 211	9 032	9 925	10 733
11	Drycker	6 146	6 473	6 422	6 397	7 295	7 336	7 416	7 912	8 436
12	Tobak och tobaksvaror	600	1 405	1 537	1 649	1 790	1 967	2 216	2 689	3 544
22	Oljefrön, oljehaltiga nötter	140	211	247	143	247	201	297	176	383
4	Oljor och fetter	1 556	1 797	1 604	1 663	1 743	2 079	2 614	2 629	2 865
SUMMA		54 381	58 271	63 410	68 381	75 038	82 729	83 623	91 798	97 579

¹⁾ Samtliga värden inbegriper korrigerade EU-siffror för att omfatta företag som inte ingår i Intrastaturlvalet samt svarsbortfall.

Källa: (Jordbruksverket, 2020)

Tabell 16. Sveriges import av jordbruksvaror och livsmedel 2011-2019 fördelad på produktgrupper enligt SITC

produktgrupper enligt SITC*											
Produktgrupper		Import (mkr) ¹⁾									
		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
0	Levande djur	173	170	268	166	271	347	277	305	441	155%
1	Kött och köttvaror	10 811	11 794	12 171	11 558	12 645	13 037	13 279	13 695	13 465	25%
2	Mejeriprodukter och ägg	7 294	7 797	8 527	9 233	8 968	9 080	10 365	11 091	11 504	58%
3	Fisk, kräft- och blötdjur m.m.	23 562	24 520	29 223	32 502	37 374	44 568	42 449	49 195	49 973	112%
4	Spannmål och varor därav	4 977	5 453	5 606	6 049	6 644	7 067	7 296	8 683	9 785	97%
5	Frukt och grönsaker	16 192	17 141	17 719	19 116	22 397	23 112	23 767	24 833	25 316	56%

produktgrupper enligt SITC*											
Produktgrupper		Import (mkr) ¹⁾									
		2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
6	Socker, socker- varor m.m.	2 241	2 148	2 614	2 535	2 677	2 868	3 003	3 151	3 515	57%
7	Kaffe, te, kakao m.m.	8 862	8 626	7 480	8 219	9 341	9 670	10 370	10 014	10 675	20%
8	Djurfoder	3 298	3 579	3 787	3 763	3 824	4 229	4 271	4 844	5 110	55%
9	Diverse livsmedel	6 306	6 593	7 120	7 368	7 673	7 648	8 222	9 181	9 929	57%
11	Drycker	8 691	8 799	9 280	9 827	10 949	11 510	11 905	13 626	14 431	66%
12	Tobak och tobaksvaror	1 535	1 079	1 313	1 568	1 363	1 765	1 836	1 960	1 867	22%
22	Oljefrön, olje- haltiga nötter	897	976	921	941	1 118	1 097	1 220	1 384	1 287	43%
4	Oljor och fetter	4 528	4 603	4 309	5 106	5 071	5 702	6 345	6 284	6 840	51%
	SUMMA	99 367	103 278	110 337	117 951	130 314	141 700	144 606	158 246	164 137	65%

¹⁾ Samtliga värden inbegriper korrigerade EU-siffror för att omfatta företag som inte ingår i Intrastatvalet samt svarsbortfall.

* Importen från EU redovisas efter varornas avsändningsland och inte efter varornas ursprungsland. Detta beror på att uppgift om ursprungsland saknas för de varor som importerats från EU. Det betyder att importstatistiken ger en något bristfällig bild av olika länders betydelse för svensk import.

Källa: (Jordbruksverket, 2020)

Bilaga O: Detaljerade kommentarer från branschorganisationerna om åtgärder i livsmedelsstrategins handlingsplan II

Bilagan innehåller LRF:s, Livsmedelsföretagens, Svensk Dagligvaruhandels och Visitas synpunkter på de åtgärder i livsmedelsstrategins andra handlingsplan som följs upp i rapporten. Branschorganisationerna har tillfrågats vad de anser om åtgärderna och deras genomförande. Då livsmedelsstrategin är en tillväxtstrategi och tillväxten sker i företagen är det intressant både för regeringen och ansvariga myndigheter att få branschorganisationernas bedömningar av åtgärderna och deras genomförande.

Förenkling genom utveckling av verksamt.se (2020–2025)

Utveckling av verksamt.se har skett, bl.a. genom att checklistan för hotell har breddats till att omfatta camping, stugbyar och ställplatser. Visita anser att Verksamt.se bör breddas ytterligare och utvecklas i syfte att förenkla för företagen och på sikt kanske bidra till att skapa ”en väg in” till myndigheterna i olika avseenden.

LRF anser att Tillväxtverket har flera viktiga uppdrag kopplat till regelgivning och regelförenkling inom livsmedelsstrategin. Nu senast uppdraget (tillsammans med Jordbruksverket, Naturvårdsverket och länsstyrelserna) om förenklade och effektivare rutiner för miljötillstånd. Tidshorisonten i detta uppdrag är mycket utsträckt och enligt LRF är det nödvändigt att resultat levereras löpande. Verksamt.se är en bra plattform för företagare men ifråga om ”en väg in” för företagare till myndigheter återstår såvitt LRF ser en hel del arbete att göra. Att underlätta för företagare genom bra system för överblick av aktuella regler samt genom samordning mellan myndigheter är viktiga frågor att jobba med. Samtidigt behöver varje myndighet ha ett tydligt främjandeperspektiv i sin verksamhet. LRF jobbar för att myndigheter ska ha en handläggnings- och kvalitetsgaranti för sina kunder. LRF menar att en sådan garanti innebär att verksamheten klarar förvaltningslagens krav på effektiv och rättssäker ärendehandläggning. Förvaltningslagen (12 §) säger exempelvis att en part har rätt att få ett ärende avgjort inom 6 månader.

Svensk dagligvaruhandel ser generellt positivt på ambitionen att underlätta för företagen genom digitala tjänster och verksamt.se fungerar väl i de delar som tjänsten täcker. Framförallt när det gäller kontroll och rapportering till kommuner ser de ett stort behov av enhetliga lösningar för hela landet. Det finns dock en stor risk att framtagna digitala verktyg inte får någon vidare spridning enligt Svensk dagligvaruhandel, eftersom kommunerna själva måste välja att ansluta sig till systemen. Ett sådant exempel är ett försök att ta fram en digital lösning för att ansöka om tillstånd för att sälja tobak. Frågan föll på att kommunerna

inte hade några incitament för att använda lösningen och det finns inga metoder att tvinga kommunerna till att tillhandahålla en viss IT-lösning eller funktionalitet. Svensk dagligvaruhandel har hittills inte varit inblandat i arbetet med verksamt.se, men bidrar gärna framöver om tillfälle ges.

Analys av kompetensförsörjningsbehov och genomförande av åtgärder (2020–2025)

Visita är engagerat i referensgruppen och väntar på Tillväxtverkets slutliga analys inklusive förslag och åtgärder som kan underlätta kompetensförsörjningen. Enligt Visita fanns det en del brister i det underlag som presenterades för referensgruppen och sannolikt blir det ytterligare fördröjning. Det är stort fokus på primärproduktionens kompetensförsörjning och det som berör livsmedelsförädling är mer i skymundan, vilket Visita menar är olyckligt. Visita har haft möjlighet att framföra vilka områden som är viktiga för dem och som bidrar till att stärka kompetensförsörjningen. Visita har betonat vikten av tillgång till kvalitativa yrkesutbildningar på gymnasialnivå både för ungdomar och för vuxna och att Myndigheten för yrkeshögskolan får ytterligare resurser för att skapa korta yrkeshögskoleutbildningar. De har även påtalat betydelsen av validering både för inkommande kompetenser och som kvalitetssäkring av utbildning.

Livsmedelsföretagen konstaterar att arbetet med analys av kompetensförsörjningen blev kraftigt försenat under år 2020. Detta berodde förmodligen på pandemin och Tillväxtverkets ansvar för handläggning av pengar till korttidspermittering. Eftersom slutrapporten inte är klar har Livsmedelsföretagen under år 2020 inte haft möjlighet att ta del av något slutresultat. Livsmedelsföretagen anser att konsulterna, som upphandlades för uppdraget, missat väsentliga delar avseende kartläggning inom livsmedelsförädlingens utbildningsutbud t.ex. saknades all högre utbildning som riktar sig mot livsmedelsförädling. Därför uppfattade Livsmedelsföretagen att WSP fick i uppgift att kontakta Livsmedelsföretagen för att rapporten skulle kunna bli mer relevant. Tillväxtverket har varit lyhört för de kommentarer som Livsmedelsföretagen framfört under projektet gång. Livsmedelsföretagen vill understryka vikten av att slutrapporten förankras med intressenterna så att berörda är överens om resultatet och att det sedan leder till åtgärder som bidrar till förbättrad kompetensförsörjning inom livsmedelkedjan.

Livsmedelsföretagen vill särskilt lyfta fram att Tillväxtverket har varit lösningsorienterade och kunnat få fram medel till Kött och charkföretagens satsning på en lärplattform med digital utbildning. Detta trots att medel från början inte var direkt avsatta för ändamålet. Det var några turer kring hur ansökan och redovisningen av medlen skulle göras, men det löste sig. Eftersom Livsmedelsföretagen även har varit involverade i ansökan till Jordbruksverket för kartläggningsuppdraget inom kött och chark, konstaterar Livsmedelsföretagen att Jordbruksverket har en enklare och mindre tung administrativ process. Detta kan Tillväxtverket ta med i sitt förenklingsarbete framåt och Livsmedelsföretagen tycker att olika myndigheter borde ha en enkel och likartad handläggning för liknande

ärenden för att underlätta för företag och organisationer. Livsmedelsföretagen framhåller att även de blå näringarna önskar att bli involverade för att stärka branschens långsiktiga överlevnad genom att först analysera behov och därefter komma fram till vilka åtgärder som är nödvändiga. Enligt Livsmedelsföretagen finns det för lite pengar avsatta i Livsmedelsstrategin för kompetensförsörjning. De fyra miljoner som är avsatta motsvarar, enligt Livsmedelsföretagen, förmodligen ungefär det belopp som behövs för enbart förädlingsföretagen. Företagen i hela livsmedelskedjan behöver ett "Kompetenslyft" menar Livsmedelsföretagen.

Svensk Dagligvaruhandel anser att det här är ett relevant uppdrag inom ramen för livsmedelsstrategin. Rätt kompetens är viktigt för att utveckla samtliga delar av livsmedelskedjan. Nuvarande och kommande krav på omställning för att hantera t.ex. klimatomställning och matsvinn ställer krav på delvis ny kompetens i branschen. Svensk Dagligvaruhandel har deltagit i diskussioner om uppdraget under året. Det tycks, enligt Svensk Dagligvaruhandel, saknas ett helhetsgrepp kring kompetensförsörjning till livsmedelskedjan och för vissa specialistyrken är utbildningsplatser och antal sökande lågt. Svensk Dagligvaruhandel ser positivt på att fortsatt delta i diskussionerna och anser att det är bra att en kartläggning tas fram.

LRF har inga kommentarer specifikt på detta projekt, men vill dela med sig av erfarenheter från projektet Mer mat fler jobb som de leder tillsammans med Arbetsförmedlingen, Livsmedelsföretagen och Krinova och som finansieras med medel från Europeiska socialfonden (ESF). Inom ramen för projektet erbjuds mycket subventionerade företagsanalyser och kompetensinsatser riktade till företagare i primärproduktionen. Företag som driver industriell livsmedelsproduktion erbjuds kompetenssäkring genom validering av personal.

De kompetensinsatser som erbjuds utgår helt från företagets behov och är målgruppsanpassat och efterfrågestyrt. Trots detta är det få företagare som vill delta i projektet. Det finns tendenser enligt LRF att det kan bero på resursbrist, i form av tid, men även att företagarna själva inte ser sig ha behov av utveckling. Den tydligaste tendens som LRF ser är att företagen inte hoppar på denna typ av erbjudande då man som företagare i branscherna blir erbjuden en rad insatser. Tackar man nej idag så känner man sig säker på att ett annat erbjudande kommer imorgon. Inom projektet spekulerar de i varför det ser ut så här och en bakomliggande orsak är troligen lönsamhetsproblematiken, att företagen inte törs investera då marginalerna är små. Osäkerheten inom branschen kan vara den andra bakomliggande orsaken; att agera lokalt på en global marknad skapar osäkerhet.

Projektet Mer mat fler jobb kommer att avslutas augusti år 2022, då kommer en fullständig slutrapport finnas till hands.

Stärka växtskyddsrådet (2020–2025)

LRF anser att växtskyddsrådet är en viktig arena för att diskutera växtskyddsfrågor med berörda myndigheter och aktörer. Många viktiga frågor inom

området diskuteras och det är bra att deltagarna har olika kompetenser och bakgrund. Ett arbete kring tillgången på metoder för att klara växtskyddet i de stora lantbruksgrödorna har planerats och är på gång att utvecklas. LRF anser att det är en viktig uppgift för växtskyddsrådet och i det sammanhanget är det viktigt att, i enlighet med uppdraget, utveckla strategier för att fasa ut kemiska växtskyddsmedel med oacceptabla effekter på hälsa och miljö. Mer fokus kring icke-kemiska metoder kan vara viktiga i sammanhanget.

Minskat matsvinn (2020–2025)

Visita ingår i överenskommelsen Samarbete för minskat matsvinn tillsammans med andra aktörer i livsmedelskedjan och bl.a. Livsmedelsverket. Visitas VD Jonas Siljhammar är ordförande i styrgruppen för samarbetet.

Livsmedelsföretagen konstaterat att en relativt stor budgetsatsning har gjorts och upplever ett bra engagemang från Livsmedelsverket, Naturvårdverket och Jordbruksverket. Detta är ett bra exempel på hur man kan arbeta efter mål i Livsmedelsstrategin. Eftersom matsvinn är en komplex fråga men där det finns stora möjligheter till samhällsnytta bör finansieringen för detta projekt säkerställas. Livsmedelsföretagen menar att enligt en stor studie utförd av World Resources Institute kan företag som investerar i minskat matsvinn spara i genomsnitt 14 gånger investeringen och besparingarna i samhället är mer än 250 gånger högre än investeringen. Det beror framförallt på minskade utgifter i hushållen. Därför är en gemensam satsning på matsvinn från alla aktörer central.

LRF menar att primärproduktionen alltid har som mål att producera bra produkter i bra förpackningar, men varje bransch har sina speciella utmaningar. Färska vegetabilier ska t. ex. produceras i rätt mängd och kvantitet oavsett säsong och friskt kött på sjuka ben ska hanteras. Det har gjorts flera framsteg under senare tid, som bättre lagring för färsk svensk frukt året runt, förpackningar med lång hållbarhet för köttprodukter och vassle som används som livsmedel i stället för grisfoder. Livsmedelsstrategins mål om ökad produktion och hög kvalitet måste ta hänsyn till variationen i all biologisk produktion och det oundvikliga svinn som kan uppstå av den anledningen. Den största delen av matsvinnet uppstår i hushållen. Men det som sker innan maten når konsumenten påverkar också hur stort svinnet i hushållen blir. Livsmedelsverket har bjudit in branschaktörer till informationsmöten om lanseringen av ”svinniska” – ett nytt sätt att prata om matsvinn i syfte att färre slänger mat i onödan. Det vore värdefullt att följa upp vilken effekt kampanjen har haft inom detaljhandeln eller målgruppen konsumenter. Livsmedelsverkets kartläggningar inom vården, kommunalt drivna skolor och äldreboenden år 2019 visar att det är svårt att mäta svinnet i t. ex. offentliga kök. Det finns ingen standardiserad modell för att mäta och många kök upphandlar måltiden på entreprenad. Det behövs mer tillförlitlig, detaljerad statistik inom den offentliga affären både om vad som upphandlas och om vad som kallas för matsvinn. Livsmedelsverket har antagit riktlinjer för måltider inom vården för att främja hälsa, tillfrisknande och öka välbefinnandet. Det kan kännas långt från matsvinn, men med ökad kunskap

om måltidens betydelse för välbefinnandet kan även svinnet minska. Det handlar även om personalens bemötande och servering av måltiden.

Svensk Dagligvaruhandel anser att det är bra att Naturvårdsverket har fått ett uppdrag att mäta, sammanställa och publicera statistik om matsvinn⁷³. De anser att det är viktigt med långsiktighet i insamling över tid och mätmetoder, men det är samtidigt viktigt att hitta ett system för att mäta rätt saker på rätt sätt. Här ser Svensk Dagligvaruhandel potential att utveckla metoden. Många företag i livsmedelskedjan gör insatser för att minska matsvinn och utan en tydlig och gemensam mätmetod blir det mycket svårt att utvärdera effekterna. Svensk Dagligvaruhandel tror att en mångfald av idéer och lösningar krävs för att nå målen om minskat matsvinn. Samverkan mellan aktörer i branschen är en central förutsättning för att lyckas. Flera pågående initiativ från regeringen kommer att påverka arbetet med minskat matsvinn framöver. Ett sådant exempel är utredningen om frival för kommunalt avfall. Svensk Dagligvaruhandel ser ett frival för verksamheter som en förutsättning för att lyckas åstadkomma ett bättre omhändertagande av matavfall och minskat matsvinn. De anser också att det är viktigt att utvärdera effekterna av konsumentkampanjer om matsvinn som utförs av myndigheter.

Exportfrämjande (2020–2025)

Visita menar att exportfrämjande åtgärder även bör ha ett ökat fokus på att främja den svenska besöksnäringens exportandel, dvs. utländska besökares konsumtion i Sverige.

LRF anser att Business Sweden tydligt har fokuserat mer på livsmedelsexporten under senare år. Inte minst har satsningen på särskilt utsedda livsmedelsansvariga blivit mycket lyckad. Livsmedelskompetens hos exportrådgivare gör stor skillnad för företagen. Under det senaste året har ansvariga för programmet Try Swedish på ett mycket förtjänstfullt sätt lyckats anpassa verksamheten när mycket av det planlagda inte gått att genomföra på grund av Corona-pandemin. Framåt är det viktigt att Business Sweden fortsätter utveckla sin livsmedelskompetens och etablerar dedikerade livsmedelspersoner på fler marknader. En utmaning för att nå målet om fördubblad livsmedelsexport till år 2030 är att få fler företag att ta steget. Här kan man fundera på hur Business Sweden med värdefull exportexpertis skulle kunna vara mer synliga regionalt i Sverige för att inspirera till export.

⁷³ Naturvårdsverket ansvarar för att ta fram nationell avfallsstatistik för vidare rapportering till EU. Inom ramen för detta ansvar tas idag uppgifter för mängd matavfall fram. I matavfall inkluderas även oundvikligt matavfall (exempelvis skal, ben och kaffesump). Eftersom allt matsvinn inte hanteras som avfall, utan istället till exempel som foder eller annan förädling, innefattas det inte av det ansvar som Naturvårdsverket har och presenteras därmed inte i den nationella avfallsstatistiken. Naturvårdsverket stödjer arbete med att ta fram bättre statistik för matsvinn tillsammans med andra myndigheter och aktörer

Arbeta för likvärdig kontroll (2020)

Arbetet med likvärdig kontroll består främst av utbildning av inspektörerna i god kontrollsed. Pandemin har inneburit en försening, men Livsmedelsföretagen har fått besked från Livsmedelsverket att utbildningen kom igång i digitalt format under hösten men att verket avvaktar med den stora kontrollkonferensen tills dess att det går att mötas fysiskt. Då utbildningen genomfördes under andra halvåret 2020 har Livsmedelsföretagen inte följt upp med sina medlemmar om de har märkt någon förbättring i t.ex. bemötande eller hantering av avvikelser. Livsmedelsföretagen kommer att följa upp med sina medlemmar om de upplever bättre bemötande och mer likvärdighet i kontrollen under 2021. Livsmedelsföretagen vill gärna också få möjlighet att ge synpunkter på den uppföljningsmodell som ska tas fram för kontrollen. För att ändra arbetssätt och beteenden räcker det inte med enstaka utbildningsinsatser; utan det behövs årlig repetition och nyanställda måste också få tillgång till utbildningen. I slutet av december skickade Livsmedelsverket ut information till de anläggningar som de kontrollerar där det framgår att de genomför betydande ändringar i handläggningen av avvikelser. Denna förändring, menar Livsmedelsföretagen, inte har föregåtts av något samråd eller information till företagen vilket Livsmedelsföretagen anser visar på ett bristande företagsperspektiv hos Livsmedelsverket.

LRF menar att Livsmedelsverkets kontrolluppdrag självfallet är viktigt. Samtidigt visar LRFs undersökningar bland medlemmar att Livsmedelsverkets främjandeperspektiv i myndighetsutövningen behöver utvecklas. LRF har under åren 2019 och 2020 följt upp medlemmarnas omdöme om myndighetskontakterna och resultaten har under dessa år varit likartade. Bland myndigheter ligger Skatteverket i topp, följt av en mellangrupp och Livsmedelsverket en bra bit efter denna mellangrupp. LRF ser positivt på att det i Livsmedelsstrategins tredje handlingsplan lyfts fram ännu tydligare från regeringen att Livsmedelsverkets samverkan med aktörerna i livsmedelskedjan behöver stärkas. En reell dialog behövs för att nå konkreta resultat för företagare. Det finns både metoder för sådan samverkan och kunskap om vilka åtgärder som kan vara effektiva för att företag och andra enskilda ska uppfatta myndigheterna på det sätt som är målsättningen i livsmedelsstrategin. Myndigheter, företag och branschorganisationer behöver arbeta närmare för att få fram konkreta åtgärder och enas om att arbetet är klart när företagen upplever en positiv förändring. Så har hittills inte varit fallet men LRF hoppas att nya aktiviteter under år 2021 leder framåt.

Svensk Dagligvaruhandel anser att det här är en mycket viktig fråga för deras medlemsföretag. De ser stora variationer i kontroll i kommunerna både vad gäller kontrolltimmar och kostnader. De senaste åren har Svensk Dagligvaruhandel noterat en viss förbättring i tillämpningen, men de ser än så länge inga konkreta effekter i verksamheterna av det här projektet.

Utveckla kompetenscentrum för växtförädling, SLU Grogrund (2020–2025)

LRF lyfter fram att regeringens tidigare beslut var att SLU Grogrund skulle finansieras med 20 miljoner kronor under uppstartsåret år 2018, 30 miljoner år 2019 och vara fullt utbyggt med 40 miljoner kronor i finansiering om året från år 2020 och framåt. Efter att verksamheten hade startats upp, blev finansieringen mycket osäker och det var, enligt LRF, flera turer kring hur finansieringen skulle utformas. LRF hoppas att SLU Grogrunds ekonomiska ram kan växa ytterligare, eftersom växtförädling är ett mycket viktigt fundament för livsmedelsförsörjningen. I ett föränderligt klimat kommer producenterna stå inför nya odlingsutmaningar och Sverige är inte en stor marknad för internationell växtförädling. Att Sverige har en stark inhemsk förädling är mycket viktigt, liksom att de forskningsprojekt som sker har tydlig bäring på branschens behov. Grogrund har en styrgrupp av triple helix-modell, med representanter från akademien, näringslivet och det offentliga. Det är en bra modell som LRF önskar se en fortsättning på, även i andra sammanhang.

Förmedla bidrag till Sweden Food Arena (2020–2025)

Livsmedelsföretagen anser att relationen mellan Tillväxtverket och Sweden Food Arena (SFA) fungerar väl; bidrag betalas ut efter plan och en bra dialog har etablerats där det finns en stor lyhördhet för arenans frågor och synpunkter. Med ökade resurser, i nivå med det som satsas på mathantverk, skulle SFA kunna göra större skillnad genom att:

- fortsätta ha nära dialog med ännu fler företag och fånga deras behov
- påverka kommande EU utlysningar och säkerställa att företagen är informerade och kan ta del av dessa
- signifikant öka arbetet med kunskapsspridning
- bygga nätverk mellan företag och forskare samt konsortier för att göra gemensamma ansökningar
- på sikt hjälpa företag att söka utlysningar.

Dessa aktiviteter ökar möjligheterna att SFA når sitt mål att skapa 50 000 nya jobb under 2020-talet.

LRF anser att uppdraget fungerar väl. Sweden Food Arena har regelbundna möten med Tillväxtverket och har gjutit mycket energi i forsknings- och innovationsfrågor i livsmedelssystemet. SFA samlar på ett förtjänstfullt sätt branschen (t.ex. har den tagit fram en FoI-agenda), vilket har öppnat många dörrar. LRF menar att SFA har flera spännande projekt igång, förmedlar kontakter och information, samt skapat ”a sense of urgency” i den politiska världen om FoI kopplat till livsmedel.

Svensk Dagligvaruhandel ser mycket positivt på etableringen av Sweden Food Arena och den statliga finansiering som tillsammans med insatser från närings-

livet ger en stabil grund för samarbetet. Organisationen upplever att Sweden Food Arena skapar bra samarbete i branschen och med myndigheterna, samt att det är rätt modell för att kanalisera forskningsmedel inom livsmedelskedjan. I och med ökade satsningar på livsmedelssektorn i den senaste forskningspropositionen finns enligt Svensk Dagligvaruhandel nu goda förutsättningar att få igång relevanta forskningsprojekt. Svensk Dagligvaruhandel anser att det är viktigt att löpande utvärdera att insatserna mynnar ut i konkreta resultat i form av forskning och innovation i verksamheterna. Organisationen ser en potential att växla upp insatsen i takt med att samarbetet ger konkreta resultat i näringen.

Innovationsfrämjande arbete med fokus på livsmedelskedjan (2020–2025)

Livsmedelsföretagen menar att Vinnova har ett nära och fungerande samarbete med Sweden Food Arena. Samarbetet har resulterat i att Sweden Food Arena både fått finansiering och i ett uppdrag att genomföra projektet ”Livsmedelskedjan som utvecklingsarena” under 2020 och 2021. Detta projekt, tillsammans med ett projekt finansierat av Tillväxtverket, syftar till att kartlägga innovationssystemet, göra analyser av företagets innovationsgrad och innovationsförmåga samt ge förslag på nya verktyg och hur innovationssystemet kan utvecklas och anpassas för att stötta utveckling i hela livsmedelskedjan. I Vinnovas uppdrag nämns även att myndigheten skall utföra uppdraget i nära samarbete med SAMLA. Dialogen mellan de två aktörerna har ännu inte resulterat i något förslag till långsiktig lösning för den uppgift som SAMLA har haft; en nationell koordinering av regionala innovationsstödjande organisationer.

Resultatet från de två projekt som Sweden Food Arena driver kommer att tas vidare i en ansökan om finansiering av ett ”modernt SIP 2.0”, en tillväxtarena för livsmedelskedjan. Livsmedelsföretagen menar att det behövs en förstärkt långsiktig finansiering inom Livsmedelsstrategin för att möta upp detta initiativ. Vidare menar organisationen att det generellt behövs en förstärkning av finansieringen till Vinnova (som har fokus på marknadsnära och industrirelaterad forskning och innovation) för att korrigera den obalans som finns i andra handlingsplanens finansiering i jämförelse med den finansiering som riktats till Formas (Nationellt forskningsprogram för livsmedel) och SLU (Utveckla kompetenscentrum för växtförädling). Obalansen kommer annars att resultera i att den kunskap som genereras från Formas och SLU:s satsningar inte kan tas vidare i värdekedjan och ge ökad konkurrenskraft. Livsmedelsföretagen anser att en långsiktig finansiering av SAMLA, liknande den som Sweden Food Arena erhåller, är nödvändig.

LRF menar att Vinnova på ett bra sätt har påbörjat arbetet med att bidra till livsmedelsstrategins mål. Vinnova tog tidigt kontakt med LRF för att diskutera innovation och utvecklingshinder i livsmedelssystemet. Myndigheten finansierar ett projekt, som Sweden Food Arena driver, inom området. LRF är nöjt med både Vinnovas uppdrag och hur myndigheten jobbar.

Svensk Dagligvaruhandel anser att det är mycket bra att livsmedelsbranschen gemensamt kan söka riktade medel till satsningar på innovation via Vinnova.

Svensk Dagligvaruhandel deltar i några sådana projekt och önskar en långsiktighet i den här satsningen.

Samordning av livsmedelsstrategin (2020–2025)

Livsmedelsföretagen menar att då Tillväxtverket kom i gång sent, på grund av handläggningen av korttidspermitteringar, har Livsmedelsföretagen inte under år 2020 hunnit bilda sig en uppfattning om effektiviteten i samordningen. Livsmedelsföretagen ser dock positivt på att det har kommunicerats hur strukturen för denna samordning ser ut och att Näringsdepartementet deltar i de möten som myndigheter och livsmedelskedjan har. Livsmedelsföretagen tycker också att det är bra att det tillsatts ett samråd som förbereder dessa möten och att organisationen har möjlighet att bidra där. De blå näringarna saknar en samverkan mellan Tillväxtverket, Jordbruksverket och Havs- och Vattenmyndigheten för att främja en hållbar blå livsmedelskedja. Tillväxtverkets kommunikation för att stärka bilden av svensk livsmedelsproduktion och dess mervärden har inte nått dessa näringar. Livsmedelsföretagen ser det som viktigt att det i samordningsrollen ingår att ha överblick över aktiviteterna och deras framåtskridande samt att Tillväxtverket kan hjälpa till med att lösa upp knutar när saker går i stå. Livsmedelsföretagen önskar att Tillväxtverket i sin samordningsroll också kan skapa utrymme för erfarenhetsutbyte och lärande mellan myndigheter inom området förstärkt företagsperspektiv i regelgivning och tillämpning.

LRF ser positivt på Tillväxtverkets samordningsuppdrag och att det sker i nära samverkan med Jordbruksverket. Om livsmedelsstrategin ska lyckas är det viktigt att alla aktörer i livsmedelskedjan drar åt samma håll och hjälps åt. LRF ser de regelbundna mötena i VD/GD-gruppen samt s i Samordningskommittén för operativt arbete som centrala för att driva utvecklingen framåt. LRF ser det som mycket viktigt att arbetet med livsmedelsstrategin präglas av leveranser och resultatorientering. En annan avgörande del i samordningsuppdraget är även att underrätta för genomförandet av regionala strategier och handlingsplaner.

Svensk Dagligvaruhandel ser positivt på etableringen av GD/VD-gruppen och Samordningskommittén för operativt arbete. Eftersom arbetet precis satt igång har de svårt att utvärdera effekten. Förhoppningen är att diskussionerna i de båda grupperingarna kan leda till rätt prioritering av åtgärder inom livsmedelsstrategin samt förslag på kommande kompletterande åtgärder inom ramen för strategin. Regelförenkling och framförallt tillämpning av regler den viktigaste frågan för Svensk Dagligvaruhandel i det här sammanhanget. Svensk Dagligvaruhandel har inte engagerat sig i samordningen av de regionala livsmedelsstrategierna. En generell synpunkt från organisationen är att det är viktigare att det sker verksamhet i alla delar av landet och att de regionala insatserna bidrar till de nationella målen än att samordna de olika strategierna. En del av detta bör vara tydlig uppföljning av innehåll i och resultat av insatser inom de regionala livsmedelsstrategierna.

Jordbruksverket
551 82 Jönköping
Tfn 036-15 50 00 (vx)
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se